

1° Negyed.

1828.

Minerva' Czelja 's Foglalatja.

A' Folyó-Írásokat minden pallérozott Nemzetek úgy tekintették mindenkor, mint olyan eszközöket, mellyek által a' Nyelv 's Tudományok' esmérte és kimiveltetése leg-hathatósabban mozdíttatik-elő. Nem is ok nélkül; mert olyan tudós Tárházak ezek, mellyekben a' kisebb 's nagyobb Tudósoknak különböző-bőlömbfélé munkáik, különösen az olyanok, mellyek kisebbek, mint-sem, hogy egy egészet formálhatának; de sokkal becsésbbek, mint-sem hogy semmivé légyenek, egyyüvé rakatnak; 's e'képp' egyy egésze-be állítatván, a' mondott czélra legtöbbet tehetnek. Ha igaz, hogy a' Tudományok' véghetetlenre terjedő mezejé bejárhatatlan, 's azoknak forrása kiapadhatatlan, — nem lehet mondani, hogy a' hasonló Gyűjtemények még az olyan Nemzeteknél is, mellyek a' Tudományok' felső lépcsőjén állanak, szükségtelenek vólnának; — sőt mennél pallérozottabb valamely Nemzet, annál inkább bővölködik maig is az illyes Gyűjtemények-vel — ott pedig, hol a' Nemzet a' Nyelv' és Tudományok' kimiveltetésében, a' pallero-zottságnak még csak felmértékét sem érte-el, — mállhatatlanul is szükségesegek. A' Ha-zai Iiteratúrának virágzásával szorossan öszve lévén költetve a' Nemzeti dicsőség; annak előmenetelét segedelmesen munkálta, hazafiúi köteleesség; 's ezen nemes buz-góságból kezdődött, illy nemes czélra rendeltetett ezen Folyó-Írás is; mellyet a' Ki-adó, ha a' hazafiúi segedelem tőle meg nem vonatik, több esztendőkre is folytatni, 's minden esztendőben inkább-inkább tökéletesíteni fáradohatatlanul igyekszik. Azon tár-gyak, mellyek e' Nemzeti Folyó-írásban állíthatatosan felvételnek és kiadatnak, e' követ-kezendők:

A' felsőbb Tudományokat szorossabban illető értékezesek; név szerént azok, mellyek a' Historiát, a' nevezetesebb Férjfiak' és Asszonyok' élet-leírásait, 's Föld-leírás', — Ég-vi'sgálás' — Természet' tudományát, — Régiség' esmérletét, Statistikát 's a' t. leginkább annyiban illetik, a' mennyiben azoknak Hazánkra befolyások vagyon. Továbbá olyan tárgyak, mellyek a' hasznost gyönyörkűdteivel kötik-öszve; nevezetesen: Topographiai nevezetessegek, Nemzetek' különös szokásai, Utazások', természeti-ritkaságok' leírása, szép Literatúrára tartozó vig' 's érzékeny rajzolatok, költemények; némely kiválogatott jele-sebb poétai munkácskák, 's a' t. hasonlóan a' Hazára való tekintetből vétetve. Végtere a' Tudományok' és Mesterségek' állapotja felől való tudósítások; úgymint: új találmányok, ujonnan kijött könyvek, 's azoknak illendő szabadsággal való megtétele; házi 's mezei gazdálkodásra tartozó észrevételek, javallatok 's t. e'f.

Ezen Folyó-írás, mint eddig, úgy ezután is minden esztendőben negyedenként je-lenik-meg, 's minden Negyedet egy nevezetes nagy Hazafinak jól eltalált képe fog éke-síteni. Az Elő-fizetés' árra szép medián papirosra 6 for. — Velinre 10 for. Conv. pénz, ide értvén a' szabad posta küldést. Az 1825-ik, 1826-ik és 1827-beli Folyamatok is ugyan ezen áron még találatnak a' Kiadó Könyv-áros boltjában.

Kassán, Mártiusz 31-én 1828.

A' Kiadó és a' Redactió.

FELSŐ-GAGYI

BÁRÓ VÉCSÉY PÉTER,

CS. KIR. MAGYAR-LOVAS BRIGÁDÁN GENERÁLIS,

FELS. MÁRIA TERÉZIA HADI-RENDJÉNEK KERESZTES-VITÉZE

SZÜLETETT BODOLÓN NS. ABAU-VÁRMEGYÉBEN KASSÁHOZ KÖZEL,

1768. ESZT. ELESETT A' N. WÁGRAMI VÉRES ÜTKÖZETBEN 1809. ESZT.

JULIUS 6. AN. ÉLETÉNEK XLII. ÉSZT.

A Bécsi Könyvtársó Intézetből.

Felső Magyar-Országi

NEMZETI

FOLYÓÍRÁS.

1828.

Czuczor G.

I Oyo tili vultus multa et preciosa minatio. Bar.

Negyedik Esztendői Folyamat. — I^o Negyed.

JANUÁRIUSZ, FEBRUÁRIUSZ, MÁRTZIUSZ.

A Felsőes Kőr. Magyar Helyiartó-Tandcs' kegyes engedelmével.

KASSÁN,

ELLENGER ISTVÁN, CS. KIR. PRIV. KÖNYVTOMTATÓ ÉS ÁRÓF. BETŰVEL 'S KÖLTSÉGEIN.

Él Magyar, áll Buda még!

KISVALUDY KÁROLY.

pen megköszöné, hogy személye kedvet talált előtte, 's ez órától fogva különösen szemmel-tartá Melász az újjonez katonát. Már rebezgeték a' Török háborút, gyülekezett 'a' Cs. királyi hádi-sereg, 's táborba szállt Pest alatt, ott termett hát 'a' vasas Ezred 's Vécsey is, ki 'a' mars-útról Attyának így írt, *) — „Felette örvendek azon, írhatom Uram Atyámnak, hogy ez időben lettem katonává, 's csak azt óhajtom, hogy mennél előbb próbálhatnék valamit; nem kívánom, igaz, hogy 'a' háború sokáig tartson, mert sok sanyarúsággal jár, de ezt egy Fejedelme 's Hazája' javáért, maga becsületéért szolgáló katonának édességgé kell változtatni.” Harrach 'a' Tulajdonos, végig nézvén Ezredét, szemébe tűnt azonnal 'a' jeles újjonez, annyira, hogy kitudakozván származását, tudományos műveltségét, erkölcsi viseletét, tüstént Káplár-rá tevé 1787-ben Octoberben. Mondják azt is, hogy maga 'a' Császár Jó'sef, végig nézegetvén 'a' Hadi Rendeket, nehányszor pillantgata Vécseyre, 's az utána lovagló Generál-Stábnak mosolyogva így szólt: „Ha ötven-ezer olly szép 's derék lovasom volna, mint az amott, talám 'a' Sersailba is bekopogtatnának.”

Az agg-Hős Harrach láb-köszvénybe kiulódván, magát kevésbé elvonni kénteleu vala, de meghagyá az Ezredes Kapitánynak, hogy Vécseyt repítse felyebb, 'a' mint-hogy 1788-ban Juliusban Strázsa-Mester lett. Három hólnap múlva csoport-összse leg-előszőr 'a' Törökkel valami Szimhal és Alibunai nevű helységek közt, 40 lovasok-tól megtámadatván, de bátran megmérkezvén velek, 14-ed magával, megfutamtatta őket, 's 'a' Török Commendánst lelőtte, ki előbb háromszor lőtt vala Vécseyre, de csak ruháját zsúrolta, nehányat közülök levagdalt, és csak egy embert 's két lovat vesztett. Al-Hadnagyok 1789-ben Januárius 29-dikén nevezteletti-ki, de katonai tüze szerent nem sok dolgok lévén akkor az ellenséggel, így írt 1789. 25 Oct. Attyának: „Bennünket nagyon kímélnék, úgy hogy 'a' jövő nyáron még valami dolgunk nem lessz 'a' Törökkel, vagy személyesen, vagy esedező levelem által fogom Ó Felségét kérni, hogy engem' ollyan Trupphoz adjon, mellynek gyakran van az ellenséggel dolga, mert én nem azért lettem katonává, hogy meszsziról nézzem mások' vitékdedéseit 's győzedelmit. — Elpuhult Magyar Úrfiak! hogy tetszik Vécsey' Geniusa? — 'A' Császár könnyű lovas Ezred kormányát, mint másod Tulajdonos vevén által Harrach F. M. L. nem felejtethé 'a' jeles Vécseyt, 's kedveltjét 1790-ben 10 Apr. Fő-Hadnagyok Ezredébe által-vevé, de ismét hosszásznak tetszvéen néki 'a' békeség, 's azt gondolván, hogy több háborút nem fog énni, azon dolgozott, hogy mint Strázsa-mester 'a' Nemzeti Test-őrző Sereghez méhessen, 's mint Attyának írt leveleiből kitetszik, Nagy Méltóságúakkal levelezett is 'e' tárgyban, 's kívánsága bizonyosan tellyesedett volna, de kevés idő múlva kiütvén 'a' Francia háború' ezen gondolatjáról letett.

'A' beveződött Török háború lármas ugyan néha-néha, de hasznos kellemes iskola vala Vécseyre nézve, vitézi ereje 's bátorsága szép calculusát már 'a' Hazai köz-levelekben is gyönyörködve olvasni leheté; míg majd elméjét olly fényesre 's élesre közzőrülvén, mint kardja szive forró keblébe felduzzadva, 'a' kiáradt Francia dühöt vitéz társaival mérsékleni elég erőben volt. Ti 'a' komoly idő' mérges méhében fogant 's egészenen fegyverbe öltözve született csuda esztendők 1793, 94, 95, 96, 99.

*) Sives Aláíratemet 'a' tiszteltemei eszéni kijelentem, azon Vécseyt sokon Magyar szép léki Vitéz Fő-Tisz Urvaknak, ki 'a' Dícső dístőlki illeszve raja-cikkelyekt, vordiekat selem küsleni méltotattak.

1800, 1805, 1809, mondjátok-meg, láttatok-é nemesebb, bátrabb, 's szebb tűzű Vitéz, mint Vécsey Péter volt?

1792-ben Nov. 12-én csapott-össze először egy Francia csoportal; csak négy legénnyel, 's szét veré a nagy erőt, egygyet elfogott, valami fő Spionnal (Kémnel) egygyütt, 's ezeket Commendánsához, Herceag Hohenlohehez vivén, a' Hercegtől így fogadtatott: „Der ungarische Geist, leuchtet auch unter der deutschen Uniform hervor.“

Ugyan 1792-ben 8-dik, 12-dik, 15-dik Dec. vitézül forgatá magát, a' Pellingi sánczokat védvén 80 emberrel, a' mint leveleiből kitetszik, egész 20-kig minden nap tűzben volt, az ellenség Charlouis felé vonván magát, hátul seregével össze-csapván útjában, abba tetemes kárt tett, sokat elfogott, 's maga küldetvén foglyaival H. Hohenlohe eleibe Trierbe, ez őt ebédjére marasztá, és sok Generálisok 's Stabálisok előtt nagyon megdicsérvén, így szóllott: „Sie sind mir von vielen Seiten anempfohlen, und ich werde Sie Sr. Majestät wegen Ihrer Tapferkeit besonders anzurühmen wissen, 's csak-ugyan 1792. 24. Dec. költ tudósításában a' Hercegnek, a' kijelölt derék Vitéznek közt fénylik neve.

1793-ban 9-dik Jún. Feld-Marsal Köburgnak a' N. M. Hadi-Cancelláriához küldött jelentése szerint Schröder F. M. L. Arlonnál állott, kevés seregét magához vonván, a' Luxemburgi út' védlésére kiállott. 26 ezer Francia érkezvén ellene hirtelen, kéntelen volt néhány Batalionokkal 's lovas Századokkal hat óráig viaskodni; mikor a' Kinszky Cs. könnyű lovasainak egy Századjával, kik közt Vécsey tündökle; egy egész Ér. Karabélyos Ezredt leaptitának. Ismét 1793. 2-dik Nov. Namurnál egy egész napi csatázásba jelen lévén, egy lovat alólla kilöttek; 3-dik Dec. pedig egy Givet nevű erős Vár alól 20 szekér lútrást, és 500 juhokat, melyek a' Garnisoné voltak, 's egy fertály órányira logettek, az ellenség' szeme láttára elhajta néhány legényeivel, 's míg az ellenség lóra kapott, jó darabon elhaladt, útól-érettetvén pedig a' Franciaiktól, vissza-fordul bátran, néhányat levágván, a' többieket megszalasztván, prédáját szerencsésen elvívé.

1794-ben 10. Febr. Givetből az ellenség kijöven a' falukra prédálni, Vécsey elene indúl 20 könnyű lovalal és 8 vasassal, hátra kerül, szét-veri, 's sokat közzülök levagdal, azomban a' lárma 200 lovas Francia a' szomszéd faluból rá-rohannak, de tudván legényeinek kevés számát, hátra-vonúl egy Bureu nevű faluig; de más felől ismét száz francia lovas nyargal útját elzárni, okos hátra-vonódása közben, midőn két vasasát, kikkel a' ló felbukkott, megszabaditaná, hirtelen 30 könnyű lovas, 60 Horvátot, és ötven német Gyalogságot kap segítségül, ezekkel hát megfordúl, neki hajt a' nagy erőnek, Bureuból az ellenséget kiveri, 's egész Givetig kergeti. Az ütközet tartott 3. órá, a' Francz-erő állott 500 lovasból, és 2500 gyalogból, 50 maradt halva, többen pedig megsebesedtek; Vécsey vesztesége volt 1 Káplár, 4 gyalog és 7 lovas legény, meg 4 ló, ezen csatázásnak szép következése egyedül Vécseynek tulajdonított, mellyről neki a' jelen volt Tiszt-Urak, neveikkel 's pecsétjeikkel erősítve bizonyosság-levelet is adtak, de a' melly vitéz tette felől Herceag Köburg 1794. 15-ik Febr. költ, 's a' Hadi Cancelláriához küldött jelentésében is, dicsőretillel említést tesz.

8-dik Mártz. az oda érkezett Hollandus seregekkel vizsgáladni menvén, rajtok ütött az ellenség, de vissza-vertett. Ekkor Vécsey egy Dragonnyossal akasztá össze-

szé, ki csak 3-szor lőtt, de hibázott, jól megvagdalván Vécsey hát az ügyetlent, elfogó. — 21 Mártz. vízgálódni vezeté Vécsey az Orániai Herczeget, és F. M. L. Latourt észre-vevén az ellenség, rajtok ütött, de nagy veszteséggel vissza-veretett, 's már e' vidéken olly ismeretes vala Vécsey, hogy a' csatázás közben nevén szölgiltgató az ellenség, 's nagy jutalom vala feltéve annak, ki őt' elfogná.

12 Máj. 3 lovas ezredből és 7 Bataillon gyalogságból állott serege az ellenségnek, sok küzdekek után Gr. Wallis által csak-ugyan vissza-nyomattatván, megállapodott ugyan az Oisy mezőségen, hol ismét 5 osztály lovassággal, és két Bataillon gyalogsággal szaporodott; de mihelyt észre-vevé, Gr. Hadik Generál-Majort felé sietni, onnan is kimozdult, és Estreux felé sebesen marsirozott. Ekkor Pilati Ezredes Fő-Hadnagy utánna küldvén, a' megrémült pedig temérdek csoportnak Vécseyt, ez repülve vágott-be hátul közikbe 60 könnyű lovassal, iszonyú kaszabolást vitt végbe, 's nem engedé, hogy az ellenség a' közel lévő erdőbe vehette volna magát. Bámulta minden e' bátor vitéz tettet, különösen Gr. Hadik Generál-Major, (a' mint az akkori különös Udvari-Ujság levél elő-adja) nem győzé az alkalmas időt 's helyet használni tudott Pilátit, 's a' rettenthetetlen vitéz Vécseyt eléggé dicsérni. — Nem sokára ugyan e' hónapban elő-vigyázaton volt Maubenge-nél, egy Kapitánnyal a' Vadász-seregből, meglátmatván, kétszer vissza-verte egész az ágyúkat őket, itt egy kedves szürke lovat lötték-ki alóla. — 26 Jun. a' Charlerói-ütközetben egy 50 önként vállalkozotakból állott csoporttal, a' francia fészek' bal szárnyára üt, hol 6 ágyúkkal szüntelen alkalmatlanokdván az ellenség, neki biztatja katonáit, rajta egyenesen az ágyúkra hajt, de a' Francziák felkapkodván lovaikra, ágyúikat ott hagyják 's elszaladnak. Itt egy már fáradt kartács golyóbstól mejjébe nagy szurolog ütést kap, 's ha két katonái hirtelen meg nem fogják, lováról leesik, feleszmélvén, néhány perczten múlva, újra neki biztatja legényeit, 's az ágyúk közé csap. Azomban míg katonái a' francia lovakat fogdossák, 's gazdáikat zsebelik, felnyargal Vécsey egy dombra szét nézni, hogy meg ne lepettessék valamely csoporttól, alig mulatott egy-két perczet, midőn egy ágyú-lövés esik reá, 's kartács által jobb karjának vastag húsa egészeszen kiszakaszatván, kéntelen az ütközet' helyéről eltávozni. Darabját ezen Tiszti köntöseinek mellybe megsebesítettett, most is lehet látni a' Pataki Collegium Könyv-Tárja' kisebb szobájában. — Össze-zúzott roncsolt keze Vécseynek alig kezdé gyógyulni, már siet a' felemelkedett lelku Királyi Herczeg vezérlése alatt, újabb bizonyossá adni Hazája 's Királya eránt égett szeretetének, megbosszúlni kalólyt puros vére, mellybe száz évekig tarthatott élet-erő vala elrejtve, siet, sok Francz Anya kedves szülőitjeit öldöklő anyagi gygyverével, őket 's alkalmat adni ismét, hogy a' bódult 's feltébe hadarászó puskázó ellenségtől újabb vak-ütéseket vegyen.

1795. Jánvárius vége felé Kapitánnyá nevezetik-ki.

1796. 22-ik Nov. Kéhl mellett piqueten volt, 's a' Francziák Strasburgból ki-rohanván a' mieinkre, Vécsey mintegy Mythosi Fél-Isten, döntögeti rakásra az ellenséges Rendeket, iszonyú zavart 's pusztulást szerez, de ki nem fáradván a' mérsárlósból, ki nem tudván elégitni vér-szomját, egyszer midőn az ellenség sűrű tömött gyalogságába bevágna, mejjé lövetik, 's kéntelen az ütközetet elhagyni. Szerencséjére két ing lévén rajta, a' golyóbis mejjéből, az ing darabbal egygyütt, mellyet bevitt, nagy nehezen kivetettett, 's ez a' golyóbis is egy ezüst váratskában üveg alatt, 3 véres Tiszti köntöseivel egygyütt a' Pataki Collegiumban látható. Tudósaitatrán

Fő-Herczeg Károly Vécsey' halálos sebje este felől, azonnal parancsola, hogy mi-helyt lehet, Offenbachba az ő Fő-Hadi-szállására vitessék, 's kevés idő múlva oda is vitéván, a' kegyes Herczeg maga Udvari Fő-Orvosával gyógyíttatta az iszonyú sebje kioldott nemes Vitézt, 's egynehányszor meglátogatta, a' mint ezeket Offenbachi Fő-Hadi-szállásról útasított leveleiből Vécseynek kitetszik. — Ily ember-barát Vezérnek, 's Herczegnek felvigyázata alatt sebje fekdüni is jól esik.

1799. 15-ik Aug. Asti mellett tartatott véres ütközetbe jelen volt Vécsey, Septemberben és Oktoberben a' mint leveleiből kitetszik, két holdnap alatt 6 kemény ütközetben forgott. — 13-dik Nov. Mondovinál vezette az elő-sereget, 's már ekkor 10. Kompania gyalog, és 2 század lovas lévén keze alatt, — 16-dik Nov. Garcio mellett 2300 Francziákat megtámadván, közülök 200-at elfogott, sokat sebje ejtett, mely fényes tetteté Mészáz Fő-Commandirozó egyenesen maga jelenté-bé Ő Felségének, 's kegyelmébe különösen ajánlván régi kedveltjét.

1800. Febr. Ő Felsege által az akkori Würtemberg Dragonyosoknál Fő-Strázsa-Mesternek kinevezetett, de későbbi leveleiből kitetszik, hogy mint Supernumerárus régi kedves Ezrednél a' Ca. Könnyű-lovasoknál (Chevauxlegers) maradt. — Dec. nevezetett-ki H. Liechtenstein Huszárijainál Ezredes Fő-Hadnagyának, 's még ugyan ezen hónapban elég dolgot adott a' Mincio vizén által-tolakodott Francziáknak Volegiójánál.

1801. 2-dik Jan. Veronánál kiűtött a' Francziákra vagy 2. osztály Liechtenstein Huszárokkal, mikor 2. Fr. Generál-Adjutánsot sok emberekkel és lovakkal elfogott, Dupont Generális szép lovával egygyütt; ez idő tájban fogódott-el, az a' kedves Fáni nevű híres fejrét lova is, mellyen mind Ezredes Kapitány korában kemény, (a' mint mindjárt látni fogjuk) mind Generális korában halálos sebet kapott.

Ilyen nem több zsóldal, 's ellenségtől nyerendő szabad prédával kecsegtetett, nem csupán dicsőség-vágyból szolgált (mint a' Francia Vitézek) de nemes Hazaszeretettől lelkesedett, kötelesség-érzésből, élteket minden pertizben feláldozni kész Vitézekbe gyönyörködte a' Királyi Herczeg Fő-Vezér Károly. *) Vécsey már régtől fogva ismeretes vala előtte, 's egy kedveltjei között. Gyakran, ha titkosan fontos vizsgálást tenni, 's bizonyos környülményekről új hamari, bizonyos tudósításra szükség lévén friss foglyukat csipni, az ellenségnek csalt vetni, vagy a' miénkkel hivatalos útasítókat közlenni kellett, sokszor Vécsey szállítottatott-elő. Oly rettenthetetlen volt Ő, hogy ama' Hollandus Generális példája szerint, kád puska-porba beállított égő-gyertya mellett is bátran 's fennyen beszélgetett volna az őt' magát, vagy legkisebb közemberét gyávasággal, féltékenységgel vádoló ellenséggel, ilyen férjnek kell a' Threzia Rendbe állani, mellybe csak-ugyan a' kegyes Fő-Vezér H. Károly' ajánlására minden igaz Magyar örömeire 1801. Augusztusba be is vitétetett, 's Bárói Diplomával Ő Felségétől megajándékoztatott, 1803-dik esztendő' vége felé pedig a' Ferdinánd Huszárokhöz Ezredes Kapitánynak által-tétegetett, 's köztük mint igen szeretett 's tisztelt Fő 5 esztendeig tündöklött.

*) 1806. 24-dik MÁJ. Mű Társaság Pannóniájában így szól a' 34 Vitézben gyönyörködött Királyi H. Fő-Vezér: Kezdigedtem benne, hogy Vitéznek vagyok.

De bár fellyebb-fellyebb reptében, tenyérni vér-pecsétet Tiszti köntösöket vetett is le, újat öltvén-fel, vérző sebei még is, mellyeket az ellenség sok az alsó világra letaszított porontyainak halálokkal, és így igen drágán vásárlott, nem okozta Vécseynek annyi fájdalomt, mint némelly kőz-szomorú történetek, p. o. hogy a Mantuába beszorult szép Sereg sokat szenvedé, hogy magát feladni kéntelen vala; nem bosszantotta semmi jobban, mint a játszai szerencse fia Bonaparte Generális' gőgje, ki Mantua' várából kiement foglyok közt, azt ifjú Montecuculinak kevélyen ezt mondá: „Sajnálom, hogy az Úr még nem az, a' mi Nagy-Attya volt, külömben megmérkezék vele most, mint Ő hajdan Turenével 's Condéval megmérkeze.” Keservesebb volt minden szenvedésinél Vécseynek, hogy 1805-be Károly O. Cs. K. Herczagsége vezérlése alatt, vitéz Eszredével, midőn Massena' kevély szarvát derekasan tördelné, 's a' vér-mezőn szerzett dicsőségét homályba borítani több vitéz hadi-rendjeinkkel egygyütt már-már kezdené; hirtelen a' csudálatos környölményeknek tulajdonítható, Ulmai szerencsétlenség' hallására, a' mósolygó győzedelmet félbehagyni, az időt haza felé marsirozással eltölteni, 's vitéz erejét, sem ott, sem itt (már Bécsbe lévén az ellenség) használni nem lehet. Édes kellemes lett volna néki a' halál ekkor skármelly borzasztó ábrázatban; de még három békés csendes éveket engedte néki az ég, hogy élyen a' természet' ártatlan örömeivel, 's érezze azon édes gyönyörűséget, mely Hazafáinak szereteteiből, tiszteletekből, felséges Fejedelmének 's Fő-Vezérének megnyert jó kedvéből, reá bőven áradt.

Ezer nyolczsázad hatban, hétben, nyolczban (ez utolsóának vége felé már mint Generális) megfordúlván Vécsey néha-néha Hazájában, megjelenvén szülött földje' gyönyörű vidékén kívül más Nemes Megyékben is, Attyafjai', Baráti', Ismerőf' társaságokba gyönyörködé, minden szerény, nyájás, kellemes maga-viseletébe, bámuls személyébe egyesülve a' vér-mezőn dicsőséget aratott rémitő katonát, a' jámbor Polgárt 's szerető Ember-barátot.

Lette vidám mint a' hajnal,

Selvé jó volt mint az Angyal. Csak Vitéz.

A' mást lenéző gőg borzaszt, 's útalatra készerít; a' szelíd, alázatos szív szeretetre 's tiszteletre gerjeszt. — Elég tanú van reá, kik látták, mikor Vécsey Péter Generális Kassán a' Nemes Megye' Köz-gyűlésébe menvén, a' Palota' alsó lépcsőinél állott 's bámúlt szegény falusi szűzestű kőz nemes Attyafjai közzül, egyyiket is, másikat is megálélvén, rá-kiáltott: „hát itt van édes Bátyám Uram' be régen nem láttam, hogy-vagy-rak az oda haza valók?” 's a' meglepett szegény atyafi akadozva felelvén, hogy: „csak bajoskodással, édes Nagyságos Úr!” „Őcsém Uram vagyok én, nem Nagyságos Úr Bátyám Uramnak, Isten maradjon vele, köszöntöm oda haza mindnyájokat.” — Vécsey olly köz-szeretet, tisztelet tárgya vala a' szomszéd Vármegyékbe, 's itt különösen Aboújba, hogy az ártatlan gyermekek is vele álmódoztak, sokszor halván Atyusát, Mamáját Vécsey' vitéz tetteiről, szépségéről, derék legénységéről beszélgetni, ha kérdezé az ember a' kis fa-kardos ámor legénykét, mi leszel te kedves? azt felelé gőgicsélve, „én Vécsey Generális leszek.” A' még csak 40 esztendős deli piros Generálisba, (a' mint beszéllik) az ártatlan polgári társalkodásból, házi boldogság, férj, feleségi 's szülei kellemes beszaze-költetés' szemléléséből származott tiszta örömlök, felébreszték ezt a' természetes édes kívánságot: jó volna megházasodni. De a' Királyok' Királyja 1809-dik első napján hív anyagi közt illy tábori parancsolatot hirdettete-ki:

„Én Zebaoth, Seregek' Úra! hőcsen akarom, hogy e' földiekre felvirradt esztendő gyászos legyen Ausztriára. Megpróbálok még egyszer szelid és kegyes Képviselőmet, fiamat FERENCZET, 's választott Magyar hiveimet, mint aranyat a' tűzben. Ama' kevély Francia Hódolatot meggrészegetván, számtalan fegyveresekkel reájok küldöm. A' rendes emberi taktika ellenére Lobau szigetbe bemenni engedem, Aspern és Esslingen-nél rettenetes véres csatát rendezek. Viaskodni fognak ugyan a' Magyar Hadi-Rendek, mint a' kölykeitől megfosztatott oroszánok, 's köztök nevezetesen Vécsey Péter, kire mosolyogni fog a' szerencse mindjárt ez esztendő' elején Regensburgnál, mely magát feladván, benne egy Francia Generálist, 's egész ellenséges Earedet elfog, 's majd az Esslingeni Töltő-háznál *) rémítő katonai virtus fejjük belőlle, 's az egész Hadi-Rendből, annyira, hogy kétségbe esve vonja magát vissza a' győzhetetlennek kikiáltott Napoleon az ütközet után éjleire a' Duna' jobb partjára: de hogy hibáit észre-vegye, 's kényjének Európa' nyugalmát többé fel ne áldozza, vagy ha meg nem tér, maga menthetetlen legyen, hogy fejére eleven szemet gyűjtsék a' haragnak napjára; tehát még egyszer és utoljára Deutsch-Wagramnál, Znaymnál neki győzedelmet engedek. Sírni fog a' lélek Vécseybe, hogy Hillernek változása lévén, nem commandirozhat, hogy a' Posonyi sereg, a' nagy Armáda' gyenge bal szárnyát fedezni, a' rendelt napra el nem érkezhét, 's annál fogva az ellenség temérdek lovasságával azt bekeríti; elkeseredve hátrál hadi-osztályával Vécsey, **s-hozzá-m-ig-kiált-fel: „Nagy-isten! mit vétettünk, és én miért halok-meg-győzedelem-nélkül.”**

Meglett a' Seregek' Úrsának akarata; mert a' Deutsch-Wagrami ütközetbe azon számos sikertelen neki rohanások után, kéntelenítettvén Seregeink hátra-vonulni, Vécsey Péter Generális is, midőn egyik hátra-menő lovas osztályát kísérné, észre veszi, hogy egy ágyú-golyóbis sinór egyenest baktat utánna, hirtelen félre-ugrat hát, de azon pillanatban valamely kemény tárgyba, kőbe vagy földbe megütődvén a' golyóbis, Vécsey után pattan, 's kereszt-csontja táján magát beütvén, a' belek közt állott-meg; mely borzasztó sebbel félre-vitetvén, Alsó-Ausztriába egy Misselbach nevű Mező-városkába az ütközet után (mely volt 6-dik Jul. 1809.) 24 óra múlva, minden igaz Magyar katona' 's polgár' szíve' fájdalomra elhúnyt. — Utas! ki ránk névbe azon szomorú hely mellett elballagsz, ne gondold, hogy Vécseyt csupán azon kis zöld halmotska fedné, nem, az ő sírja végig van ásva a' Magyar Hazán. Misselbachba fog ugyan amaz utolsó nap' anyagi trombita-szóra felszerkenni, 's onnan fog majd itt e' földön vitézkedő Anyaszentegyház' minden hív tagjaival Jézusa' jobbja felé fordulni; de addig minden még el nem korcsosodott Magyar Város' vagy Falu' temető-kertyébe is nyugszik Ő, az elfelejtethetlen Nemes Magyar Vitéz !!

TERMES SÁMUEL, Kassán.

* Hadda előt' két év órával azt mondá Vécsey egy barátjának: még elly ismerjű ötlebe, mint Aspernnél, 's az Esslingeni Gránit-háznál, csak nem voltam, 's ha ott el nem estem, már nem álltam, hogy fegyver által haljék-meg.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

—————

Elő Füzet.

Januariusz 1828.

I.

A' NEMZETISÉG' IDEÁLJA. *)

A' teremtés' hosszú láncza; — az a' legdicsebb 's oly hatósan szöliója az örök-létel csatlakozó valójának, mely oly sok remekelt csuda karikák' szövedéke 's egyenlő jussal azon egy örök törvényeknél fogva csatol magához a' Legdicsebb'hez — e' köeit-bé magába mindent, 's rajta kívül nincs létel ha csak a' Tettről 's Időről formált üres ideákre fel nem emelkedünk. — Itt oly sok ezer gyönyör ragad-meg bennünket, csak szívünk szelid 's nem lekötött verengésű légyen: mint a' tündér-képek egy édes álomban, mely felszerkentünk után is ringató ideálokba merit, míg egygyik' másik' gyönyör kölcsebné felváltogatása alatt ismét a' boldogság' szendere elszibbant. — oly magos öröm ez mint a' Haza-szeretet' Ideájába való által ömlengés, mikor a' hosszasz távol-lét után a' gyermeki boldog Arkádia' kies térei előnkbe mosolygnak, 's annak áromai illatai Zephir szárnyakon repesve idvealik az egykori kicsiny gondatlan futkosót, 's az elmúltak' minden ingerei egyszerre fejünkön át-suhannak — itt a' teremtés' oly sok boldognak teremteteket rejt magában, 's az erre nézettel oly szép-mint a' felocsódott víznek esésében, annak színén a' legvarásb'-képek' játékjai között elterülő számtalan karikák, oly éde-

*) Kisebb mért a' Tudomány. Gyűjtendey ezen Tárgyról egy rövid Értekezést, melytől bővebben később ismét fogok írni, mely egy általunk régebben készült Kéziratban lévő nagyobb Munkából vettett. Több Szakoszt' 's Cikkelyen is fogok annak ezen Pályánálán idő-szerint közre-hozni. Kisebbből: Mi a' Nemzet és a' Nemzeti kultúra Című Értekezés fogak még abból állítottal. Reméljük nem lesz kevesen 's vérs-vel ellátott való ádózat, 's felelősség idős, 's felelősség fogak enneknek több érteket is tudományok és hasonlóan gyűjtendő is hasonló Tárgyak' Értekezések' közlésére később, ha Helyekel Nemzetünkkel kedvet találhatok.

sen rázkodtatóg lep-meg mint a' természet' legszebb dörgő Hárfá hangja a' meny-rázás, mint az ezerfelé elgyűlő villám' bámulatos rajza.

A' természetnek minden karikája egy-egy boldogságra elő-álított egészlet rejt 's minden karika végtelenül különözleg remekelt világ csoportokat, hol a' Teremtő' bölcsesége tüzelg a' nagyobbakban, 's csalhatatlanul jobban a' kisebbekben, ott kezdve a' hol egy csak gondolattal teremthető kicsiny léleg, számtalan más remekelt kicsiny világokat 's lételeket vonszol hátán feladdig, hol pillantatonként számtalan világok aludhatnak-ki 's végtelen számmal újra vissza-teremtődhetnek; hol a' tetsző örök zavar, melynek fejtegetésében minden fellengős lélek ellankad, melybe végre még is olly harmóniás egységbe olvadva végződik; hol egyedül ül, az egyedül Végtelen-jóság, az Örök-imádandó, és hozzá lengnek-fel a' számtalan világok' hangjai nem zavart zengésekben idvezletül, 's ő a' Szeretet' Istene jósággal mosolyg alá világaira boldogítva egyedül végtelen kegyvel.

Feleleventem most ezen gondolataimat 's képek egy Társaságot, képezem a' Nemzetiséget. 'S szárnyra repitem rólla gondolatimat, — azon örök össze-vonuló Egység, melly fügve tartja minden tetsző rendeletlenségek' csoportja mellett is a' természetet, állandó 's tökéletes képe a' nemzeti egységnek, melly annak ideálját megvalósítja; a' természetben minden reménytelen felfejtődött, melynek látásunk elől elrejtett oka mély rendeletlenséget hágy sejtenuink, a' világok' harmonisájába zavartalan hangban végződik; itt a' részek, itt maga az egész, melly örök egységben van magával, nem vesztel, minden legkisebb rész örök mozgás által segíti az Egész-célját a' legszebb renddel magokra, 's kölcsönösen is munkálnak egymásra, az elintéző Bölcs' plánja szerint, melly soha meg nem rendülendő helyéről halgatást 's symétriát int az alatta tolyongó sok ezer világoknak, hogy a' diszxonanzsiába jöhető siket hangok' felsikoltozása, 's silány harmónia, melly egykor a' tunya Chaosból zengve zuhongott Szent-székhöz, a' szép egy rend' szépséget meg-ne zavarja; így foly-összse a' világok' kölcsönös elrendeltetése, 's itt vagynak egymás alatt az erők 's resultátumok: okok és okozatok; 's így nyúlik egy látatlan végtelen erő keresztül a' természetben, melly az olly sok különbözőzéseket, tulajdonosságokat kölcsönös 's különös rélátziókat, erőket 's resultátumokat, okokat és okozatokat, melly a' sok ezer különbözőségek' zavarjára elrendelő törvényeket reng alá, hogy az egykori nagy halgatás' Innepe szomorú éjszakát ne terjesszen még egyszer a' Világok' sisztémájára.

A' Nemzetiségre szabom már ezeket: mint a' természetben, úgy van az emberekben is elosztva egy láttatlan erő, melly őket a' Nemzetiség' ideáljába össze-vonja, nincs csak egy rész is melly a' felé ne siessen hol táplálatot lel magának, 's nincsen egygyetlen-egy Nagya is a' Társaságnak, mellyben az egésznek látható egysége lakozzék; hanem mikor ez mindenben egy aránt van felosztva; 's mindennek a' maga személlyes fent-tarthatása, intereszszéje mozgatja az egésznek célját, 's ide vonulnak-ki; melly első mozdító kerék ké köz rugóvá válik, 's ha minden a' maga személlyes hasznára 's mások' vég céllyára tellyes igyekezettel siet; így válik az osztán tellyes egységgé, így lesz' az azon köz-hasznú rugóvá, melly az egész alkotványt mozgásba és elevenségbe hozza, 's ekkor terjed-ki az jölté-velőleg az egészre. — Így áll rendületlen a' hegy-tetőn Zeusz' ezer évű Cser-fája száz-felé terjedt ágával, ha gyökerei jó rendel fogantoztak a' földben.

A' természetből vések magamnak erősséget. — A' méhek' monarchiája mindég örömmel töltt bámulásra ragad engem. Szemléleteim közt, mélyen elmerülve ülök egy tügyfának feléjek hajlott ágai alatt 's vizsgálom a' repdeső boldogokat, 's elgondolom miként elevenít ezeket egygyetlen-egy köz-anya, hogyan formál egy testé, 's miként segí mindenik az egység' czélját: nincs dologtalan tag csak egy is 's mindenik zugolódás nélkül tölti-bé munkássága' kerületit, legkisebb nyoma nincsen az egyenletlenségnek; kötelessége' tellyesítésében egygyik sem akadályozza a' másiknak pályáját, mindenik érzi kötelezetetésének erejét, híven tellyesíti azt, 's egygyik mint a' másik kimaradhatatlan munkás tagja a' társaságnak, mely az Egészet formálja; mellyet ő, 's a' melly ötet kölcsönösen boldogítja. Használatlan e' tehát a' herék' csoportja? bizonyosan nem, az érleli a' leendő társaság' magvait, mindnyóján a' társaságnak kisebb nagyobb, de még is kimaradhatatlan tagjai; egygyenként helyt álló részei azon elkezdve, melly mint egy Királyné, uralkodásának, méltóságának tellyes érzetében a' jó rendet és munkásságot alatt-valói között fenntartja; addig melly munkás szorgalom gyűjti a' társaság' élelmét! melly a' keskeny bójárásnálfigyelve várja, 's fogadja-ei a' virág-porokkal megterhelt dolgozókat, melly éltető meleggel táplálgatja azon tojásokat, mellyekből léznek az eljövendő polgárok! Így kell egy Nemzetnek össze függeni kisebb'jeiben és nagyob'jaiban, hogy annak ideálja megvalósodjék; így azon magos tető-felé törekedni minden tagnak 's egységbe olvadni, melly az emberiség' felszede' czélja 's dicső elrendeltetése. Ha tehát minden tagja egy Társaságnak, kötelességének tellyes érzetében él, 's kétes nyugtalan vizsgálódások nélkül tölti-be, futja-le kirendelt pályáját; nincs olly erő, mellynek hatalma egy illy jól össze-fortt alkotvány' kapcsait megbonthassa, mellynek legkisebb tagja is határtalanul boldog jövendő'k' eszköze, mint ezt a' bölcs S. Cilor egyszerű példában fíjsának elő-adta.

Ha félre-teszünk is minden penna-csatákat, mellyeket Rajmar, Iselin, Wieland, Rousseau az emberi elrendeltetésről folytattak; úgy látszik hogy az ember boldogságra van teremtvé, 's ez a' boldogságra 's megelégedésre teremtett Ember, minden mutogatások, vitatások' ellenére is a' társaság' sphaeráján kívül a' Természet' szabad világában, nyomorult vad-állati szabadságában élve soha-sem volt, soha-sem is lehetne boldog. Csak a' Társaság' térszen boldogokat, 's a' Társaság' boldogságát térszi a' szorososan egygyesült részeknek elválhatatlansága, a' kietlen térek, kopár puszták, 's félelmes rengetegek' ezerféle lakossai társaságos egygyesületben élnek, 's boldogabbak mint az egyedül-valóságban. A' Líbiai puszták' félelme a' nemes Oróslánon' kezdve, a' néhány órákig élő Kérészig, mellynek azon egy nap látja születését és halálát; a' légben sivatolva úszó Sastól a' Napra huhongó Bagolyig 's kicsiny Ökör-szemig vagy Légy-madárig minden társaságban él. Társat keres magának a' majom, nem szeret egyedül játszani a' gyermek, 's örömmel fut oda hol több vigadó kicsinyeket lát; majd szorosabb össze-kötetést keres a' heves Ifjú, mert érzi hogy egyedül boldog nem lehet; a' szerencsétlen érzelős ember, ki elfűtülva veti-meg a' világot, emberi társaság' örömeit, 's kietlen pusztába, félelmes rengetegekké, mély barlangokba rejtetik, vágódva sovárg a' kisebb tájékokra, nép-lakta lapályok felé, keserű könnyekre olvadva nézi a' hegy-tetőről a' távol vidékekben fekvő pompás városokat; termékeny mezőkön, virágos réteken elszórt boldog falukat; hol-ha szesved az ember 's szomorú csapások sujtják is, ezer meg ezer módok állanak készen felderíteni komoly rászokba vo-

nult homlokát 's cosslatni fellegeit, hol egy jó barát' vigasztaló hangja, biztató mosolygása, a' szerencsétlen felül-emeli maga-magán' 's büszkén állapodik-meg szerencséje' sírja felett. Örömmel hallja a' csengő kürtököt, 'mellynek riadó lármá-hangja előzi 's felveri nyugtalan álmából, repesszive az emberi szózatra — meglepi a' megtagadott társaságos élet örömeinek fájdalmas emlékezete, 's ilyenkor ezen ember mindég nyomorultabb, fut, szalad mardosó kinyaj' gyötrelmei előtt, mint az első gyilkos, 's magával viszi a' marczangló férget, melly néki sötét barlangjában sem enged nyugtot, ha ránczolt homlokkal tért-vissza barlangjába, 's ha kedvelt pókját, mellynek társaságában némi-nemű örömet-lelt, mellyet legyekkel szorgalmatosan táplált, megdögölve látja; ilyenkor könyvek borítják arczát, 's szíve mélyebben sebesül mint-ha nékem tűz emészti telkemet, ár-víz hordja-el takarmányaimat 's a' halál harsány hangon rémített jajt kiált szeretett Wilhelm' sü-lepte sírja felett, ő akkor hiában zugja panaszszait a' kopasz-szírtokra, csak sértő jajt kiáltanak vissza sülleinek 's fut repül vissza az emberek közzé, hol szánakozó résztvevő szavakra talál, kik letörlik könnyeit 's fájdalmát enyhítik.

Ha én társaságban nem élnék, mi lenne az én boldogságomra való teremtetésemből, hivatásomból, hová lenne lelkem' magos ideálja 's miért adta volna belém a' Teremtő a' boldogság-érzetét, 's arra való vágyódást miért üntött volna belém? miért a' tökéletesedés' rugóit, eszközeit, melly még pályám' szoros kötelei között is bennem oly hatalmasan dolgozott? — Megjegyzést érdemelnek itt Csokonaiak ama szava:

*Egy cagygyűgű állat egy Gólya mit szólna;
Ha neki jó sárnya 's Tartomány nem volna
A' hová tojdoszék? pedig a' Teremtő
Bélt adta volna; hogy oda vágyják ő. —*

hová lenne így bennem az Élet-urának sajdítható czélja, ki futná-bé szabott pályámat 's mi lenne dicső rendeltetésemből? az állatok helyemet bé nem tölthetnék, mert azok tökéletesedhetésre alkalmatlan eszközökkel bírnak.

Ha én Társaságban nem élnék, nálam sokkal boldogabb lenne iga-barmom, melly nap-estig tolja jármomat, boldogabb a' szélesen terült tölgy-fa, melly kies árnyékkal kedveskedik a' fáradt utazónak 's erdők vadainak, 's élet és érzés nélkül szűkölködik — az én tökéletesedésem' minden eszközei, csak-nem hasztalanok, 's minden fontosabb cél-nélkül valóknak lennének; mire úgy nékem a' felemelt fő a' lélek' minden nemesebb tehetségeivel, mire a' gyors lábak 's mindenre alkalmas kezek, a' szollás' jól-tévő organuma? — Ezek helyett jobb lesz' vala; ha oly eszközöket adjon a' Teremtő, mellyekkel a' vadak ragadozásainak 's az idő' minden viszontagságainak ellent állhassak; jobb az én okozódó teremtetési lelki tehetségeimnél egy finomabb szaglás, mellyel élelmemet 's ellenségeim' nyomait megérezhessem; jobb a' hiuzi éles látás, hogy a' veszedelmes helyeket, gödröket kikerülhessem; jobb a' hosszszas tőrés, éhségem' szenvedése, 's egy dűrva medve-bőr, mellyen tövis karczolásokat ne érezzek; legjobb pedig egy hirtelen felváltó örök-élet, melly születésem' első pillantását váltsa-fel, hogy csak lássam a' napot 's felolalásom' örök sűjében viszont kezdjem végtelen álmomat.

Az oklatan-állat mihelyt születik: mindjárt megtudja keresni, választani, eledelét; magával hozza a világra fegyvereit — az ember, a Társaságon kívül sokkal boldogtalanabb volna ennél, néki nincs egyebe, hanem a társaság-életből kirekesztve, egy igen erőteljes eszköze a kéz, ezen a leggyengébb körmök; igaz ugyan, hogy az ember is megtanulhatná idővel megválasztani a táplálásra szükséges és néki nem ártó eledelket és magát is oltalmazni valamennyire; de mely gyenge és erőtelen élete' elsőbb éveiben, mennyi dajkálásra és oltalomra van szüksége, míg valamennyire megerősödik, mennyiféle állatok nincsenek erősebbek, vérengzőbbek az embernél? mert hogy a társasági élet puhitáná-el természeti erejét, meg nem engedhető. Mi nyomorultak volnátok ti még a társasági életben is gyenge aszszonyok és tehetetlen gyermekek, elaggott erőtlén öregek? — ki védéne titeket az olázkodó Hiustól, ravasz Rókától, ragadozó Farkastól, Medvétől, Hyénáktól, Tigrisektől, és a mérges Kígyók' számtalan nemeitől? — nem engedhetem-meg azt is semmiképpen, hogy valaha megtanulhatná az ember leölt állatok' bőreivel fedezni mezítelenségét a hideg ellen, — Lelkem ki nem mivelve, vallyon eltudná é tanulni a Kásztoroktól a ház építés' módját és vallyon megtanított volna é engem a Természet arra, hogy fogjak vadakat élelmemre, és terheim' szükségeim' könnyítésére; mert azok erősebbek vagy jobb futók mint én; ha meg, már egy lépéssel tökéletesedtem, már töb're vésgyódtam, több szükségemet, tehetetlenségemet éreztem, mellyeket a természet' állapotjában ki nem elégíthettem volna, és így is a Természet' Saent saava intett volna engemet a társaságos életre. — Így is én sokáig az erdők' síja nem lehattem volna — minden esetre pedig igaz az, hogy az ember' természeti állapotja soha sem volt és nem is lehetett ez ily földi állapot, ily szűk határú-rendelgetés, és Rousseau fantasziája az ideális világba igen magossan emelte.

Soha-sem volt az az ember' hatalmában, hogy Társaságba álljon vagy ne álljon. — A természet hívta őtet arra és ehhez kötötte boldogságát, melynek azon intés eredeti ragója, mely éppen úgy határozza, kényszeríti és formálja a polgárokat, mint az erdők' vadait — az embernek az okosság sugallotta, hogy ő csak társaságos életben lehet boldog, ez adott életet az addig szendergő lételnek.

Nagy ellen-vetésnek látszik ugyan, hogy az Ember sokat veszített társaságba lépése és vad-állati szabadságának levetkezése által: eltűnt bizonyos értelemben szabadsága, szolgája lett magának — ezer meg ezer nyavalyának van kitéve; a hajdan oly ártatlan, most irigy félnék gyűlölködő, bosszú-álló — hajdan nem estoge a haláltól, most meghorzad attól, — egykor önként munka nélkül termelt a föld, és most isteni átok fekszik rajta, hogy tövisset és bogáncsot teremjenek barázdái, — de vallyon önként terme é a föld mindent, a mit most bővséggel hoz-é? ha a halál' emlékezete most félelemmel tülte-el, vallyon az erkölcsi jutalom és a vallás' ígéretei nem adnak é néki just, nem nyujtanak é bizonyos reményt ama jobb szebb világ' birtokához; a Meny' elő-ízlete nem önt e vigasztalást, nyugalmat szívébe, vallyon a természeti állapotban is nem vala é az ember irigy, bosszú-álló és a t. — s' vallyon nem szabadabb Úra é most a földnek? vallyon nem orvosolja é a Státus gyengélkedő beteges tagjait? — S' micsoda veszteségnek lehet azt mondani, mikor az ember vad-állati szabadságának minden terheit, viszontagságait, sanyarjait a társaságos életben csendességgel, meglegedéssel, és ujjabb meg-ujjabb egy-mást felváltó örömmel csűrélte-fel.

A 'boldogság' érzete olly természeti, mint a' halhatatlanság' vágygya — örömmel repes lelkem mindég a' gondolatra, 's mindeniknek eszközei a' társaságban vagynak elrejtve; ez az érzést mikor felviszi a' lélek, többre mégyen, fel a' tökéletesedés' grádicsán mind addig, míg feltalálja azon pontot, hová minden emberek sietnek 's a' mellyre való vágyást maga a' természet önti és ébreszti-fel az emberben — 's ez az a' pont, hol az ember magát mint Embert feltalálhatja, jobban megismerheti, megértheti; felnyúl előtte a' mindenség, 's ki magyarázza, megfejti abból maga-magát, minden lételek' eleit, eredeti folyamatját, az erőket és resultátumokat, okokat, és okozatokat, harmóniákat, össze-illéseket, diszszonantiákat és össze-ütközéseket, 's ezen gondolatban hogy ember, a' föld' legszebb, legtökéletesebb teremtménye, halhatatlanság' gyermeke, 's a' teremtés karikájában elsőb helyen áll; örömet, meglepedést 's boldogságot találhat és érezhet.

Mikor az ember ezen pontra eljutott, a' Társaság' czélját, intézeteit, kirendelt pályáját megismerte, 's lelkében a' Nemzetiség' képezeete tisztán lebeg; lehetetlen hogy tellyes erővel ne igyekezzék annak a' Nemzetnek gyarapításán, mellynek ő is egygyik munkás tagja, 's jól-lételeinek, megmaradhatásának, boldogságának segéd-eszköze. Látja, hogy éppen mint az élet, csak addig élet, míg az azt egybe-rendelő erő azokat 's részeit szoros össze-függésben tartja; mihelyt pedig ez az erő megszűnik, 's a' test' közteteljei megbomlanak, elő-áll a' halál — 's a' részek, eleményeikbe vissza-térnek. — Így ha egy Nemzetben az Egység megbomol, lassanként elválnak egymástól, mint a' testnek alkotó részei, mint az *elromlott órában a' kerek, össze-függések kötelei elszakadnak, elvesztik előbbeni formájokat, régi állapotjokra nem ismervén, nem segítvén többé kölcsönösen egymást, vissza-térnek, holt állatokká válnak, 's a' Nemzet megszűn Nemzet lenni.* —

E' tehát értelmem szerint, a' Nemzetiség' sancionált ideálja — a' részek ugyan el-nem vesznek, de megszűnván kölcsönös relációjok, megszűnnek lenni egy tellyes egység, 's így csak annyi, mintha vissza-térve eleményeikbe, örök álomba merülnének, vesztelenének. — Az Egész' egységében az egymást felváltó mozdulatok, fekvések, intézetek életet öntenek az egészbe, életet a' részekbe, 's ez meg nem bomolhat a' természet' utján, mert az Egésznek nexusában nincs hézag, nincs szakadás, annak sphaeráján kívül nincsenek felsőbb és alsóbb nemek; 's a' tellyes Egység magában, csak a' részek között szakadás ne essék, örökre maradandó. — Egység nélkül maga a' természet is érőtlen 's lélektelen test, 's holt állat erős szystemás össze-függések nélkül, 's a' hol e' nincs meg, minden Romulus, és Lykurgus elégtelen a' nagy Róma', 's az egykori Spárta' erőssen állott talp-követ megvetni, felemelni.

Közlő Szigetli Gy. Mó'ses
Közlőből.

2.

A' Lyrica Poësis' okai 's a' Lyricusok.

GRÓF DESSKOWFFY AURELIUSZ ÉS MÁRCSELLÉZ.

Non obstat hae disciplinae per illas causas, sed circa illas haerentibus.
Quintilianus.

1.

A' teremő Genius, melly Moenist a' feltalálásra, Anthusát a' férfias bátor követésre megihlette, alig-ha el-nem-érhetetlen. — Az Eruditió és Psychologia már Századoktól fogva törekedik annak hatását kifejténi. A' Geniek, az Eruditiótól szabott kört is el nem hagyva, csak sajdítatják Munkájokkal az elérhetlent; a' temérdek fáradság 's utánnozás egy távoly pontból imádja a' két halhatatlant; 's ha közelit is valamennyire, erőtlenséget érezve lankadoz.

2.

A' heves gondatlan kész, a' lehetőséget képzelve, Honnából Hellást és Rómát, — Hőseiből Herósokat álmodván, — törekedő Honnosait a' két Nemzet' nagy fiaihoz hasonlítani, 's gyermekesen örvend a' képzeltetlenn eltalálásnak. Az utánzó sokaság tapasztol, hogy csudáltjai a' hasonlításban is nagyok, és semmi szerű nagyságot nem értvén, azt állatja, hogy arányán áll. Híjában igyekszik az Eruditió és Kritika felfedezni a' tévedést; — irtózik édes tévedésén felhagyni.

3.

A' gondatlanabból kevésbé még többet mér. A' jelenváló tónus' kritikájával átfutván Hellást és Rómát, 's nem lévén képes az Egész' és Romokból a' két győzhetetlent csak gyanítani is, — bután méréssz azokat időnk' tónusából vizsgálva megítélni, 's vad örömmel ujongat az apró híjánosságnak, mellyet a' Geniek az Egész' fennebb szükségletére törekedvén, vagy abban felejtettek, vagy az időre bixtak. Itt' kezdődött a' bízakodás, és hasztalan vágyás; melly a' helyett, hogy az igyekezetet és törekedést tüzelő, a' gyermekkel a' prometheosi szöveteiket megkedvelteti, 's vakon merni tanítja.

4.

Ezen eszelősködések' megczafolásának itt' helye nem lehet. A' kik ezen két Nemzet' tulajdonát a' Clássicusok Irókból láthatják, azok elevenen képzeltetik, mennyire nagy és fellelő az, a' mi bennük hasonlíthatatlan tűzre lobbantja a' gondos olvasót; — a' kik őket nem ismerhetik, híjában olvasnának egy ilyen tárgyról, melly a' szükséges

ismeretek nélkül érthetetlen. Azokra nézve vélem hasznosnak az ilyen Értekezést, kikben a' nevezett elő-ítéletek még annyi gyökeret nem vettek; hogy minden további vitátlóságot 's megfontolót igyekezetet szükségtelennek tartszanak. — En itt is a' Görög Genie' kifejtődése okai' sajtúttásában *) választott pontból nézem a' Lyrica Poésist.

A' Lyrica Poésis a' Helleneknél.

1.

A' Hellenek' köz-érzése, eredetéről való elő-ítéletei, vallásos mysterionjai, nemzeti egybe-köttetései, a' köz Honn iránt való indulat, az egész Nemzetnek a' külső Nemzetekénél fennebb állapotja, 's a' honni művelődésre egy hasonlíthatatlan rugó — a' köz-játékok, azoknak tárgyai, Státusainak viszont-hatása 's a' t. Honn minden tagjainak egy oly arány-pontból mutatták, mellyben a' Honnot egy szűnhetetlen igyekezet és törekedés hevítette a' Hazával egygyütt egy fennebb nemű tökéletre vonulni. A' visszabukás' féltelme csak a' gyávát rettentette; — a' köz-érzés az igyekezet' arányán való csálhatatlan megállapodhatásán felyül mindég egy nagyobb tökéletű ideált sajtított, — 's bátor volt hinni, hogy férfiasan meggyőzvé minden akadályt, azt elérj.

2.

Ezen állapot, — az Egésznek elő-ítéletén építve is, — még nem sajtúhatott határozó lenni. A' más Nemzetek' némelly tekintetben-való nagysága 's tökéletessége nagyobbára az útazó Hellené 's leginkább az Historikusé maradtott: az Eruditio azt csak dátumoknak nézte. — Hellás minden gyermekeit tulajdon arányánál egyesítvén, az idegent vagy kizárta, vagy úgy honnosította, hogy a' szerencsés alkalmaztatás és forma által idegennek lenni megszűnt. Azon elő-ítélete, hogy az Istenek' hatalmasabbjai csak őt' kedvellik, minden utánnozástól eltartóztatta. Minémű halhatatlan is adhatott volna kedveltjeinek főbb hatalmat, mint Zeusz a' Gigás-ölő, — 's tökéletesebb tanácsot és férfiasb' bátorságot Pállás-Athéna 's Aresnél?

3.

A' Nemzet' viselt dolgaival, a' Herósok' és derék Honnosok' dicsőségével nevezkedő nemzeti virtus a' Helleneket tüzelvén, önnönére ismértette a' férjfiat is, kit a' Muzsák, a' Honn szeretete és dicsősége a' Szép' és Nagy' örökűsítésére lobbantottak. A' fennebb Istenek részt vettek Hellásnak minden tetteiből, a' tanács és erő, a' czél és törekedés tőlők eredelt, — Ananke (átum) a' Halhatatlant 's a' Halandót egyformán gátolhatta; — de a' virtus dicsősége semmibe tüntette a' fájdalomt és halált. A' Hellen' személyes nagyságát Ananke el nem rettentette; ő bátor volt törekedni, míg a' Moirák (Pariák) engedték — egy arányra törekedni halhatatlan segédjeivel, — 's nagy volt oda menni a' Hon-

*) Ezen Értekezés a' Tragediáról valóval, 's még egyaránt az Erdélyi Múzeumban kijöttik; de a' nyomtatás helye' társasága még olyan hiányos, hogy alig tudtam sok részben rajok személni. Alig van egy Lap, mely egészen érthető legyen.

nét, a' honnan vissza-jövetelt nem reménylhetett; 's dicsősége egy lévén az Istenekével 's Honnával, nevét a' Honn' Muzsái és Poéták zengették.

4.

A' Genie egy fennebb tökéletben érezvén az Istenek' 's Herószok' nagyságát és jótévőségét, 's mint Honnos, a' Hazáért 's annak segédjeiért égvén, hol önthette-ki fellengő gondolatit méltóbban, mint azon gyűlésekben, a' hol Hellás isteni 's herósi jól-tévőit legfényesebben tisztelte? — A' Mythologia, melly a' Poétának, — a' Honn Poétájának lelkét Olympos' 's a' Haza Herósaí' történeteivel eltöltötte, a' phantáziának olyan regiojába' emelkedett a' Geniével, mellyben, előtte álván a' hatás' és tökélet' legfennebb ideálja, azt a' valóval a' lehetőségig egybe-köthette. Egy igazán derék Honnos nagysága, a' bátran kiállott veszedelmek, a' férfias szenvedés, mellyek egyedül teltetik a' honnos Hellást csudálkozóvá, a' Hellennek a' Nemzet' játékaiban való fíradtságát és törekedéseit a' dicsőségre — annál nagyobb fényben mutatták; mennél kisebb volt az Aristeion (virtus-jutalom) a' Honn' megtartásából és főbb pontra -viteleből eredett dicsőségénél a' férfifúnak.

5.

A' Poéta Hellást, az Isteneket 's Herószokat 's Honn' derékjeit ezen pontból látván, minémű más tűzre lobbanhatott benne az Entheos, mint arra, — hogy mélyen érezvén a' Hazát és Nikét (győzedelmet) az Isteneket 's a' férfias Honn-védőt Olymposon lássa; — hogy a' csudálkozó 's deréket szóló Haza büszke légyen illy annyának lenni, 's bátran reménylje, hogy virágzása', nyugalma' és bátorsága' akadályait meggyőzvé, csak előbbi fénységét vihesse föbbre. — Így zengette a' Lyra mellett Pindaros a' férfiat, 's Istenivel és Nagygyaival tűzbe jött Entheosa öt' fenn Ideáljába vitte, 's ez, mint-egy honnosítván, Hellásnak — csak a' Halhatatlanoknál kisebb Hellásnak hálsját Olymposra emelte.

6.

A' pindárosi lélek főbb tulajdona a' tárgyának, sebes által-látása, a' Tettnek és Erőnek villám elértése. Ezen Genie egy olyan Nemzetben fejlődött-ki, mellynek köz-érzésében annyira egy csélra egyesült minden, a' mi a' lehető tökéletességet eszközölhet, hogy az majd csak-nem mérték pontja minden lehető nemzeti felsőbb művelődésnek, Hellást csak elgondolni is — már elég ösztönnek látszik annyira elfogódní egy többreható léleknek, hogy-ha ezen tárgyra kiterjedni abban elég virtus van, az a' phantáziával eggyesülve, Hellást egy fenn körből csudálja. Az Eruditio és honnosabb művelődés ezt sokakban megmutatta. — Mit váljünk arról, kit a' Muzsa már születésekor a' halhatatlanságra maghílt; — ki a' Hazák' legszebbikében születvén, alig kezdette a' léteit érezni, 's azonnal a' honni tönussal nevedett benne Arete (virtus) — a' dicsó tettekre serkentő; 's a' Haza herószai 's férfiai, mint egymással hasonlíthatató példák vonhatták magokra a' sebesen fejlődő Genie figyelmét? — ő érzette, hogy Hymnosai által fejlődhetik-ki az Istenek' 's Herószok' ideálja a' nagyra emelődött Nemzet előtt; — a' négy Játék' derékjai a' Lyra mellett énekeltetve látszanak Olymposra törekedni; — 's Hellás, — a' férfiakat szóló Hollás istenibb tűzre 's tettekre hevült Pindarossal. — Ő szállított-meg előb'ször a' Lyrát, — mellynek hangja a' Honn' Hymnusával Zefíusig hatván, a' longa gerjedő

F. M. Or. Minerva 1. Nagyd. 1828.

3

meny-köveket kioltja; — mellyért Zeüsz a' Títánokat elfelejti, 's a' hatalommal hozzáfűző Hellást kegygyel nézi, — és megengedi, hogy Herószai Olymposzt azomjúhozzák.

7.

Pindaros' némelly helyeken reánk néz'te homályos; már a' régi Scholiasták szükségnek látták értelmét felfedezni: 's még is sok maradt benne, a' mit az Eruditio talán soha sem fedez-fel. — Valamint a' többi Irókban, úgy benne is sok vagyon annyira által-láthatlan, hogy azt csak a' bellyebb-ható lélek ismeri homályosnak. Ezen homály nem a' nyelvben, — nem némelly szabadabb fellengésben, 's egy mellyek tárgyról a' másra való villám ált-szökésben áll, mert ezeket az Eruditio már eléggé kivilágosította; — hanem oly arányzatokban, mellynek dátumai a' Nemzet' geniusával egygyütt eltűntek. — Róma, az utánna nevekődő, még némüképen azokat érthette; annál is inkább, hogy a' Horátius' Századjában alig-ha vágya nem volt Hellással egygyeződni; — de Anthusa, a' Márs' Leánya, Pallás-Athenát főbb módon nem imádhatta. O Rómának csak egyszer sajdította megjelenni, midőn az alacsony hízkelkedés Augasztust a' mennyei tanács' és virtus barátjának hirdette. Pallás-Athena búzake volt Hellásnak hállját elfogadni; — alacsony hízkelkedésre nem sovárgott.

8.

Még Pallás-Athena szép Várát a' mívelődés' fő pontjára nem vitte; még Nike Hellásban, hol az egy, hol a' más győlekezések adta a' koszorút; — még az Istenek magok is alig sajdítottak Hellás' jövendő tökéletét; — azt egyedül Ananke tudta. — Pallás-Athena meg nem szokt törekedni a' Nemzet' dicsősségére, 's már Olympos csudálta jövendő lak-helyét, 's a' virtuosus Hellent. — A' Test és Lélek hevesen fejtődött-ki; a' győzöt és férjfiat, a' Honn-védőt és boldogított a' Hellen férjfiassan csudálta, 's a' Poéta az Olymposi sugárokra engedve a' Lyrával főbb tökéletre, hasonlíthatatlanabb tettekre buzdította Hellást; — Ő mutatta-meg, ki méltó a' halhatatlanságra és követésre, kit kell a' bátran törekedőnek fellýül-műni!

9.

Valamint az Eposban és Tragodiában, úgy a' Lyrica Poésisban is a' tárgynak egy fennségről kell a' Poétára hatni. Hellásnak honni tónusa, a' tetteknek a' Hazával egybekötött nagysága és fennsége, 's a' személyes virtusnak szép aránya, mozgásba hozván az Enthoszt, és a' Poétát ellen-állhatatlanul elragadván, egy olyan fenn régióba vitte, a' hová őt követni a' kissebkek ellankadtak. Ezen neméről a' Poésisnek mi csak Pindarost ismérhetjük, — Alkiosznak csak romjai maradtak meg. — Pindaros még küszködött a' nyelvvel; — merész gondolati és célzásai csak azon nyelvben ömölhettek, melly nem a' társasági, hanem a' Herósoké lehetett, — és csak azt ragadhatta maga után, kiben a' lélek és bátorság vagy a' tettekkel fejtődött-ki, vagy virtuosus volt kifejődni. A' Hellenek' gyűlekenetében a' köz-érzés meglévén a' többekben, ez azt magához vonta, a' ki búzake tudott lenni Hellennek. Ő reá talán más helyen a' Honn' dicsőrete soha-sem mosolygott volna Hellásban érezni kellett a' dicsőt, — Pindaros halhatatlanná tette a' fíradót, — őt a' dicsőt azomjúhozó Hellen értette.

10.

A' Lyricosnak minél kevesebb idő alatt kellett az Éneket elvégezni. A' Strophe, Antistrophe, és Epodosz a' gyülekezetre néztt voltak. A' Hymnos' vagy Ode' nagy és fenn tárgyát a' Poéta érezvén, fellengő Enthusiasmosában elfelejtette a' rendet: — ő Hellásnak, a' nagyra-termettnek énekelt. Hellás a' szent tüzet sajtótván hasonló tűzre gerjedett, 's a' merre a' Poéta' tüzes phantáziája hevítette, bátran ment. A' honni Játék egyes tárgya másnak helyt adott; — Pindaros a' mások' tettét is halhatatlanította; de a' Tettek 's Derékek a' Nemzetben voltak; — azok az Arete' kifejtődései voltak; — megmutatták minémű grádicsokon fellengett fellyebb a' Honn' virtusa, kik adták a' halhatatlanabb példákat; — 's azért Hellás a' poétái tökéletet Pindaros által örökösíteni égett. Ezen Genie se szűnt-meg Hellást a' halhatatlan érdemre hevíteni; — Hellásnak szép Százada benne honni Nagyságát látta. Az ő Munkájit ismérni 's érezni kellett minden Hellennek, — azokat a' Haza a' jövőző Honnosnak énekelte, — általok akarta azt a' Nagyság' ideáljával eltölteni.

11.

A' Kallimakhos' és Homeridák' Hymnosai csak egy Halhatatlannak énekeltek. Azokban a' táz kisebb, 's az Eruditio sincsen kizárva. Ők nem az Olymposhoz küszöbölt győzött tüzeltek fennebb tettekre; hanem a' Nagyt és Jól-tévőt énekeltek. Előttök is állott az Olymposi Arete. — Már a' Halhatatlanok majd minden tetteiket énekeltek az elsőbkek; kevés volt, a' mi újat 's nem hallottat lehetett azokról mondani. Külömben is, a' nagyobb Geniek által, annyira egybe-folyt Olymposnak 's Hellásnak fennsége, hogy Pindaros és egy más nemből Homeros majd mindent egybe-foglaltak. A' Honntól valamennyire különböző Olymposzt csak Hesodos után vehették tárggyúl a' Poéták; 's ennél fogva csak a' phantázia volt annak a' főbb; — benne az Entheost nema' Honn' férjfiái hozták langba, — mint Pindarosban.

12.

Tyrtaios egy pindarosi fennség lelkesítette. Ő nem a' győzött halhatatlanította; hanem feltüzeltte a' férjfiá szomját a' dicsőre. Az ideál, melly előtte levegett, — melly őt magán felyül-emelte, a' honni és személyes derékség volt. Ez hevítette-fel a' férjfiát a' merész arányra, ez győzte-meg a' félelmet, 's merész vágyat férjfiás bátorságra változtatott. A' Virtus és Nike bátorítva mosolygott reája 's férjfiakra: Tyrtaios mutatta-meg előb'ször, hogy a' Genie a' Honnat érezve bátran merhet; — hogy a' Haza' szép aránya a' Genie' virtusát Helláséval egyesítheti. — Elszégyenlette a' kevély Enyelgő, hogy a' Poétát kinevette, 's örvendett az alkalmatosságnak, ha részt vehetett a' dicsőségből.

13.

Hellásnak férjfiason nagy tónusa a' lelkihátásnak is pályát nyitott. Vallyon a' szépség (καλλος) nem segített e ott' a' versengő' győzedelmét? — Myrtis egyszerre tanította Korinnát és Pindarost; ezt a' vetélkedésben Korinna hétszer győzte-meg. A' győzés' tárgya nem ismeretes, — egyedül a' büsake győzedelem ismeretes és a' dicsőség. — A'

Lyrica Poësis' fennebb neméből még Sapphónak, Aristotelesnek 's Erinnának énekelhetni egész darabjait. Ezek nem pindarosai darabok. Az elsőjében még is fenn leveg az érező tűz és vágyás, még senki sem volt, a' kit magával nem ragadott valaha, az indulatnak egy határtalan virtusa hat azokban; — számtalanszor olvasva, számtalan nem ismért fenségbe emeli a' lelket.

14.

Aristotelesnek Paianja Aretét magasztalja é inkább vagy imádjá, kétséges. Néki más senkije sem volt, a' kit istenítene. A' Haza' derékei már halhatatlanítottak; — a' fajulni kezdő Hellen már hízkeladni is alacsonyodott. Aristotelesből a' Genie egyszerre kitört, 's Aretének, a' Hellást elhagyó Aretének, a' szép Hymnost utoljára szentette. — Erinnának Odája vagy az Erőhöz (ῥώμη) vagy Rómához vagyon; abban a' tűz férjias, és felettitható. Egy ilyen személyesített tárgyban, úgy látszik, felyül-haladhatlan. Pallás-Athene szép vára' szebb napjaiban külömben nem énekelte! Egy ilyen erőt csak Hellás ismért. Hellásnak vágya volt állapotjával megívni 's fellyebb menni.

15.

A' Dithyrambosokat előbb kell vala neveznem; de ezekből semmi sem jött időnkig. Talán a' mivelődés' szelidebb Geniusa abban elég érdemet nem talált. Hellásnak századokig-ható izlése azokban is megtalálta volna a' tökéletest. Ha érzésem felette meg nem csal, Anakreonnak egynehány Odáji és a' Skolionok miveltebb nemei a' Dithyrambosnak. Dionysos, az öröm-hozó, nem csapja meg mindég Thyreoszával az Ünnepest; a' kimívelt idő szelidebb elragadtatást kívánt, 's Anakreont adta Hellásnak a' Muzsa. A' miveletlen rész azután is dühöködött a' Mainásokkal; de Hellás, a' szépért égő, isteniebb örömet érzett. A' Skolion már az Dithyrambos' idejében megvolt. A' Dionysossal eltölt Hellen hevezve sajtította magát; 's gyakran szerencsés volt az Entheos' szempillantását eltalálni. Egyszerre öntötte -ki a' gondolatot, 's mint hennos, a' Hazára 's nemzeti derékségre nézett. Ezen nemben Kallistratos csak magához lesz' vala hasonló, ha több Skolionjait nem irgyltette volna az idő és hanyatló Hellás.

A' Rómaiaknál.

16.

Míg Hellás lételét fenntartotta, Róma, az akkor nevedő, nem talált más Hazát, melyet követhetne. Hellás mindenfelé kiterjedett a' dicsőséggel: a' Kül-nemzetek' derékebbjei Hellásban gyanították azon főbb tökéletet, melyre őket alig ismért Geniusok hívittette. Hellás a' legbüszkébb reménynek, a' legmerészebb vágyásnak is megfelelt. Néki semmi sem látszott lehetetlennek. A' lélek' és test' ereje kifejtődései; az alig elérhető példák; a' Honnak 's egész Nemzetnek alkotványa; és a' mindenre kiterjedő 's mindent felfogó Genius ott látszott minden virtust legfennebb arányokra egygyesíteni. — Róma, még gyermek idejében látszott nagyra termeni; Anthusa a' legfényesebb győzelmeket reménylette éa kegygyel nézte Latiaris Jupiter az új Hazát; — csak Pallás-Athene gyűlölte még a' aszkvény Nemzetet 's irtozáva nézett Anankéra, Venus Aeneis az Istenek' stjjára sokat hatott; é a' Meny-dörgetőt ezer formára változtathatta. Júnó

Trospia híjánban gyöste-meg kevelységét, midőn kérte Vénust, hogy szeretett Kárhágó-jában egyesítse a két dicsőséget. — Rómának épülni kellett.

17.

A két Istenektől kedveltett Város más arányra vonult, mint Hellás. Pallas-Athena ürvendett a választásnak. — A Hellenek minden külső verekedés nélkül is leg-szerencsésebb lépéseket tettek a honni hatalomra; ők az ellenséget csak semmivé tették; a' mivelődést a' győzöttekhez bévinni lehetetlennek gondolták. Minémü Nemzet is fogadhatta volna el azon Világot, mely Olymposról csak Hellásra látszott fényleni? — Azt egyedül Hellás bírhatta-meg. Róma is Hellástól előbb csak a' Törvényeket kérte; ő Pallas-Athenében csak az erőt és győzedelmet; — a' honni rendet és bátorságot láthatta, Pallas-Athéne csak Hellást kedvelte; őt csak Hellás ismérhette.

18.

Róma a' hadi győzedelmet vette aráynak, lassan-lassan terjedett hatalma, mellynek Kárhágó sokáig ellene szegeste magát. Kárhágó a' hatalmassal ki mert kelni; a' mindég győzedelmet Hannibál sokszor megrettentette. — Róma készült a' bosszúra; Cátónak 's a' Nemzetnek egyedül azon vágya volt, hogy Kárhágó pusztuljon. Scipió a' fényes győzedelmet megtette. Már semmi sem áthatott ellent a' terjedő Rómának. — Hellás már nem volt. A' Hellenek nemzeti 's honni tonusok egybe - bomolván, Milcsiades', Leonidas' és Themisztoklesről nem gondolkozhattak; hizelkvedve akarták barátjokká tenni Rómát; ő csak győzni tanult; — és Hellásnak romjai is eltűntek. — A' történet é, vagy rend? mely utolsó valamennyire a' fél-vad Nemzetekhez is a' hálalommal-egygyütt elment, valami nyomát hagyta a' mivelődésnek; de a' Hellenek' nagysájt Róma kitanulván a' győzedelem után, a' még vágyható Hellást dühösen nyomta, hogy az elfajult Hellen' legkissebb tűzét is a' szenvedéssel kioltsa. Így Róma, a' győzedelem után is, még sokáig gyanakodott a' Hellenekre; annyira, hogy temérdek ereje' és férfias nagysága mellett ámbár könnyen reá ismét volna arra, a' mi Hellásban nagy és követésre méltó volt valaha; még sem kívánt egyebet szép műveinél 's művészeinél, hogy ezekkel a' Város ékeskedjék. A' győzedelem által nyert arany és ezüst Istentől még rettegett Cató, ne hogy a' Rómaiak elfelejtkézvén a' cserép Istenekről, a' Honn hanyatlani kezdjen.

19.

Ezen állapothoz stig merték a' nagyobb lelkek is reményleni, hogy a' szép művekkel Hellás' boldog ideje és literaturája Rómában kedvet leljen. Azt ki-ki önnön gyönyörködötésére tanulta, vagy a' személyes haszonra; — abból köz-tönüssé az oratórián kívül semmi sem vált. Csak hanyatló idejében Rómának merete Ciceró és mások annak kellemét 's tőkélletét fejtegetni. Julius Caesar talán Pericles lett volna Rómának, ha azt határtalan hatalma el ne nyomja. Ő elesett, — 's egy más indulattal Ciceró is Cató is elestek. Rómát egy oszlato erő fenyegette; a' győzedelemhez szokott ügyét elfelejtve, még a' győzők között óhajtott lenni, Octaviánusnak kedvezett a' szerencse; — Rómán triumphált, 's a' nép Véd-istenének kiállotta.

20.

Ennius ugyan 's a' régi Tragicusok látszattak már az előtt valami izlést venni Hellástól; de az sem tőkélletes nem volt, sem a' hazaival nem egygyezett, annyira; hogy

munkáik inkább az újság' kecseért tetszettek; mint-sem azért, hogy a' férjfiás Rómát férjfiásan gyönyörkűdtették volna; külömbben érhetek volna valami tökéletre. Plautus és Terentius elég igyekezettel utánnozták a' Helleneket; — egyedül Lucretius látta a' Hellási geniust.

21.

Augusztus a' Jánus' Templomát harmadszor bészarta. A' régen óhajtott nyugalom Rómára vissza-jönni látszott. A' nép csak azt óhajtotta; Augusztus Círcust is kenyeret is adott. Ezen tette annyira elkötelezte a' sokaságot, hogy az előbbi állapot' vissza-állítatására minden szándék sikertelen lett. A' legtöbbre terjedő hatalom benne egygyesítetett. Ő semmit el nem mulatott, a' mi a' nép' vágyát kielégíthette. A' nép semmitsem reménylett híjában. A' Provinciák, melyeket az előtt vagy a' Had, vagy a' Praetorok elpusztítottak, egy kedvező állapotba léptek. — Rómának 's a' Birodalomnak minden részéből a' Hála zengett; — mindenütt Oltár emeltetett a' Szabadítónak. — Augusztus játszott ezen indulattal; gyakran kieresztette kezéből a' hatalmat, hogy a' megrettenő sokaság hevesebb indulattal vissza-adja. — Rómában nem akart Isten lenni; elégnek vélte, ha a' Provinciák azon tiszteletet megadják. A' triumphusok' fénye úgy is eléggé megvakította már Rómát, 's eléggé tömjénezett az alávalóság.

22.

A' Birodalom' egész megfordulása után, Augusztus és Tanács-adója Maecenas — azon gondolatból e, hogy a' fény' és pompára szokott Rómát még inkább elszenderítették? — vagy a' szépnek és nagyinak szeretetével égve, Rómát minden igyekezettel és érvel ékesíteni akarták? — vagy pedig ezek által az előbbi geniust egészen kioltani szándékozták? — akár minémű okból, — Rómát legfényesebb épületekkel kezdték megakni. Az előbbeni 's most még inkább felkapó fény-űzés Hellásból majd mindent elhordott, a' mi a' Statuáriában és Picturában főbb rendű volt. Ez és a' nyugalom a' győzedelemre termelt Róma' derekabb fiait — Hellásnak e'beli 's egyéb nagy tökéletű művésztanúira figyelemessé tették; 's a' Hellenek' Eruditiója Hellásnak eltűnt geniust Rómába vissza-hozni látszott. Az Augusztus' és Maecenas' udvari tönusok mindent, a' miben a' lélek' virtusa kitetszett, becsülni sajtattatott. Rómában a' tudományos művelődésnek senki sem lehetett becsülnője a' nélkül, hogy ezen két ember azt magához nem édesítette volna. Val. Messala, Manl. Torquatus, Lollius, Septimius, Virgilius, Varius 's a' t. n. nők kézz segédet és hathatós tüzelést találtak. — Róma egy Periklesi Századot látszott elérhetni.

23.

De valamint a' Szép művészetben; úgy a' kellelem-tudományokban is, Róma nem annyira tanulta a' természetet, mint utánozta Hellást. Hellásban minden szép és nagy már kifejtődzve látszott. A' nagyobb és kisebb rendű Geniek semmit sem hagytak a' természetből használatlanul. A' nagy és fenn példák az igyekezetet kevesebb törekedésel vezethették; — és tűzbe hozhatták a' Geniet, kinek főbbjei egy nem-isméret tökélet hamar elérni látszattak; — 's a' csudálkozó és kevély Róma azt vélte, hogy benne a' Hellás' geniusa felbredett, hogy Hellást elhagyta 's Anthusát kezdette kedveleni.

24.

A' Lyrica Poésisban már az előtt Catullus a' Helleneket követve, bizonyos nemű tökéletességet ért-el. Ezen Poéta vagy virtusában bizakodni nem mert; vagy hajlandósága arra vitte, hogy az élet' kellomeit 's más apróbb tárgyakat végyen elejébe; azt nem látszik tenni, a' mit tehetett volna. — Ő a' Haza' Nagyjában győzedelmig ismét. Caesar és mások, kiknek kezeitől volt a' hatalom és győzedelem, a' hazát és birodalmát elnyomni gyanítottak; — Catullus a' mennyei Enthoast ezeknek gunyolásokra vesztegette, 's alig sajdithatta mejjében a' szikrát, melly 5t' egy más idő-ponton, a' Honn' Nagyjait és Védőit halhatatlanitani tűzelhette.

25.

Ezen kellemes Poéta nem mindég utánozta a' Helleneket; — úgy tetszik, a' hol utánozni láttatik is, az inkább a' Hellenek' olvasásokból maradt benne. — Mélt a' Sapphó' Odéje' fordításában is, ámbár minden ezen Poetriától légyen is; még is a' nyelv és a' tónus, melly az Egészen leng, annyira Rómái, hogy abban lehetetlen az utánozásnak legkisebb nyomátis találni. — A' könnyebb tárgyú Odarionok egészen az óvéi. A' tárgyak, a' vesszettebbekis, akkorsokkal közeke voltak Rómában; — azokra nem volt szükség Hellástól kölcsönözni. — Az' elegiai darabokban láthatóbb az utánozás és szorossabb igyekezet; ámbár ezen elme a' lime labor-t nem igen kedvelhette; 's munkája többnyire egy sebes hevülésnek, és az időnek szüleményei. — Egy kedvező idő-ponton, és férjfiás törekedéssel Rómát szebb ízlésre tanította volna. — Ennyire hathat az idő' szerencsés vagy szerencsétlen Geniusa a' Geniekre is!

26.

Horátzius, az Anthusa' imádója és Brutus' barátja, az Augustus' Századjában jelent meg. Rómáé é? vagy az egész emberi nemé? kétséges. Ezen egygyellen-egy, a' mi Hellásban és valaha-talán Rómában is nagy, szép és fenn lehetett, tüzes lelkével fel-foghatta és érthette. — Rómának állapotját, az előbbienekből, ismérhetni. — Horátzius megtette azt, a' mit egy Hazáját hevesen szerető honnosnak megtenni szentebb kötelessége volt. A' győzedelem az ellenkezés' lehetőségét is hasztalanította. Az Erőnek, — a' Nép' elő-ítéletén gyökeresedett erőnek engedni kellett, 's a' ki valaha a' Haza' és Brutus' intésére fegyvert ragadott, nem választhatás a' tolyosodhatlan arányt; hanem azt, — miképpen élhessen úgy, hogy a' rosszat ne kénytelenítessék helyben-hagyni. — Ő a' honni alkotvány' változását soha helyben nem hagyta. — Nemes szabadsággal halhatatlanította azokat, kik a' Haza' ügyét felvették, ha igyekezetek szerencsétlen volt is, — Augustusnak minden ajánlásait, — legkevesebb ajánlásit is megvetette, — 's úgy élt, mint a' ki mellyében hordozza boldogságát; — a' fény-ízés' csalfa kellemei köztis magá tudott lenni; magában mindenét feltalálni.

27.

Róma nem volt már az előbbeni a' fő hatalommal annyira egybe-folyt az erő 's férjfiás bátorság, hogy ezeknek személlyes érdemek alig maradt. — Minden az Imperátor' suspiciuma alatt kezdődött; — 's ő vezethette egyedül a' triumphust. A' Legiók csak köteleességeket tettek a' legtüzezebb törekedésben is. Az ajándék csak az Imperá-

torhoz szorította a Férjfiát; — a Honnra és Nemzetre a nagy tettek' dicsőssége alig terjedhetett; — 's Horátius csak az egygyetlen-egybe halmozott nagyságot láthatta; — annak a Férjfiának csak segédje volt. — A' ki a Honnak előbbi állásában maga triumphálhatott volna, Augustus alatt alacsony kevély része lett az Imperátor' fényes triumphusának. — Anthusa' és Róma felett a' hízkelkedő hitványság más Istent ismért; a' ki valamint az előtt Róma Hellást; úgy ő is Rómát gyanakodva nyomta. — Ugy látszik, ez az oka, hogy Horátius, mint egy rettegve, nyult a' Pindarosi Lyrához; 's inkább azon tárgyakat énekelte, melyeket az erő' 's nagyság ideáljainál nevezhetni. — Kiterjedt a' kisebb nemű tárgyakra is; de az elsőben azon személyesített tökéleteket árnította inkább, mint a' Honnak egy olyan Férjfiát, kiből azoknak főbb neme fénylene. — A' Mythos és Hellásnak Poétái 's tulajdon fennökölletű érzése a' Szép' és Nagy' ideáljaira vezették, — 's teremő lelke össze-tudta kötni a' Honnát Olympossal, — 's ámbár Rómának sokat tett Derékjeit nem látta; még is az erő' és férjfiás nagyság' ideáljában annyira halhatatlanította; hogy nehéz megítélni, vallyon, ha ő úgy, mint Pindaros, láthatta volna a' Hon' Derékjeit, nem hozhatta volna e Rómába, a' Hellenek' törekedésével együtt, Hellásnak tulajdon nagyságát 's fennmívelődését is?

28.

A' Horátius' emberi és honni karaktere ellen időnkben is, ez előtt is sok ellen-ve-
tések támadtak. Minden, a' ki igen elmésnek, vagy szerfelett honnosnak kívánt tartatni,
azon felakadott, hogy Horátius a' Haza' elnyomóját Hellás' Heróssalhoz magasztalta. —
A' ki Rómának fellebb irrt állását eléggé megfontolja, lehetetlen, ha csak ugyan heve
el nem ragadja, hogy még is kárhóztassa a' Poétát; annál is inkább, mivel az Augustus'
hatalma által ő legkevesebbet nyerhetett; a' kit azonban nagy elméje és honni tüze az
előtt sokra emelhetett volna. — Horátius az Imperátor' kedvezését nem csak nem keres-
te, sőt elég büszke volt ajánlását is megvetni. — Hogy' hízkelkedhetett az olyan, a' ki
heves bátorsággal magasztalta Anthusa' győzedelmét? kiknek férjfiás derékségek Rómát
a' világ' Asszonyává tették? — De azonban lehetetlen volt, hogy Horátius meg ne is-
mérje Augustusnak a' rend' és honni nyugodalom iránt való törekedését és Geniusát,
mely azokat megállíthatta. Midőn ötlet Heróssokhoz hasonlítja, azt azért teszi inkább;
mivel, valamint azoknak egy érdemek volt, hogy az Emberi nemet a' szüntelen ve-
szélyből és vadon életből emberiébb állapotba helyeztették; úgy Augustus is a' honni
versengéseknek, melyeknek jó végét már alig lehetett reményelni, véget vetett. — Ezért
ő a' sokaság' vételezése annyira istenítetté; hogy a' ki azt meg nem ismérné, a' Haza
ellen vétkezőnek látszana.

29.

Külömben is, már a' rendet és nyugodalmat, a' Tanácsot és Győzedelmet, Ró-
mának fényes épületeit 's a' tudományok' némű-nemű gyarapodását látta a' Poéta, mi-
dőn Odájának tárgyává vette Augustust. Továbbá, a' Rómái derék tulajdonnal egybe-
fogott hellási Eruditió, ha műdjárt egy külömböző nemből is, — a' Szépnek és Nagy-
nak arany-ékszerét látszott eszközölni. — Ez, és a' győzedelem tüze-bőrhözhatta azon Ha-
zát is, ki valaha a' Rómán triumpháló ellen Brutussal fegyvert fogott. — De ezek

melleit, ki olvassa Horáziust egy kevés Psychológiával; hogy ezen szabad lélek' fellengő tűzét, midőn Rómának nagy Fisit halhatlanítja, el ne értse? — Nem vált e kötelességvé, a' Nemzetet egy tanács nélkül való merészségtől elrettenteni? — Ismerni azon hatalmat, mely a' Caesár megöltetése után, Rómában ennek férjfiás gyözedelmekkel nyert helyére fel mert állani? — Rómának erejét ezen állappal Szaszo-mérve, mit várhatott a' Genie a' Nemzettől? —

*Sí pugnat extricata densis
Cerva piangit, erit ille fortis,
Qui perfidus se credidit hostibus*

— — — — —
*Qui lora restrictis liberis
Sensit iners; timuitque mortem.
Hinc unde vulam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit.*

30.

Rómának előbbi alkotmányában a' Lyrica Poésis a' Hellenekéhez hasonlíthatott volna; de egy új formája kezdődött, mely Horáziust más arányra vitte. Ő alig gondolhatván, hogy Hellási ideáljai Rómában valaha az individualis honnos Virtust fellyebb tüzeljék, nem annyira választja a' honni tónust, mint a' közönségesen Emberit; — a' főnnon nagy karakterei inkább az emberi nemet művelő Herósoké, mint az individualis Honnosé. — Az Augustus' Udvara 's az ezt arányzó közi-tónus, a' Genié törekedéseit ha nem is képzelte egészen; az Eruditio' tárgyának, — legalább a' létele vettett Rómának ezen törekedés honni tónusa nem volt. Ki lehetett Rómában nagy, ha nem volt Segédje az Imperátornak? — 'S a' kit honzá hasonlónak mertek sajdítani, nem tette é azonnal semmivé a' Proscriptio? — Nem tapsolt é az elfajult Nemzet, ha ilyen vakmerő elesett? — Nem imádtá é a' tutelare Nument? — Nem rettegett é a' Tiberis' kiáradásától — 's a' meny-kövektől, melyek a' Capitoliumra csapnak?

31.

Az udvari tónus csak Augustustól 's barátjai gondolkozások' módjából eredván, az egész Nemzetre el nem jhatott. — Horáziust csak kedvező genius vezetete arra, hogy Hellást megismérje; — az Augustus' ideje csak annyiban hatott reája, a' mennyire lelke' bátor kiömlésének kedvezhetett. — A' tűz és Eruditio' egy boldogabb inger' saleményei voltak, nem az idője. A' tárgyak' lehető nagyságai és fenségei ezen rendkívül való Poéta által elfoglaltattak; — az utánna hevülő csak csudálhatta a' szerencsét, — 's mivel az idő kejjebb esett, — a' Nagynak és Szépnek távolsága sebesen nőtt, 's elég szerencsésnek érzette magát, a' ki, a' törekedés' nehézségei mellett is, a' halhatatlant érteni kezdette. — Rómában a' Lyrica Poésis' fellengőbb neme Horáziussal született 's vele holt-el.

F. M. O. Minerva 1. Negyed 1828.

32.

Horátzius a nyelv' correctiója' és a' limae laborral Hellásnak minden Lyrai maradványait fellyül-mulja. Ritkán egyesült egy ilyen Genie a' szorgalommal. Athene nem volt még legmiveltebb, mikor Pindaros Hellást istenítette. A' kritika nem kötötte még meg a' fellengést: — Poésisa a' gondolatok' merészsége által a' nyelvnek uj és szokatlan Virtust adott. Az Oratoria későbbre nyerte a' tskélltet. — Rómában már Hortensius és Cicero az Oratoria' fennebb nemét megismérték, 's a' Nemzet mélylen érezte a' Szépet 's Nagyt ezen nemben is, midőn az Entheos Horátziust a' Lyrára heverte. — Az Eruditio által megállított Kritika; — a' nyelv' oratori tskéllete 's ennek köz-érzése alig engedte volna másnak a' büszke szabadságot, hogy ideáljainak egy uj és fellengő csapongást engedjen. Horátzius, elhagyván a' köz-érzést és a' nép' csudálkozását, tűzének szabadon engedett, — magának Pindarosi szárnyakat vett — 's fellyül lengett a' Nép' előítéletén, mellynek tapsai őtet a' classzicai dicsősségtől hátráltatták volna.

33.

Megvíván a' Római nyelvnek a' lyrai fellengésre való tehetlenségével, azon a' Hellenek' nyelve formájára segített. — Szerencsés Geniusa, 's barátjainak Eruditioja eléggé kedvezett a' bátor igyekezetnek. A' Néptől büszke volt nem függeni. A' tónus, melly Odejiben uralkodik, csak annyiban egy, hogy lehetetlen a' legkisebb töredékből is a' Geniet meg nem isméri. — Ó minden tárgyra reá tudta nyomni a' classzicai Jegyet. — Azomban a' dicső Nagyságot; az akkori állapot' Derékebbjeit egy tulajdon és pindarosi fellengés' test-vérhangján istenítte; — 's ha némely helyeken le is száll, azt a' reá-következő villámvirtus Olympisig ragadja.

34.

A' Morálnak a' honni derékséggel egybe-kötött tárgyai, nem a' boldog Rómát; hanem az előjúlót létezettek — nemesebb tűze lobbantani. — Horátzius mindenütt mélyen éri a' Honn' veszését és okot, melly a' Hazának és a' legnagyobb Férfiaknak arányait semmibe tünteti. — Rettegett, hogy Róma 's a' Capitolium talán egészen eldől, ha az Istenek Augustust a' Nemzetnek ne adják; a' ki a' vissza-vonó erőt a' lehetőségig egyesítse — és szerencsésebb arányra egyesítse. — Az előbbi idő 's állapot' Geniusa még sokakra hatott; — az elvesztett állapot' fájdalma nem szünt-meg a' Triumphus' és Circus' pompáival; — a' hony nyugodalom a' törekedhető derékséget ki nem elégíthette. — Őket Horátzius, sok helyen, legalsóbb egy filozofusi meg-győződésre vezetvén, a' Bölcsék' nyugodalmára intette. — A' Poésis ezen darabokban is tulajdon tónust kapott: Nem a' minden szerencsétlennel köz elkénszeredés és Resignáció; hanem az önnön férfiaságban való megnyugovásra vezérli a' létele vesztett Hazáit. — Ki térthetett-meg — meg nem nyugodva Horátziustól? — Ki nem érezte vele édesebben a' boldogságot? — 's fájdalmát ki nem fejejtette - el.

35.

A' honni Eckölcs' legszorosabb principiumai mellett is, az idő 's talán az Ifjúság' párkössége-némelly tárgyak' csintalanabb kifejezésére vitték. — Ki fog jól állani, valyon

nem hagyta é ki azokat tulajdon gyűjteményeiből? — Nem a' Leirók' és Sosiusok' haszon-keresése szerkeztette é egybe azokat? — Nem látjuk e ma is, hogy egy közönségesen kedvelt Irónak olyan darabjait is felkeresik, mellyek a' többi dicsőségére árnyékot vetnek? — A' gondatlan Sokaság választani nem tud — 's minden eddig nem látott gyönyörködteti.

O s s i á n.

36.

A' régiebb Nemzetek' maradványaiból csak egy Bárdus maradt-meg. — Ossián, valamint a' Hellenek, csak a' természetből és Nemzete geniusából 's Hőseinek tetteiből tanulta a' Hárfá' fellengőbb hangját. — Poemai formái hasonlíthatlanok a' Helláséhoz; — de a' tűz és Virtus lángba borítja a' lelket — A' gondolatok' fennsége, az ingerek' és ösztönök' elevenségei a' Hőssel egygyütt felebb emelik az arra termettet; — a' félenk borzad a' bátrak' veszedelmeitől. — Ossiánban minden egybe-foglalódik a' nemzeti karakterrel. A' Férjfi 's gyűszedelmes Nemzet a' Fion-Gael' fijának legfényesebb tárgyakat nyújt, hogy énekelje. Ő maga is gyakran látta a' bátor tusát, 's Hőse volt a' gyűszedelemnek. — A' Hősek' lelkei tapsoltak fellegeikből a' Bárdus' férjfiás derékségének, — 's védették, hogy Hárfája által többeket serkentsen a' halhatatlanságra. — A' Naphoz való himnosa, 's érzékeny melancholiája a' Homeridákan 's Kallimakhoson feyül zeng. — Oly' bátor gondolatokkal ezeknek egygyike sem fellengett.

Az ujjabb Litteratúrákban.

37.

Hellás és Róma elfoglalta eleintén a' Nemzeteket az Erudítóval; továbbra, néhány Nemzet sajdítani kezdvén a' főbb tökéletű munkákat, nemzeti nyelvén hasonlót mert reményleni. — Az Eruditio nem nyitotta még meg a' fényesebb pályát, mikor Petrarca az Italia miatt a' Lyrica Poésis' fenn nemében énekelte. — Itáliának egybeszaggatott állapotja 's a' Poéta' dicsőssége feltűzette benne a' Honnos' is, hogy a' Nemzet Kleinnek dicsőségére emlékeztek. — A' Poémában a' Hymnos' idejé, piadosai erővel egygyesülve, leng; — 's ha egy érzékeny fájdalom hátrálatni látszik is a' fellengést, az egész és aránya egy felsőbb erőre mutat. — Petrarca a' Régieket még nem értette annyira, hogy azoknak fények benne a' honni érzést az utánnozás által elgyengíthette volna. — Ő sem Hellást sem Rómát különösen nem ohajtotta; — belátó lelke a' Nemzet' boldogulhatását értette. — 's azt ohajtotta, hogy Italia a' külső erő' veszélyezésétől valaha megszabaduljon, — a' Hazá' létele a' Nemzet' Virtusától függen, mely nélkül honni művelődése soha sem lehet. — Petrarcat az Enthos csak addig ragadta, hogy Hazájának egy tökéletesebb ideálját látván, a' férjfiás Honnos' bátorságot arra serkentse.

38.

A' következő idő Hellásba és Rómába belgyebb hatott. — A' Szépet és Nagyot, az Erőt és Bátorságot a' két Nemzetben inkább sajdította. — Az Eruditio, törekedés 's a' 16-

leknek utánzó elfoglaltása egy más tónust teremtett. — Hellást, Rómát, Olympost 's az Isteneket, — Aretét 's a Virtust kezdette ohajtani a' Górfjű, — 's Honnról elfelejtkezni kevély lett. — A' Filozofus és Orátor csak Athenét 's Rómát imádtá. Az Eruditus, ha Honnára valamit hathatott, csak a' kiválasztottakat arányozta; — a' Sokaság, a' Nemzet az isteniebb fényből ki volt zárva; — vagy ha azt megpillantotta is, arra csak bámolt, de jó-térv erejét nem érezhette. — A' Nemzetnek honni geniusa nem volt. Csak az lehetett tökéletesebb, a' kit Hellás' és Róma geniusa megihlett. — A' lelkes követés helyett az utánzás foglalta-el a' Geniet is, ki megszűnván honnosnak lenni, csak az Eruditonak 's Nemzetek' Tudóssainak világot; — a' Hazának élni büszke nem volt. — A' Poétát phantasziája még tovább tévesztette. Hellásnak 's Rómának hangján énekelt. — A' Római nyelv újra felfeledett.

39.

A' Lyrica Poésisban a' tónusnak Horátzius leginkább kedvezett. Őtet érteni leginkább törekedtek; — Őt' ohajtották utánzóhatni. — Egyedül Sarbievsky egyesítette mejjében Hellást és Rómát. — Neki volt Hazája; fellengő elméjét nem kénszeríthette az Eruditio elfelejtkezni a' Honnról. Ez volt az arány, melyre minden Virtussal törekedett. Annak ohajtotta szép Századját; — annak segédjére buzdította a' Honn' férjfiát; — az Ellenségtrentető győzedelmet énekelte. — Ezen Poéta az ujjabbak között leg többet fogott-fel. A' derékszögek személyesített tulajdoni, az erkölcs, Rómának akkori fénye lelkére hevesen hatottak; — 's ámbár a' nyelv igen sokat vett az idő' tónusából 's a' Horátziusi formát utánozta; még is fellengő geniusa, a' szolgai utánmozást megvetve, a' Poétát tulajd on Empyreumába vitte. — Csudálni lehet, hogy tarthatta-meg az originalitást, a' ki Rómának, Germániának 's Hazájának különbbet arányzó Nagyjaít, legtulsajdonabb hangon bizott halhatatlanítani. — Baldeban az erő kisebb. — Buchanánt az idő' kedvelt tárgyai foglalták-el. Ebben az Eruditio, nyelv-tudás 's a' Horátzius utánmozása elérhetetlen.

40.

Nem szenvedhetvén végre a' Geniek a' Római nyelv' kinszerítéseit, honni nyelveken kezdtek gondolkozni és írni. — A' Lyrica Poésisban a' többikhez hasonló tűzzel törekedtek. Sokáig megmaradott ebben is az utánmozás. A' nyelvnek engedni, — vagy törni kellett; míg utoljára, a' törekedés lehetetlenségét érezvén, az utánmozást elhagyták, 's az idő' tárgyaít vették aránynak. — A' lélek ugyan szabadabb lett; de a' tárgyak nem mindég kedvették. — Az volt legszerencsésebb, a' ki Horátziust értve, egy olyan idő-szakban és Hazában élt, mellynek kedvelt és megszokott tárgyai a' Horátziustól legkevesebbé különböztek. — Így emelkedtek Testi, Chiabrera, Frugoni és Fantoni, J. B. Rousseau és más kevesek arra, hogy ezen nemben is Claszszicitást nyerjenek. Honnoknak egy szebb százada, őket a' tökélethez még közelebb vitte volna. — A' Genie, utánmozás és egy oldalú tónus egy fényesebb tökéletre ritkán egygyesülnek.

41.

Egy Nemzet' Genieje sem látszanak az Originalitásból az Eruditio által kevesebbet veszteni, mint a' Britannusok. Ezek követve is nagyok. A' Nemzet' tónusa majd csak

nem változhatatlan. Ez a Virtust kifejti ugyan egy nagyobb hathatásra; de a nélkül hogy szolgálai módon utánnozna, — ott az utánzó még Laurust nem nyert; — 's ha kedvezett is néha a popularis aura, azt az idő semmivé tette. — Dryden a muzsika hatalmát, Gray a Bárdusok' elestét pindarosi lélekkel énekeltek. — Ők, egy fennebb nemben, Albiont Helláshoz és Rómához emelték.

Buczy Emil.

3.

A' boldog alkony.

Hadnagy Emödy, Barátjához.

Hollenbrunn, Május' 1-sőjén 1821.

Hét éve már, mióta Hazámtól, 's egyszer'smind téled is megváltam. Elgondolható, milly igen vágyódom karjaitok közzé, főkép' ha gyám nélkül hagyott öreg Szüleim jutnak eszembe. Mili hűgomra, az olta talán a' sor is reá került; mert jó szívet sejték verni e' Szelid' kebelében. De bár mi változások estek is azon boldog időtől fogva ott; én sem vagyok az, a' mi voltam.

A' napokban kaptam Hadnagy' vitéz-kötést, noha a' miót tudod, az utolsó Franczia-háborúban már katoná' valék. Szinte pirulok megvallani, hogy a' csala-mezőnek emlékeztetése csak kárzólót sem mutathatok. De mit is mondek csak? Talán sebetséket is hordozok. Hibázok kedves Jancsim! azt ugyan még nem; noha közel voltam hozzá. De Bécs honja az ideáloknak, 's a' megkeményedett katonai szív is felfogja a' szebb érzést, főkép', ha rokon-érezve visszazonostatik bánása. Ily szövevényt tapasztalna a' Te kebeled is Barátom! — noha abban Grönland' hidegét dúlni tudom, — ha tanácsa lennél, 's társas életem' módjának.

Tudod, milly szabad lehellettel hagyám oda Hovesét. Éreimben, már akkor is katonatűz lobogott; 's hő-vágygyal, és tüzelgő szemekkel bámúltam a' vitézi rendet. De hát azért, átkozzam é a' Szép-nemet; hogy sorsom, olykor ember-verbén fürdeni kényszerít? Egy szó mint száz: a' napokban, Kapitányom' szállásra indülék. Az Örtől értém: hogy lakás' felső emeletében, nyugalomra lépett Vigvári Fő-Örmesternél múlat. Fel-

mentem tehát oda. Az elő-szobában, egy szép termet, bálványá tett ide jöttem' oka' kérdézésével, 's bámúltomra magyar-nyelven. „A' hol a' tévedés' észre-vett hibája' meg-igazítását, illy nyílt arczokra bízhatom kedves Kis-aszszony! reményilem, nem lesz' okom félni a' járhatatló' 's elmondám útam' czélját. Vidám tekintettel sietett ajtót nyitni a' Leányka; 's hirtelen eltűnt, a' nélkül, hogy többé láttam volna.

Nyíltan vallom, úgy tetszik: jobban szemembe tűnt nekem szép útba vezetőm, mint eddig bár mellyik is. Akármint legyen az; de bővebben kell ötlet üsmélnem, ha e' nyomorúlt helyről, hova most szállítottunk, Bécsbe vissza-térünk.

Mint vagy Jancsim?! Írj és szeress! Jég-szivednek, én egy égető nyarat ohajtok. Légy boldog!!

Vámosy, Emódy Hadnagy Barátjához.

Sok tévelygések után, végre eljuta hozzám leveled. Méltó, hogy örüljek elő-lépéseidnek; 's annak: hogy rangoddal, szived is halad.

Én Pesti lakos vagyok; 's gondold-meg, olly élet-nemben, mellyet tiszteltem ugyan, de tagjává lehetni meg sem álmodtam. Már hat hónapja múlt, mióta a' Királyi Táblánál, a' Jegyzői esküvést elmondítottam. Édes Anyámtól, csak imént fosztott-meg a' halál; 's így, ahig ha vissza nem térek Vámosra, hol egykor ifjúságunk' napjai, gondot nem sejtve, olly édesen folytak-le.

Megelégedésemhez kedves Laczim! csak Te hibázol. Új Barátimmal éppen úgy vagyok, mint a' dűzs fősvény, kincseivel; mellyeknek birtoka gondal, gyanúkkal, elvesztése fájdalommal van egybekötve. Illy állapot, nem csuda: ha változást tehete elébbeni vér-alkatomban. A' Szép-nem, mellyhez hajdani viseletem, talán méltatlan, 's talán igazságtalan volt, ha nem bűnyaszt is, valóban elhíhetné tör' velem: hogy az örömeink, 's kéjnek lelésében, számot tartani tiszteletemre, nagy jussa van. Jóslásod betölt Kedvesem! hogy a' Magyar' mérséklett ég-hajlatja alatt, nem éget a' nyár szüntelen hevével; 's nem fagyol a' tél' örökkös jege itt. Annyi igaz: hogy ha nem keresem is a' Szép-nem' társaságát, de nem is kerülöm.

Mili hügodat csak még is vágynám üsmélni. Sokszor hallám tőled: hogy Ő még igen gyöngre korítól fogva, egy távoli lakó Rokonodnál neveltetik. Talán híjnyal tellyes óráink' közös lelése, szelid reám-ügyelése által, betölthetné azon nem tudom mi vágyat, melly csak-ugyan nem hágy egészen boldognak lennem.

A' tél, hosszú unalma volt életemnek; de hálá! a' tavasz, 's a' Beleznay mulató kert, — mellynek által-ellenében tartok szállást, — derítő befolyással vannak sorsomra. Te talán az olta, a' Bécsi Széppel, fel is cseréled a' vitéz-kötést. Ki ne hagyj lakadalmad-ból Laczim! Addig is öllelek.

Emődý Hadnagy, Vámosyhoz.

Egy lelkemből megúnt hónap' lefolytával, ismét Bécsbe tétettem-át. Évvé varázslá a' távol-létet unalmam; 's úgy tetszik: mintha itt az ólta, végtelen változásokat tapasztalnék. Vig természetem, örümet aratni onnan is; hova nem vettetett, ha nem egészen elástitélni is, valóban borongani kezd. De ne csudáld Janin! Sorsomban, alig-ha valamely varázs-erő nem terjeng, 's ha nem hibázok, csak megvallom: talán cselekvő része ennek, ama' Kalóz-leányka.

Azon idő alatt, míg én Bécsből tí mért-földnyire, Hollenbrunnban fekvék, Vigváry megváltoztatta szállását. Képzelheted Barátom! nyughatatlan bámúlásomat, midőn Kapitányom' nyomozása' színe alatt, Leánykám érdekelvén szívemet, a' mostani Bérióktól, Vigvárynak eltávoztát értettem-meg. Első tekintettel kétkedék, ha nem csal é meg érzékenységem? De még annál inkább elkomorított az; hogy mostanilak-helyöket, mind ezektől, mind másoktól, hasztalan tudakozám. Nem lehetett ennél rosszabb napom egész életemben. Egy szolgálatban lévő katonának, sem ideje, sem módja, hirtelen tovább vinni a' dolgot. Illy nép-rajban pedig, sok, tudni olykor szomszédját is. De a' mi jobban bántotta oldalamat, egy hónap múlva, ismét itt hagyja Escadronom Bécsét.

Igy tehát csak remény táplált, mert ismételt kémlélsím sükeretlenek voltak. Már szinte közeledék a' hónap, vége felé, 's én balgatag! tüzes átkokat szórtam, óriási lépései' eleibe. Azomban néhány nappal ez előtt, egy helybeli öreg Kapitány megholt, Eskadronom parancsolatot vett, a' halotti tisztelet-adás iránt, melyre magam is kirendeltem. Gyászt rivalló hangja a' harsogó trombitának alkalmasint többeket, 's nagy részt talán a' tisztelet is az elhúnyt iránt, összerogyított-a' halotti pompára. Szomorú robajjal szórának csöveink tüzet a' sír-halomba; 's a' bánatos Ósvegy' hangos jajjaira, a' temérdek felé vetém szememet. Csak képzelj ilyet! Az én szögfürtű Leánykám ott, a' sokaság között, Vigváry Örmesterné mellett. Elmerültömben majd hogy qvareét nem törék; 's Barátom! tapasztalásból mondom: ilyenkor egy Vitéz, trucczolhatna bátran a' halandóságon. — Hamar eltűnt Vigváry' barátja szemem elől, 's zörgő kerekei utánnam, ezer átkot forgattak bosszús epedő felé.

Holnap után Hollenbrunnba visszam: 's ott egy hónapot tölteni Lyánkám nélkül, ez az, a' mi érzelgemi kényasérít engemet. Barátom! ha valaha a' szeretet északetege bántana, vagy öld-el kebelemben, — ezt te talán könnyebben megteheted, — vagy ezer kémet, ha távozni akarsz. Most Isten veled!

Vámosy, Emődý Hadnagyhoz.

Nem titkolom Lacczim! valahára forróbb fényvel pillantott kebelembé a' szeretet. Édesdeden képzelődöm most is történetim' álom-képein, melyeket valóságokká érni, ó mi kedves óhajtasom! A' gondolkodás változik a' haladó korral; 's bár mily' megküszött feltételeknek is, a' környülállás igaz sors-határozója.

Szinte látom, milly diadali mosolygással olvasod majd soraimat. Barátom! te győztesél; 's veled egygyütt más is, a' láng-szívú, a' szelid Emmi. Az Orczy-kertben mulaték épen, 's a' szomorú fűzes között zöldellő tó, 's a' partjain kikötött ladikok, csolnakázással kínáltak. Két hajdanában, — emlékezhetsz reá, — a' Tisza' 's Hernád' örvényes síkjai el nem rejtethetének; annál inkább nem, ezen álló tónak békes vízei. Ővedzést ragadva simúltam a' mélyre; Gyges kormányozásom, 's nyílt kedvem, a' többek között, egy élemedett Aszszonyágnak társaságában, két gyönyörű Leány-termetet is verásztak a' hullámozó tó felé. Békes szívem nem gyanítva a' jövőt, természeti csendében pihogott; de szerze-villongó szemeim, csak hamar megpillanták szép Nézőimet; kik a' mint sejtém, vágyódó tekinteteket vetettek vidám mulatásomra. Szánt-akarvást feléjük tartottam, épen akkor, midőn egy köz-rendű Idegen, ladikozásra szolgálatját ajánlá. Nem tudom mi lelt Barátom! egy pillantat alatt előtök állék.

„Ha ajánlásomat méltónak tartják Nagyságtok elfogadni, úgy e' ladik, szándékoknak megfelel.”

„Váratlanabb, 's annál becsesebb az ajánlás, — viszszonozá az Aszszonyáság — 's reménylünk az Ūrnak nyíltsága felszabadít arra: hogy e' szerencsénknak örvendhessünk.”

Böültek tehát a' ladikba. A' köz-rendű Idegen, néminemű morgolódással gúnyolá-ki udvariságomat; de én zsebecmre mutattam, 's ő elhallgatott. Barátom! illy szép társaságban, mint érzem magamat? ne kérdez'd. Ladikomnak olykori kis biczenése, 's az erre támadt köz-zaj, sokszor fejtált, 's töb'ször égetett engemet. De egy két felém meglőtt bizalommal ejtett pillantat, új lelket 's erőt öntött belém.

„Az Ūr igen lekötélizett bennünket, — így azon Aszszonyáság a' partra léptekor — 's e' szívbeli hálánk sokkal kissébb, mint-sem tette' becsét eléggé kimeríthetné.”

Ez alatt elő-állott a' batár, 's kész feleletemet lezörgő, üléssel kínáltattam-meg most; 's én boldog! Emmihez oly közel estem. A' Duna-parthoz értünk csak hamar; 's érzem is, hogy igen hamar. — Az elfogadás szíves volt, 's udvari, a' Házi-aszszony' 's Fanny leánya' részéről: Emmi nyíltságát saemérem magasztalá, melyet róza-láng koszorózott hó-ajkán.” Te vagy az — gondolám most magamban — Te, ki oka lehetsz életemnek; 's azon megfeythetlen titok, mely ezer ideálnak ébresztő mosolygására is homályban pihent, 's a' te látásodra, édes szeretettel kínálja-meg e' felolvadt' érzést.”

De bár magod ösmérnéd ötet, Emmi, e' kedves lelket. Érzékenynek sejtém; 's talán éppen azért hiszem előre-látónak. Meggyőződve érzem, barátságunknak ityig bánat vehetne véget első pillantattal. Győzők; veszték; haladni vágyok első lángomban. Ötet látni, 's hinni már: hogy az első hév sírig tartó, — nagyon könnyű.

Írj, 's szeress! Légy tökéletesen boldog!

Emődy Hadnagy, Vámosyhoz.

Hozzád hivatlan is betér a' szeretet; 's tőlem félve fut. Nem képzelheted Janim! méltó bosszúmat. Alig hogy Bécsbe vissza-tértem, Escadronomnak rendelése jött: néhány nap multán, Magyar-országra átazni. Így, Isten hozzád Leánykám! kit látni,

's csak képzelné tanultam még. Soká tépelődtem bal-sorsommal; 's kardom' zörrenésére megvallom, pirulni valék kénytelen; 's újat vonó helyhöztesésem, feledni tanított inkább, mint képzeletekben élni. Hiszed é Janim! Leánykám nevét is Kapitányom tudatá velem. Nem számélni 's óhajítani, most látom-álta, mi gyengeség!

Po'sonyba intézéd válaszodat, téli szállásunk' helyére. Öllelek.

Vámosy, Emödy Hadnagyhoz.

Adhat é c' rövid élet boldogabb pillantatot, mint a' mellyet az egybe-hangzó szavék' szerelme kölcsönöz, érzéd azt kedves Laci! 's érzem én. Által-adni fontolatlan magá't az epedőnek, 's szembe-kötve hódolni a' mosolygónak, nem épen mindenkor távedt érzés, 's nem mindenkor gyanús lépés. Ah! de vissza-élni egy szelid Leányka' titkaival, 's eltépni, az ártatlan boldogsághoz csatoló lánczokat, oly érzéketlen negéd; melyre az élet, nem gondolhat méltó átkokat.

Nem igazságtalan tehát Emmi. Ó, kinek társasága napjaimat édesíti, nem gyanús előttem; bár nem az óhajtság nyílt is. Szelid, 's gondos módja, midőn tartózkodni látszatik, engemet nagyobb hévvel von tiszteletére. Nem tagad-meg tiszteletéből semmit is; 's én, a' szép Léleknek, szeretettel adózok érte. Be boldognak érzem magamat, hogy szerethetek; noha ő, keble' titkait, oly gondos ügyeléssel fedengeti előttem. Csak Berentey nyugtalanít olykor. Ó, a' háznak egygyik barátja, egyifjú Tiszt az, kit nyíltabb enyelgése, 's nysjassabb vonzásódása boldogít. Mire magyarázom ezt? Régibb esmeretségeket tegyem é okúl; vagy a' mitől iszonyodom, szívök' szorosabb egybe-hangzását házzam é ki ezekből, kételkedni hágy engemet. De már változtatnom késő. Úgy néz Emmi lakásán minden, mint háához tartozót; 's olykori huzamosabb kimaradásomért, kivált Emmi től, van mit hallgatnom. A' napi társalkodás' meghitt szavai, vagy az érzés' titkon szüvődő munkái é ezek? Emmire bízom megfújtétt.

Lágyan lengék-körül a' hives Etésziák, egy csillagos éjben, a' Duna' partjait. Borongó érzéssel ragadám Guitáromat kezembe; 's a' csillag-tékröte Folyó felé indülék. Némán figyelt a' természet reám, éjji vándorom; 's én hazai — magyar — nyelven, éneklék egy áriát, a' mint gondolhatni. Emmer' kedves énekt. Nem zárta-le még álom Leánykám' szeméit. Gondos ügyeléssel nyitott ablakot ő; 's kémlelő tekintetet veté reám, kit ál-viseletem, előtte titokká varázsolt. Most felhagytam az énekléssel; 's egy variációt játsám. Szorúlt szívvel tekinték-fel az ömledező hangok között; 's Emmi, a' kedves, kémlelő pillantatokat küldé felém. Titok volt előtte még csekély ügyenségem, melly csak két hónapi szorgalmam' sikere volt; 's melyre Emminek guitarozásában észre-vett gyönyörködése volt indító-ok. Fogom ezt titkolni tovább is. Ösméret flautázásom, alkalmazást elfelejtéti vele, a' kezdő éjji lantost.

Már sajnálni akarék épen, 's kigondolná? Berentey mellettem terem. Az ablak hal-kal tétetett-be; 's én félvén felfedeztetésem-től, tüstént indülék Berentey, — ő tudja mi okból, — követé léptemet, 's bár kémlelési elől, mellékes úton végytam elülni. ő sajtelen nyomozott. Sok csavargások után végre, libegve ránték csengetyút, 's a'
F. M. Or. Minerva 1. Negyed. 1828.

Ház-mester szerencsémre ébredt lévén, hihető, erszényembevetett bizodalomból, csak hamar ajtót nyitott.

Különbe, 's még eddig nem ösméret érzés az, melly bennem Berentey iránt felgerjedt. Gyanúsá tevő űtet ezen éj, 's úgy tetszik, hajlandóságomból valamit elvesztett. De bízzunk a' jövőben! Légy boldogabb Po'sonyban, mint Bácsben!

Emődy Hadnagy, Vámosyhoz.

Itt vagyok már téli szállásunk' helyén. Nyugod'tt szívvel, megáldatva már, 's felejtve a' múltat, vágyódek Hevesre szüléimhez, 's baráti szívedhez. E' tájban vettem Bácsból, egy Barátom' levelét. Ez volt az, kire Vigváry szállása' kinyomozását bízárn. Azt írja ő: hogy nem kis ügygyel bajjal, végre kitanulta azt; de Vigváryné, ház-népével Magyar-országra szándékozik rövid időn; hol néhány hónapot cölja eltölteni. „Üsse patvar dolgát” gondolám magamban; 's az új remény, ezer vidám képzelődét ébreszte fel egyszerre bennem.

E' sorokat irám épen; 's fekete pecsétű levelet vészek Bácsból. Egy baj sohá-sem elég' így zárgólódek; 's feltörtem a' gyászos zárat. „Vigváry házánál, Póli nincs többé.” Bosszús evődéssel csikorgattam ajkamat őssze; 's a' behamvadit szeretet' lángja, új lobbal serkent-fel kehelemben. Noha okom nincs érzékenyülni az alig ösméret Leányka' elbűntán; ah! de az elkeményülésre szoktatott katonai szív is érzé eltűntét azon léleknek, kire első szeretete felébredett. Ah de ellágyulásom, sírgyát nem olvassathatja-fel a' szelidnek már; 's én még is, katona létemre, hulláték néhány könnyet érette. Nyugodjék a' holtakkal ő csendel, mi élvedezzünk az élőkkel. — — Azomban Janim! híjjába most az erőltetés. Fáj az; 's nehezen felejtethem.

Most tettem-meg intézetimet, néhány hónapi szabadság-nyerés iránt. Addig is, míg majd éllehetek, légy boldog!

Vámosy, Emődy Hadnagyhoz.

Lehet é egy Angyalban csalatkozni; 's a' bájoló kellem, segédje é egy hű' nyugalma' szél-dúlásának? Itéld-meg következő soraimból.

Az engem' riadásba hozott cassátumot követett nap, Emminél valék. Otttaláltam Berenteyt is, ki előtt a' múlt éjjel, vitázól elugrottam. Elgondólhatod megütközésemet, midőn űtet, ösméretés variátióm' rendbe-szedésével, Emmi' társaságában, a' klavir mellett foglalatoskodni megpillantám. Vidor arccal fogadé-el üdvözületemet Fán n i; 's Berentey' homlokán, felhőket láték borongni. Halmozott dicséret magasatala az éjji gúttározót, 's én boldog érzésemben, pirulni kezdék. Emmi észre-vette zavarodásomat, 's hogy el nem érté, onnan húztam-ki; mert szerencsémre, a' flautázásra szórtá tömjé-nyét, 's Barátom! e' nap volt az, mellyen Emmi't, gyöngéd bánása, olyl érzékenyen bájolóvá, 's olyl szeretetre-méltóvá tette előttem. Nyiltabb leve most nyájassága, 's gondos rész-véttel figyelt szavaimra, melly által zavaródásom' mélyéből úgy emelt-ki, hogy

elragadtatásaimban fellengezni hagyjon. Így ábrándozva keresztül a 'jövő' homályain, valamely kecségtető érzés szálla-meg, midőn Berentey szerényen állítá: hogy holnap, Pestet végképpen elhagyja, 's Po'sonyban telepedig-meg.

Néhány nappal ez előtt, eltávozásom közben, Emmi, egy kis papútot nyújtá kezembe. Szemérmes ajánlásából, átásító ajándéknak lenni nem gyaníthatám, 's onnan sem, mert borítéknak, búcsúzásom alatt keresgélt levelei kör'it papíroztam. Csókkal hintém gyenge hó-kezeit a' szép kedveskedőnek, 's haza siettem megtudni: mit rejt a' boríték? Egy szép óra-zsacskó, 's szög-fürtjeiből kötött lánczolás — — 's egymást válták kebelben az indúlatok, oly indúlatok Laczim! mellyeknek csak egygyike is, elég boldogíthatni szerelme' világában a' halandót.

Ah de üdvezítő fényvel gyönyörítő boldogságomat, a' boríték, örökre eltávoztá. Miért is vetém reá szememet; 's miért is pillantám-meg Em mi' olykori hidegebb elfogadásának okát, azon rövid, de az érzés' lángjaival írt levelet, mellynek írója, oly meghíttén, 's oly határtalan érzéssel szól hozzám? „Átkozott borítéká utált ajándékidnak” bosszú-hideggel dörgém ezeket; 's a' rajta olvasott „Po'sony név, Berentey Lajosra emlékeztete, kinek kereszt-neve' első betűjét, átkok között láttam az al-írás' helyén. Em min ek olvaszó tekintete a' legédesebb, 's legboldogítóbb szerelemnek halmozott szavai, 's a' mentő esküvésnek legszentebb igazságai, ma nem engesztelhettek volna meg. Bosszú, átok, feledés, megvetés, 's méltatlanságok forogtak elmémben; 's epém'től szinte beteggé tételve, dőltem ágyamra.

Kia lelkek' tulajdona a' bosszú-lihégés. „Nem, te Lyánka vagy, — így szólék tüzem' szüntével — kinek egyszer feldúlt becsületét, e' rövid élet vissza nem adhatja. Feledik majd; 's mellőzö magam-viselete által, eléggé meg leizel büntetve.

Repülj felénk, hova hamarébb kedves Laczim! A' mi sorsunk látom egyy. Nyugodjanak halottjaink! Isten veled!

Emődy Hadnagy, Vámosyhoz.

Az én-jó Öreg Atyámnak most olvasom becses levelét. Ohajtana még egyszer látni ez életben, mert a' mint írja: roskadozni látja, nagról-napra erejét. Mili Hégomról annyit ír: hogy Pesten örökben neveltetik egy Rokonnunknál. Keresd-fel kérlek te nekem oly kedves Leánykát; 's szeres'd ér'ttem őtet, ha nem úgy is mint Emmi't, de oly szívvel mint engemet. Ő már, két évtől fogva nem tudósít engemet több rendbeli sorom' vétele után is, mellyeket Hevesre intéstem, onnan pedig édes Atyám' kezéhez juttatom.

Ó! bár úgy szoríthatnám testvérj' szívemhez őtet mint magyar-érsésű Leánykát, kinek száza'dokat boldogítani, 's a' Honnak később-koraiba szinte befolyni, — 's talán nem kevés'bé miút egyy férjfinak, — rendeltetése' czéja. Po'sonyból, csak egyy-két hónap múlva indúlhatok. Addig is tartson-meg az Ég!

Vámosy, Emődy Hadnagyhoz.

Még most sem tudom, szememre bosszankodjam é, avagy azon átkozott borítékra? Sokszor álomban is előttem látom az óra-zsaccskót, 's Emmi' szög-fürtjeit; és mintha megbűvölték volna álmodmat, a' boríték soha el nem maradhat.

Egy ily nyughatatlan éjszaka után, Palkó cselédem jelenti: hogy Emmi' szállásról, a' Pégé által tudakortatnak, ha valyon nem nyom é betegség? Meghitt gondolkodásokat nem veheted balúl kedves Laczim! ha meggondolod: hogy nálok otthon valék. Később, mintegy bizodalmatlan állalással újságlá az öreg Palkó: hogy Emmi, — a' rint a' Pégé beszéllé, — gyakorta árdogál. Megkeményedett érzéssel hallok most ilyen valamit Barátom! 's még is bánom siralmaait egy Leánykának.

A' napokban, véletlen jövék-össze a' Párizsi útszán Fán nival. „Vámosy Úr igen elfelejtett bennünket, — mondá ő kímélő nyájassággal, — de reményem: helyes okoknak kell ott menségül állani, hol az Úr' tette forog kérdésben.” Az igaz-viszszonozám kettős értelemmel — oknékül semmi-sem történhet; az enyimek pedig, megvallom, fontosok voltak köteleességem ellen hibázhatni.” „Ej! de a' mi halad, nem múlik-el” így Fánni kecses vidámsággal; 's épen felelni akarék; de az utszán történt láрма, 's népcsoportozás, gátlá beszédünket. Érzem én: hogy Fánni lelkemre szállott; 's tudtam hogy Emmi' hibája mellett is, tisztelettel tartozom azon derék házi népnek; de vadlángom nem hamvadozék még el, 's így az indulat csak-egyan győzött.

Noha gyengék már azon szakrák, melyeket Emmi' szerelme névelt, megűtközve hallám-még is, hogy őtet, egy előkelő Kérő kerülgeti; 's jobbjá után esdekel. Ama' kárhozatos boríták jutott ezembe ismét. Gondos figyelemmel fontolgattam minden sorait, a' hír után, 's csak képzeld, két részre fejtegethető kiejtése, ön-magammal is ellenkezésbe hoznak. Ilyenkor hajló vagyok elhinni: hogy Emmi, nem minden részről lehet vétkes. Megjárnám, ha hirtelenségem ártatlanra halmozható gyantújt.

Milidet óhajtvá keresém, de te szállását nem tudatád. Noha nem vagyok ösmért előtte, még is úgy érzem: hogy náladnál — megengedj — forróbban tudnám szeretni. Reményem, össze-hozza őtet velem nem sokára az idő. Isten veled!

Emődy Hadnagy, Vámosyhoz.

Midőn a' te napod alkonyra hajlott, viradni kezd enyim. Poli feltámad't a' nélkül; hogy meghalt volna. Már csak elhíhated hogy nem bánom könnyeimet. Mily egész más világ nyílt-meg szívemben most, midőn új remény dereng sorsom felett, kéjt mosolygni a' jöv' setét titkaiból!

Kapitányom' szállásán mulatánk egy este. Éppen oszlani akartunk már a' késő éjkor, 's ostor-csattanást hallánk az udvaron. „Vendéggel szaporodunk Vitézek”, így szólá Kapitányom, 's egy össze-borúlt vidám tekintetű Öreg lép-be hozzánk. „Barátoknak soha-sem késő” e' volt üdvözölő szava, 's Kapitányom, Vigváry Ór-mester' nyakába esett. „Hát az Asszonyok hol vannak?” kérdé Kapitányom vizsgál-gondal. „Póli val Vámosra útastak, nekény nappal ez előt!” volt a' felelet.

„Mit? Póli val?” kőzbe-szóllék én tüzes elmerüléssel. Mi ötet a' köz-hír után megholtak tartjuk; 's nem hittem-volna: hogy egy Barátom így vissza-éljen barátságommal.” „Ő igazat mondott, — egy könny reze ösz-pülláján Vigvárinak — Pólit az örökbe-tartottat elrablátlólunk a' halál; Póli, a' nevelés alá-vett nyájas Póli pedig, Vámosra utazott Magyar-oroszra.”

Szerencsés zavarja a' neveknek, milly édes érzésbe hozál engemet, midőnkitanúltam: hogy az én Pólim él! De minek épen Vámosra? Tudass'd velem Janim! a' környüállásokat. A' régi idő, kitörle elméből a' Vámosiakat rajtad kívül.

Talán már Mili Hőgomat fel is találád az olta. Juttass'd kezébe ide zárt'sorsimat; 's derítgess'd — ha lehet — társaságában, megcsalt szereteted' borút. Öllelek, Isten veled!

Emmi, Fánnyhoz.

Emlékezhet Sz Kedvesem! az elmeneteled előtt történt dolgokról. Már szinte elhitétem magammal, hogy Vámosy nem az, a' minek ösmérem. Ó nagyon jó ő; 's előttd miért titkolnám, hogy hajlandóságot megnyerte. Ó kémléli e' szívet, 's én gondos óvással úgy fátolozom azt; hogy nemesen tudjon reményleni.

A' Steinbruchban, egy vig szüreti napot tölték. Mozsarak' lórmáji kőzött végzék ebédünket; 's Vámosy, bő-szüretet kívánva, társaságunkat üdvözi. Tartózkodó nyájas-sággal lépett felém, 's egy dorgáló tekintetem, pirólai hagyák szegényt. Bátyám' levelet adá kezemhez ő, melyet előttd bonték-fel, 's ő mélyebb zavarba jött ebbeli nyilt-ságomra. Kiemelém ötet küsdései alól, gyengéd' bánásonnal. Ah Fánny! én nem tudok kemény lenni, 's talán szerencsémre, mert olly vig napot nem tölthettem volna. Vámosy e' szerint barátja Testvéremnek. Ezt csak most tudom. Hat évig tartott külön-lakásom Szüléimtől, nem csuda, ha egybe-köttetésökről tudnom nem engedett. Most inkább tisztalem ötet, mert Bátyám szereti, 's azt írja felőle: hogy-szerelmes bánstiban, vigasztalatián ne hagyjam. Most ő gyanús előttd, miként én előttd az előttd. Mosolyogni fogsz, ha megérted okát minápi házamos elmaradásának.

Mit ír Berenteyd? tudass'd velem Kedvesem! Légy jó reményben. A' héten hozsám is bekopogtattak; de — öte'd a' többi utánna. Csókóllak.

Vámosy, Emődy Hadnagyhoz.

Olly napom van ma, mellynél jobbat az élet még nem adott. Szeress édes Laciám! ha nyugodttan hallani óhajsz. Emmai szeret engemet; 's csudálkozol? szeret tégedet is.

Véletlen történet! csudás bájos kifejtődésed, milly boldoggá tehete engemet! Most látok-át azon fényen, melly előttd csak kevéssel, szemeim homályba borúltak. Milid nek szólló leveled, szállása' feljegyzése után, be örökre elfelejtetek velem azon átkozott horitékot; melyet vak bosszúmban, irásodnak lenni nem ösmérem-el. Testvéri szived' ömledésését, bal gyanúm, titkos szerelomre magyarázá, 's az ártatlan Berenteyt, fekete lélekkel állítá előmbe, 's Emmi-t — engedj-meg a' szeretet' indúlatinak, — a' szelid

Emmit, méltatlan truccszóló. Pirulok megvallani, hogy épen Millidhez írt levelednek kelle felmenteni csüggedéseimből. Millid tehát azon Emmi, kihez leveled szólt, ki Testvéred, 's ki íránt, nem is tudva vérségtetek, első szeretetem láugra gyúl.

Volt mit kiállanom hosszas elmaradásomért. Tudva volt tüköm Emmi előtt; bár mennyire vonakodtam is az egyes eszőlástól. Halljad sorsom' stóbbi szövevényeit is. „Édes Emmi! — így szólítottam-meg ötet egy biztos órában, midőn vonzódását sejtém, — a' szeretet szabad; 's ennek szótönöző szava, nem némül-el a' rab-lánczok' terhei alatt sem, 's szív lesz' a' szív akkor is, ha bár érzéseit a' hatalom' vas-keze bünteti. Vonzódásom, kedves Emmi! nem lehet titok már előtte, ne legyen ezentől az sem: hogy szeretni boldog vagyok. Ah de mivel szeretni tudék, szívem' tárgyán függöttek gondjaim; szerelmem' világa csak reményből állott, 's titkolt hajlandósága feláldozásától határozottatott. Illy bizonytalanságban, kérkedő érzésekbe süllyedni, még könnyű volt.

Megbánó könny csillámlék szemeimben. Szívemhez szorítám hő-kezét Emminek, viszont érzésért e'sdekelve. Egy sohajtás röpült-fel kebeléből; érzém gyenge erőszakját lilium-újainak; 's egy reményt megváltó tekintet olvadozott felém. „Birja tehát Vámosym e' kebelt, mellynek szerelme olly zsenge, 's olly új mint a' világ születése' napja, hova még kivüle bejutni, senkinek hatalma nem volt. Ó! de az élet rövid, és egy; ne feledjék tehát; hogy ez szívet ugyan többet, de szerelmet csak egyszer adhat.”

Karjaimba süllyeszté az érzés e' kedves lelket, 's ki kárhoztatná ilyenkor a' boldogság' csökjait. Enyim ő. a' eseléd Leányka, akord est Te is kedves Laciám! nyugalalm' tellyes mértékűhez. Már írtam Atyámnak is e' felől, ki nőfenségetem, 's itt mulatsómat neheztelni kezdé. Emmi, rövid időn Nagy-anyjával Hevesre szándékozik; 's én — ha megengedik, — úti társul csatolom hozzájuk magamat. Bár neked írhatnék valami örvendetést Póliáról! Repülj hozzánk Édesem! 's végy rész boldogságunkból. Ölellek, Isten veled!

Emmi, Bátyjához Emődyhez.

Nem hagytam vigasztalatlan Vámosyt édes Laciám! Úgy látszik jobban megelégedt ő velem, mint-szem gondolnád. Csak te hibáozól részt venni örömmünkben, talán azért; hogy magadét, tellyes mértékben felfoghassad.

Vámosy Hevesre kísért bennünket. Édes Atyánk, szívesen fogadá-e'ötet; 's szeretete íranta naponként nevekedik. Úgy tetszik, nem titok előtte hajlandóságunk; 's Vámosy udvaris készséggel látszatik figyelni Atyám' gondolatjára. Részt-vevő érzéssel hallgatja Vámosy' flautáját, 's a' gúttárba olvasottot magyar-áriák, vissza-bájozni látszatnak messze-túnt fiatal-éveit.

A' napokban, egy komor ősi reggel, 's a' miről nem is gondolkodtunk, egy hirtő röpült udvarunkba. „Az Atyám!” felkiált Vámosy öröm-zajjal; 's mi mindnyájan elfogadni sieltünk. A' vendég bémóulás kösött ölelé-meg, meglepetteteit fíját; 's az Atyám, rég nem érzett indulattal szorítá szívéhez, hajdani, ifjúsága' Barátját. Vig napot derite reánk a' nem reményl't látogatás; 's az öreg Vámosy, minthogy Fíját házunknál lelé,

egy két napi pihenést kért. Szívesen látszatott múltatni velem; 's hidd-el Laczim! egygy ily nyilt szívű jó Őreghez, semmi jobban nem illehet, mint az ifjú Vámosy.

Ah de a' következett nap leve az, melly feltárá előttem az élet' becsát. Atyám, 's az Őreg Vámosy, alkony' idején, a' mellék-szobában, házamos beszélgetésbe merültek. De csak képzeld zavaromat, midőn az Atyám hozzájok menni parancsolt. „Emmi te nekem leányom vagy, — így szól'tt hozzám az Atyám komoly tekintettel — titkolásra sem idő sem szükség, te Vámosyt szereted.” Mint a' villám-zúzott olyan levék e' szavakra. „Csak ki vele Leányom! külömben szemedbe mondja majd az ifjú Vámosy.” Ha ötet szeretném is — viszszonezám én szemérmes őszinteséggel — az atyai megegyezés tehetné jóvá választásomat. „Ha ötet választád, nyugod'ttan áldom Őreg napjaimat” így az Atyám- 's Vámosy is beszóllították. Noha vonszódásom forró volt Vámosy iránt; de a' véletlen esetre, fagy, 's tűz váltogaták egymást kebelemben.

„Fogjanak kezét a' kik egymást szeretik” — közbe-szólla az Őreg Vámosy; 's Fija, egy e'sdő tekintettel nyújtá jobbját felém. Nyugodtan viszszonezám ajánlását; 's a' két Őreg, áldó igéket mondott felettünk.

Még harmad napig múltott Vámosy, 's vissza-tért Vámosra rendeléseket tenni Őröm-ünnepünkre, melly két hónapra határozatott-meg. Válassz helyett, téged' vár Emmid; 's ha szeretsz: tellyesítéd forró óhajtságomat. Légy boldog!

Emödy Hadnagy, Berenteyhez.

Feltaláltam valahára Pólimat! Enyim ő, Őrökre enyim! ki gondolná hol, 'smelly vidéken? Sokat emlékezőnk róla Po'sonyban; halljad feloldását is a' sors' szövénének.

Szabadságom' vétele után, Hevesre sieték. Útamban, Pestre is betekinték. Vámosy barátom' ölelésére. De a' mint hallám; ő már akkor, hűgomat Hevesre kísérte. Otthon menyegzői készülétekben foglalatoskodott minden, a' ki csak mozdúlhatott; mivel az egybe-kelés' napja közelgetett. Vámosyt a' Vő-legényt, nem sokára Hevesen öleltem-meg, 's ki nem mondhatom, mily kedves volt a' viszont-látás. Az Őreg Vámosyt, harmad-nap múlva várták Fija' érkezése után. Azomban az udvaron történt véletlen zsbongás, figyelmemet oda voná. Az Őreg Vámosy érkezett-meg, 's a' hintóból, egy szög-fürtű Lyánka villán előmbe. Mintha a' hold, a' felhők' fátolyából jelenék-ki, a' fénye után e'sdő vándornak, oly szív-illető volt e' jelenés. Barátom! az én rég' keresett Pólim volt az; 's az öröm, bálványá alkotott engem'. Igen is ő volt az, Vámosy' Testvére, az én Pólim, ah! be sok öröm, 's kéj egy perczben! mellé-gondolni: hogy ő egyszeri látás mellett is megösméret. Titkoltam Vámosy előtt néhány napig, hogy Testvére igazhete agyon Bécsben; 's hogy ő volt az eltűnt, majd meghalt, 's végre feltámad'tt Leányka. De kipattantotta végre neki is bizodalmam; 's csalatkoznom, de mily édesen kelle csalatkoznom!

Vámosyt, 's Emmi Hűgomat, csak a' halál választhatja már el. Ők boldogok! Legyenek továbbá is azok!

Vámosra követtem a' Nász-népet; 's én, Pólimal egy hintóban útszék. Boldog napja életemnek! be kimerítéd a' lehetőség' minden szelid örömeit, néhány óra alatt.

Es szerze-vissza engem én-magamnak, ez adott első érdeklő sohajtást Póli' kebelébe, 's merész lobbót vágyódó szívemnek: Lyánkímnak megvallani rég' sorvasztó titkait. Csak igen későn jutánk Vámosra. De Barátom! csak gondold-el, Vámosynak sügött titkom sem haladhatott tovább. Az asztal felett, nem ügyelve intéseimre 's jel-adásaimra, Póli'nak velem első látásomtól fogva kimúltáig, 's feltámadásáig történt változásait, gyenge enyelgással beszéllé-el a' már boldog Sógorom. Kitagadhatta-volna az igazat ily esetben? Pirálnom kelle ugyan de a' köz-kacaj, végre bátorrá tett; Póli' iránt viseltetett vonzódásomat megvallanom. Az én jó öreg Atyám, szakasztá félben az enyelgést.

„Te hanyatlott napjaimat — így szól't Atyám az öreg Vámosyhoz, — leányomtól fosztád-meg Barátom! Élet-ereim roskadozó, 's gyám-nélkül hagyattatva, búcsúzó félben vannak. Póli'd helyre pótolhatná e' hiányt, 's Fiam, helyben-hagyásod' esetére letehetné a' hadnagyi vitéz-kötést.

„Ne csatalkozz Barátom te sem, — így az öreg Vámosy — szívök' egybe-hangzása, bennem ellenkezésre nem fog találni. Ám de előbb egyenes vallást: akár magad', akár fíjad' részére kérd leányomat.”

„Az első Laczi nem egy könnyen engedné” — közbe-szólla Atyám — 's én őszinte érzéssel kifejezém szándékomat Póli' keze iránt.

Most Póli' jött vallatás alá. Illő szeméremmel meilőzé-el e' kedves, a' világos feltételt, de valóságos határozás kívántatott, 's ő, ő' boldog órá! meg-eggyezett ohajtásomban. Én eljegyzém Póli't. Enyim 's örökre enyim Ó.

„Boldog alkonya egy örömmel telyes napnak! — így szóllanak Vámosy 's az Atyám, milly' fényes éjjé varázsolod az élet' alkonyát, 's milly' páros gyönyörrel hinted-be az öregség' haj-szállait. Ó bár Unokáinkra is kegyesen tekintene-le a' kéték jövendő; 's a' semmibe tért Századok' eredeti szellemét vissza-bájlólná!!!

U. Í. Rövid időn quietálok, 's egy két hónap múlva Póli't Hevesre viszem. Te csudálkozol: hogy egy két látás, házassági gondolatot vert fejembe? Már ma Barátom! történnek ily hirtelenített házasságok a' világban. Utó-írásban jegyzem ezt; 's nem ok nélkül. *Az egybe-kelés, utó-írása a' szeretetnek.*

Debreceni BARÁNY ÁGOSTON.

4.

A' múlt 1827-ai Esztendő' végső estvájén.

Csendes az est! 's az égi kárpitot
Fedő felhők, a' Lát-hatásra
Lágy homályt vetnek; — néha csak itt ott
Bukkan-ki a' hold' bús sugára. —

Egy szerencsétlen haldokló felett,
Így sűt — ha koporsóba hág — a'
Végetlen éjjerről való képzelet
Köt' ki egy jobb Élet' világa. —

Hajh! e' csendes estvén minden óra
Ébren emlékeztet, egy felém,
Felém is majd nyitló koporsóra!
Hah! mi érzést nem űnt e' belém! —

Itt a' sír-allyára zakkant halott'
Friss felhányt sír' dombját látom; — a'
Hervadó rózsá-kor bús arczal ott
Lezeng a' halál' sáppadt nyoma. —

Itt! egy Ifjú Hölgye' sír-kövére
Támaszkodva mereng a' múlttnak
Emlékén; — 's kitört bús érzetére,
Könyei gyöngy-cseppekben hullnak.

Hah! ez évnek utolsó éjjele!
Téged, be! sok bús 's fájdalomnak
Könye, mellyet nem törölhetne-le
Öröm, be! sok könnyek is nyomnak! —

Napjaidba hány vér-patak folya!
Rád néz e' piros vér' hullám; — ott!
Majd ott! a' Mindenható' számolya
Előtt, ezekről hogy adsz számot?

De van talán, kinek mely gyászszát a'
Te napjaid fejérikék-ki?

Kinél a' fityol öröm-szaint vá'ta,
'S ledűlttek a' bánat' emléki?

Úgy megengedj! de én a' bánatok
Míatt öröm-könnyeiket néked
Részemről kevésé számlálhatok; —
Hajh! nem vidít engem emléked! —

Ex engem ismét közelébb vezet
Síromhoz, mellynek éhes gyomra
Kérődni vágy, — hah! gyász emlékezet! —
Még csak most viritó korompa. —

Ki tudja! hát ha ez életnek
Végső éve, végső éjjele?
Mához egy évre körök teremnek
Sír-dombomon, 's út se' lesz' fele. —

Vagy sírom' domború friss földjéce,
Egy forró könny cseppet sem hűlat
Senkiből, — az ott nyugvó' anyhéra —
Az érzékeny 's szánó indulat. —

De hát ha ez új év' megláttára,
Boldogságom' is megláthatom?
Hát ha örömet hint rám sugára,
'S szel' oszlatja sötét bánatom? —

Itt állok itt! a' múltnak 's jövőnek
Határin; — a' fut, e' jön, 's bennem
A' kétes érzetek növe nőnek,
'S meg kell az új évne rezzennem. —

Bevárom őt' be! de hallom, a'! ni!
Lefolyt egy év! bús hángjával a'
Torony ércze éjfelt kezd kongani; —
O'! idvez légy új év' hajnalá! —

Mész-Madarassi SZALAY ANTAL.

6

F. M. Ó. Múnyva 1. Negyed, 1828.

MÁTYÁS KIRÁLY'

deli Vitézei.

(Köster Német Költeménye szerint: Lüßow's mibe Jagd.)

Mi csillog nap-fényben a' bércezen ott?
 Már hallok a' zajt lezuhogni,
 Lefelé csődülnek a' rendek smott:
 A' kürt is rikoltva most harsogott,
 'S nagy félelem kezd kibuzogni.
 'S ha felel a' feketült bátor legény;
 Hogy Mátyás Királyé, kimondja büszkén.

A' rengeteg erdőn mi suhan elő,
 'S szagúdoz egy csúcsról a' másra?
 Az éjjeli lesbe vonúlván, ott lő,
 Elhangzik a' „rajta!” lehuil a' sok lő
 Ozmán poroszló rakásra,
 'S ha felel a' feketült hájtó legény;
 Hogy Mátyás Királyé, kimondja büszkén.

A' hol a' Dunán túl sok bakar ragyog,
 Az undok gond nélkül lappangott;
 Villámként körülte felette pattog,
 Át-küszdnek a' vízen sok izmos karok
 'S forgatnak a' parton husángot,
 'S ha felel a' feketült úszó legény;
 Hogy Mátyás Királyé, kimondja büszkén.

A' völgyben támad rettentő moraj,
 Egy-máshoz ütdönek a' kardok,
 A' fene Huszár miatt bokros a' baj,
 Mert vív szabadságáért, füstöl'g a' táj,
 És vérrel festetnek a' bárdok,
 'S ha felel a' feketült lovas-legény;
 Hogy Mátyás Királyé, kimondja büszkén.

Heregve ott valaki búcsút vesz,
 'S ellensége nyög, jajgat alatta,
 Elhervad az ajaka, fényre kivesz
 Szemének, de szíve nem csüggedez,
 Mert Honnyát veszélytől óvhatta.
 'S ha felel a' haldokló bátor legény;
 Hogy Mátyás Királyé, kimondja büszkén.

A' Magyar Vitéz ugyan deli Vitéz,
 A' jármot leveti nyakáról;
 Ha szánva reánk talán kedvesünk néz,
 Megáldjuk — vidüljön! szebb hajnala léssz,
 Mink költőzünk-el világról.
 'S még unokák mondják: „Itt fekszik szegény
 Itt, ama dicsőült Magyar legény!

M. J.

A' Czobor-völgyi kő-szálak.

(Nép-monda.)

Quem durus amor crudeli tabe peredit.

Virg. Aen. VI. 442.

Lássátok ott ama fogas két szirteket!
 A' mind-kettő hajdanában
 Vig lyánka volt; meleg vér folyta ereket,
 'S járdaltak könnyű pártában.
 Meredek hegy-csúcson, hová csak sas szállott,
 Széles pártázatra egygy erős Vár állott,
 Oly magas'tt, hogy főt szédítettene:
 Egygy vén! Kisasszony lakott benne.

Szívét bosszú, szégyen, gőg már kövé marta;
 A' férjfiak' vad Nemére;
 Kiengesztelhetlen nagy haragot tartta,
 'S forrt benn' Amazonok' vére.
 Fészkelte keblében sok durva gerjedelem,
 'S — ha köz-híren méltán alapúl hitelem, —
 Hasonlított is nyers Férjhez
 Inkább mint Asszonyok' Neméhez.

Mingyárt életének tavaszi évével
 Csalárdnak találván Hívét,
 Komor kedvetlenség ő hideg érzével
 Korán elfoglalta szívet.
 Mellyért Világ elől holtig elrejtették;
 E' zordon kősziklás-falakba költözék,
 'S pitvariből csak ritkán hallá
 Ember, szabadra jöni alá.

Csak borzasztó mélyén az erdő-lapónynak
 Villant néha este este,
 'S hold-világnál titkos bájú fűnek fának
 Gyökerét szedte kereste.
 Azért régen olly hír szárnyalt körül-belől
 Ezen csudálatos vén Kisasszony felől,
 Hogy (akárki bizvást elhidje,)
 Rosz' lelkekkel van neki frigye.

Neg is zördült, mihelyt csendes éjfélt volt már,
 Mint ha Sátán vadászást tesz,
 Sebes szél futtában fel egyenest, a' Vár
 Meredek ösvényén a' nesz.
 A' Molnárné sokszor hallá irtózással,
 Mint jártak a' lelkek hosszú suhogással
 Keresztül völgyén azon Várnak,
 Hol ajtókat csak nekik tárnak.

Sok Hős jöve erre, lovon 's gyalogolva,
 És vendégül ajánkozott;
 De a' Vár' kapuja, éjt-nap bezárolva
 Meg egynek sem nyilatkozott.
 Mint szikla-várúnak már rég' egy-kővé vált
 Alapja, eskütje olly rendületlen állt:
 Hogy inkább magát tüstént ölje,
 Mint a' férjfit mind ne gyúlólje.

Tartozott is minden szolgáló, hozzája
 Beszegődvén, szent szavakkal
 Fogadni 's magasan megesküdni rája,
 Hogy nem is szól férfiakkal;
 Másként a' Kis-asszony azon, ki ellene
 Illy fogadásának, hito-szegő lenne,
 Bármely titkon és rejtek-helyen,
 Boszszút áll nyomban és hirtelen.

Meg is tartá minden szolgáló esküjét,
 Mint azt Úrnéja téteté;
 Mig-nem egy szép halász-legény vizét, fűjét
 Czobor-völgynek megszereté,
 E' legényke járás lett Czobor' völgyére,
 Annak pázsitjára és krisztál vizére;
 Kezében volt horog és háló,
 'S jött ebbe került-két szolgáló.

Mert hallaték legott vig halász' danája,
 Fűtt a' Várban is magasan;
 'S csak hamar a' fiú lyánkák' szíve fája
 Édesdeden, hatalmasan.
 'S mikor a' vig halász éjjelre távozott,
 Szózatja szívekben még inkább dolgozott,
 De vissza-jött minden estvével,
 Halászás közben énekével.

'S ketten, kik ott már is kinnal szolgálónak,
 Az édes dal' erejétől
 Megbájozva, egykor el-küillanának,
 Nem kéredzvéen el senkitől.
 Tiszta hold-világú éjjelre szert tettek,
 Szűk fogságjokból le a' völgybe siettek,
 Fejekén vivén víz-vedrekét,
 Mintha méritnének vizeket.

Vélték, a' Gyarlók! hogy senki nem kémeli
 Vakmerő hit-rontásokban,
 'S egyedül csak a' Hold' üst fénye nérdéli
 Elnémult boldogságjokban.
 Árulónak mérges lehetől-csemeték
 A' víz-parton őket ugyan rejtegeték,
 De boldogság nincs tartós, teljes;
 És onnét fellül szem mindég les.

'S hirtelen egy villám a' Nyitra' menttében,
 Az Ég tompán megdörrenve,
 Által-csap reájok a' Czobor völgyében,
 Édes kedvből felrettenve.
 Kebleikben szív 's ér megmerevülének,
 Vérük jég lett, 's össze-fásultak szegények!
 'S az Ég alatt állának ottan,
 Két sziklává-változottan.

E' néne-pár most is még völgybe merőn néz
 Alá; szerelmők' sirjában
 Látni kőbe vájva színté edényt is, kész
 Régi viz-veder formában.
 A' Hold' világánál, mellynél kiállani
 Mert e' két Szerelmes, gyakorta hallani
 Mint nyögdelést ember' szájából,
 Söhajtat mindenik sziklából.

EDV. ILLES PÁL.

THALY ANTAL és FARKAS KÁROLY barátoknak.

Eggy néma pillantás ölykor beszédesbb,
 Mint a' hosszúra-nyújtott harsogások.
 Vegyétek hát szó nélkül, a' mivel
 Érdeklött szívem néktek tartozik.
 Örültök ti, hogy Istenink hazánknak
 Ily tiszta-férfit adott: én viszont
 Hogy ilyen ifjakat. 'S ha majd idővel
 Feléritek nagy fényét, és ha majd,
 Mint Ő, ezt hallatjátok: „Tapsot ér
 Nem kérek: a' feddést nem rettegem.”
 Gondoljtok rám, hős ifjak! Le hat
 Hamvainkhoz a' szó, 's áldva tér felétek.

KÁROLY FARKAS.

Arabs és Gyilkos.

A' ragyogó nap' sugára,
 Lehalad a' lát-hatásra,
 Jön párolgó méneken,
 A' horda a' téreken ;
 'S hogy elére tanyájára,
 Vigan készül vacsorára.

Míg a' Vezér paripáit
 Nézi, 's oldja zaboláit,
 Szolgák a' sátor előtt
 Készítik a' tüzelőt ;
 'S hogy pattogzó tüze gyúla,
 Szőnyegén ő végig nyúla.

De ijesztő vad szemekkel,
 Bizonytalan lépésekkel,
 Sátorába egy idegen
 Bérohana sebesen ;
 Most lerogyik a' lábához,
 Száraz nyelve így akadoz :

A' nagy Alla' szent nevére!
 Őseidnek hős vérére!
 Kérlek, segíts, általmoz!
 A' védelem áldást hoz,
 Jönnék szaguldó lovakon
 Rajts-m! *) a' porzó homokon.

Kezem (eskel bizonyítom)
 Gyilkolt, de nem akaratom,

Védelmébe éitemnek,
 És csekély értékemnek.
 Segíts! üldözve követnek
 Össze-zúznak, ha meglelnek.

Amaz, komoly és hidegen,
 Végig néz az idegenen,
 De nem soká nyájason,
 Így szállítja lágý-hangon:
 Lelke ősi szokásinknak,
 Hív védelme vendéginknek.

Lábait megmosogatja,
 Egy pipával kinsálgatja,
 Esti hús szellő ellen,
 Fűtőzteti melegén ;
 Végre neki maga mellett,
 A' szőnyegen idéz helyet.

A' mi kitölt sátorától,
 Ha megvonná is magától,
 Neki mind felhozatja,
 Falatját is megosztja,
 'S hogy jól lakott egy erkelybe,
 Elvezeti éjj-nyug helybe.

Már elszunnyadt az idegen.
 Pihen, nyugszik édesdeden,
 Kün dűbörög, tombolva
 Jön, egy csoport nyargalva,
 'S nyilásánál a' sátornak
 A' lovakok megállanak.

*) (Sokely költés.)

Hallja benn az idegen ezt,
Lélegzetet ijjedve veszt,
Hogy a' Vezér kilépett,
Borzadva elszőnyedett.
Vérbe árva, ott emelik,
Fiát ki már nem eszmélik.

'S a' mint segít fuldokolva,
E' gyász estet tudakolva,
Hogy így kapták, beszélték,
De a' gyilkost nem lelék.
Már a' Vezér jól esméri,
Boszú heve szívét éri.

Szomszédjai az idegent,
Látták, mikor sárába ment,
Dühös zajjal kéri most,
Hogy adja ki a' gyilkost:
Szóll a' Vezér kevély hangon,
Boszúját hátra áll magamon.

De nem hajtnak beszédjére,
'S fegyvert ragad védelmére,
Mond: itt lesz ez éjszaka,
Szent az Arabs' hajléka.
Menjen békén-el útjára,
Majd a' bajnal' hasadtára.

Félva remeg az idegen,
Bátorságos erkelyében,
Csudálkozva gazdáján,
Jeles szívén, 's nagyságán.
Lángot már a' csillagos ég,
De a' gyilkos éhben van még.

A' haldoklón vérzik a' seb,
Reménye mind kisebb kisebb,
Pihenni tud alig már,
Ápolják nagy gonddal bár.
'S halva az ég' pirultára,
Dől az atya' hív karjára.

De hogy reggelre kelt a' nap,
Az Arabs' fegyverhez kap,
Bélép a' hült vendéghez,
'S mordul a'kép' szől ehez:
Eddig védve őriztelek,
Most sorsodnak eresztelek.

Legjobb lovát kivezeti,
Az idegent rá ülteti,
Itt a' ló! — szől: ülj-fel — 's el
A' siető székkel.
Ha egy óra múl! — követlek
Jaj Gyilkos! ha elérhetlek.

F. MAROSKÖZI GÁRON, Erdélyből.

Az Apolló' szobránál. *)

Jón, ló, 's győze; ledől a' szörny, az az isszonyu! Még reng
Rogyásban a' föld, még riadozza dühét.
Ó pedig, a' Győztös, nyugalomban hág-fel az égnek
Szent küszöbén, annak sokszori tapsa között.

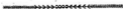
KAZINCZY FERENCZ.

*) A' Régióknek egy maradt csak azelőtt mire, mint az a' szép emlékekben. A' fény világ az új világ legvilágosabb korszaka. A' világosság az új világ legvilágosabb korszaka. A' fény világ az új világ legvilágosabb korszaka. A' fény világ az új világ legvilágosabb korszaka. A' fény világ az új világ legvilágosabb korszaka.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

Mdsodik Füzet.

Februdriusz 1828.

5.

Szent-Iványi SZENT-IVÁNYI FERENCZ, Ország-Birája.

Notaeque magis optuat, atque magis
Capit. Hög. Lih. 5-o.

Lőnkcz 1220-ban II-dik Andrástörténetterbes uralkodása alatt, nemességet 's Királyi adományt nyer több rendű érdemeiért, egygyetlen|Fia Bogomér Lengyel-országban 1263, IV-dik Istvánnak követje vála, 's később egy messze kiterjedetű és szép tündöklötű Nemzetségnek, melly utóbb hatalmasan előgazott, dődjé lón. Tőle származtak a' Szent-Iványi, Bán, Szemrecsányi, Pongrácz 's Poturnyának, kik most is mindnyájan hasonló czimmel élnek, 's csak a' járatlan nem tudja felőlök, hogy a' Hazának mind tollal, mind fegyverrel hasznára 's diszére valának, úgy-hogy évenként Nemzetségök régisége mellett, új 's mindég jelesb'-jelesb' érdemek virágoznak.

Ezen Bogomér nemes őstől nyerte Hazánk a' nagy Ürményinek nem kisebb érdemű hivatalbeli Elődjét, Szent-Iványi SZENT-IVÁNYI FERENCZET 1731-ben Június 28-kán, Nemzetsége ősi lak-helyébe Liptó Vármegye' Szent-Ivány helységében, Szent-Iványi Mihály és Okolicsányi Rozália Szüléktől. Ferenczet, nem Nemzetsége; régisége nem dődjé érdeme, hanem virtusai, önn-szorgalommal szerzett tudománya' mély belátása, úgy-hogy a' sserencsének csak igen csakély befolyása lehete, emelék azon magasságra, mellyen kevésnek engedtetik járhatni, 's ő olly disszel állott, hogy hozzá kevesen hasonlítottathatának, 's egy-sem haladhatá felül.

F. M. O. Minerva 1. Negyed 1828.

A tudományokat, a P. P. Je'suiták hatalmasan eláradott gondviselése alatt, Verbitzén kezdette Lőcsén folytatta, 's Kassán béfejezte, oly igyekezettel, hogy Szűlőinek mindenkor örömet, Tanítóinak meglegedését 's a Hazának szép reményt szerzett jövődjé eránt.

Elvégezvén a tanítványi pályát, rokonjánál Okolicsányi Antal akkor Liptó Vármegye Fő-jegyzőjénél, gyarapítá Törvényi ismereteit a' mindennapi tapasztalással, mindaddig míg Herczeg Primás Csáky Miklós 1754-ben Egyházi vizsgálót tartván, Szent-Iványban jött, ott is mint Megyéjéhez tartozó helységben Fő-Pásztori tisztelettel töltesen, ezen alkalommal szerencséje vala Ferencznek a' Herczeg' ismeretségebe juthatni, 's néki mind nemes külseje, mind est sokkal magasított belső érdeme által úgy megtetszeni: hogy őtet minden ajánlás nélkül udvarához venné? Nyílt volt ez időben Ferencz előtt a' fényes és dicsőséges, de terhes Egyházi pálya, a' polgárra pedig bizonyos vala Csáky' tág befolyatú pártfogása, 's Ferencz az utóbbit választá, úgy mindazonáltal, hogy a' Törvényes üléseknek Brunsvik Antal Itélő-mester Úr, a' szüneteket pedig Csáky mellett tölteté, itt a' Tudományok' körében, egy oly férfi mellett sok ember- 's élet isméretet szerzett. Három év múlva 1757. Gróf Grassalkovics Antal, a' Kir. Kamara Elő-ülője 's Neográd Vármegye' Fő-Ispánja által többeknek ajánlására a' fenn-tisztelet Vármegye-tiszteletbeli Al-jegyzőjévé neveztetett.

Nincs tágasb 's alkalmasabb állás-pont, hol tapasztalásait, ismereteit nagyobb sikerrel megmutathassa a' férfitu mánt a' Jegyzői hivatal — köz-bizodalom legszebb jutalma munkájának, 's egyszer'smind elő-haladásának ösztöne, úgy állott Ferencz alá-rendeltetett pontján, hogy még munkássága mindenek figyelmét eránta fellobbontja, addig nyájassága minden szívek' hajlandóságát megnyerné. Nem is csökkenté szorgalmát a' nő élet, mellynek édes terheit 1761. Sándor Rozáliával vállala-fel, — sőt ha lehetett iparkodásának nagyobbodni, ez úgy nevedekett; hogy 1763-ban az Al-jegyzői hivatalt a' Fő-jegyzővel minden Jók' örömeire felcserélhetni szerencséje lón.

Őt évnek lefolyta után, midőn győzni tudó lelke temérdek akadályokon át-hatott, a' második Al-Ispány halála után, a' Jegyzői nagy szorgalmat kívánó hivatal' megtartása mellett, 2-ik Al-Ispányi' tiszbe lépe, hogy ezután egy esztendővel Neográd Vármegye Tiszt-választása által az Első Al-Ispányságot megnyerhethé, az irigység' tellyes elnémulásával, mert tudták mindenek hogy Szent-Iványi e' díszes hivatalt az emberiség sérelme nélkül viselendi, 's hogy a' hű Jobbágy tiszte 's eske mellett, a' honfiai buzgóságot el nem fogja felejteni.

1772. M. Szewetics Jakab Kir. Kép-viselő az Itéletekben, megismervén Szent-Iványinak ajánló tökélyeit Itélő-mesternek nevezte-ki, a' legdiszcsb' ösvényen álla most 's innen 1779 a' Helytartói Itélő-mesteri hivatalba iktatott, hogy évenként közeledjék magas czéljához, mellyhez a' szerencse mellett mindenütt a' köz kedvelés követte, — 1783 a' Kir. M. Cancelláriához mint Referendarius ment Bécsbe, 's II. Jó'sefnek mindent másoló rendtartásainak fellépése alkalmával, 1785-ben K. ssai kerületi Bistossnak rendeltetett, és Sáros Vármegyének Fő-Ispánja lett. — Ezen hivatalokat is szokott pontossággal és sikerrel viselte. A' szorgalmas Szepességre vetvén szemét, ennek közzönetét megérdemelte, mivel az ottani gazdagságnak legfőbb ágazatját, melly rendetlenül 's minden sza-

bások nélkül gyakoroltatott, a' Vásson-készítést oly rendbe szedte, hogy a' Vármege' vagyonossága ez által szembe-tűnőleg növekednék.

Lelépett azonban II. József Császár az élet' szín-helyéről, de Szent-Iványi Sáros Vármegei Fő-Ispánságában Fejedelme' dicséretével és megelégedésével megmaradt.

Többször volt még Szent-Iványinak tágas alkalma, eszméreteit a' Haza' hasznára úgy megmutatni; hogy a' felőle szerzett véleményit nem-csak megerősíténé, hanem öregbíténé, úgy-hogy a' Király javallását elfogadná, és a' Haza' háláját mindenkor megérdemléné. Több Biztosság biztositott reá 's' olly alkalmakkal; hol a' Törvény' rideg szava kárhörtögtött volna, ő szívét hagyá az ügyben szólni, énn-elégedéssel érezvén hogy édesb' 's' emberibb a' bocsánat, mint a' kemény elítélés, lélek-bevülve tudta: hogy a' hála' könnye szebb jutalom, mind az epedő vádoló sóhajtsa a' legmagasb' Biró' előtt.

Erdemekkel tetézve, hazafiúi 's' emberiséget szerető lelkéről, mindenekfő díszes említésben farsóságot' 's' szolgálatjainak béréül nem ösztönül, mostan szerencsésen uralkodó Fejedelmünk által 1798. Kir. Tsrnoakságra emeltetett, hogy négy évvel szűtőn 1802-ikben az Ország-bírói méltóságba lépjen. De lelkének munka-vágygyával nem tartott arányt a' gyengébb test' ereje, a' természet életét alkonyához közelíté, nem igyekezetét, 's' még most is az aggság' nyavalyáitól üldözve, olly dicsőiséggel mint pontossággal viselte. — Az igazságot, nem a' felek' polgári helyzetét választá a' pörök' mértékének. — Mindazonáltal úgy látszik, hogy csak azért bírta ezen fényes méltóságot, hogy erről mindenek' szánásával letűnjön; maga után hagyván maradékinak például a' fényt, mellyet árasztott maga körül, — nyavalyái sullyosodának 's' tehetlen lón a' teher' viselésére, azért 1806-ban nyugalomra lépett, hová őt' a' Fejedelem a' Szent-István vitézi rend nagyobb kereszt' 's' csillagával bocsájtá.

Ez időtől fogva vissza-vonúlt Nográdi birtokába Varbó' helységébe, hogy ott Socratesi magány életét gyermekei haladásában még egyszer át-élve, édes karok között szunynadhasson el. — Kerülte őt' a' halál, mert csak 17 esztendő múlva, életének 92-dik évében 1823. Aprilis' 25. lépé-meg, minekutánna a' hazafi' jobbágy, 's' ember, minden kötelességének elaget tett volna, gyermekei unokái kísérték a' Varbói sir-boliba, — 's' hamvait a' láng-lelkű Szent-Miklós, kegyek csókolta ajkától zengő szép Epithaphiummal tisztelé, — 's' remélve hiszem hogy megbocsájtja; ha Minervát a' közlés által gazdagítom: —

Lépió létre hozd, — Nográd hebelébe fogadta,

A' dics' pályáján vitte ragyogva az ént;

Nádor után legfőbb Zászlóssá tette az érdem,

Csillaga elhunyját könnyezel benne Hazánk!

Szendén nyugodj, derék férjűd, — 's' ivadékdoból adjon a' Honn' Istene több hozzád hasonlót!

KOVACSÓCZ MINDLAK.

6.

A' Politikai Gazdaságról. *)

A' politikai Gazdaság a' gazdagodásnak, kereskedésnek és népesedésnek tudományja, 's arra tsnt, miképpen kelljen a' szorgalmat legnagyobb haszonnal gyakorolni, vagy a' legkevesebb munkával, 's legkevesebb költséggel mennél több hasznot és gyönyörűséget teremteni. Jól-lehet ez egyenesen csak a' gazdagodás és szorgalom körül foglalatoskodik, jól-lehet kőszvetlenül csak a' világi örömböket és hasznokat tárggyazza; mindazáltal tagadhatatlan, hogy egyszer'smind minden csinosodásnak legjobb dajkája, a' polgári rendnek, szabadságnak 's igazság- szolgáltatásnak legbizonyosabb záloga, 's mindennémű erkölcsi és értelembeli kimiveltetésnek is egyvetlen-egy bátoraságos talp-kőve.

Mig az emberek a' birtok' szaporodása által a' minden-napi terhes munkától egy kis tégulást nem nyernek, 's valami kevés ürességre, nyugalomra és batoraságban lételre szert nem tesznek, bizonyos, hogy mind-addig sem értelmeiket nem pallérozhatják, sem jussaikat fenn nem tarthatják, sem szomszédjaik eránt szelid nyájassággal nem viselthetnek. Mind-addig csupa durva rab-szolgák, csak állati erejeket gyakorolják, 's csak állati szükségiekről aggdódnak és semmi jelesebb 's felségesebb dolgokról nem gondolkodnak. De mihelyt ezen nyomorultt állapotból kivergődnek 's a' szolgai munka rajtok tégul, azonnal fejlődnek az értelembeli és erkölcsi tehetségeknek bimbói, 's azonnal fakadni kezdenek azon források, melyekből az elme és a' szív okos teremtéshez illőbb örömböket merít. Valami tehát az említett ürességet és nyugalmat a' polgári társaságban terjeszti, mind az az értelembeli és erkölcsi kimiveltetést is elől-segíti; 's az a' tudomány, melly azt mutatja-meg, miképpen kelljen a' szorgalmat foganatosabbá 's többet szerzővé tenni, 's mennél kevesebb munkával az életnek mennél több örömeiben részesülni, valóban olly jól-tévő tudomány, mellynek az élet minden nemesebb és felségesebb örömeit is köszönhetjük.

Mind ezen következtetések szükségesképpen 's természeti módon következnek abból az egyszerű és bizonyos tapasztalásból, hogy a' mi a' munkát többet szerzővé teszi, az

* Ezen Értékelés az Edinburgh Review' LXIV-68 számából, vagy az 1825-dik évtizedből Novemberi darabjából van kivontva, hol a' költészet estmél Anglas munka recessióitól és ajánlásaitól.

A' Discourse on the Rise, Progress, Peculiar Objects, and Importance, of Political Economy: Containing an Outline of Course of Lectures on the Principles and Doctrines of that Science. By J. R. M. Galton, Esq. Second Edition, corrected and enlarged, pp. 121. Edinburgh, 1825.

A' politikai Gazdaságnak eredetéről, nevezetéről, külső tárgyairól és fontosságáról.

egy-felől könnyebben juttat a' szerzeményhez, más felől pedig több ürességet ad a' munkásoknak. A' munkától való üresedés az, a' mi mind ezen csudákat véghez-viszi. Igar, hogy az ember tulajdonképen nem hivalkodhatik; 's ha bár néha panaszolódik-is, hogy keservesen esik neki orcsája' verejtékével enni kenyereit; mindazáltal tagadhatatlanul még tiszser is keserőbb lenne kenyere, ha azt tökéletes hivalkodásban és testi vagy lelki-erejének minden gyakorlása nélkül kellene ennie. Ugyan azért azok, kik már nem kénytelenek csupán életek' eltartásáért dolgozni, természet szerint hajlandók lesznek az élet' könnyeb'ségére tartozó szerekért dolgozni 's a' kik munkájok által többet gyűjtenek, mint a' mennyit elköltöhetnek, hajlandók lesznek a' felesleg valót mulatságra szolgáló dolgokért elcserelni; 's ha az egész társaságban a' terhes munkától üresedés jobban elterjed, annak tagjai szükségességek a' társasági hajlandóságok' pallérozására 's az unalomnak az értelem' gyakorlása által való eltávolítására vezetettnek. Továbbá azon finomabb munkák, melyeknek készítésére ekképen alkalom szolgáltatik, több ésat és elméséget kívánnak, mint a' föld-míveléshez 's vadászathoz tartozó durvább foglalatosságok; és így a' lélek feltalálásokra szertönszertök 's a' talentumok a' társaságnak minden rendjei között felelevenednek. Midőn tehát az örömek sokasodnak és finomodnak, az értelem is kifejtődik, és sokkal nemesebb és bőcsösebb örömöket szül, mint azok voltak, a' melykért elsöben munkálkodni kezdett.

Wattot hihetöképen nem egyéb indította elsöben a' Gőz-machina' megjobbítására, mint az, hogy több nyereséget reménylett a' kő-szénből, ha más-szerreit lovak nélkül hozathatta mozgásba. Mindazáltal, hogy a' kő-szénhez és gyolashoz jutalmasabban férhetőben álljon ezen találmánynak minden haszna, merné e valaki azt állítani, a' ki meggondolja, mely sok szép mesterséggel jár egygyütt ez a' víz' restségén vett fényes győzelem? Az a' gyönyörűség, melyet ezen találmánynak szemlélése minden vizsgálódó lélekben gerjeszt, 's az az ösztön, melyet az a' világ' minden részeiben olly sok ezereknek adott az okoskodásra és új-találmányokra, ezek kétség-kivül a' mi vélekedésünk szerint sokkal nagyobb és becsebb jó-tétemények, hogy arról a' belső örömről semmit ne szóljak, melyet magának, a' jeles érdemű feltalálónak érezni kellett munkájának tökéletesítéséből. Ezen belső és lelki öröm minden tekintetben figyelmet érdemel. Gyakran panaszoljuk, hogy valamelly jeles új találmánynak szerzője kevés jutalmat vesz az ö Patrónusának süsvénységétől, 's bosszonkodunk, hogy sok nagy elméjű művész igen csekély jutalomért, vagy még csekélyebb fizetésért kénytelen felsődni hálhatatlan talentumait valamelly háládatlan és ize-vezett gazdag pártfogója' hiúságának. Mindazáltal általjában szólván az ilyen panasz és bosszonkodás igen hibás vélekedésből származik: A' művésznek igaz jutalma abban a' belső gyönyörködésben, győzelemben és tökéletesedésben áll, melyet maga azon foglalatosságokból érez, melyekre elsöben hihetöképen a' csekély jutalom vagy fizetés által ösztönöztetett 's azon-kivül abban a' végtelen gyönyörködésben és tökéletesedésben is, melyet munkáinak szemlélése még a' legkésőbb maradvánál is szerez. A' festett, öntött vagy-faragott képet talán pénzen árulja 's eladja azt a' matériából készült formát, melybe némelly felséges és szép gondolatait öltöztette. De magát az elmét nem árulhatja pénzen, azokat a' felséges érzéseket, nagy gondolatokat és édes gyönyörűségeket, egy szóval azokat a' nagy Originálokat, melyeknek legjobb mun-

kái is csak tökéletlen és hiányos másolatjai, nem árulhatja, nem adhatja-el. Ezek mindenkor magánál maradnak 's szükségképen olyan becses megelégedést adnak néki, melyet akármely csudálói nem kóstolhatnak, 's mellyhezképest a' munkáért vett fizetés csupa megvevését érdemlő csekélység.

Ezek rend-kivül való esetek; de azokra az igazságokra, mellyeket ezek világosíthatnak, a' polgári Társaságnak minden rendében találunk példákat. Mihelyt a' szorgalom' szerző ereje, annyira gyarapodott, hogy többet keres vagy-készít, mint a' mennyit a' mindennapi szükség kíván, két dolog szükségképen történik; egygyik az, hogy némelly emberek a' dolgozás kénytelenége alól felszabadulnak 's üres idejeket értelembeli és társasági örömeikre fordíthatják; a' másik pedig az, hogy azok között, kik még tovább is dolgozók maradnak, némellyek több észet és elmésséget kívánó munkákban foglalatoskodnak, mint a' millyenek az életnek csupán eltartását tárgyazzák; 's ez által arra bírattatnak, hogy lelki tehetségeiket kifejtsek, 's az életnek' könnyebbségére szolgáló dolgokat nagyobb mértékben tanulják becsülni. Ha ezen két dolog a' legelső és legszamosabb rendnél helyet talál, könnyű által-látni, hogy az egész polgári Társaságra nézve felette igen fontos hasznokat szül. Azon emberek, kikről szólunk, még ekkor is kénytelenek dolgozni, 's csak kevés ürességek, vagy olyan idejek marad, mellyet kények szerint tölthetnének-el. De az ilyenek már ekkor nem csupán életnek valami nagy nyomorúsággal való eltartásáért dolgoznak, 's a' mi különösen megjegyzést érdemel nem úgy dolgoznak többé mint csupán durva rab-szolgák, hanem mind testi mind lelki tehetségeiket gyakorolják, 's naponként több értelembeli erőre és ügyességre tesznek szert. Minden országokban, mellyekben a' környülmények kedvezők, vagy a' Politikai-gazdaság nagyobb tökéletességre ment, úgy tapasztaljuk, hogy az értelmesebb 's eszesebb mester-ember a' csinosodásnak sok oly örömeiben részesül, mellyeket a' polgári társaságnak durvább állapotjában tellyességgel nem kóstolhatna, 's egyszer'smind naponként olyan elmés és tudományos foglalatosságokra talál alkalmat és ösztönt, mellyek ha szintén eleinten egészen csak a' fizetésért és bérért tetetnek is, még is utóbb neki sokkal becsesebb jutalmat adnak az által, hogy minden lelki tehetségeit gyakorolják, a' dolgokba való belátását élesítik, erkölcsi érzését kifejtik, 's ötlet a' nemesebb örömeik' érzésére alkalmassá teszik. Tagadhatatlan dolog, hogy minden polgári Társaság ezen az úton lesz naponként értelmesebbé, csinosabbá és erkölcsibbé, 's mind a' tapasztalás mind az okoskodás eléggé megmutatják, hogy a' melly mértékben szorgalma és gazdagodása gyarapodik, ugyan abban nevelkednek lelki tehetségei is; és hogy nem lehet a' sokaságot más-képen 's jobban értelmes emberekké tenni, hanem csak az élet könnyebbégeinek keresése által. A' tudomány napja bár még oly szépen fénylik is fellyülről, valamely országra, a' Tudósok bár melly oly buzgón hintsék is abba tanításaik által a' bölcsesség' magvát; de ha a' parlag föld előbb fel nem szántatik 's valamely alább-való termésnek termesztése által el nem készítették; sem virágot sem gyümölcsöt nem fog az adni, 's a' gabona' nemesebb nemeire nézve természetlen fog maradni.

Ha az Európai csinosodottabb Nemzetek' állapotját vizsgáljuk, egy országot sem találunk, mellyben a' nemesebb örömeiknek és jelesebb talentomoknak gyarapodását leginkább az élet' könnyebbégeinek keresésében való reatség vagy tudatlanság nem gátol-

ná; egyet-sem, hol a' szorgalomnak híjánossága 's az abból következő szűkölködés fő oka nem volna az értelem, izlés és erkölcsiség műveletlenségének; egyet sem, hol a' politikai Gazdaság' tökéletesebbé áltál, mint a' Nemzet több gazdagságot, hatalmat és fényt nem nyerhetne, mint az egyes emberek is megvilágosodottabbakká, gondolkodóbbakká és értelmesebbekké, 's következképpen rendszeretöbbsékké, egyenes szívűebbsékké 's emberiebbekké is ne lehetnének!

Ha az eddig elő-adott állítások igazak, könnyen ellehet gondolni, melly igen becses legyen az a' tudomány, melly a' Nemzetet az élet' könnyeb'ségeinek szaporításá 's gyarapításá által értelembeli örömöknek érzésére szoktatja.

A' kik azt hiszik, hogy a' politikai Gazdaság' tudománya igen könnyű 's nem kíván tanulást, nagyon csalatkoznak. Egyedül az a' tudva lévő tapasztalás is, melly szerént ezen gazdaságban sok időnkig még a' legnagyobb 's legügyesebb politikus kormányozók által is oly hibás vélekedések tápláltattak és védelmezettek, mellyeket má napon az egész világ hibáknak esmer, csak ez a' tapasztalás is eléggé megmutathatja, hogy a' politikai Gazdasághoz tartozó igazságok koránt-sem oly könnyűek és szembe-tűnők, mint némel melyek gondolják: sőt nagy részént igen is elvagnak rejteve 's szorgalmas nyomozást kívánnak. Azomban a' szorgalmas nyomozás által már-is számos és igen fontos igazságok állapítottak-meg benne, még pedig oly erős fundamentomon, hogy soha többé kétségbe nem fognak hoztatni; a' honnét az is kitétszik, hogy ezen tudomány' igazságai nem elérhetetlenek, hanem szorgalmas vizsgálódás által megtalálthatnak, 's tudós rendbe-szedethetnek. Vagnak ugyan benne még most is sok felette igen fontos kérdések, mellyekre a' Tudósok nem egyenlőképen felelnek; de kicsinyenként a' gondos nyomozódás által ezek is elfognak intézetni 's ezen tudománynak minden igazságai tökéletes systemába fognak vetetni. Szivesen óhajtjuk tehát, hogy mind azok, a' kik a' Közönség' vélekedésének megállapítására 's intézésére valamely befolyással bírnak, ezen tudományt mennél nagyobb szorgalommal és buzgósággal tanulják.

Sup. K. J.

7.

Görög-Ország' és Róma' Bölcsői.

Görög-ország volt legelső Hazája a' hasznos és szép mesterségeknek, a' legfelségesebb elmék' bölcsője vala, hol azon nagy lelkű Polgárok nevedtek, kiknek bár elfajúlt, de a' Nagyság' kelendő magvait magokban nevelő maradécai ma Hazájok 's polgári Szabadságok' védelméért harcolnak. A' Görög elmék, a' nagy Költők, és a' Persákkal vi-

selt sok szerencsés hadak által felemelkedvén, csak hamar felléptek, a' magasabb vizsgálatok pályájára. A' Krisztus' születése előtt már hatszázadokkal állottak-elő azon nagy Férjűk, kik az Isten, a' természet, az emberi Jussok, és kötelességek ideáját nemcsak magános vizsgálódásaik tárgyává tették, hanem Oskolákat állítottak-fel, melyekben azokat másokkal is közlötték. Így érdemlették Thales, Pythagorás, Xenophanes, Anaxagorás, Sokrates, Plato, Aristoteles, Zeno, és mások Hazájoktól későbbi megtiszteléseket.

Alig kezdének azonban ezek a' nagy emberek bölcseledni, azonnal ellenkezésbe jöttek azokkal, kik a' régiségnek, az eddig állott szokásoknak, erkölcsöknek voltak barátjai, és vak tisztelői. Elsők voltak azok, kik a' Vallásról tisztább megfogásokat ébresztettek a' gondolkozó elmékben, mint Xenophanes, ki azt mondta: „csak egy az igaz Isten, a' költött Istenek, és az emberek között, ki sem formájára, sem értelmére nem hasonlós a' halandókhöz. Ezek pedig (a' Görögök) azt gondolják, hogy az Istenek szülnének, ruhájik, szavok és műveltetések van, mint nekik.” — Egy más helyen pedig így száll: „ha az Oroszlányoknak, Ökröknek, és Lovaknak kezeik volnának, és festeni tudnának mint az emberek, úgy ők az Isteneket Oroszlányoknak, Ökröknek, és Lovaknak festenék.” Ugyan eza' Bölcs keményen kikölt Homerus és Hesiodus ellen, kiknek Verseik olly tiszteletben voltak a' Görögöknél; mint nálunk a' Szent-Írás, azt vetette szemekre, hogy ők olly tulajdonságokkal ruházták-fel az Isteneket, melyek az embereknél átkok, és gyalázatosok voltak, mint ragadozni, bujálkodni, és etetni. Az Istenről pedig úgy ítélt: hogy Ő lát, hall, szemlélkedik, mindenek felett értelemmel és szorgalommal uralkodik.

Ezek a' szabad kinyilatkoztatások a' Vallásról, a' többség eddig volt vélekedésébe ütköztek, nem tetszettek azok a' Papoknak, és azon Polgároknak, kik az eddig fenn-álló Cultust úgy tekintették, mint a' társaságos élet szükséges részét. Nem is bátorkodtak minden Filozofusok nyilván elő-állani vélekedéseikkel. Sőt sokan közülök tárgyai lettek a' politikai üldözötteseknek: így Pythagorás és Oskolája, — mivel nagy Görög-ország, Alsó Olasz-ország Városában az erős Aristocratiá uralkodott, s maga életét vesztette több Tanítványával, Oskolája pedig lerontatt. Anaxagorás, bár kegyelmében volt a' hatalmas Periklesnek — Athene Városát elhagyni, és Lampsakus felé Kis-Ásiába futni kényszerítettet, — Sokrates, ki ifjabb esztendeiben három kastékban védelmezte Hazáját, ózara hajlott idejében pedig az Ifjúság nevelésével foglalatoskodott, és a' Sophistáknak erkölcstelen, vallástalan tanításai ellen kikölt; ez a' nagy Bölcs, kit a' Delphusi Jövendő-mondó is a' maga idejebeli legnagyobb Bölcsnek mondott, szal vádoltatván: hogy az Ifjúságot vallásbeli újabb oktatásaival elrontaná, mérgegre ítéltetett. — Illy sorsra jutott volna Aristoteles, ha s Eurymedon, vagy mások szerint Demophilus Fő-Papnak üldözései elől el nem távozott volna.

Mind ennyi akadályok mellett is, szabadon terjedtek a' felemelkedett gondolatok, az elmék tisztábban kezdének gondolkozni, míg elkészült halkal sírja a' Pogány Vallásnak, 's a' Kereszténység világa szépen fel-derült.

Minekülánna Sokrates, mint Cicero mondja: a' Bölcseledést az Égből alá-szállította, és a' földre plántálta, hogy az lakozna az emberek kunyhóik 's munkáik között.

őket jussaikra 's kötelességeikre tanítaná — ez-ólta a' polgári Társaságok is már szebb és rendesebb formákat öltöztek magokra.

Itt azonban több javítani valót találtak a' hajdani Görög Bölcsék. A' Görög Státusok a' régi korban Monarchiák és Aristocratiák valának; az idő folyásában halkan változtak republikai igazgatás módjaivá. Spártában már egyszerre két Királyok uralkodtak, kiknek hatalmuk azonban az Ephoratus által megszorítva volt; még is semmi polgári szabadság nem volt a' szabad Státusokban. Gyakran megzavarták a' csendességet, fennálló rendet a' néplázassztók; a' jelesebb, mértékletesebb, józanabb Polgárok üldöztettek, mint Aristides Hazájából, kiűzetettek.

Itt volt tehát letéve a' Bölcsék' köve; — melyet sokan sokfeld kerestek. Plátó elő-mutatta ideális Republikáját; ezt cselekedték Xenophon, Aristoteles, és mások, kiknek politikájok az Ethikán és Paedagogián fundálódtok; mert látták, hogy míg a' polgár cél-erényos testi 'és lelki, polgári, és erkölcsi nevelést nem kap, mind addig a' Társaság' boldogsága csak ingó alapokon fog épülni. — Megmondta Plátó, hogy míg a' Királyok Bölcsék; és a' Bölcsék Királyok nem lesznek, nem fog elenyészni a' veszedelem; ugyan ő a' Kritó szájába adja: hogy a' Társaság' boldogsága a' polgári kötelesen épül.

Arisztoteles és Plátó úgytekintették a' Democratiát, mint az emberi elme és polgári Társaság' betegségét; melynek a' törvényes Monarchiát eleibe tettek, szabadon mondták vélekedéseiket, bár az akkori időben Republikákban éltek a' Görögök. Xenophon Cyropaediájában és Hierójában Monarchiát ajánlott ott, hol Respublika uralkodott, melyért Hazájából kiűzetett.

A' Görögöktől Bölcséikkel együtt vándoroltak-által a' Tudományok és Szép-mesterségek a' Rómaiakhoz, kik eleinten tudatlanságból, vagy a' Hazaihoz való vak ragaszkodás miatt azoknak útját elrekesztették. Láthatni ezt, a' többek között egy Senátus végzéséből, *) midőn Krisztus' születése előtt tíz esatendőökkel Cajus Fannius Strabo, és Marcus Valerius Messala Consulságok alatt, Marcus Pomponius Praetornak az parancsolatott: gondoskodna arról, hogy némely Filozofusok és Rhetorok, a' Városból eltávoloznának.

De csak hamar új Tudósok jelentek-meg Rómában Görög-országból. Az Athenebeliek Krisztus szül. el. a' 2-dik Század' közepé tóján, három nevezetes Bölcséket küldének követségbe a' Rómaiakhoz, Carneadest, Critolaust, és Diogenest; bizonyos dolog' elintézése végett, mert még abban az időben nem tartottak a' Bölcsék alkalmatlannoknak a' Diplomatiára; sőt úgy vélekedtek: hogy a' ki nyomonabban tud' gondolkozni, fontosabban is tud az végezni.

Ezek a' bölcs emberek nem-csak úgy mint Követék jelentek-meg Rómában, hanem mint a' Bölcselkedés, és Ékesen-szollás' Tantóji is. Ez a' Jelenés — a' Plutarchus, Kátó⁵ életében közölt tudósítás szerént — erős benyomást szült a' Római Ifjakban. Minden

*) Aulus Gellius küldést a' Senátus' végzését az utikai évszékében 15 E. 11-dik R. — Marcus Pomponius Praetor Senatum consulit, quod verba facta sunt de Philosophis, et de Rhetoribus. De eo re ita cesserunt, uti Marcus Pomponius animadvertent, curantque uti ei Respublica edoceret, uti videretur, uti Roman non essent.

rendű és rangú Ifjak elő-tódúltak a' Bölcselkedő Követek' halgatása végett, kik között az ékes beszédű Carneades öket álmélkodásra bírta.

A' kemény Kátó kikelt Carneades ellen azért, hogy talán személyét gyűlölte, mások után, hogy tanítása' módja, mely szerint minden tárgyról ellen és mellett okokkal beszéllett, neki nem tetszett, vagy a' Bölcselkedést veszedelmesnek hitte: — elég előterjesztette a' Senátusnak, hogy nem volna tanácsos a' Görög Követekeket tovább is a' Városban tartani, mivel az ifjaknak fejeket megzavarják, és a' fegyver-gyakorlástól elvonják.

El-is bocsájtattak a' Követeke, mivel azt itélték a' Rómaiak, hogy az újabb és szabaddabb lecakék által az Ifjúság megvesztegetődik.

Ugyan ez történt későbbben hetven esztendőökkel, mint az előbbi Senátus végezés, a' midőn Domitius Aenobarbus, és Licinius Crassus Censorok így nyilatkoztatták-ki magokat: „Megjelentetett nekünk, hogy volnának némely emberek, kik a' Tanításnak új módját kívánják behozni, és magokat latán Rhetoroknak: nevezik: ezeknél töltene az Ifjúság egész napokat, hogy magát ez új módon neveltesse. Eleink azonban bölcsen elhatározták mit tanuljanak és mely iskolákba menjenek gyermekeik. Ezek az újítások semmit érők, mivel a' régi Rómaiak erkölcsaiknek és szokásaiknak ellenére vannak. Azéret köteleességünknek tartottuk, mind azoknak, kik ilyen Oskolákat tartanak, mind azoknak, kik azokat felkeresik, meg nem elégedésünket kinyilatkoztatni.” *)

Nem lehet azonban észre nem venni, hogy már csak ekkor is szelidebbek lettek a' Tudományokhoz a' Rómaiak, mint csak ez-előtt 70 esztendőökkel; akkor a' Tudósok kizűzettek, most már csak az mondatik az Igazgatástól: hogy azok nem tetszenek.

A' Bölcselkedés, és az azt követni szokott Liberalismus, erős szikrát gyújtott a' Római Ifjak' lelkében mind ennyi viszontagságok után is, — mely mindég éledezett hom ajjából, míg fellobbant 's tiszta napot derített a' Római Világra. Róma közelebb simúlt a' Görög csinosáshoz; több Görög Tanítók jelentek-meg ott naponként, míg tisztesség és becsület leve minden Szülőknek perendékjeiket — a' Római Ifjúságot Görögök által neveltetni, átadtatni Görög-országban, hol a' szabad lélek 's csinos elme' forrásainál szebbekké formálódhassanak.

Az idő' lelke itt is hatalmasabb volt, mint a' Felsőégi Rendelések; annyira, hogy már magok a' Római Törvény-tudók is, igyekeztek vastag szövevényes, 's azért sokszor igazságtalan Törvényesikre, a' Görög Filozofia szabad fátyolát borítani. Fellepött ama hatalmas Római Consul — Cicero — ki ritka ékesen-szóllásával Polgár-társai' életét, vagyoniát megmenté. Hazáját — nagy bátorságával a' veszedelmekből kiszabadította, melylyért Hazai-Attyának nevezett. Cicero Hazai nyelvén tanította 's tette községesesé a' Görög bölcsességet, ébresztette a' szunnyadozott elméket, vezette a' vakokat, 's kiségez-

*) Aulus Gellius 15. K. 11. B. 31. elő. Reusciolum est nobis, esse homines, qui novum genus disciplinae instituerant, ad quos Jurectus in laudem convenit, ver ubi comes imperialis laetitia ebrietas; fide homines adlocutionis dia totos dicitur. Majoris nostri, que liberis non dicitur, et quos in laudem stare vellent instituerant. Haec nova, que praeter consuetudinem ac mores malorum sunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter et his qui eos laude habent, et his, qui et vanae consuetudine, vixit et factuam, ut ostenderent nostram Sententiam: nobis non placere.

te a világhossz' messze-ható fátyliját, melynek fényénél egymásra esmertek a' Római Augurok, 's már nem nézhették egymást nevetés nélkül. Mese lett az Istenek' világa, melyet a' Költők' fantáziája teremtett. A' régiek becsüket veszítették, vagy szebb, bájosabb 's igazabb képet vonta azokra a' Kereszténység, melynek elő-postái voltak Görög-ország' és Róma' Bölcssei.

Bölcsék! Tanítók! Polgárok! kiknek szíveket a' természet jobb agyagból formálta! vágyatok volna előbb vagy később születni? Tekintetek-vissza a' világ' folyására: látni fogjátok, hogy több szerencsével rég' sem éltetek volna. A' nagy csélnak — az emberiség' nevelésének — nehéz a' munkája, mert legforróbb iparkodásaitoknak is csak az az édes jutalma lehet, hogy még később fog az emberi tökéletesség' és boldogság' szép világa felderülni. —

JAKARFALVAY ANDRÁS.

8.

Pogány-Török' Földje. *)

Szabad e vissza-sóhajt'ni, a' múlt kor' cspásain, egy Nemzet' üldöz' sorsára? Szabad é a' hajdan' mohában burkolt fájdalmas esetet kiszorolni azért; hogy a' nemzeti szív megilletve olvadozzék, az eleibe teremtett bús képeken, 's kicsapongó szilaj heve pedig, bánat-könnnyekbe merengjen-ét?

Magyarok! Ós-Atyáitok' Vér-mezőjén épült fény-űző lakás'tokban, feledve a' Honnak elropult zivatarjait, kedy-telve éltek a' béke' nyugalmával, restek áldozni is a' vissza- emlékezésére, — fússatok Ti! kik az árólón megcsérélt idegen szokások' ruhái vagytok — a' Nemzet' sírja nyúl-fel előttetek, a' Magyar-nemzet' oltárán hazafiú vér-árcoló.

Egy Magyar' pompátlan sírja felett emelek oszlopot egy Magyar'nak — kinek nevét, az idő ürügye elcseszte ugyan; de tette a' Dicsőnek, örök-léthe' 's vérsz' emlékké szenderül.

A' XVII-dik Század' közepe táján, mélyen érezteté még a' Török, Nemzetünkkel gyilka' súlyát, a' Honn' keblét dúlva, majd csak-nem egészen bírta azt. Eger' Vára a' Pogányt tisztelte Urának, e' pedig zsarolásokkal terhelé őt. Füstölögve dőltek hamuba

*) Fekszik e' hely Bencz Vármegyé' Eger' Járásában helyezett Felső-Törökny' helység' határában nem messze Herce Vármegyéből Felső-nemzet helységétől, Eger' Várából mintegy 1/2 órányi távolságra.

a' Könyvek' ékecségei, vég-pusztulás' romladékait látott a' rettegő útas, mint annyi bizonyosságait a' Haza iszonyu sorsának, — hijában erőlködött a' Magyar. Vére hasztalan folyt, — így az erőtlen porig sújtva; a' rabság' kínzó bánatában epedett. Zordon temetők váltak a' biztos lakásokból, az öldöklés' véres anyaga még mindég lebegett Hazánk' végén, 's a' sors-tükébe el volt mélyen záva az óhajtott szabadulás.

Atyáink' gyász-lepte sir-halmain dült, a' pogány-erőnek kénye, a' Honn' vérral hízott parlagon felett igaz Magyarok' bús fohászsa terjengett. Remény nélkül haldoklott a' roncsolt szívű Hazafi, könnyezve Honja' pusztító Csatájt, 's hörgése közt is csak azért sohajtott-fel az Alkotó' Segéd-kegyéhez.

Ily borzasztó időről szökött nekem minap egy szegény Föld-mivelő, 's a' Történet' elő-adása alatt, könnyek rezegetek az érzékeny pór' szemében. *)

Kényesen vágatott szokása szerint, biztos Jancsárjaival a' Török-úton a) végig az Egri Basa, a' Török Sásár-kútjánál b) történt mulatásából, — hol a' Török Sásárnak egyszer'smint Mulató-hely is volt építve, — visszaz a' Egri Várba; a' mint gondolatját megváltoztatván, a' Vár-kút felé fordúlva c) — a' Vár-hegynek d) tartott, hova a' kültás' vidáma család; dőlős meglátásogel nézte innen végig az általak okozott romlást, látta dőlődék'it szomorún szét-szórvá herveni a' Keresztes-Barátok Klostromának, e) látta a' vérral betávozott tájakat, a' honnat mosolyogva a' Magyar Honn' pusztulást, Felső-Tárkány, és Fel-német f) Helységek mellett eső völgyön szagúldott Eger felé. Útja a' tisztáson biztos volt, 's a' rettegéshez és bal-történet' menydörgéseishez gyilkos példákkal szoktatott föld-népe miatt gond nélkül haladt. — — A' nyomorgatásban már belé-faradott pogányság' csapatja, a' Basa után egy szegény arató Magyarok' azúrét hajgálván láncsájkokkal, hangos kacagást tesz, melytől az Újság-kíváns a' Basával is vissza-fordítottá lovát, 's a' Magyarit így szólítá-meg: „Mit csinál az Magyar?" g).

*) Így kezdék ezt némelyek.

a) Török-út — kezdődik az Egri-Vár felett lévő Eger-hegyről, 's menasz elő' Borsod Vármegyében a' Bék-hegy' csúcsára, Neuzai és Zsuzsa Helység határ-vidékén, egysz a' Török-hegy felé, a'hol a' Béla Király' sírján van bele, de előbb a' meredek dombon hegynek épültk belőle egy út, — ezen Török-útna hajdan a' pogány katonáok, — igen jó út, az ma is az újs, nevét Béla Király' sírján, má napig megtartotta.

b) Török Sásár-hátja — Felső-Tárkányi határba, a' Zsuzsa határ-vidék felé egy völgyben, máig is fenn-áll, a' Török-út alól — ezen nevezett.

c) Vár-kút — a' Neuzai határ-vidékén, a' Török-út mellett és alatt a' Felső-Tárkányi határban van.

d) Vár-hegy — itt hajdan erősnépek kellett lenni, melytől Sándor királyának, híven; hogy az Egri Vár' védelmek, vagy a' Magyar vagy a' Török sáncok-oz meg in magán. Fekszik szem-ellen' Felső-Tárkányinak egy magán hegyen.

e) Még látható a' Vár-hegyi sírkövekél lévő völgyben.

f) Felső-Tárkány Helységek felelők Heves Vármegyében, Egyszer közel eső völgyben. — Inatt viza' Felső-Tárkányba is a' költészetes lévő út; az alott azon réte, melyben a' Templom, Püchöcs és Tiszalácsa a' Major-kertél áll, Borsod Vármegyé-ken szomszéd, az 1897-dik évi. Ország-gyűlés 29-dik Cikkely szerint — 1812-dik évtizedben tisztelt szent által Hozzászólással, Eger Váral, 's a' Városnak is ezen részén, mely régen az Eger vice halton.

g) Török a' Török, melyetől az kezdődik.

„Szegény ember vagyok Nagyságos Uram, aratok; hogy Nagyságodnak is tudjak adót fizetni,” felele az ijedt Nemes, 's kalapját reszketve hajintván a' földre, maga is leborult.

„Nem is tudtok ti egyebet csak dolgozni, mondá a' Basa: merni, akarni kell, 's boldogulsz. — Nem, kép-mutatásod engem nem árnithat-el. Szilaj természet rokona a' Magyaroknak, ésmért fogyvere előttem eléggé erős. Vakmerő lelketek' büszke-óhajátssa pedig úgy is csak időt les a' csal-vetésre, 's a' rohanásra.”

Még mindég leborulva várta sorsát a' Nemes, midőn a' Basa így folytatá:

„Látod Pogány, hányszor nem nyargalok én itt éi magam, miért nem tudsz elfogni? Királyod 's a' több Magyarok, bezzeg sokat fizetnének neked érettem, 's nem lenne többé szükséged a' dologra.”

„Óh! Nagyságos Uram, visszazonozá a' Nemes, az Isten megverne engem, ha gondolnék is olyat, hiszem te most nekem Uram vagy, annak pedig hódolnom, 's azt tisztelnem, az Isten is parancsolja; — szután a' Jobbágy-igának nincs ereje, nincs merésze lelke, — töleitek pedig hatalmasoktól félni, megtanított már az idő, — engedj Uram! — a' Magyar nyíltan vív Honjájért, csalt-vetni alá-valók tulajdona.”

„Van é Feleséged?”

„Nincs Nagyságos Uram.”

„No, 's hát, lesz' é kedved engem elfogni? 's ezen szóra, megvetve tekintett a' lábai előtt porban fetregő Magyarra, 's a' láncsával keresztül-útni dühös Jancsárját a' gyilkolástól eltiltván, besietett Egerbe.

Haza ment Kálmán — így nevezzük az ijedt Magyar — Felső-Tárkányba, sötét tiszta-ként ébredt-fel benne ismét az elfojtott dicsőség' vágyása, 's végzete alá-nyomó csapásából kezdé magát vigyázón kifejtgetni. Mély gondokban merülve rémített a' kétes cél' nagysága, a' Basa' biztatása ijesztő, 's egyszer'smint javalló is leve részéről, borzadtott gondolatja' azon súlyára, ha ne-talán a' Basa' elfogásában szerencsétlen lenne. Kínos tűnődése végre elhatározásra vált, de aggódott még is, 's a' kimenet' vég-titka reszketletté.

Julissal Jegyesével közlé a' dolgot, a' szelidnek rózsá-lángba borult arczája, elárulta a' szív' gyöngéjét Kálmán előtt, halál-aggály gyöttré Julist, 's szűz-keblében a' hiv szerelem küszöve dúlt imádoti kedvese miatt. Vissza-értődött lelke hab-érként zajongott érző remegésiben, 's szendésege forró-lángokra csapongott-ki, epesztő bánat vevő körül. „Kálmán, Kálmán, az Istenért ne tedd-ki magad' a' szánt-szándékos veszedelemnek, mondá ő Kálmánnak mélyen alélva; a' képzelet' ereje ragad téged illy fontolatlan lépés' iszonyújára, vagy egy felsőbb erő kiszit' e téged' veszésünket eszközlenni? lásd lelkem Kálmánom a' veszély' nagyságát, reszkesz a' fenyegető környölmények', 's Pogány' véres bosszújától.” Itt elő-adván még az ártatlan, a' jó kimenet' lehetetlenségét, a' reménylhető bosszú-dühének iszonyú voltát; szóval mindent, a' mit a' szív, egy híven érző szív, tanácsolhat szerette tárgyának 's féltő kincsének.

Már-már leverék célzott vágyairól Julis' könnyei Kálmán, a' mint erőt veit Hönnya' szeretete ellágyult érzésén, 's egy futó pillanatban homályként tűnven-fel elpusztított Hazája, ennek siralmas esetét teremté lelkében elő. „Hát-ha — így fontolgtá magában — megmenthetem egy fenétől környékünket, hát ha boldog is leszek általa?

akkor majd ledéni boldogan az életet egy Angyalnak karjai között, — 's ha elesen?
— Hazámért áldozatul hányni-ei, a' Nemzet' áldó szava dicsőíti majdan sírom' porait,
jó Julia bíz, az Isten' védelme alatt erőssen hiszem: győzöm kell. Ő megsegít."

Vidám ábrázattal nyugtatta-meg bűben merült Julissát, hogy iszonyú feltételéről lemondott: de szívében érzé a' 22. esztendő Kálmán az ösztön, 's alattomban a' Megye' Vice-Ispánjától magának fegyvert kért, ez úttal elő-adván czéljának nagyságát is.

Beszédette volt már akkor a' Török, — a' múltokról tanólva — egész Környékről a' fegyvert, 's azt csupán a' Megye' szabad Elöl-járója adhatott. Borsodnak Fő Várában Egerben oltalmazá azokat a' Pogány, 's a' Megye' gondos felügyelői, bátor élet-veszély között is, más szomszéd tájékról, titkon tették-meg e' részben a' szükséges intézeteket.

Múltak a' Napok, már imitt-amott állott lábom az élet, a' mint egy esti nap-áldozaton Kálmán hő-vágygyal loppangva várta a' meggyilkolásra vagy elfogásra szánt Basát. A' Basa közeledvén; Kálmán lelkében borzadozott, 's előkellése jelen volt parcafn leborúlva, a' Mindenhatóhoz sohajtott-fel.

Remény! Te hájos ingere a' szív-ohajtásnak. Nemes tettekre riasztod-fel a' mélyen elszunnyadt lelket, kecsgetőn gyújtasz a' jövő' kődébe világot annak kétes léptei előtt, 's homályos álmaiból valót teremtesz!!!

Csak egy szolgálta a' Basát al, andal'gva léptetnek, nem gyanítva lest. Nagyságának hatalmas érzése, biztos meghittságot szült ön-bátorsága iránt. Zsar-kényeit mosolygá. Midőn Kálmánnak jól intézett lovása, halva dönté-le lováról az andalgó szolgát, 's azon pillanatban kiugorván, a' nélkül, hogy az elbámolt Basa magát a' történet' zavarából rendbe szedhetné; puskájával főbe ütö, az ütés' ereje alatt megszárdult Basa, a' nyeregbe borúl, 's a' megrádt bokros Mén felgaskodik, Kálmán pedig a' szilajnak zabláját megkapván: mellyénél fogva igyekszik a' hágyadt Basát lováról lefordítani. Habzott már öröm-árjában Kálmán, tette' vakmerőjén túl hatott, képzelt reménye, gazdag jutalmat ígért mártalékjában: Foglyát csak össze-kötöni, 's e' végre elrejtett lován vele odább állani volt még csupán hátra. — De az eszmélő Basa, Kálmánnak ajakához felcsúszott jobb keze' két újját fellángolt dühében beharapván; a' véletlen-eset fájdalma, elbocsátatja vele a' bal-kézben tartott kantárt, 's midőn a' Basa két élű késével válba szúrta, — Kálmánnak ijedése határtalan lévén; az ősz' kormányt elveszté, 's kemény sebe miatt, fölélmében is elikkadva rogyott össze.

Még egy düfés volt intézve a' Felső-Tárkányi Hősnak. hanem a' rettentő példa-tétel' ohajtása elmellőzteté a' Basával, megelégedvén azzal; hogy Kálmánnak jobb kezét tovább is harapdálva, vonzolva lova mellett a' szerencsétlen Nemes.

Azomban az elesett szolgának elnyargalt lova miatt bajt gyanítván a' Török Őr-sereg, lo-halálába vágatott Fel-német felé, honnatt belátták Fő-veszérjeket. Már csata-zajként villámlott öldöklésre gyilkos fegyverjek Kálmán felett, már Kálmán kétségbe-esve kiáltott-fel a' Magyarok Istenéhez, midőn vezérök által lecsendesítettvén, a' megsebesített gondviselésük alá bízott.

Hát soha-sem elég egy bal-eset a' sors' hányattatásai között? — Julis Nénjétől Fel-németről sietett haza, lelkében tiszta béke nyugodván, kedves Kálmánját hitte minél-előbb felhívatni, midőn ez Őr-sereg lassú léptei elől félre-vonólva, Kálmánnak szív-pezstö kiáltása, a' boldog álmaiban merengőt felrezzenté.

Még a történetek előtte titokban seküdték, kínos kétkedés vévé körül még is. Kálmánjának vér-lepte vonásiban mély lankadást olvasott. Szíx keblében süllyedvén küzdő-érzése, a' fájdalom' vad-gyilkán hült-el. Megfagyott az élet-láng szép lelkében, szív-csatája pedig tébolyodva ragadá a' pogány-csoport közé, 's ájúlva dültt a' vért-szomjúzó Tigris' eleibe irgalomért. —

Haj! de nincs ki megszánná a' véző szív' érdem-harczát; nincs, ki az alélt sohajtozónak bánat viharában reményt intene; nincs, ki a' csüggedőt felemelné keservein!?! Julius Kálmán mellé köttetett. Boldog ő kedvesével szenvedhetni néhány perczig a' rab-ság' vasát. Óh! de miért kell mindég sötét homályban rejteni a' jövő-titkainak? Julius csak tizen-öt évi, 's ha nem a' szépség' remeke, de valón bájoló gyermek, szilaj negéd' 's vad-ölelés' kénye között tétetett Egerben őrizet alá.

Kálmánt a' rész-vétel' bánatja epeszté, reménye nyugalomával enyészett-el. Bús-ködbe borult a' reggeli hajnal, melly léte' vég óráját megszünteté, lassú pihegés árulta-el még benne a' szív' életét, a' boldogtalan Kálmán a' Vár-élen nyársba-vonva hanyatlott. Innet fosztá-meg a' Természet mindentől: mit az ész halandónak nevezhet.

Remény! Te élet-nyugalmaszó rokon-barátja a' halandónak, kezéd' ápolása gyengén ringatja a' sors' dühében is a' benned bizót, 's ötét csak a' sir-rögén hagyod magában. Csak hamar megszűnt lenni Kálmán a' Magyar-Honnak vér-áldozatja, teste azon földre hol a' Basit megtámadta kivettetvén; eltakaríttatása egy kemény parancsolat által megtiltatott.

Síriát a' Környék' népe fájdalomában akkor nevezé Pogány-Türk' vagy némellyek szerint gonosz Türk-földjének, 's nevét máig is viseli.

Mi történt később az ártatlan Julissal, azt az Eger Vár' falai előlünk mélyen elfedesték.

Eger! Megyém egykori fénye, 's te gyilkos emléke a' múlt-kor vérszineinek, sötét gyász leng omladék ormaidon; mély bánatban sínlódnak ott a' hajdan' századok' vas-csetei! Te sir-keble a' Honn-szeretet érzésnek, 's tanója a' dőző hatalom kínos erőszakjának. Koronák rendültek hajdan dörgő falaid mellett; rokon-sziba zártad a' Napkelet' fajt a' Honn' Hőseivel. — Óh! de mint mindenik eltűn a' semmiben, úgy dicsőség' fénye is homály-lepte kö-halomba rogyott; 's egykori láng-pályád vér-párolgásai körül, most már a' mulandónak irig' öleiben villant-át!?!

Debreczeni BÁRÁNY BERTALAN.

9.

Szenvey József' Schillere.

Nincs figyelmes magyar olvasó, ki a Szenvey névre ne emlékeznék. Négy éve, hogy az Aurora feleeseben közli verseit. Ő Nemzetünknek egyik jeles' didaktikus Poétája: de Schiller' versei között kiadott fordításai nem érdemelnék kevesebb tapsolást, mint eredeti darabjai. A *haragról való éneklet* (Aurora, 1825) említem csak. Gondolat, kép, tónus másolva, vizsgálva; 's ennyi hűség mellett, mely könnyűséggel! Örvendeztető hírrel gondolom most meglepni hazánkfiát, midőn tudósítom, hogy *Tellen és Walensteinon kívül Schillernek minden Szomori-játékjait* le vannak már fordítva Szenvey által (Haramják, Fiasco, Ármány és szerelem, Don Carlos, Orleansi szűz, Stuart Mária, 's a Meszszinai hölgy), 's mindenik *az eredeti formájában*. Ezt becsülni fogja az, ki a magyar tiszta jameicns versnek nagy, de a rimelt jameicnsnak 's egyáltalában a Ráday-nemű vers' még nagyobb nehézségeit ismeri. Hogy pedig ez is, amaz is midőn *fordítunk, még nagyobb feladás, világos. Hogy a Publicum a' nehézségről hozhasson ítéletet a' könnyebbire, a' Meszszinai hölgytől* közlök két Sónát, 's olyat, hol a' technika' nehézségei leginkább hozhatók kísértebe a' Fordítót.

Újra figyelmesed tesszem azokat, kik ilyenekben foglalatoskodnak, azon bájra, mely a' mértékelt rim-versen omlék-el; 's hogy a' munka, ha fáradtságos is, nem lehetetlen; de nem is jutalmatlan. Voltak, kik a' Ráday-nemű verset kárhóztatták; mert nyugót vet a' lélekre — űk mondják. Az erőre nem vet nyugót, de zablát; 's az erős est szeretheti, mert első hevé' lefogja hűteni; ő Reminiscenciákból fog dolgozni, 's csak így lesz' űr a' tárgy felétt, 's nem a' tárgy ő felette. 'S művészt máskép' nem gondolhatni. Érezzék és értsék est, kiket illet; 's lássuk már a' magyar Schillert:

A' MESZSZINAI HÖLGY.

I. FELVONÁS, 4-dik JELENÉS.

KAR (fellép.)

(Ez két Fő-karól áll, melyek azon-egy Műben két ellen-aldalon, az egyik a' sis' köztőljéről, a' másik a' sis' oldalról telepnek. 's a' Játékot körül-járva, azon oldalon, melyen mind-egyik bejön kezdte állnak. Az egyik Fő-kar az elő-ebb, a' másik az utóbb állások köztöké mind-egygyik, sőt az is lejárva állomások egyaránt. Ha mind a' két kar egymás' ellenében áll, a' hadi muszta megmozdít, 's a' karok fejei be-állnak.)

ELSŐ KAR.

Idvezilek téged
Te fényes tornóca!

Uralkodóm'
Herczegi bölcsője. —
Oszlopokon nyugvó felséges ház!
A' mély hüvelyben
Békén nyugodjanak
A' gyilkos fegyverek,
És a' kapuk előtt
Láncon heverjen
A' vad viszátkodás' Gorgon csudája!
Mert a' baráti ház'
Sértetlen küszöbét
Órzi az esküvés,

Es a' pokol leg-
Rejtentőbb Istene.

MÁSODIK KAR.

Vad düh emészti belsejét szívemnek,
Karom feszül, és kard felé ered,
Mert im, halálra gyűlöl ellenemnek
Undok Medúza-arca rá m ered.
Igyekszik gátjain kitörni vérem,
Megtartasam é tett esküvésemet?
Vagy tán az indulat legyen vezérem?
De hajh a' Fúrónak nagy hatalma,
Melly itten őrt áll, 's e' hely' szent nyugalma
Rettegni készlik mérész lelkemet.

ELSŐ KAR.

As idős kort bölcsőbb
Mérseklet illeti,
Mint okosabb hát
Első köszöntök.

(a' második Korbac)

Hozott az Isten,
Vitézi baj-társ!
Ki most szelidült
Baráti szívvél
A' rokon érzeményt
Megosztod énvelem,
'S e' palotának
Védelem Istenit
Itt félve tiszteled!
Mivel a' két Herczeg most békével együtt
Van, kövessük hát mi is példájokat,
'S váltsunk egymással szives szó-hangokat;
Hajh, de a' szabadban hogyha rád találók
Kard-aczállal oszszák a' véres dagályok
Újra ott kőstünk a' koczka-sorsokat.

AZ EGÉSZ KAR.

Hajh, de a' szabadban hogyha rád találók
Kard-aczállal oszszák a' véres dagályok
Újra ott kőstünk a' koczka-sorsokat.

ELSŐ KAR.

Téged nem üldözlek te nem vagy Ellenem!
Egy város adta életünk' világát,
F. M. O. Mírára 1: Négyed. 1828.

Csak e' fejedelmi vér Külfemzeti;
De hogyha egymást a' fejek bosszontják,
Vérök szünetlen a' polgárok ontják
E' rendre őket törvény kényteti.

MÁSODIK KAR.

Ők tudják hogy miért
Üldözik ilyen
Véresen egymást!
Nékem azt nem illik kérdeni.
De mi bátran szállunk a' had' vér-helyére,
'S a' ki ott uráért állal küszdeni,
Korca az, és méltatlan a' Vitéz' nevére.

AZ EGÉSZ KAR.

De mi bátran szállunk a' had' vér-helyére
'S a' ki ott uráért állal küszdeni,
Korca az és méltatlan a' vitéz' nevére.

EGY A' HAZDOL.

Middn elballagék nyugodtan
A' honni ért búzák között,
Halljátok a' mi nekem ottan
Elmélkedő fejembe jött.

Bölcs fontolást közzöttünk egy se tón,
Mert akkor a' gyors üldözések
Miazt az ész a' vérnek rabja lön.

Nem a' miéink e' vetések?
Nem nőtt-fel e' szőlő vesszővel
Ölekezett sok szifá szál
Hazánk' szép nap-sugárinál?
Nem öthetünk egymással itten
Mi csendesen, vigan 's meghittan
Baldog polgári életet?
Miért fogunk fegyvert egymásra
Egy kül-orssági Nemzetért,
Mellynek dagálys minket sért,
'S itt járva síncs uralkodásra?
Ó nsp-nyugotról származa,
Vitorlás gályá hozta-el,
'S keblébe e' nemes Haza
Vendég-szeretve vette-fel;
Koránt-sem álmódák-meg édes

Ősünk, kik akkor éltenek,
Hogy jó utók e' negédes
Kül-faj szolgáji légyenek!

szó mások.

Vató, hogy szép hazában élünk!
Földjére a' nap' báj-sugára
Örökké tisztán mosolyog. —
De gátot és zárt nem szível,
'S a' tengeren, mely békeríti,
Mindenfelől aat öblivel,
Száz rabló Korzár csavarog,
'S javunk után türet fesszli.
Egy olly áldást kell védünk
Melly a' Kül-ország mord aczéllját
Mindég ingerli ellentünk.
Rabok vagyunk ön-birtokunkban,
A' Nemzet elhibázza czéllját,
'S magát jó házi lsteni
Mellest erőtlen védeni.
Nem ott, hol a' csend' szép sílben
Pán' s Ceres áldást hstenek,
Hanem, hol a' hegy' mély úrben
A' vas göröngyök termenek:
Szűlő helyét ottan találja,
Mindenkor a' népek' Királya.

ELŐ KAN.

Nem egyiránt osztattak a' halandók
Között el a' por-élet' javai,
De a' természetnek nem változandók
Igaz szülői gondolai.
Nekünk az áldás' velejét
Juttatta, melyt magát mindég nyugalmas
Tenyészet' szép becsében érleli,
'S amott azoknak adta a' hatalmas
Kény' gyöszhetetlen erejét;
Ez által mindent végbe visznek,
A' mit kevélyen jónak hisznek.
Körül rendíti vad robajjal
Csodált hatalmok a' világot;
De a' telő, melyt büszkén égre nyúl
A' mélyre egykor mennydörögve háll.

Azét alant kívánok állni
Erőtlen ember-sorsomat becsúlva!
Ama' daló eső-víz' árjai,
Mellyek sűrű jéggel vegyülve
'S felhő-szakadva omlanak,
Ijesztő képet játszanak;
Éj-szárnyain a' vész-özönnnek
Vadúl ordítva, zúgva jönnek,
A' hidakat 's töltéseket
Dörögve kapják-el magokkal
Az ész híjában küszd azokkal
Nem jármozhatja mérgeket,
De e' vad vészek' ostroma
Csak egy pillantat' szüleménye,
Futások' rettentő nyoma
Kiszárad 's elvész a' homokban;
'S a' pusztulás csak hirdeténye. —
A' kül-hódítók megjelennek
Határinkon, de újra mennek;
Mi nékiek szót fogadunk,
De mindég helyben maradunk.

II. FELVONÁS, 1-és és 2-dik JELENÉS.

(Kert, kilátással a' tengerre.)

HEATRIN.

Kijőn egy kerti palotából, nyughatással fel 's alá jár,
Kétszere odaminden oldalra. Hirtelen megáll és hallgatniak.

Őh nem, nem 51 — Csak a' szél' légy fuvalma,
Melly játozva át-fut e' fák' üstökén;
Hanyatlak a' nép, és szívem' nyugalma
A' lomba órák által halni mén.
Bús lelkemet sötét irtózat hatja,
E' néma sír-csend létem' borzogatja;
Nézek — de semmi-sem tűnik szemembe —
'S ő engem itt hágy veasztó félelembé'.
Istózva hallom itt közel zajogni
A' népes város' élet-hangjait,
'S dörgő morajjal partokhoz tolongni
Ott távol a' tenger' hullámaít.
'S érzem — száz rettenetnek itt hagyat va —
E' szörnyő nagyban melyt kis résat teszek,
Mint egy levél az ágról elkapatva,
A' véghetetlen úrben elveszek.

Mért hagytam-el nyugalmas rejtekeim?
 Vig voltam ott, nem kinzott semmi bánat,
 Szivemben ott nem gerjedett kívánság;
 A' csendes ért példárta életem.
 Most a' világ beránt dühös zajába,
 Felém lövell a' hullámokat, —
 Eltéptem minden régi kapcsokat —
 Bizván egy esküvés' könnyű szavába'.

Oh mit követtem-el? ✓
 Értelmem hol vala?
 Az őrsjéngés' dühe
 Kapott e engem el?

Ím össze-téptem
 A' klastromi
 Fenyíték' fátyolát;
 Felőrtem a'jtájt
 Szent kamarámnak,
 'S küszöbén kiléptem!
 Tán a' pokol' bü-bája illetett,
 Midőn egy férfit szivembe vettem,
 'S őtet, ki megszőkésre kénytetett,
 Feláldozott szeméremmelkövettem.

Oh jer, jer, kedvesem!
 Hol késel, hol maradsz?
 Siess megmenteni
 Vívóó lelkeimet!
 A' bánat 's fájdalom
 Iszonyú súlya nyom.
 Erőre költeni
 Jer, csüggedt lételem!

'Sbún az, hogy olly egy férűhöz hajoltam,
 Ki egyedül szövetkezett velem?
 Mert én vidéki élet-körbe voltam
 Taszítva, 's árvasság volt lét-jelem.
 Eggy köz-falat, midőn világra jöttem,
 Emelt a' sors anyám között 's közöttem:
 Csak egyszer láttam őt, de mint az álom
 Ellebbent képe, 's többé nem találok.

Így nőttem-fel setét rejtek-helyen
 Árnyékokhoz fűzetve láng-koromban;

'S im ő a' klastromnál itt megjelen,
 Szép Isten-arczsal, 's büszke hős-idomban;
 Hogy itt mit érzék, az nevezhetetlen,
 Ő kül-világról jött, mint ismeretlen,
 'S im mintha így volt volna évek oltá,
 A' szív magát gyorsan szívhez csatolta.

Bocsáss-meg, óh dicső! kitől születtem,
 Hogy én a' végzet' óráját előzém,
 Önkényesen kijegyzém sorsomat;
 Nem, nem jogyestem; én csak rabja lettem;
 Rajtam tündérkedő hatalma győzvéen,
 Mint rab, szívessen hordom lánczomat.
 Istennek zárt kapú ellent nem állt,
 Ő Perseus' tornyába bétalált.
 Nem veszhet a' Daemonnak áldozatja,
 'S ha pusztá szírt-fokokhoz volna kötve,
 'S Atláznak égtartó két oszlopához,
 Szárnyas lovon azt onnét elkapatja.

A' múltra vissza többé nem sohajtok;
 Szivemnek egy hívó hazája sincs;
 Most már csak a' szerelm' szavára hajtok,
 Van ennél egy nemesebb földi kincs?
 Sorsom' nyugalmát el nem veszthetem,
 Mert más kedvet nem ismer életem.

Nem ismerem, 's ismerni nem kívánom
 Kik életem' szerzői voltak,
 Ha töled, szívem' tárgya és szerelme!
 Vad kényből engem elszakasztatnak,
 Ne nyissa életem' titkát az ég,
 Én néked élek! tudnom ezt elég.

(Egyszerűen)

Hah! a' kedves szóalala!
 Nem, nem, a' vizs-hang vala,
 'S tompa zajja a' habárnak,
 Mely partokhoz dőledez;
 Őh nem a' várt kedves ez.
 Jaj nekem! őtját mi állja?
 Lelkem a' setét iszonynak
 Fagyfaló 'dér-leple szállja!
 Ime a' nap
 Szüntelen alább hanyatlik —

Pusztább lesz' a' hely' magánya,
'S terhelőbb szívem' hijánya; —
Óh egek! hol késik ő?

(szüggatallalal szerető-jére)

E' kert' biztos ör-falából
Már kilépni nem merek.
Borzadok egész tetemben,
A' midőn itt a' közel
Lévő Isten-hajlékába
Vak-merészen mentem-el;
Leikem' legmélyebb mélyéből
Hajtott egy hatalmas ősztön,
A' midőn im' a' Horához
Szólni kezdett a' harang,
Hogy buzgón a' szűz anyához
Szálljon a' szent emlék-hang:
Szívem, bár mint óvatott,
Itt ellent nem állhatott.
Oh ha kémeleő szemekkel
Ott egy ember rést lele?
E' világ sok ellenekkel
'S árulókkal van tele! —
Tört vet a' roz's' álnok elme
Mindennütt az ártatlannak,
Száz útát jelel, hogy annak
Megszövdődjék veszedelme.
Ext tapasztalám ijedve
Czellámából midőn kibítt
Szívem pajkos játszi kedve,
'S a' kül-ember zajba vítt.
Merészségemért a' Herczeg'
Nagy halotti innepén
Súlyosan bűnhődtem én. —
Oh az ég volt csak megőrzőm! —
Ott egy ismeretlen ifjú
Szs-szemekkel jött előmbé,
És villámló pillanattal,
Melly valómnak szövevényét
Rémitőleg át-lövellé —
Nézett szívem belsejébe.
Jég-izzonnyal tölti most is
E' tünet-kép léteimet.

Nem merek többé szemébe
Kedvesemnek nézni, tudván
Ext a' titkos vétkemet!

(figyelmezeve)

A' kertben ember-
Hangokat hallok!
Ó az! közelít már
Szerelme szívemnek
Ó az! füleim most
Nem csalatának!
A' hang közelebb jön.
Futok karjába,
Futok szívéhez!
(nyitott karokkal sét a' kert' háttuljába. Don Csár)

2-dik JELENÉS.

DON CÉSÁR. REÁTRIX. A' KA!

REÁTRIX.

(szüggatallalal szerető-jére)

Mit látok? jaj nekem!

(nyitott szem pillantásban a' Kar is beléj)

DON CÉSÁR.

Ne reszkess győ:

(a' Karhoz)

A' zordon fegyverek rettegtek
A' gyenge szűz' szívét. — Vonulj
Hát vissza, 's a' távolban tisztessé
Mind állapotjatok-meg.

(Beátrixhoz)

Bátorodj' 's ne

A' szűz' szelid szemérme szent el

(a' Kar vissza-husodott. Csár közelebb lép
kezd)

Oh hol valál? melly Isten' Karja
Előlem téged illy sokáig el?
Téged nyomoztalak minduntalan,
Ébren-létemben, álomban te vo.
Egyetlen érzeménye csak szívem
Mióta a' Herczeg' halotti innepén
Mint-egy világos angyal-tünetény
Először láttalak. — Bájid' hatalm

Melly rajtam győzedelmes lón, te ismeréd.
 Pillantatimnak lángja, és bevegve
 Ejtett szó-hangjaim, 's kezem,
 Melly reszketőleg nyúgodott keredben
 Árulta-el tenéked azt; merészebb
 Vallás-tételt nem engedett-meg akkor
 A' hely' komoly felsége éennek.
 Elmentem a' halotti szent Misére,
 'S midőn most térdeimről felkelék,
 Te voltál kit szemem vadászva kére,
 Hijában én reád már nem lelek.
 De egy mindenható tündér erővel
 Ragadtad-el magaddal szívemet,
 'S azóta mindég gond-zavarta fővel
 Nyomozlak eltűnt drága éltemet.
 Mindegygyik dás lak, és templom-küszöbbsz,
 Minden nyilván való, 's rejtek-helyekre,
 Hol ilyen angyal megjeleni szok,
 Küldöttem én szaguldó kémeket;
 De minden szorgalom, hajh, füstbe szállt!
 Még végre egy Isten' vezér-kezelével
 Kémem' vezetvén, ez buvár-szemével
 Itt e' közel-templomban rád talált.

(In Bedrix, ki azon egész lés ahat csakora 's aMordó-
 va állott, meadulajóval letűstet jelen)

Most hát viszont enyém vagy, gyöngy-alak.
 'S előbb enyészsen testemből a' lélek'
 Tűz-árja mintsem én, ki néked élek,
 Távozni tőlem többé hagyjalak.
 'S hogy ezt a' vak-szerencsét megragadjam
 'S a' sándaló Daemón nekem ne őrtsen,
 Tehát azonnal e' jelenvaló
 Tanúk előtt nő-társomná nevezlek,
 'S itt e' helyen szavamnak zálogául
 Nyujtom neked vitézi jobbmot.

(a' Karok Öt felmutatja)

Én nem vadászom, hogy ki légy; csupán
 Csak tégedet kívánlak ten-magadtól.

Egyébre nincs nekem gondom 's figyelmem
 Hogy leked tiszta 's a' te származásod,
 Erről szemednek első pillanatja
 Meggyőzött esküvőleg engemet;
 'S ha legszegényebb por-szülék' magzatja
 Volnál is, csak te bírnád szívemet,
 Mert választásom elűskélve tettem
 Midőn angyal-valódnak rabja lettem.

'S hogy lásd, ha vallyon képes légyek e
 Szavamnak megfelelni, 's bír e annyi
 Fénnel világi sorsom, hogy szívem'
 Imádotját eléggé boldogítsam,
 'S erős karokkal ójjam vések ellen,
 Csupán nevem szükséges hallanod.
 Én Don Césár vagyok, 's hatalmasabb
 Úr én felettem nincsen Meszaszinában.

(Bedrix vissza-bonad; Césár fönt-ment, és szűket után
 folytatja szavait)

Én mély elámulásod' tisztelem,
 Én tisztelem szemérmes hallgatásod'
 Szelid alázat a' kecsek' Királya.
 A' szépség ön-magának ismeretlen,
 Önnön hatalma elretenti őt!
 Én most eltávozom, 's magadra hagytlak
 Hogy leked' ijedelme szét-űtődjék,
 Mert minden új ijeszt, még a' szerencse is.

(a' Karok)

Halljátok! ő az én meny-asszonyom,
 Azért ti mint valódi Herczeg-asszonyt
 Hiven hódolva fogjátok becsülni;
 Jelentsétek-ki neki, melly magas
 Szerencse várja őtet köztetek —
 Én nem sokára ismét vissza-térek,
 Hogy őtet udvaromba bévezessem
 Miként Meszaszina' Herczegéhez illik.

(st.)

Kösz TOLDY FRANCZ.

I O.

Vizsgálatok a' Magyar nyelv körül.

Minden nyelv-tudósaink isméri ama régi magyar históriai éneket, melyet nagy nevű *Révaánk*, még a' múlt században, elegyes verseihez ragasztva, kiadott. Utóbb, némelly abbéli érthetlenségek' felvilágosítására, ugyan ő Prof. Schediusnak német nyelven kijött jeles Folyó-írásában, egy kisded Értekezést ada ¹⁾, melyet itt, nyelvünkre lefordítva közlünk mind-azért, mivel ifjabb Literátoraink' figyelmét a' most már ritkább könyv könnyen elkerülheté; mind pedig, hogy a' jelen idő-szakaszt, mely jobbára távol minden sikeresb' szó-nyomozástól, számos törvénytelen szót alkot, némelly elávuít, de törvény-irányos és kellő formákra figyelmessé tegyük. — Ihol *Révaánk' értékeise*:

„Egy régi magyar nép-dalban, melyet tudós történet-vizsgálónk Cornidesz Dániel, egykor velem közöltt, én pedig 1787-ben (1. Elegyes verseimet, Pozsonyb. 8. lap. 275 — 288) kinyomtatlam a), egy vers-szakasz kerül-élé, melyet mai magyar nyelvésze-günk' egész kincséből fel nem világosíthatánk. Már akkor kijelentettem abbéli kétségeim-et Cornidesznek: a' mire a' jeles férfitől e' levelet vettem:” Quæris ex me, quomodo cantilena illius hungaricæ, de ingressu Hungarorum, quam a Cl. Pray olim acceptam, tecum communicaueram, versiculus 34. legendus exponendusque sit. Cantilena de-promta erat ex codice MS., cuius scripturæ character monastico-gothicus vel seculi XV initium, vel exitum XIV-ti indicabat. Versiculus, qui tibi mihiq; crucem figit, ita habet:

Arpad iutha Magyar neppel
Kelemföldben a Dunan el kelenek
A' Chechen rök chekewnek
A' Chechemben el fel thethewnek.

Tris hic commemorantur loca, nempe: Kelemföld, Cséce et Tetény. Ac Kelemföld nolum equidem per Keleńsföld tecum exponere. Erat enim Kelemfeld nomen montis illius, e quo S. Gerhardus præcipitatus fuit, quiq; mons hodie Szent Gellérd' hegye dicitur. Vide J. Thuróczi chron. ung. p. II. c. 40. Tetény locus notissimus est. Inter montem S. Gerhardi et locum Tetény fuerat olim haud dubie locus aliquis, Cséce vel

1) Lásd: Beltérítést von und für Ungern, herausg. von Prof. von Scheblus, Pest bei Hartleben. 1808. 88. S. 107 — 178. — Használtamok: Steve Révák' Grammatikájával (II. pag. 875 — 6.)

2) Kézirataimok: Múzeum a' Pray (Ducet. IV. §. VII. p. 15); Cornidesz is (Vindiciae Anon. B. R. Notar. Ed. Engel p. 220.) — Itam.

Cseke dictus. Nunc quidem Csecze nomen pagi est, in Comitatus Albensis processu Sár-mellékiensi siti. Illud praeterea obseruo, Poetam inficetum nescio quod frigidum acumen in qualicunq; soni similitudine quaesivisse. Studiose enim operam dedisse videtur, ut tribus illis locorum nominibus verba subiungeret, quae sono quodammodo cum iis conuenirent. Sic nomini *Kelenföld* respondet *kelenek*; τῶν *Csechen*, *csekewnek*; τῶν *Thestemben*: *thethemenek*. Insuper profecto hic verborum lus est, per quem obscuritas maxima sensui affunditur. *Quid enim, obscuro; significat csekewnek? quid ei fel thestembenek?* Oedipum coniectorem ista deponunt; ego vero Terentianum illud de me non abs re usurpauerim: *Daus sum, non Oedipus*. Tu ista me longe melius, feliciusque extricabis; ut qui in hoc studiorum genere versatissimus es. Fortasse Ill. Dom. Baro Rádai senior, qui te summi facit, et qui antiquitatum linguae hungaricae, vocabulorumque obsoletorum, si quisquam alter, gnarissimus est, de sensu versiculi 34. non sine fructu per te consuleretur, etc.

Meg szándékozom mutatni, hogy segodelmével a' valódi régi-magyar-nyelv-tudományak, melynek egyszersmind a' keleti és a' lappföldi nyelvekre épülnie szükséges, azon homályos sorokat is jól meg lehet magyarázni, 's hogy annak érthetlenségét csak minden járatlanságunknak kell tulajdonítani, nyelvünk' valódi kút-főjében.

A' Cornidesztől felebb elő-hozott vers-szakot mai írás-módunk szerénat így kell olvasnunk:

*Árpád jute magyar néppel,
Kelemföldén a' Dunán elvélének,
Az Cseken ök csekének,
Az Tetemben ei-feltőlének.*

Ide való még a' következő vers-szakas' első sora is:

Érden vóhat ök értének.

Ezen verseknek, melyek a' Magyaroknak által-keltét a' Dunán Buda' városa alatt, elbeszéli, historiai felvilágosítására szolgálnak 1. Thuróczi Chron. II, 11. ed. Aug. Vindel. 1488. „Transnatato infra Sicambriam (Ó-Buda) Danubio, in ea parte, ubi nunc villa *kelenföld* locata est, (propter quod et eadem hoc vocabulo denominata dicitur b), irruerunt tandem hostilem super exercitum in campo secus civitatem Potentianam.” 2. Székely István Chronica ex Vilagnak yeles dolgaírol. Cracov. 1559.) fol. 115. „Matrinus a' Római tisztartó — a' Detre nevű Capitan nag tabort isranac potentiana körnül, nem messze azaz halomhoz. Kit mikoron a' Magiarok meg hallotac volna, eyel ümlőkön által *kelenec a Dunán* a' Sz. Gellerd hegie alat, kit mind e napiglan az által keleseről *kelenföldenes* hüunc, es alá menvén a' Duna mellet meg vereec a' Római tabort potentialan.” —

Mind a' két történet-író abban megegygyez, hogy Kelemföld a' Magyaroknak a' Dunán való *délkeleti* nevezetett- el. Székely pedig írás-módja (*kelenföld*) által még arra is rá mutat, hogy *Kelenföldnek* kell kimondani. Még helyesebben ezeket így írnök: Ke-

b) A' mit Theodor de villa Kelemföldnek hí, az mást (II. 46.) meos Kelemföldnek híja. — Rév.

lényföld, *Kelény* földje: mely szóforma már Thuróc és Székely idejében közönséges volt: de mely helyett amaz énekek sokkal régebb szerzője a *Kelem Tetem* ó formákkal élt; sőt Thuróc maga is (II. 11.) a mai Tetény, Szászhalom helyett így írta: *Thetem, Zácholm*.

A gyökérszó *kel*, traicit, transmittit. Innen származik *kelet*, traiectus, mely Loderecker régi Szótárjában is elé kerül (Prága. 1605). Ezen öszvetett ige pedig: *dítalkellem* (t. i. a' folyót): traicio, transmitto (scilicet fluvium) már Calopinus' Bázeli kiadásában (1627) is áll.

A' *kel* gyökértől jön ez a' származtatott magánérthető (substant.) is: *kelem*, a' legrégőbb forma szerint az *m* képző betű hozzáfoglalása által. A' Lapp nyelv ugyan így formálja némelly magánérthetőit (olyanokat kivált, melyek cselekvést festenek); ebből *taid* (magyarul: tud) származik *taid-em* (tudomány); ebből *él* (magyarul is: él) származik *él-em* (élet ²⁾). — A' zaidó nyelv is *mem* szótaggal formál sok magánérthetőt, csak hogy az, a' szó elébe nem utánna teszi.

Azomban a' magánérthetőnek ezen formálása, nálunk már régen elavult: nyomai mindazáltal több szavainkban fennmaradtak, így *ör-öm* innen jön: *ör*, mely gyökere az *ör-ül* igeének: valamint *sóp és vém* a' *sópál és vevül* igeeknek gyökerei, *kellem-es* hihetőképen ³⁾ *kellemtől* származtatott mássalérthető (adiect.), 's ez ismét *keél* igtől származtatott magánérthető. *Foly-am* (p. o. vízfolyam), a' mint világa, *folyból* eredett.

A' későbbi forma *kelény*, mely amannak (*kelem*) elavulása után, a' XVI. század végével jött divatba, hasonlóképp a' *keélből* vette eredetét, úgy képző szócskájának hozzáragasztása által: 's ugyan azon értelemmel. *Kelény* földje tehát: terra traiectus. Így formálunk *keéből* *keélényt*, *fedből* *fedényt*, (p. o. ablak-fedény, -fedő, -takaró), *folyból* *folyányt*, *vágból* *vágányt* 's th.

Csak régi nyelvünk természetének, formájának nem tudása bírhatott némellyeket arra, hogy a' *kelem* és *keelen* ⁴⁾ szokat mind ama' régi énekekben, mind Thurócznál toll'

2) Hogy étem, egykor a' magánem is fennvolt, látnék ebből, hogy ezen helyre szívesen az igté magánem helyén áll: *él-em-ed-ik*, az az ételet nyra. De egyáltalában, az em vagy om 's am képző-észoka sokkal gyakoribb volt hajdan, mint hánk későbbesen. Vallyen: *él-em-l-ik*, *vet-em-ed-ik*, *kül-em-ed-ik*, *ér-d-em-el*, *set-am-od-ik*, *ir-am-l-ik*, *mus-am-l-ik* 's th. nem ilyen szókból eredtek: *félem*, *vetem*, *küllem*, *érem*, *setem*, *iram*, *musam*. Énre vesni ezekből azt is, hogy az em am képző, csak igékben járul. Ebben *ir-am* holt ugyan a' gyökér, de az analogia elhítheti velünk hogy így, 's hogy az az *teit* az *tevit*: talán égbőlött gyökér (*ir-ik*) volt. Az étem bizonyosan ér (valamint mégis) gyökérből származott, melyből a' *mos-d-ik* analogia szerint *ér-d-ik* lehet az igeének gyökere formája. — ('S ezekben képző helytelen formálás a' *szell-em* a' *szelleni* régi igtől, mely azóta a' *szellőnek* 's a' *szellőnek* is. 'S helytelenül választva az *űjökola* a' *szelleni* képzőket gyökérül a' *Spiritus*, *Űrtől* kiöleltet? De ezt védelemmi sem akarom, mert hogyan képzelt legyzen magának minden nép gyökereit kezdve — melyben azóta szellem — a' lelket: az felhozzatni kiöleltettség volna az olvasó ismeretében. *Űrtől* *Ernyél* — *Ed* *Kédelm* *szellem*, de ez is clarit, 's azon felül kértetnek. Merő örölség a' minden Jelenlétől — még *Horvát* *Irvánál* és *Himfy* is — előfordul szellem azt még most is kéremböl!) — Végre, nem lehet é, vagy inkább nem kell é hánknak és villannak, hogy az *elem*, *élem*, *dalom*, *delem* képződés is az em em ugyann a' feljebből — De hiszen mi őt Grammatikán sem látnak — Toldy.

3) Vagy inkább tagadhatatlannál. Ha a' felül kértetünk, minden szövegünk szövegük. — Toldy.

4) Nem szükséges az elvált ama emlékeztetni: hogy keleeni kelénynek kell olvasni: hogy a' kút a' hosszú é-t jele: 's hogy a' légytől betűnek a' XV. században még csak kevés nyomai vannak. — Toldy.

„Az Istenben el fel tetének.”

Új történet ismét új nevet adott a' helynek. Elhagyván a' Magyarok a' *cséküvés* helyét, 's tovább haladván, *feltetésnek az ellenségnek*; 's innen az a' hely *Feltetésnek* hívatott.

Ite *tet* a' gyökér; mely a' magyarral atyafias Eszton nyelvben így találatik: thüt, 's Hupel szerint *jelt*, *ládi-jelt* tézen. Nálunk a' gyökér a' következő képző ragasztékok által vált igévé: *tet-ik*, *tet-el*, *tet-em*: az az *apparát*, *videtur*. Szűz szent Margit' életében is elő-kerül: „kik ő neki *tetnek* vala ott lenni.” A' *met* elavult szónak is ily formáji valának. Ama' régi Bibliának kéz-irati töredékében a' következőket olvassuk: Zachar. XI. 11: *elmetem én* vesszszómet; Baruch IV. 34: *elmettetik ő* vigassága. Későbbben mind a' két szóba a' sziszegő *sz* furatott-be - *tet-sz-ik*, *met-sz-em*. A' régi forma szerint még a' félig múlt 's múlt időben is találjuk Komjátinál (az új testam.' ajánlásában): „a' mellyiknek értelme alkalmasnak *tetem* Sz. Pál' irásához” 's alább: „Én nekem nem *tevések*, hogy jól magyaráztak volna.” Így tehát az össze-tett ige a' félig-multban: *el-fel-gesüvök*, 's a' többes számban *el-feltetésének*: valamint mondjuk *fehővök*, *fehüvénék*; 's össze-húzva: *el-feltetésnek*, *épen úgy*, mint a' felebb-említett példában: *lefehővök*. *El-feltetésnek* tehát azt jelenti: apparuerunt, visi sunt.

Tet gyökérből továbbá még a' régi forma szerint ezen magán-érthető *ie* eredett: *tet-em*, valamint *keből kelem* 's *th*. (lásd felebb). — Későbbben támadt ez a' forma: *tet-ény*, *mint ott leen kel-ény*. *Teten* hát és *Tet-ény* azt teszi: apparitio. Most ez utóbbi szóban mind a' két a' meghúzatik: *Tétény*. 'S ez a' Tétény maigán is virágzó Helység Buda alatt, Budától két mért földnyi távolságban. Hol leit légyen Kelem-föld, tudjuk. 'S e' két helység közt kelle *Csek*- vagy *Csekének* is lenni.

„Érdem sokat ők értenek.”

Az *Érd'* neve is bizonyos történeten állapodik. Az ellenségre akadván a' Magyarok, már *azzal is sokat értek-el*, *sokat nyertek* **); 's innen a' hely, hol az történet, *Érdnek* hívatott: locus assecutionis.

Ér a' gyökér; innen származott ez az ige: *ér-em*, *elér-em* assequor, attingo. De *er-em* egyszerűsüind a' substantivumnak régi formája is, 's ezt teszi: assecutio, contactus. Továbbá az *ér* gyökér a' substantivumokat-képző *d-ét* is felveszi, mellynek egygyetlen és tulajdonságos jelentése a' *hely*. Erre sok helységek' nevei mutatnak: p. o. *Kövesd*, *Nádasd*, *Tamásd*, *Erdőd*, *Hadad* 's *th*., mellyek ezen nevekéből: *köves*, *nádas*, *Tamás*, *erdő*, *had*, formáltak magán-érthetők. — *Érd* tehát locus assecutionis. Most is fennvan még ez a' helység *Székes-Fejérvár-megyében*, *Adonyhoz* közel, mellyet némellyek a' Római Potentjánának tartanak. — Későbbben *Érd* a' Törököktől *Hanzsábék* nevet nyert.

**) „Sokat értenek” talán annyit is lehetne, hogy: sok ellenséget értenek; — Prof. Schœnius. — Én is T. Sch. Úr-
nál érek egyet, mert a' strophának következő sorai is („Sokai kalomni megperillének, 's bencsaggol. — Megvívának,
tömeg van magyar néppel. — Ott jövének nagy nyaralással”) azon értelmet látszanak megkívánni és elő-
szórnak az ellenségre-értenek, akkor talánk töltsék, akkor vltak-meg vele, 's csak így nyerték. — Toldy.

Révai 's Dugonics közlék először ezt az éneket; amaz az Egyes verselhez ragasztott Régiségek közt, ez Etelkája' II-dik kötetében. Ezek szerint fordítá Gröber is németre (Wiener Zeitschrift für Kunst, Literatur, Theater und Mode. 1818. Nro 30).

Gróf Mailáth János a' XVIII-d. századba teszi-vissza: Révai, 's utánna mások a' XIV-be. Tek. Horvát István Úr, 's Országos Könyv-tár' őrje a' nemzeti Museum mellett, az eddig ismételten volt három vég-stróphát közlé valem (Handbuch der ungr. Poesie; I-ter Bd. lap 10.), arról tudóstván egyszer'smind, hogy az ének bizonyosan a' Mohácsi veszedelmet követő idő-szakban készítettett: miről a' tudós Férő, talán nem sokára bővebben fog bennünket tudósítani.

TOLDY FERENCZ.

I I.

A' mai sok-féle Nemzeteknek 's Nyelveknek eredetéről.

Közönségesen tudja van a' Sz. Históriaból, hogy az első világ' lakosai közzül a' nagy özön-víz' idején, egyedül Noé tartatott 's maradt-meg életben ház-népével egygyütt, 's következésképpen ő lett legelső lakosa a' második világnak, 's hogy neki 3. fiai voltak, u. m. Sem, Kám, 's Jáfet, a' kiktől, mint törzsek-atyáktól származtanak mindazok a' külömb-külobbféle Népek 's Nemzetek, mellyek ma a' világnak minden részeiben laknak 's élnek.

Noé azt a' nyelvet, mellyen beszélt, az özön-víz előtt élt Szüleitől vette, 's azokról szállott az ő tes mintegy örökségül; ő rólja pedig az ő fiaiira; az az: azt tanulták-meg ő tőle 's azon beszéltek gyermekei is.

Még akkor tehát csak egygyetlen-eggy nyelv volt a' világon, h. i. a' Noé familiájának a' nyelve, 's az, egygyetlen-eggy is maradtott mind addig, míg a' familia annyira még nem szaporodott 's sokasodott, hogy már az atyai lak-hely' környékében még nem férhetvén, egymástól elválni, küjebb terjeszkedni, 's távolabb fekvő vidékeket keresni, 's foglalni lak-helyül kénytelenítetttek; a' hol minden szorongás nélkül, alkalmatosan lakhatnának, 's a' tetszések szerint elfoglalt földet szükségükhöz-képpest akadály nélkül mivelhetnék.

Ki-ki a' familia, az az: a' Noé nyelvét, mint anya-nyelvét, vitte oda magával, 's az az egygy nyelv uralkodott nállok, 's azon beszéltek, míg abban a' szokás, 's azon több-féle környül-állások, mellyek a' nyelvet módosítani szokták, változást nem tettek,

's elebb csak dialectusokat nem okoztak benne, és végre idő-jártával a' dialectusokból különképpen egymástól egészen különböző nyelveket nem formáltak. Mert egy nyelvből így csinál az idő különbözőségeket.

Egy régi históriai töredék Mó'sesnél (1. Mos. 10.) a' különbözőféle nyelveknek eredeteket arra az időre teszi, mellyben a' Sineár völgyén egy nagy torony — az úgy nevezett Babel-tornya — építettett, és őszsze-köti azt természetesen a' Nép-törzsöknek szelylel-oszlásokkal; mivel míg a' törzsökök, egygyütt éltek 's laktak, mind-addig nem származhattak különböző nyelvek.

Mivel pedig a' föld minden népének törzsök-attya Noé volt; tehát igen természetes következtetés az, hogy a' föld' minden népe nyelvének a' Noé nyelvtől kellett származnia, és így a' Noé nyelve volt a' törzsök-anya nyelv. De a' mai sok-féle nyelvek ezen anyának ezer 's több igazán való gyermekei 's unokái, és mennél messzebb esett mind időre, mind helyre nézve valamely leány-nyelv e' törzsök anyától, annál kevésbé hasonlít az, ahoz; a' legmesszebb való, vagy későbbi leány-nyelvek és unokák pedig úgy elfüthtek attól, vagy úgy elfajultak 's változtak, hogy hennék a' törzsök-anya' vonásából csak egy legkisebb vonáska sem találatik.

A' Sem familiájának nyelve volt és maradt kétség-kivül, az özőn-víz után a' törzsök, az az: a' Noé nyelvéhez leghasonlóbb, csak-hogy az is időről-időre gazdagodott jobban-jobban új szókkal, olyakkal; mellyek a' Noé nyelvében még meg nem voltak, 's meg sem is lehettek. Ez volt 's maradt, mondom, leghasonlóbb az anyához; mivel a' Sem familiája legkevésbé távozott-el az atyai lak-helytől.

Noé hajója, az úgy-nevezett bárka, az özőn-víz apadása után, Nap-keleten Elő-Á'siában tette-ki a' szárazra, 's ott telepedett ő meg, ott állapodott-meg 's terjeszkedett ki a' Sem familiája is, Noé tehát és Sem a' maga familiájával egy-forma ég-hajlat alatt laktak, szemeik előtt egy forma tárgyak forgottak, egy forma volt életek módjok mind kettőjöknek; és általjában véve egy-forma volt foglalatosságok is. Ezek 's több illyes környül-állások osztán szükségképpen azt tették, hogy a' Sem familiájának nyelve, a' Noé törzsök nyelvével való hasonlóságban 's egységben jobban és tovább megmaradhatott, 's kétség-kivül meg is maradt. Noha a' Sem familiájához tartozók is igen nagy helyen terjeszkedtek-ki ott Elő-Á'siában, 's annak térs és hegyes részein, száraz és vizenyős vidékein, tenger, tavak és folyó-vizek mellett laktanak. A' hol ismét megszaporodván elszagtak, egyes familiákra oszlottak; mellyekből megint idővel — Századok mulva — törzsökök 's különös népek lettek. Már ekkor elkerülhetetlen volt a' Sem familia nyelvnek változása és dialectusokra oszlása. De a' mellyek még most is csupán-csak dialectusok 's a' Semi anya-nyelvnek testvér-leányai, 's az anyokhoz jobban, többé vagy kevésbé hasonlók voltak.

A' Kám és Jáfet familiájának nyelve sem különbözőtt eleinte a' Sem familiájának nyelvtől; de sokkal elebb 's nagyobb kellett mind a' kettőnek megváltozni. Mivel a' Kám és Jáfet törzsöke sokkal messzebb ment 's távozott az atyai lak-helytől. A' hol osztán az ég-hajlatnak, a' tárgyoknak, a' naponként meवेkedő szükségeknek, 's az azokat kielégíteni törekedő foglalatosságoknak nagy különbségek hatalmas befolyással volt a' Noéi familia nyelvnek módosításába, és eszközölte annak változását. A' Kám és Jáfet

familiájának nyelve tehát korábban megtagadta az anyyát, elűtött attól, az az: elfajult 's elváltozott; mindazonáltal nem egyszerre, hanem-csak lassanként, és úgy, hogy azt darab ideig, és több ember-nyomokon által a Sem familiája-béliek, valamint ellenben ezeknek nyelveket a Kám és Jáfet familiája-béliek megérthették, mint p. o. a Zsidók és Arabok egymást hogy megértették. L. Birák-könyve 7; 9—14.

Végre osztán idő-jártával több századoknak, ne mondjam ezeredeknek elfolyások alatt, a' fellyebb már megnevezett Törzsök Atyáknak fiaiak, unokáik, unokájiknak unokáik, egy szóval maradékaik is időről-időre kijebb-kijebb terjeszkedvén, végre nem-csak A'siát, hanem a' világnak más részeit is betöltötték lakosokkal, különböző nyelvű Nemzetekké változott lakosokkal. Így lettek kétség-kívül az egy Noé familiájából a' sok-féle Népek és Nemzetek; és az ő egy nyelvéből, a' mai külömb-külobbféle nyelvek a' világon, az Üzön-víz' óta lefolyt sok Századok és Ezeredek alatt.

A' Kám Maradékai Arábiának a' Veres-tenger felé terjedő 's nyúló részeit foglalták-el és ülték-meg, 's ott fészkeltek-meg magokat; a' honnan idővel ő közülök sokat más vándorló 's náloknál hatalmasabb csapatok, vagy erőszakosan kiszorítottak, vagy megsokasodván, talán onnan önként kivándorlottak seregestől, Syriába, és annak a' Közép-tenger felé eső éjszaki részein, a' tengeren való kereskedés-jkedvéért meglepedtek, 's építették ott a' híres Sión és Tyrus kereskedő városokat. Ezen Arabiából kiszorítottat vagy önként elköltözött Kananeusoknak más része pedig Afrikának ugyan-csak a' Közép-tenger mellett fekvő éjszaki tájait ülték-meg, melyet azután a' Görögök Fénitziának neveztek, 's ott építették ama világ-szerte esmeretes várost Kártágót, melynek neve az ő nyelveken, *Karta Karta*, az az: új város volt, és a' mellyből osztán a' Görögök *χαρτηδωχ* Charchedont, a' Rómaiak pedig még nagyobb változtatással *Chartágót* csináltak. A' Fénitziáinak nyelvek még nem volt felette igen elfajulva, a' mint Plautusnál a' Poenulusban elő-forduló töredékből megtetszik, mivel ott ezek a' szók p. o. *malchu*, *mal* consilium, *lyforkanet* a' redimendum vagy ad redemptionem, *issidai vir* mih notissimus, 's a' t. valóságos régi Kanaáni az az Zsidó szók.

Nemzeti Istenjek a' Fénikseknek vagy Fénitziáinak *Herakles* volt (a' nérből a' Rómaiak *Herculest* csináltak) kinek neve az ő nyelveken *melki Kartos* vagy helyesebben *maliki Karta* (ollyan forma név ez, mint *malik* vagy *melki-sédék*) mely neve Herkulesnek a' Bibliusi Filó magyarázása-szerént annyi, mint *πολεμικος Θεός*, az az: Város-Istene; vagy is inkább Város'-Királyja, mivel a' Zsidó *melch* Királyt tessen, Herkules volt hát az ő Ország-vagy Véd-istenjek, és ők azt Isteni-tisztelettel illették Strábo' állítása szerint, a' ki ezt mondja: *Ἦμαρτα καθ' ἑπεσόλην Ἡρακλῆος ἕν' ἄστυ.* "Herkules tiszteltetik ő tőlök főképpen legpompásabban."

Kis-A'siát pedig a' Görög-országot többek közt a' Jáfet maradékai szállották-meg. Mivel Görög-országot lakossaitól két ízben fosztotta-meg a' víz: először, egészen, a' közönséges Üzön-víz; azután másodszor rész-szerént a' Deukalion idejében történt rend-kívül való ár-víz, mely szinte második Üzön-víz volt, és némely Tartományokat elpusztított, lakossaitól megfosztott.

Azt mondja Móses Szent Historiájában a' többek közt, hogy Javán vagy Jón — a' Jáfet fja — volt a' Görögöknek Törzök-attyok. E' szerint hát a' néptelen Görög-orszá-

got legalább annak némely Tartományait, 's részeit, az űzűn-víz után, a' Jáfet maradá-
kai népesítették-meg, a' mint fellyebb említém. De e' mellett megállhat az is, a' mit a'
külső História tanít, hogy t. i. Görög-országba nem-csak Kanaánból, hanem másunnan
is vándorlottak 's telepedtek-meg új lakóok egyset 's másszor, mégpedig számosan,
mint p. o.

1) Egyiptomból, a' Nilus' folyó torkolatjánál fekvő Sása Várossából Cecrops vezér
alatt Attikába a' világ' 2401-dik esztendeje táján.

2) Ugyan csak Egyiptomból Kemmisből Danaus vezér alatt Peloponesusba, mely
Colonia olly számos és nevezet volt; hogy Danaus vezérjének nevérol a' Görögök
általában Homerusnál sokszor *Danausoknak* nevezetnek.

3) Frigáliából Pelops vezér alatt Árgosba 2479-dik táján. Ettől a' Pelops vezértől vet-
te osztán Görög-országnak egész déli fél-szigete a' *Peloponésia* nevet, mely annyit tesz,
mint Pelops' szigete, olyan értelemben, mint Mésopotamiának is az Arabsoknál *aldzse-
sira*, az az *Ságet* a' neve; ámbár az, két nagy folyó- víz között fekvően tulajdonképpen
nem Sziget, hanem-csak Fél-sziget, mint a' Görög *Mésopotámia* neve is eléggé mutatja
melly annyit tesz', mint két víz között, vagy csak víz között fekvő föld. Éppen ilyen a' mi
nyelvünkben: Mura-köz, Szamos-köz, Bodrog-köz 's a' t.

Látni való hát, hogy Móses, és a' külső História szerént is Görög-országot a' Jáfet
és Kám maradékaik ülték-meg nagyobb részént, a' kik oda, a' magok napkeleti 's a' Noé
törzsek aya nyelvétől származott nyelveket vitték-bé, és az lett ott nemzeti nyelvvé ter-
mészetesen; de a' melly végre úgy elvált az ő nyelvtől, hogy abban már ma a' napkeleti
törzsek nyelvnek kevés vagy semmi nyoma nem látszik. Mi csuda tehát, ha a' sokkal ke-
sőbbi 's távolabb való unokák egészen más és különböző nyelvekké lettek? annyi Szá-
zadok' lefolyttok 's különböző ég-hajlat alatt?

De bérckeztem már csekély értekezésemet e' megjegyzéssel: hogy a' világon lévő
minden nyelvek között csak egy sincs — tudtomra — kivén az úgy nevezett *Semi* nyel-
veket (*linguae Semiticae*) melyen a' *Zeido*, *Kaldéai*, *Syriai* 's a' t., csak egy sincs, mon-
dóm, mellyben a' már sokszor említett törzsek aya-nyelvnek, annyi és olly sok szembe-
tűnő vonásai találhatnának, mint a' Magyar-nyelvben.*) Méltó hát csak e' tekintetben is,
hogy ezen legdrágább kincsünket Nemzeti-nyelvünket, a' mellyen áll Nemzetiségünk is,
őrizzük, mint a' Trójaiak a' Palládiumot, és kibálni ne engedjük. Méltó, valóban méltó,
hogy ezt illendő becsben tartsuk, tanuljuk, gyarapítsuk 's minden tőlünk kitelhető mó-
don tökéletesítsük. És ezt tenni érteke szerént, szoros kötelessége is minden tudós 's ahoz
értő igaz Magyaroknak, úgy tartja — Beregszász Vég-Ardóban —

B. NAGY PÁL.

* Világos ez, csak az én Gessneriámból is. „Versuch einer magyarischen Sprachlehre. Mit stöiger Hinsicht auf die Tür-
kische und andern morgenländ. Sprachen. Erlangen 1795. in 8.“ kiált pedig ezen térszerűség és igen különleges mun-
kémél: Über die Aehnlichkeit der hung. Sprache mit den morgenländischen, und mancher Lühare insbesondere Eigen-
schaften derselben. Leipzig 1798. in 4. Ebben némán — férdalom! el nem hárta, 126. vert azonyon kever, mellyet
Meynertának, és így és is ném-csak gyertymát 's térszerűséget (oleum et operum) hanem még azonyaimat is elváltat-
tam. Nélf. *colubina* aia, bókitt ill is.

12.

A' Mammut.

Quidquid coepit, et desinit.

Senec. de Cons. ad Polybium.

Hogy földünk részint Vulcániai, részint Neptunusi kiáradások és megrázódások által sokat szenvedett, arról kételkedni nem lehet, ha emlékezetünk Herculanium-Pompeianum-'s Stabaéira fordul; hát ha még azt meg-gondoljuk, hogy Norvegiában a' Fáluni bányászok, egy kikötő helyet találtak bajókkal, nem-de elég bizonyítás léssz' arra; hogy földünk, természeti lázadások által megváltozott, és más alakba öltözött, és nem egyéb mint más a' mostaniakhoz hasonló lakosoknak roppant gyászos sírja, melly még természetek titkokat fedez, melyekről gyanú sem lobbanhat vizsgálódó elménkbe. Sokat felfedezett már a' fáradhatatlan szorgalom, de mik mind azokhoz képest, mellyek még a' felfedezés' feltámasdását várják? —

Hatalmas elő-meneteket tettek a' Természet' lázadásai' megmutatására számtalan Tudósok a' Geologia, Geognosia, Oryctologia, Mineralogia, Zoologia, Osteologia, Zootomia' vesztelésével, melly Tudományokban Blumenbach, Cuvier, Camper, Pini, Spalanzani, Fortis, Wendelstadt, Voigt, Schober, mint első nagyságú csillagok tündöklének. Ezeknek alapos vizsgálataik után, józanon lehet felvenni, hogy földünk a' sok ezredék' lefolyása alatt, az elemek' dűlő, bontó 's temető viharjai által kifejltöde 's a' rajta lévő teremtmények is, mind idonyokra mind lak-helyökre 's számokra nézve változást szenvedtek, 's mint minden a' teremtetett világban, egy lépésövel, a' köszönéges czélhoz a' tökéletességhez, közelebb járónak.

Meenyit találtak már fel mind a' természet' mind a' művészet' köréből, a' mi egy viz-özön előtti világról szólva szól, — 's így az örökké ifjú földnek titok-fedő kebele leginkább igazolja némelly lettint föld-kor' voltát. — A' föld' kebele, ezen gazdag kincstár vezet azon gondolatra, hogy a' földnek mostani képe 'egy másból kelt, ez mutatja hogy a' termetek, mellyek minket körül-öveznek, egy más állapotba léteztek, — 's hogy a' természet egy apadhatatlan kút-fő, mellynek csak kül néző-helye változik, olly hatalmas munkálódó, melly az ő formákat szerzte-rombolja 's újaknak kiáltja *úgy!* — Ezen föld, mellynek örömeit éljük ismét egy sír léssz', és a' távol-jövendők, úgy fogják bámolni maradványait, mint mi most eszed előtti dédjeinket.

Ha lak-helyünk változásokat nem szenved, honnan akadnak sok állatoknak csontjai oly ég-hajlat alá, mely természeti alkotásokkal meg nem egygyez? Honnan jutott az ember csont-vás a' Quadaloupei méz-kövekbe 's honnan a' *Rósa Bay* szirtek' keblébe a' csontok? mint került a' Caucasuszi sziklába, a' mely történetből megrepedt, a' nagy vasas láda? mint akadtak a' legmagasb' hegyek' tetőire a' halak, csigák, horgányok, melyeknek alakjaik a' jelen-koriakhoz csak kevésel hasonló? — mint nőhettek a' Kő-gyantában (*Dernstein*) az Insectumok? mint lehettek az embernek vélt, kővé vált *Salamandert Hollandiába*? vagy a' *Silurus Glanis Helvetiáda*? mint őstíhettek volna *Hannovera* környékén a' megküvesedett föld-alatti erdőre? mélynek egész fekvése hirtelen eltamotást mutat, vagy honnan lehetne megfejtteni a' Modéni Hercegségbe fedezett jeleményt? Hol a' föld 120 lábnyira, a' művelésnek háromszor mutatja nyomait. Az első 30 lábra a' földbe építés' nyomai vannak, lejjebb 20 lábnyival fekete föld, mely trágyázás' nyomait viseli, tünik-elé, lejjebb még 30 lábbal, egy egész gabona kévére, mely magvastól 's kalásztól, emberi kéz által össze-kötve, kővé vált vala, akadtak. Honnan Csonstátnál a' kővé vált Tropicusz plánták, külön-nemű csontok, és kaponyák, szilva magok és más egyebek? Miért nem hord a' jelen világ Nautilizus — Turbinét — és Gryphiteket, 's miért különböznek annyira az ó világi hagyományok a' mostaniaktól? tekintsük csak az Amon Szaru (*Cornua Amonis*) nevű conchylumot, a' réginek nagysága felér egy kocsi kerek' nagyságával, 's a' mostani egy pygmaeuszi alak. Bizonyosága ennek az, a' melyet *Bostoni*dti *veres* keres szorgalommal *Wolfenbüttel* és *Ohrdrufen* között nap-világra hozott. Meg ismét Sibiériába és a' Gibraltari partokon tájlatattak kimondhatatlan nagyságú tollak, melyekkel a' bárány keselyű a' mostani legnagyobb ragadozó madárnak tollait, semmikép sem lehet hasonlítani. A' víz-Szén előtti vagy az ó világi Jávor szarvas' szarva 300 fontot nyom 's a' mostani legfellyebb 60-at, a' régi fejének egy sing a' hosszúsága, 's szarvai 14 lábbal távolodtak egymástól. A' Guanhok, Canarisi nép Mumiáji hét f. nyomnak, 's a' nagy Ohiothai Americánusznak messes és romladozott vára 1000ff. ütt-meg. A' Perui *Megatherium* mely a' Lajhárok *Bradypus* neméhez tartozik, 12 lábnyi hosszúságú és 6 lábnyi magasságú, holott a' mostani Lajhárok mind csekélyebbek.

Theophrastus már a' mint Plinius természeti Híztórisijában ezen szavakkal „Theophrastus auctor est, ossa a terra nasci inveniri que lapides osseos” állítja, talált petrificált csontokat, tehát már Theophrastus előtt sok viszonságokat szenvedő földünk' alakja, 's Theophrastus nem teszi ez állítást, ha a' Geológiát és Osteológiát tudja. Hogy pedig oly szembetűnő természeti változásokat csak a' tenger-áradása, mely maga után bő iszapot hagyván, vagy a' Vulcáni kirohanások a' tüzes Láva folyásával, eltemetvén temérdek élő lényeket jöközhattak; majd annyi mint bizonyos. Tapasztalásból tudjuk, hogy roppant kövek' legmélyebb közepi Gregeibe eleven békák találtattak, már pedig tudjuk, hogy egyetlenegy kő' növéseire nem egy két év, hanem századok kívántatnak, tudjuk azt is hogy az iszonyú Vulcánoknak látvája mivelhető földé vált. — Cuvier már tizen-négy föld fölületet, mely mind művelésről, következeskép művelőről ad bizonyoságot talált-fel, 's mennyit fog még feltalálni éles szemű szorgalma? Ily változásoknak legújabb példája a' gyönyörű Calabria, hol van ezen kellemetes Tartománynak kezes

alakja, mely a' délő föld-ändülés előtt minden utazó' figyelmét magára voná? 's átáljában mennyit szenvedett az illy lázadások által a' Paradicsomi Olasz-hon? mennyit hegy-omlások által Tyrolsz és Helvéczia? emlékezzünk-még a' Cerigoi csont-partokra, a' Gibráltári és Dalmatia part melletti csont-ormokra, a' Montmartrei Gypsz-bányákban felt vázakra.

Ez mind annak tanója, hogy mi egy jövő világnak anyagsai vagyunk. — Minden a' tápláló föld' öléből jött, 's minden emésztő ölébe vissza-tér, 's mind addig pihenend ott, míg új alakokban fel nem támad; mert a' roppant mindenben egy por-szem se veszhet-el, halála után minden ismét egy életet kezd. A' világban örökös küzvés, mely hoz és ragad magával, uralkodik. Jelen Földünk' sírjából, egy tökéletesebb szerken-fel, mely ismét ha a' sor reá kerül egy másnak enged helyet, a' természet bámulandó Ura' infésére. 'S ha jövő világokban a' mint híhető ismét fognak 'eszes állatok létezni, mint fognak majd azok a' jelen művészetek' maradványai felett elmékedni? Utódink úgy fognak örülni az életnek, mellynek kéj-forrását mi ki nem írithetjük, mint mi; szánjuk csak hát a' sírnak a' romlandót, a' romlandót mondom; mert a' mi bennünk halhatatlan, az a' megfoghatatlan gondolkodó Én elnem vész, ellent-áll az a' romlásnak, minden változásnál magasabb, és bizonynyára túl-éli a' számtalan világok' halálát.

Mindazonáltal semmi-sem gerjesztette annyira fel a' természet bűvárai' figyelmét, se nem éleszté olly lobogásra, a' vizsgálódás vágyát, mint az ó vagy víz-baőn előtti világnak roppant óriása, a' most úgy nevezett Mammut — mellynek most két neméről szólnak a' Természet vizsgálók: Elephas primigenius eredeti Elefánt, — és Ohio incognitum, ismeretlen Ohio. — Ez mostani földünkön nem él, csak néhány példányai, vagy csont-darabjai hevítik a' vizsgálódást. Vallyon e' nevet viselte ő életében? az bizonytalan, azonban gyanítható hogy ezt most nyeré. — Sibiariában számos' maradványai találtattak az újabb időkben, 's azok mind nagy munkával ásattak-ki a' föld' öléből, a' földet pedig a' Tatár Mamma-nak nevezi, 's innét mivel az ottani rege azt állítja, hogy ez az állat most is él vakondok gyanánt a' föld' ereiben, Mammutnak bérmálta azt. —

Nagyobb vételkedést okozott az Tudósok között az: vallyon víai vagy száraz földi állat é? mind a' két véleményt látszattak némelly okok támogatni, legelőször vettá Lichtenstein Helmstädti Superintendens, hogy a' víz a' Mammut' tanyája, támadtak neki is, mint minden újságot védelmezőnek szitójji, de megczáfolta alaposan ezen telt Adams Úr, a' Pétervári Természet-Gyűjteménynek nagy tapasztalású, 's nem kisebb tudományú fíradhatatlan fő-gondviselője. — Úgy-hogy ha némelly tájainak alkotása azt mutatná is, hogy a' vizet bírta mint hazáját, az egész állatnak idomja, mellyet a' fenn- említtettem Gyűjtemény természeti művelésében bír, az ellenkezőt igazolja. — Ezen Mammut példányt Adams Úr a' Léna partján jég között minden természetes takarójával, szőrével, bőrével találta, 's Pétervárba vitette. Hunter, Angoly Doctor is hús evő Amphibiumnak állította, hanem tétele' erősítésére olly kevés okokkal állá-elő, hogy annak felválalhatását a' Zoologok előtt meg nem nyerhető — 's így most mind egy szájjal állítják, hogy a' Mammut Elephas primigenius száraz földi állat.

F. M. Or. Minerva 1. Negyed. 1828.

Gmelin, Pallas, Daubenton azt állítják: hogy a' Mammut az Elefánt nemnek faja, ellene-mond Cuvier 's a' híhetőségig megmutatja, hogy a' Mammut az elő-világnak 49 féle kihalt állattjai között a' 2-dik helyet foglalja, 's így nem számoltathatik az Elefánt nemhez, ugyan e' véleményhez pártol Blumenbach is.

A' Berlini Freymüthige című Folyó-írás e'képen írja-le a' Mammutot, mely Sibériába fedezettett-fel:

Egy Chimába teendő útja alkalmával (Adams Úrnak) mely azomban a' jég-tengerhez való útá lón, hallá, hogy a' Léna víze kifolyásánál a' jéges-tenger' partján, egy ropant alakú állatot, melynek húsa, bőre 's szőre épségben volna, találtak légyen — 's azt Schumaboff a' Tungusok' Elöl-járója fedezte-fel. Ezen Oriási állathoz csak három évnek hosszas lefolyta után férhete, minekutánna t. i. a' jég mely az egészet elborítá a' nap' hatalmas heve által el-olvadt, 's a' kibontást könnyebbíté. Midőn már Adams Úr oda érkeze, csonkítva lelé az állat-világ' nagy kincsét — mert orrát az említett Schumaboff lefűrészelte, 's tulajdonsága pénz-szomjának jöve segélyül, mert azt 50 Rubelért eladta — a' húsát pedig a' szomszéd Jakuthok kutyáiknak vendéglésére vitték, a' húszatlan víz tehát csak az első lába híjával állott, midőn Adams oda érkezett, a' hát-gerincez, a' lapoczkák még az inak által függésben vala, fejét száraz bőr fedé, 's egy ép fül gazdagon vala sörtékkel benöve, a' szemek sáttellenek valának, sőt a' bal-szem golyón a' színeket is meglehetett különböztetni, az állat a' kutyák lerágták, úgy hogy a' fogak meglátszattak, a' kaponyában is benne volt de aszódvá a' való; egy első és egy hátul-lában még a' bőr is rajta vala, a' talpak is meglátszattak. Schumaboff bizonyításá szerént az állat olly igen hízott vala, hogy haza a' térdait veré. Ezen Mammut him vala, hosszá szerényen — de a' farka elveszett.

Egy más Folyó-írás, Adams Úr által feltalált Mammut' nagyságát így ábrátározza-meg: Nagysága 9, hosszúsága 54 láb Párisi mérték szerént, ezen kívül a' két agynra 9 lábnyi hosszúságúak, és egygyütt 350 ff. nyomtak, a' feje egyedül 400 nyomott, a' bőre pedig olly nehéz vala, hogy azt tíz izmos legény-alig bírta egy közel álló fa-rakásra hurcolni.

A' második Mammutot, mely a' másik fajhoz tartozik, az Ohio partján az ó világ' kincseivel gazdag Amerikában találták, 's nevét azon helyről a' hol felék, adák — 's azonnal Philadelphíába viték úgy, hogy most az ismert világba egész Mammut példányokkal csak Pétervára és Philadelphia bír.

1810-ben Neograd Vármegyének Sasomháza mellett fekvő hogyes hegy', melyen régenten vár állott, oldalában is találtak csont-darabok, ezek azonnal Pestre szállítottak a' Nemzeti Muzzeum' gazdagítására, 's az ottani Osteologok Mammut állkapcsáinak mondták; gyanítani lehet, hogy azon a' környéken, hol e' ritkaság viz-áradás után találatott, több hozzá hasonló kincs is rejtőzik — 's lehetetlen egyszer'émind buzgó hajásomat elhallgatni, hogy mennyi díszé 's hasznára válna a' Hazának, ha a' szépben valamint a' nagyban gyönyörködő Kubinyi Ágoston, fűrészségét nem sajnállaná további vizsgálódásoktól, mi sok szépet és ismeretlen lehetne ott felfedezni? —

Az Ohio partján felfedezett fossilis csontok feől így szól Blumenbach, illy című föld-irásában: Allgemeiner Anzeiger für Deutsche: Nem rég úgy-mond Neuyork tartomá-

nyi Gyarmatok is akadtak új Windsor mellett és közben történetből Mammot csontokra, 's ezeket 1801 Peal Úr fia társaságában megvette, 's ugyan azon a helyen, hol az első csont darab találtatott, ott a vizsgálódást tovább nyomozta, mind addig, míg munkája ohajtott sikerrel koronázatatek; a' munka díja reménységüket fellyül-multa, mert ellenkező fekvésben két Mammot vázra akadtak, minden részecské, maradékokcska, izecske a' legnagyobb figyelemmel összesze-gyűjtetett, 's egygyike a' mint emlitem már Philadelphíába vitetett, a' másika pedig Párisnak szánatott.

A' Philadelphíában álló Mammot' nagysága e' következendő: magossága 11 láb, hossza állától fogva farka végéig 15 láb, csipői és teste szélessége 5 láb — 8 zoll, a' farkának vastagsága 3 láb 7 zoll, az áll-kapczák' terhe 63 és $\frac{1}{2}$ ff. nyom.

Nem lehet nem ohajtani, hogy ügyesebb hazánkfiai a' Természet-csudáinak leírását elő-mozdítani, mind tettel mind tollal törekednének; mert meg kell vallanunk, hogy a' Természet-história, 's a' vele rokon Tudományok' mezeje még parlág, silányok az elő-készületek, úgy hogy bennök honnunk' édes hatalmas' nyelvén sikeres elő-menetelt alig ígérhetünk, ha hízkelnének is magunknak. —

Büszkelek.

13.

M e s é k.

Az ifjú Pók.

Kedve jött némelly ifjú Póknak fonalait egy gyönyörű virág-száíhoz kötni; 's göggel kérkedék szíval, milyen frigyben áll ő ime' kellem-mosolygó növevényyel.

Azomban borong a' lát-határ, 's kevés idő' múltán özönként omlik a' zápot a' kevélykedőre; 's ejmosá ezszeretetje mellől. — Illően válaszszunk.

Az Oroszlán' szolgálja.

A' hatalmas Oroszlán' udvarlói között yala némelly Róka is. Ez éjenként Ura' helyben-hagyása nélkül rablásban gyakorlá magát.

Mi ez? — megszóllítá egykoron a' Rókát bizonyos barátja; illik e az Oroszlán' szolgáljához így alacsonykodni?

Hagyd-el Társ! — viszonzá az érdekelteket. Az, hogy az Oroszlán' szolgálja vagyok, engem biztosít; tehát miért kérdjem: illik e, nem e? —

A' Mák és Alma-fa.

A' kertésznek játszi gyermeke rózsának nevezé a' teljes kelyhű Mákvirágot, mellyre az elbizottan kevélykedék, 's a' közelálló Alma-fának göggel beszéle, hogy ő Királyné. Mellyre az Alma-fa: ha negéded való disaból jőne, úgymond, akkor ezen hibád bocsánandó lehetne; így nem. — A' név magában csak kietlen pusztaság.

A' Légy és a' Méh.

Szegény mézhordó! miért tesznek az emberek főbbnek téged nálamnál? holott én a' legelső asztaloknál is megjelenek, midőn te fáradtsággal bolyongasz ide'stova a' virágokon 's fűveken? Ekképen szolt a' henye Légy a' szorgalmas Méhhez.

Te hivatlanul jelensz-meg, 's akkor is csak-úgy mint Légy. Ez lőn a' felelet.

A' Lepke.

Egy grófi ebédlőnek ablaki (nyári nap lévén) nyitva valának. Némelly ottan tévelygő Lepke tellyes nyugalommal a' palotába lebbene, 's körül-repdésvén a' szép falakat és szokat megdicsérvén, az asztal végéhez illana, 's oda-telepedék. A' szolgák észre-vévén a' váratlan vendéget, megakarák azt űtni, de ez gyorsan felkerelkedvén, azon veszteséggel szabadulhata-meg, hogy a' mint űzetett, himes szárnyainak díszét az ebédlőben hagyá.

'S hány ilyen nem hagyja becsületét az ebédlőben!

Az Öreg Vitéz és a' Fija.

Bisonyos Vitéznek fegyverházába, mellyben régi fegyverek tartatának, némelly új-
időkori kardok vitettek.

Hogyan Atyám? 's megengeded é az újságot a' tisztes hajdanság' templomába menni? mond a' Vitéz' nevendék Fija.

Miért nem? felele az Öreg; ha fegyvertáramat gazdagítják, 's még inkább tündököltetik.

Flóra és Zephyr.

Megjátszta vagy, Kedvesem; mondá Zephyr érzékenyen Flórájának. Megjátszott téged a' mesterség, melly rózsádat, virágdat emberkezek által kimunkálá. Nem sírsz e?

Sőt örvendek; felelt a' vidám Istenné, 's örvendj te is jó férj, mert a' mesterség dicsőt engem, (mit te kijátszásnak vélsz) és alakért hozzám folyának.

Zephyr megbílé Flórát szép szaváért.

A' Pipacs.

A' mezőn játszó gyerkőcze még meszszéről megsejté a' bíborszínű Pipacsot. Elbájjoltatván azonnal, Őrvendő futással törekvék azon kedves kinézését magáévá tenni. 'S mikor leszakasztván körülszemléléné 's megszagolná, így szóla: való, szép sámed van; de, kár, hogy rendetlen viseletű és rozszagú vagy.

A' Basarózsa.

Azon megvetés, mellyel a' csinosultabb fiatallág engem illet, (úgymond a' Basarózsa) méltán büntethet illy nagyra-vágyót, mint a' müllyen én valék: Virágok, halljátok gyász estemet.

Legszébb alakja voltam hajdan a' mezőnek, és, miről elegen dicsérének, szerény, illatom kellemes 's mészaze-ható. Elbizám magamat szépségemben, 's keribe vágytam. Mellettem sétála égykoron a' Virág-Istenné. Vigy engem csillogó tábláidba: így esditem ő neki.

Meglőn a' kérés' teljesülte; de harmad-nap' múltán valómat elváltozva lelék; temérdekelve 's rozszaggal kedvetlenkedve állék mostani természetemben. Az Istenné ellen akarek panaszolni, de némelly szellő megelőze:

Nem valál megelégtülve sorsoddal; ekkép suttoga; undor nagyra-vágyás készlete. Minden illetén fesszengő érdemli, hogy a' megbecsültetés helyett a' sorstól ostort vegyen.

A' Konkoly és Búza-virág.

Úgy látom, hogy az emberek nem jó szívvel szemlélnek itt engem a' kalászkok térszágában; ilyen szóla egykor a' Konkoly az égszínű Búzavirágnak; téged pedig (folytatá) elnéznek a' gabona között. Ezt nem gondolom igazságosnak lenni.

Miért nem? mond a' Búzavirág. Én veszedelmes magvakat nem hintek mint te.

Az Almafa.

Miért fosztolok-meg minden becsemtől, ti a' természetnek mostoha férgel! ekképen pörlött az Almafa kesergő bosszúsággal a' lombjain édelő hernyókra.

Hogy illy sorsra jutál; feleljenek az evők; tulajdonitd jó ízednek 's hozzád vonzó szerelműnknek.

A' Fülmile és Csíz.

Müllyen ártatlan gyönyörrel foly zengeted, szép madárka! csudállak, és üdvözlelek. Így szólt a' Fülmile a' mellette hangozó Csízhez.

Hogyan, báj-énekű Fülmile?! mond amaz; te, nálamnál főbb, te dicsérsz engem?

Minden sorsnak igazság adja tanácsúl, hogy a' mi szép, azt az alsóbb rendben is megismerjük, 's elbizottság ne kösse-be szemeinket. Imígyen válaszolt a' Fülmile.

MARÁNY.

14.

Jutalom Ajánlás.

A' F. M. Orsz. Minerva harmadik Eszt. Folyam, 4-dik Negyedének tizedik Füzeteiben, a' 3-dik Szám alatt nyomtatott ki egy rövid *Értekezés a' Római Nyelv' becséről*. P. A. név alatt. Melly *Értekezésnek'* Szerzője, a' mint megtudtam, egy a' Debr. Ref. Collegiumban a' Felsőbb Tudományokat tanuló, igen jó reménységű Ifjú. Mellyre nézve, ugyan azon Debreczeni Ref. Collegium Tanulóinak ezt a' kérdést teszem-fel az Írásra:

„Exponantur Causae: — ex natura linguae Latinae, et ex Historia Universali depremendae, ob quas lingua Latina, destructo etiam Imperio Romano superstes manserit, nunc etiam superstes sit, et in posteram etiam superstes mansura, nec inter lingvas emortuas, — ut reliquae antiquae, — referenda videatur, cum lingua Graeca, nihil virtutibus suis Latinae cedens, et multo haec antiquior, per paucos nomeni, apud omnes gentes cultioris Europaeae, culta semper fuerit, et nunc etiam colatur?”

A' Görög és Deák nyelvnek Professorát, Tek. Péczely Jó'sef Urat kérem-meg, — küszölvén ezen akaratomat, egyéb Nagy Tiszteletű és Tekintetű Professor Társaival, — hogy adjaki ezt a' kérdést a' Debr. Ref. Collegiumban Tanuló Ifjakkak olyan módon, a' mint a' néhai b. e. Hatvani István Professor Fundációja szerint szoktak Esatendőként a' Tanuló Ifjúságnak kiadattatni a' Matériák.

A' legjobb írást készítönek, — mellyet megítél a' Literatúrának Professora; és, ha tehére nem lenne, vagy sok foglalatosságitól rék érne, ott helyben lakó Fő-Tiszteletű Superintendens Budai Esaiás Úr, — Jutalomól 42 Váltó forintokat teszék-fel; azt a' 42 forintot, a' mellyet azon Ref. Collegiumban, midőn ott tanoltam volt, nyertem a' T. T. Professorok' Itélete szerint, a' Hatvani Fundációból, a' midőn 1799-ben a' Századnak a' végén kiadta volt az Írásra a' Tanuló Ifjúságnak, most Superintendens, akkor Historiát tanított Professor, Fő-Tiszteletű Budai Esaiás Úr, ezt a' kérdést: „Quae nam litterae fuerint in Hungaria hoc toto Saeculo XVIII, unde eae, et quibus de causis creverint, aut impeditae fuerint?”

Szeretném pedig, ha a' feltett Kérdésre, nem-csak Deáktól, hanem Magyarúl is tevődne a' Felelet, azért: hogy a' Magyar írást, a' mellyik a' Jutalomra méltónak ítéltetett, a' F. M. Orsz. Minervába kinyomtatattam, reménylván: hogy a' Literatúránkat, olly buzgón elő-mozdítani szerető Typographus Ellinger Úr, örömet kifogná nyomtatattatni; valamint est is szeretném, hogymég ebben az 18:8-dik Esztendei Folyamatban a' 4-dik Negyedben kinyomtatódhatnék, ha előbb nem lehetne.

Talán ezen cselekedetem másokat is fog az Ifjak' serkentésébe serkenteni, és az elvett Jó-tétevénynek egy, vagy más úton leendő vissza-fordítására, a' háládatosságra tanítani. Engemet erre nem a' becsület keresés, hanem a' Szombat, a' Chernák, és mások némas példái, a' nevekűdő Ifjúságra való szives tekintet ösztönöztek.

Debrecen, Bőj-telő Havában 1828.

VARGA ISTVÁN, Predikátor.

15.

Tisztelet az Aszszonyoknak.

(Schiller után.)

Tiszteled az Aszszonyt! mert csak ő költözé
A' jó'sát, az élet' tövisse közzé.

O fonsa szerelmünk' szent kötelet.

A' szép érzés' tűzét, mely lángol a'
Mejjében, ápolgattja szűz fátyola
Alatt, mely őrzé-tiszta kebelét.

De a' Férfjú indólatja
Az igazság' partjain
Át-csap, lebeg gondolatja
A' szenvedés' habjain.
Messze útas vágyakodva,
Szívét nem pihenteti,
Édes álmát, tusakodva
Messze földön kergeti.

De az Aszszony bájoló pillantaja
A' szűkevényt meglátva tartóztatja,
A' jelenlétét észére adván.

Hiv leányai a' természetnek,
Megelégedést csak ők követnek;
Az anyák' konyhájába maradván.

Ront a' férjú mint ellenség,
Erről iparkodik
Mig csak életében nincs' vég,
Nem nyugszik, nem lassodik.
Teremt, ismét elpusztítja —
Kivánsága mindig nő;
Többre magát így újítja.
Az elvágott Hidra-fő.

Az Aszszony megéri e' dicsőséggel;
Ha a' jelenlévő gyönyörűséggel.
Orómmal gondoskodik házába

Keskeny korlátja közt sokkal szabadabb
A' Tudósnál, Költőnél, 's gazdságbb
Mint ők — az Ideák világába.

A' bűszke férjú' hűlt mejje
Mig magával van tele;
Nincs nála Szerelem' helye,
Melly két szívnek kötele.
Nem adja szívét cserébe,
Sírásba nem osztozik;
És az élet' edzésébe
Kemény vassá változik.

Mint rezeg a' Zeű' csendes hárfája
Ha a' levegőt lassan fujdogálja:
Ily mozgás van az Aszszony' lelkében.
A' baj' látása keblét hánykódtatja,
És a' szívből fakadt könnyek' harmatja
Mint a' gyöngy — úgy sugáznak szemében.

Ha erős a' hódoltató,
Az övé az igazság.
Rab a' Persa — just mulató
A' fegyveres Scithasság.
Hadst indít egy-más ellen
A' vad, 's buta kivánság;
A' béke futni kénytelen,
Mert a' harag polczra hág.

Az Aszszony rá-besszélő kérelemmel
Az erkölcsön királyi pálczáat emel,
A' dörgő czivódást elmémitja;
És hogy az erők, mellyek versengenek,
Barátkozva össze-ölelkezzenek,
Seeliden az Aszszony megtöntitja.

B **

Canzone, Hívemhez!

Szelid álmok, báj-képzemények,
Vágyások, küszdések, remények;
Varázs meny' a föld' térein
Csendes hangok, népes világok
Bánat-nevelte szűz virágok,
Az álmolás' szép kertjein. —
Egy kis fűzérbe össe-sonva
Erzelmes órák' kincsei,
Hol a szív-lángzat egybe-vonva,
Szentén erőt rejtekében
Mint a virág földünk, élében' —
Rajtok csüg'nek bűm' könnyei
'S a' színek' játszódo' kecsében
Szólnak szívem' érzelmei,
'S a' mi mély éjbe szunnyadt
Szem' id' szelid tűzű sugárút,
Szerényen ad áldozatot
'S kifejtve hívem most néked hodát. —

Elő tűzében a' koránynak
Órúlva az új ragyogvónynak,
Emeltem gyöngye szárnyaim
Béjártam a' himes mezőknek.
Be tájít a' lombos tetőknek,
'S méh-ként szívtem kis dalaim.
Körmoly zajok rémítgetnek —
Mérges pók-hálóit foná,
Dongás zavarta rengeményeit.
Sóhajásnak friss érzeményeim
'S kis szárnyam magát megvoná,
'S magas reptű vidam reményim,
A' csendet választák honá, —
Szerelmi hajnal serkene
'S tűzének rózsálló sugárból
Keblembe szállt a' dal' Istene,
'S most csak dal zeng csendes homályból.

Áldoztam a' szép Istennének
'S a' mit a' gyors perczek szülnének,
Lángzó szívem' szép álmait
Álm'innak fellengző reményit,
Szemem' könnyit, tűz érzeményit
Csüggesét, bátor vágyait
Művész tanítvány festegtettem,
Idomként szolgált a' bel-világ.
Mert hű, forró, szentül szerettem,
'S hogy a' dal' édes Istene

Megáldá halhatlan kegyével,
Megtölté keblem' düsz tűzével
Szerelmed, Költődde' kene
'S bár vívtam a' sors' vad neszével
Lantomból lány hang serkene,
'S hang-háló szőtte életem
Egy bájlo harmóniába,
Vad zaj között vigált érzetem
'S minden percz egy menny lón magába.

A' Szirt a' föld' sötét élében
Al-világok csudás körében
Hol iszony' s rémek tengenek,
Kívül virág-színtől ragyogva
Benn láng-űrvényekben lobogva.
Arany' s gyémántok termenek,
A' bányász' őre, hiedelme
Láng-ként mutat szép kincseket,
A' mélybe hűje kalászra
Mélyebb-mélyebb, keblebe húzza
Dal-hangnál néz, vizsgál az elme,
Nem retteg, nem fél vézseket,
A' szirt-eret remélve zúzza
Szép hive fenn nyújt díszeket,
És rakva szerzeményivel
Öröm-köny regve bús szemébe;
Újját napjához kezdé fel
Szerelme láng'zván hő szívében.

A' hajnal' rózsálló tűzében
Az ezüst hatyú álmodozza,
Élet szerelme hő keblében.
Sik útján bájlo dalait,
'S ha az alkony-tűz aranyozza
Üszásának határait
A' mit álmodt' s képzele;
Magas szelid lány hangzatokban
A' viz' tükrén cvezteti,
Dicsőülése' túl honába. —
Csak egy dalt, báj dalt zeng azokban
'S elmerölve a' Harmóniába,
Végét bús hangon hirdeti,
Zengtem, szerelmem' dalai
A' szerelem egyszer hevít. —
Vedd — éltem legszebb hangjai.
Legédes' b' álm' szólnak itt. —

HÖSTELKAY.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

*****

Harmadik Füzet.

Márczius 1828.

16.

Mi a' Nemzet? a' Társaságok' eredete.

(Folytatás.)

A' Nemzetet értjük egy oly különös csoportját az Emberiségnek, mely különböző érzéssel, ízléssel, nyelvel, köntössel, 's élet-móddal külön társaságot formál. — Egy vagy több igazgatók alatt, más tartományoktól egészen különböző törvények, 's igazgatás mód által él maga szabadságában — vannak saját jussai, függetlensége, szerzeményei, 's birtoka — szabadon tetszéssel gyakorolhatja jussait.

Számtalan kisebb nagyobb csoportokra oszol-fel az Emberi-nem, 's annyi külön al nemeket formál, — annyi Nemzet valékány különös gondolkodás, emberek egyesüléte, kik természeti bántathatlan jussoknál fogva egy-egy részét, egy tagját tessék az Emberi-nemnek, 's egygyütt az egészet, melyben a' legkisebb és legnagyobb egyenlő jussal bír; egygyütt formálják az emberiséget, mely név alatt értem a' Nemzeteket 's ezek alatt az Emberi-nemet.

Ha egy tekintetet vetünk az Emberi-nem' történeteire, 's annak gyanítható gyermek-idejére felelmedünk, (noha erre a' természeti dolgok' nevékedése 's elfogyása, nem elég erősség) azt kell sejtenuünk, hogy ezen úgy-nevezett gyermek-korban semmi társaság, semmi egyesület nem volt — szabadon kerenge ki-ki a' természet' kebelében, kitéve minden viszonytalanságoknak, 's nem vala még csak árnyéka is a' társaságos életnek, ha egy éhsége' csillapítására elbolygott 's élelemre talála. Egyedül emészte - meg azt, 's minden további czél, gondolkodás, 's kinésés nélkül hagyá-oda azt a' helyet, ha a' természet szükségét kiélégíthette, kevéssel vala még az 'ember több az oktalan-állatoknál.

F. M. O. Minerva 1. Ngyed. 1828.

12

Azon szerencsétlen és boldogtalan idők voltak ezek, melyekben a' nyomorult, társaság-nélkül való ember, vad-állati szabadságában maga fítumainak, természeti szüksége érzéseinek; az ég és föld' minden viszontagságaival való küszködésnek volt hagyva. Ha a' régi emlegetéseknek hitelt adhatni, az Emberi-nem' déd-ős atyai kietlen pusztákon sűrű, rengetegekben, mély barlangokban laktak, honnan gyakran csak azért jöttek-elő, hogy magoknak megválasztani nem tudott árthatmas eledelüket keressenek, azok felett a' náluknál erősebb, kegyetlenebb, véreng'zőbb, fene-vadakkal megküzdjenek, 's gyakran éhségek' lecsendesítésére keresett falatjokat ételekkel fűzessék. — Boldogtalan idő-zak! melyben a' lélek, az értelem'világa, ez a' teremto'i szikra az emberekben még szunnyadott, annak annyiféle nemes tehetségei fejtelten megköltve pályában heverték, mennyi idő-knek, mennyi éveknek kellett eltelni, hányféle generációnak, az örök halgatás' éjébe béméridni, azon idő-kkel; melyek őket magokkal egygyütt születni 's elhalni látták! Mennyi Nemzetségeknek a' világ theátrumáról eltűnni, míg a' nyomorult vad-állati szabadságban élő ember, tulajdon természeti szükségei gyengességének eleven-érzése, az egy-mást kölcsön segédre, 's az ebből származott társaságos élet-örömeire megtanították.

Mikor jött-ki az ember az egyedül-valóságból, arra a' História nem emlékezik, mert ez is csak a' lélek' tökéletesebb kifejtődésével, kezdett a' történetek' és emlegetések' mohos év-könyve lenni, hanem-hogy mi-csoda rugók taszították-ki őtet annak kebeléből, az okosság így határoz: az ember' test-növésével, erősödésével, egy titkos tűz kezdett futkosni az erekben, mely a' szívet melegíteni kezdte, 's homályos vágyakkal töltötte-bé azt; felsőbb érzésen lebegett-elő, új, addig ismeretlen világ nyílt-meg az ifjú előtt, lehasadósott a' hályog szeméiről, az új tündér sphéra' szépségű kellemei magokhoz ragadták, elbájolták, meghódították a' szilaj-lelket; az ember látott, érzett 's lelkének magas küzdelései alatt, meje dagadott és emelkedett, érzette szívében a' nagy irt 's gyaníthatólag a' házassági szívet álla-fel legelsőbben, a' Természet' Szent Templomában, annak Szent Öltára előtt, annak szent ösztönére, 's szózatjára. De itt nem állapodott-meg más az emberi természet 's a' léleknek türekedése többre vágyott — az élet' ezer szükségei a' természet fentebb rendelései megtanították az embert becsülni segéd-társát, 's az egymást láthatás' öröme, nem engedte őket többé messze-távolozni egymástól. Tulajdona az emberi szívnak, hogy a' kit szeret ohajtja annak társaságát, becsülni azt, véle terheit örömeit megosztani, 's azt segíteni kívánja. A' gyámoltalan erdei lakót, 's kietlen pusztán vándorlót, gyakran szomoró csapások érték; hallotta a' kietlen pusztákon által a' rengetegekben, 's mély barlangokból a' hozzá hasonló nyomorult teremtet' sikoltó kiáltását, ez felébresztette szíve' fenekén a' természet' szózatját, segédjére futott annak, 's egygyütt érzették a' megszabadítás' kölcsönös örömeit, majd a' mint nőttön-nőtt ismeretsége, akkint szaporodtak szükségei, 's tágasabb társaságért küzdött keble — most a' ragadozó állatok dulták-fel csendjét, elkaptották kedveltjeit, majd a' tél' sanyarjai ellen több oltalom kellett, 's több naponként nagyobbodó szükségei az életnek, kényszerítették más segéd-társakért ohajtózni. Így állott-össze elsőbben egy kicsiny házi-familiákból álló társaságos csoport, 's oltalmat, segédet eskült egymásnak. Szerencsés idő-zak, melyben az ember boldogságának talp-köve megvetetett, 's az értelem világának napja felmosolygott!

Lassan-lassan megtanulta ugyán az ember ismerni szükségeit 's könnyíteni is azon, de még ezen Ember-csoport egymásnak nem sok segédjére volt, máspró Társaságok is állottak-össze, 's közelített az idő 's nagyobb polgári Társaság' alapját megvetni. — Ez azon idő-szak, melyben a' magány' unalmából, 's gyámtalanságából, össze-csoportozott emberek, semmi rendről, semmi Elöl-járóról nem tudtak, a' poétai hevült phantázia' arany-ideje is eltűnt, 's következtek az úgy nevezett exult és réz, de még is boldogabb idők, az arany-időben ki-ki csak magának éle, csak magát boldogítani volt tellyes igyekezete, senki' terhei nem nyomták a' más vállát, ha felebarátja gyermekét, a' Tigris elragadta; nem sokat sajnálkozott azon, 's ha éheztek; nem nyújtották egymás' enyhítésére falatjokat.

A' Társaság' nagyobb kerületében is által-hatván némelly erőszakos indulatú emberekkel a' zabolátlan vad-állati szabadság' lelke, 's törvénytelen élet-mód, minthogy mindenkor különbözők és elegyesek voltak a' karakterek 's lélek' vonásai; gyengébbek javait az erősebbek, erőszakosabbak elragadozták, nagyobb csoportok rohantak a' kisebbekre, 's mikor már a' vadak' öldözései előtt hátróságban voltak, ezek emésztették-meg őket. — Illy élet volt az — illy élet volt az elő-idő szaka, örök félelem, 's nyughatalanság dulta-fel nyugalmakat, míg végre a' tapasztalás azon idő-pontra hozta az embereket; melyben észrevették, hogy minden társaságos egyesületnek hasztalan, ha midőn egy kettő segít, a' más hátra-vonult, hogy az önn-haszon nem boldogítja az egészet, hogy oly sok különböző karakterű, érzésű, hajlandóságú emberek, szorosabb rend-szabások, megszorítások nélkül fenn nem állhatnak, hogy egy Társaság' talp-köve, melyet keményebb kapcsok nem erősítenek, minden menykő-ülésre megrázkódik, ha a' Társaság' nyugalmát dúló erőszakosok' háborgatása, 's a' restek' dologtalansága, Törvényekkel nem zaboláztatik. 'S a' Társaság jobban fenn-állhatása, megmaradhatása, szüksége, így kívánta a' hosszan-terülő Nemzeti-szabadság' határait megszűkíteni, keskenyebb határok közé vonni; így látták azt: hogy melly elkerülhetetlenek az Elöl-járók, mint a' csontok a' testben, melly nélkül az egész alkotvány össze-romlik; 's ennek a' nagy czélnak jobb móddal-való kivihetésére több gyengébb és erősebb társaságok csatolták össze magokat. Így állottak-fel az Országok és Birodalomnak, kisebb vagy nagyobb Státusok, értelmesebb Fők' kormánja alatt, 's így fundáltattak a' törvényeken.

Eleitől fogva különbözőle igazgatás-módok alatt egyesültek az emberek, 's innen származtak annyi formái, melyeket a' Nemzetek bévettek, 's gyaníthatólag a' Pátriarchiai vagy Királyi igazgatás volt a' legelső és legrégebb, mellynek eredete a' ház-népi igazgatásban van. Mert kezdetben minden Gazda maga háza-népe 's alatt-valói körében Királynak neveztelett, mint ez világos az Ábrahám példájából, ki vele egy hosszú völgyben lakó tizenkét hasonló Királyt győzött-meg. Ellenben úgy látszik, hogy a' nagyobb és kisebb Társaságok' egyesületjével, minden igazgatás a' Nép' kezében volt, ha valami baj adta-elő magát, minden a' Gyűlésbe futott, 's véleményét a' többekéhez adta, minthogy a' legkisebbnek is jussa volt az igazgatásba szólítani, ebből a' sokféle látású emberekből álló Társaságban sok zür-zavarok estek, ha egygyik a' mélyebb-látók közül fent-állhatások' legjobb módjait elő-adta, ha eszközöket mutatott az akadályok' elhárítására; egy más, kinek sem lelke a' dologhoz, sem béliátása, sem ítéléte, sem értelme művelve, de azt még is érzé; hogy

szollani jussa van, vagy talán gyakrabban a' dicsőség irigyléséből, melyet a' jóvállást már sokszor nyerttől elperelni végyott, ellene mondott annak, 's mivel az illy viszketes elemek száms eleje őszt őszt, mindjárt kapott magának segéd-társakat, 's így többnyire vagy zavargva osztott-el a' Gyűlés, vagy olly határozásokat tettek, melynek terhe alatt sokáig nyögöt az egész. Ezekből a' lett, hogy az Igazgatás okosabbakra, kevesebb számú értelmesekre bízott, minthogy az egész nép minden aprólék dologra össze-sem gyűlhetett, 's megvetődött az *Aristocrásiá* kezdete; maga a' Nép ismérte-meg sokszori bukásai után hibáit, 's kedveltjeinek engedte a' felvigyázást, vagynémelly ravasszok' fortélyjaikkal annyira vitték a' dolgot, hogy kezekre játszották a' Nép-uralkodást. — Majd ezeknek tetszése szerint folyt az igazgatás, de ezek is önkények szerint nem bánhattak, mert eleinte hatalmok igen csékély volt, 's parancsok csak a' tellyesítés' tetszése szűk körében határozódott 's ezeknek inkább csak Gazdagjai nyertek köz-javallatot, mint ez tulajdona a' köz-népnek, hogy a' gazdagsággal mindenkor több értelmet hídjen össze-kötve lenni. Ennek következtése lett az egyedül uralkodás, melly majd tyrannizmussá majd despotizmussá fajult, míg végre feltaláltat a' határok között szorított legjobb egyedül-uralkodás, melly a' Fejedelmi és Pö-rendi Igazgatásának szerencsés elegyítésében áll.

Itt vettetett-meg lassan-lassan a' Státusok' talp-köve, mindennek akkora pálya jutott, melyet meg-nem erőltetve futhat-bé, 's a' végtelen sok száz viszongásoknak egyszerre vége lett. Most nem volt senki többé magié, az ember a' czélnál volt; az addig határtalan természeti juss kezeken-yeb' re szorítottat, 's meg volt határozva ki mennyit tégyen; meg az enyém, és a' tied — a' társaságon kívül-való természeti jussából sokat elvesztett az ember, de ezen veszteséget a' Státus száz újabb meg újabb addig ismérletlen nyereséggel pótolta, most a' Státus lelkeinek munka 's értetlenjeinek, halgatás intetett; nem lehet minden ön-fejű tapasztalatlan eszelősnek, a' Státus' fenn-álhatására intezett legszentebb plá-nokat megrendíteni, — az átalakodottságnak parancsoltak; 's akaratját a' Státus' czéljaival megegyező léptekre kényszerítették és hajtották, nem dögött egy Demagóg is a' Hazaszentjeire, ha ő úgy nem látta az egész jávára czélzó intézeteket, mint az a' ki kívülről nézte az alkotvány' össze-függését, a' Státus maga kívánt- meg mindent magától, csak magától kívánt függeni, mellynek rugója az elromolhatástól való félelem volt; 's örök munkás helyhezette magát, részeinek kicsapongani nem lehet — minden tagja észre-vehetlenül épült, 's boldogsága erős lábra-állott, vissza-térni látszott még egyszer a' néhai-kedvelt Ideálok' ringató álma. —

Találmányok és Tudományok.

Számtalan esztendő 's talán ezredek folytak-el, ha-csak ugyan volt egykor az Emberség' gyermek-ideje, míg az gyenge-korából ifjúságra lépett. Számtalan éveknek kelle ad-dig át-repülni, míg az egymást boldogító Társaságok, jól alkotott birodalmak felálhattak. Eleinte az emberek igen csékély-észekkel bírtak, 's találmányaik is a' szerint mint szűk.

ségeik, hova-tovább szaporodtak, tökéletlenek 's idomtalanok voltak. A' legelső Társaság csak egy kicsin-kivájt föld-barlangban, kő-sziklák üreibe, vagy a' szélesebben terült fák lombjai alatt lakott, 's két vagy legfentebb három vagy négy emberek' társaságába állta, kiket egy természeti hajlandóság 's a' Nemi ösztön csatolt egymáshoz. Itt találta-fel az ember időnként azon eszközöket, melyekkel foglalatosskódó lelke ötlet gazdagította 's az életet könnyebbé, ingerlőbbé, 's nyugtábbá tették. — Itt a' népesség magosabb örömeire — mikor ismeretei mások' találmányival is gazdagítottak, megtanítottak, az észak' szigorú szelei 's a' sanyar telekben miként oltalmazza magát a' hideg ellen; történetből bukott rá valamely fedezőre, mellyel mezítelenségét eltakargatta, majd az állatok' levont bőreit használta arra, 's így megvolttá az első lépés a' köntös készítésre, a' szelidebb állatok vagy önként oltalma alá vonták magokat, vagy ő szelidítette 's lakó-társai, házi-barátjai lettek. Ezek csoportokra nevekedtek, 's a' birtokos köztök töltötte életét, legelőkre, tarlómányokra bolyongott velek, a' hogy a' víx' vagy élelem' szűke kívánta — tejjel, húsokkal élt, bőrökkel ruházódott, az új helyekre új vidékekre költözködés, azoknak terméseivel, földjével, ég-hajlatjával-való megismerkedés értelmét, lelkét művelte, 's újabb tapasztalásai, új találmányokkal felfedezésekkel gazdagította, mikor a' nap' égető sugárai Délpontjáról hevítve lövődtek alá, 's nem vala fa, melly alatt megpihenjen, megtanula valami sátor-formát is csinálni azokból, 's a' pásztorkodás szelleme megszállotta az embereket, 's elő-mosolygott az elő-idők' nem költött Arkádiája, a' Gesznertől híven másolt Ideál, 's ezen igen is boldog idő-zsák a' találmányoknak, 's az élet számtalan ingereinek újabb pályáját nyitotta.

Tryptolém' s Tubálkain' új találmánya hihetetlen nagyot segített a' pallérozódáson, az addig kóborló csoportok most állandóbb élet-módot választottak, majd *Erichon* könnyített az addigi kapálás' terhein az ekével, 's majd megtanulták magok helyett barmokat fogni abba, mellyet addig magok szántottak. *Erichon* szánta volt, 's ezen félszegség a' ezekér-találásra adott alkalmatosságot, 's ebből újabb feltalálások lettek — 's ha ezen tetsző hibát ne ejtse a' természet, meddig kell vala el-lenni még egy gazdagító találmány nélkül az embereknek? Illyenek a' természet' rejtekezései! egy rendületlenség ezer meg ezer fontos következeseknek oka, mellyek kimaradhatatlanok a' természetből.

Egy általán fogva minden feltalálás, elsőbben tele hűjannal, 's nagyon tökéletlen vala — ételek is eleinte nyers volt; 's kitudja mennyi ideig nem esmérték a' tűzet is? — sok időre juthattak az élét tökéletesebb készítése módjára — 's más mesterségesebb találmányokra, 's melly sok volt még hátra' a' találmányoknak azon meredek tetőjéig, mellyen ma áll az *Emberiség*.

Minden akkori hibái mellett is a' szántás vetés 's ércz-művelés nagyon nevezetes 's fontos találmány volt, nem veszték-el, 's mennyien lételek' elsőbb éveikben, mellyekre egy 's más történet alkalmatosságot szolgáltatott az írás nem léte, 's a' szorosabb társasági egyesületek hasznainak nem ismerése miatt; egy igen fontos 's nevezetes találmány volt a' Görög-tűz, mellynek eredete a' Chinaiktól származott, a' Görögök tökéletesítették, az Arabsok éltek-véle, 's végre annak irtozatos új formában-való ültöztetése 's feltalálása Schwarz Berthold nevét halhatlanította. Ennél fontosabb, hathatós'b 's az emberiségre nézve jól-tévőbb volt, a' melly Thébében találtott ennek egykori Királya Cádvsus, az

mondják, út betűvel mindent letudott írni, 's gondolatjait másokkal közölni; végre megjelent a' nyomtatás, ez a' legtekélyesebb 's legnevezetesebb találmány minden kibeszélhetetlen hasznos következtetéseivel egygyütt, 's Guttenberg, Gänsefleisch, Faust és Schöffer legfőbb boldogítói lettek az Emberi-nemnek, 's melly nagy feltalálások nem lettek ezek után a' papiros és óra-csinálás, a' messzse-látó, nagyító, és szem-üveg készítése, 's más sok ezerek mellyeknek neve Légio.

Sok más hasznos találmányok vesztek még el, mellyeknek ismérte és tudása a' mai időkre által nem hatott, 's mellyeket a' későbbi Világ meséknek, regéknek tartott, 's tart nagy résziát még ma is, de vallyon nem ezen regék adtak é' s adnak é' lételt sok ezer fontos és hasznos felfedezéseknek. — Rege volt Dédalusz, Bellerophon, Persziusz, 's a' görög Mythoszok, 's nem valóstotta é' az ujjabb idő azokat?

Montgolfierben, Degenben, ismeretlennek látszott a' Görög-tűz, 's ugyan ezen tüzet használta azon hamvaiból fel-elevenülni kezdett Nemzet időkben, az őket elnyomott Törökök ellen, mese a' Poeták világa, 's vallyon lesz' é' az mindenha, mint számtalan más felfedések azok voltak egykor, mellyek ma nem azok többé. Veniet tempus, mond Seneca: in quo sera posteritas mirabitur nos tam aperta nescuisse, 's Ovid: Omnia jam sicut fieri quae posse negabant. Aesculáp embereket támasztott, holtakat elevenített 's bár meglehet a' dolog nagyitva van, még sem lehetett minden valóság nélkül, az ujjabb idő üdöste Meszmert hason-forma felfedezéséért, 's ma áldva az ő porait, törekednek az általa talált úton nagyobb igazságokat felfedezni. Magának tartotta é' tehát a' természet a' testek formálását, lételeket és életeket? úgy látszik: az új Chemia fontos felfedezésekkel gazdagította a' világot, 's mit fog szülni a' jövő: azt a' halandók szemei elől vastag homály takarja.

De bár melly nagy és fontos felfedezések, találmányok tétettek is az elme-művekben, és kézi-mesterségekben, bár mennyi új, meg-új osztályokkal 's nevezetekkel szaporodtak is a' Tudományok, bár melly nagy számra szaporodtak is a' nevelő, és tanító Intézetek, kisebb és nagyobb Iskolák, Fő-iskolák, Universitások, Akadémiák, bár melly Légio számokra ültek is a' mindenféle ismereteket, tudományokat terjesztő és tanító könyvek; még is mind ennyi feltalálások, 's ujjabb 's megújjabb Tudományok' ellenére is végtelen kiterjedésű mezők, 's partagok vagnak a' Tudományok' országában, mellyeknek felfedeztetni, béplántáltatni, és haszonnal műveltetni kell. Magok az ismeretes és felfedezett Tudományok is, általán fogva mennyi hiányokkal tellyesek, melly nagy puszták, üregek, 's foltok vagnak azokban, mellyeket nagy résziát még felfedezni 's bétölteni kellene, de az emberek 's a' mai világ ollyanok a' tudományokban, mint ki soha jól nem lakik; mint a' gyermek, ki több-féle bábjai között örömtől részegen nem tudja, mellyikhez kapjon előbb, mindeniket felkapja, 's meg elmellözi; mint a' lepe, melly virágról-virágra repeng, mindenikre rá akar szállani 's egygyiken sem nyugszik.

Ha a' szemlélődő tudományokat félre-teszzük is, mellyek a' csupa józan-okosság háttér lineájában esnek, magok a' tapasztalás alá jövő tudományok, és ismeretek is tellyesek hiánosságokkal, a' föld-részének ismertetésében, bár-ha sok felfedeztetéseknak örülhünk is, bár-ha azok magokban egy nagyon becses és szép gyűjteményt foglalnak is; még-is mind-ezek mellett is szinte egy hason-fele a' föld-golyóbisának ismeretben. Még igen keveset tudunk Afrika bel-részeiről, 's még kevesebbet Ausztráliáról, elég is-

meretlen részei, helyei vagynak Amérikáknak és Ásiának is, a' Természet-História és Fizika, bár melly nagy, és felfedezésekkel gazdagítottak is, hasonlólag sok fogyatkozásokkal telyesek; nem isméri még a' Természet-História a' föld' belsőbb részeiben rejtett Insectumokat, Férgeket és Bogarakat, mellyek magoknak élelmet és élelet ott találnak, ki tudja még számba-venni a' Tengernek minden állatait, bogarait, és férgeit, 's mennyi vagyon még a' Plánták' és Kővek' nevei között ismeretlen, ki tudja a' Plántáknak 's főként a' mérges és ártalmas füveknek általánosan minden hasznait, mellyek bizonyosan hason-nélkül és ártalomra, 's így czéltalan teremtve csak-ugyan nincsenek, ki tudja a' természetnek minden és annyi millio meg millio titkos és elrejtett erejét és munkáit, ki tudja megmagyarázni a' Magnetizmus' titkait, az élel és halál felbomlás' és megújulás' elrejtett munkálkodásait, ki tudja tulajdon-képpen a' viláosság' és melegség' principiumait, miként származik az, mik' annak alkotó részei, miként közlődik az a' testekkel? ki tudja azon fedező titok-fátyolt fellebbenteni, miként közli a' nap a' maga melegségét és vilá-gosságát a' maga országabeli Plánétákkal? A' Természet-História még csak külső formá-kat, élel-módokat, állati-természeteket 's klasszificatiókat tanít. A' Fizika azon részében, mellyekben a' Chémia segédül nem szolgál, általánosan hozzá-vetésekből, feltételekből, okoskodásokból áll. A' Chémia igaz ugyan, hogy sok dolgot készbe felbontani, 's a' mint ők állítják kifogni is tudnak, tudják a' testeket is szét-repíteni; de mennyi nincs még hátra a' testek' resoluciójától kezdve azoknak compositiójáig. Szinte ilyen formálag vagynak más tudományokkal is, például: ki tudja megmagyarázni a' Természet' titkait, készülés-módját az állatok' neveinek 's plánétáknak fenn-tartásában, 's az arra való titkos üzaton' készüléteiben, a' nemzésben és fogantatásban, a' magvak' érlelésében a' tápláltatásban és elő-állításban, ki tudja megmondani a' Generáziók és Degeneráziók' elrejtett okait a' növé-sekben és elenyészesésekben, vagy elmeceveszésekben, aprósodásokban? Így melly kevésbé ismerjük önmön magunkat, környülményainkat, testi alkotásunkban; így nem tudjuk megmagyarázni a' test-ízületok' hajlandóságok' rugóit, üzatióneit a' testben, így nem a' lélek munkálódásának is okait, az azokat serkentő mozdító okokat. Magok a' föld-mérési, Geo-metriai tudományok is, mellyek még eddig legtökéletesebb tudományaink, több helyeken homályosok, tökéletlenek, világosítások, demonstráziók, megmutogatások nélkül szükölköd-nek. A' Gazdasági-tudomány Georgikott, melly valóban az élel' talp-köre, bázissá, melly minden-éddig ismeretes Tudományoknál nagyobb tekintetet, figyelmet 's elsőbb helyet érdemelt volna; fájdalom! csak-nem egészen partagon áll, 's mennyi a' homály, 's fel-fedezni való hely még csak itt e' földön is, elkezdve a' legkisebb állatocskákon fel a' Czeti-g, Elefántig 's az Emberig, 's mik' nem lehetnek még a' Természet' láncz-szemecskéjén kezdve annak legnagyobbikáig, a' Teremtés egygyik szédétől másáig, hová itt e' földi ész-tapasztalás, munkásság soha-sem juthat, csak hozzá vetőleg is. Melly sok a' tanulni való, melly nagy és határtalan a' Természet' hosszú láncza, 's melly rövid az emberi élel, melly gyenge repülétü az ész azokat megfoghatni, megtanulhatni, 's felfedezhetni!

Bár több mint hatvan Tudományok, külömbféle kisebb és nagyobb, al-és felosz-tállyakkal, mellyek magokban mind meg annyi külön tárgyakat, roppant kiterjedésű tudományokat, Classzisiókat formálnak, fírasztják is tehát a' mai tudományos világot,

bár az elégett Alexandriai és Budai Bibliotékák helyet, más amazokat fellyül-haladó tudományos Bibliotékák állottak is azok' helyébe, látni-való még is, melly sok tanulni-valójok vagyon hátra az embereknek 's melly meszsze-még a' tökéletesség' tetője, hova a' mai tudós világ' oly feszdült szorgalommal, igyekezettel, éjszakázásokkal, magok felsáldozásával, 's fejedelmi kölcségekkel törekedik. Anglia, Német, és Franciaországok első rangú csillag gyanánt ragyognak ezek között, 's az azokban élt 's élő, magokat felsáldozott fíradozó nagy elmék' híre-neve soha meg-nem hal, a' vagyonok után sovargó 's kereskedést szomjuzás lelke felébresztvén egy időben a' Spanyolokat, Portugallusokat, Dánokat, 's Svédeket, ezek is sokat tettek. Megtanulta 's megszerette Európától a' Tudományokat Amerika is, a' Cultúra szelleme megszálotta azokat is, 's áhítva törekednek az Európaiak után, 's ha némely közbe-jöhető kétes elakasató környülmények a' tudományi törekedés szellemének ezen repültét meg nem akadályoztatják; a' tudományok' világában sok újabb ismeretekre, nagy és fontos fel-fedezésekre, feltalálásokra tarthatunk számot, mellyet szív-ből óhajtanunk kell.

Szeretett Nemzetem' Nagy-líjai, nagy-lelkű Magyarok! Hazánk' 's Nemzetünk' Históriaja bizonyítja, hogy Nemzetünk idők óta vités, szorgalmatos, tudományt kedvellő, szerető, 's nemessen érső nagy-lelkű Nemzet volt, 's bár-ha a' Haza-oltalom, a' Török, Tatár, vándorló és rabló csoportok, 's más külső Nemzetek erőszakos bűntései ellen csak-nem szüntelen fegyverben állani kénytelenítetett is, még is a' Tudományoknak eleitől-fogva Nemzetünkben sok becüllői, pártfogói voltak, voltak Tudósaink, kik más környülményekben a' külső Nemzeteknek akár-melly Tudósainval, hátra, dicsekedéssel, győzedelemmel megvívhattak volna. Művésünk' dicső napja, szorgalma, gondjai bizonyítják: hogy Nemzetünk mindenben nagy tudott volna lenni, 's mik volnánk most ha ezen nagy igyekezeteket az idő el-ne fojtja. De nagy-lelkű Magyarok! elcsüggedjünk é az akadályokon? Lelkes Magyarok! törekedjünk nem - csak fegyverrel; hanem kultúrai tekintetben is, egy rangot nyerni, Anglia, Német, Franciaországgal, mellyre szívünk, erőnk, tehetségünk, 's igyekezetünk is van, — szemünk előtt tartván ama közmöndést: a' jó Pap holtig tanul.

Szigeti Gy. Mő'esz.

17.

Egy pár Jegyzet a' Kritikáról.

„Kritika nélkül nincs Literatura; lehetnek Ányvotérok, de Literatura nincs; lehetnek emberek, de azért még nincs Státus. A' Literatura Státus; és Státust Igazgató-Szék nélkül nem képviselheti: 's a' Kritika Igazgató-Szék az Irói-Státusnak.” Élet és Literatura. 1826. Negyedik Hész. 303. lap.

Mi legyen a' Kritika közönségesen, 's mi legyen az a' Literatúrára nézve: csak e' rövid de nyomos és való. Mottómból is világosan kitetszik, mellyet a' mi nagy szorgalmú 's szép-

lelkü Sédelünk az idézett helyen monda. Derék és fontos Jegyzeteket olvashatni az *Élet és Literatura*' negyedik Részében, az X. szám alatt 's másutt is a' Kritikáról, úgy hogy erről definiciókat írni nem szükséges; azért csupán egy két Jegyzetet kívánok itt adni, melynek fogalmját velem egygyütt, — úgy vélem — mások is szívesen ohaítták.

Még most is vannak a' magyar Olvasó-Publikum' nem igen nagy seregében olyanok, kik a' Recenziót 's Kritikát csupán nevéknél fogva gyűlölik 's kárhóztatják; de én ezt nem csudálom. Ennek oka az, hogy az ilyenek nem tudnak vagy nem akarnak gondolkozni, legalább úgy nem, a' mint kellene. Ha p. o. valaki egy munkát a' kezébe vevén, azt megolvassa, 's annak vagy a' fátgya, vagy pedig itt ott egy két czifra kitétel nagyon megtetszik, azonnal kedvet lel a' munka nála, mivel azt csak mint Olvasó nézte-meg, nem kritikai szemmel. Azornban egészen másképen fog ítélni az, a' ki valamely munkában legott meg tudja mondani, mi van abban, a' mi nem kellett volna, 's mi nincs, a' mi megkívántatnék.

Nevezetes különég van minden tekintetben magok a' Kritikusok között is. Sokan a' felületes dolgokkal is körüm-rágyva vesződnek 's nagyra tessik az idéltlen kifogásokat is; némelyek csak a' nyelv-hibákat jegyezgetik 's puhatolgatják, mely már igen sok versenyre adott előbbi Literátoraink 's Nyelv-művészeink között is okot. Ez a' neme a' Kritikának legkönnyebbnek, legmindennapijbnak látszik lenni, mivel a' melly Író, vagy Olvasó figyelmez a' józanabb Felekezet' principumaira, 's maga gondolkozik a' Nyelv' ügyében, hamar tehet ítéletet ott, a' hol valami ellenkezőt talál, annyival inkább, minthogy a' Nyelv-tudományban igen sokan szeretik magokat mestereknek állítani, just úgy vévén magoknak arra, hogy minden egyebet kontárokknak nevezzenek; de nem oly kevés fáradozásba kerül az, míg valaki tökéletesen tulajdonosá teheti magának a' kicsinyiségnek látszó Nyelv-művészet' tudományát. Bizony munkának a' tartalmát megrostálni még könnyebb; de hogy az ily Kritika is valóban igaz és tökéletes legyen, ahoz a' legjelesebb tudományos képzettség, nagy behatású józan-ész, és a' Szépnek Jónak legmagasabb érzete kívántatik, különösen akkor, midőn rajzolatot, verset, és muzsikát vesszünk krízis alá. Ezekről úgy ítélni, mint a' tiszta-lelkűséget nagy tudománnyal párosító Kazinczy, 's a' lelkes kombinatójú Kőlcsey, — még a' magyar Literaturában eddig elé nem tudá senki, 's ma sem tud. Nézzük-meg a' magyar Literatura' említett nagy Hőseinek, — kik közzé tartozik Szemere is — eddig napfényre jött Kritikájukban a' egyéb dolgozaásaikban a' művészi rend-szert, a' logikai fogatokat és az aesthetikai vírágokat, 's legott eszünkbe fog ötleni az, hogy ennek *Bouterweck*-et, *Jedn Paul-t* és *Schiller*-t van szerencsénk bírni.

A' nálunk még eddig divatban volt Kritikák, kivévén a' tisztelettel említett lelkes Férjfiak' energiával tellyes Kritikáikkat, — nem tölték-be nálunk azt a' helyet, mely mind-ekkoráig párlogon lévén, sivatag volt: Az érintettem Folyó-írás' kőszorús Kiadóji tudták, miben vala még honni Literátoraink leginkább hátra, kezdik a' Kritikai tartalmú munkákat is adni, vegyítve a' mulattató, saiv-képző 's tudományos elme-művekkel, úgy-hogy az *Élet és Literatura* nekünk kimondhatatlan előre-haladást, 's a' Hazának és a' derék Kiadóknak örök dicsőséget fog adni.

Megfontolást érdemlő fluidum a' kritikai ténta még annak tollában is, a' ki valóban olyan Kritikus, mint lennie kell. A' Kritikát mindég bizonyos szent hév' fellebbanásakor szokják írni, 's ha ilyenkor a' mérő-font meggondolatlan kézbe, a' tanítóhang dühös és bosszút-lehelő szájba kerül, ollysnkor úgy által-lép a' Kritikus a' becsület' és a' Didaktika' verőcséjén, hogy magát egészen elfelejti.

Kritikusnak mindég egyformán szigorúnak kell lennie mások és ön-maga érnt, a' mi pedig ritkán van így; gyakran sepreget más' háza előtt holmi kis pelyhet, mikora' magáé előtt halma van a' gyomnak. Örök csa-tárgyat lel ő maga körül, 's gyakran izen ludat oda is, hol inkább szeretnék a' nyugalmat, mivel a' háborúra nincs is ok; sokszor friggét tör ott is, hol az ellen-fel' hatalmához annyira van, mint egy krajczár ezer forint-hoz. Ugyan-azért néha szegyen-pirólat fedí bosszús arcait, midőn gondatlanúl szöktetvén gyenge nyilat az ellen-hős' mejjére, az aczél-kedel romlástól nem rendülve pattantja-vissza a' tonkútt hegyű nyilat. A' józan Kritikus ellenben ott, akkor, és úgy áll - elő krízisével, a' hol, a' midőn és a' miként azt leg-cél-erányosabbnak, legszükségesebbnek látja. Illyenkor véd-angyal ő a' Hazára nézve, 's koszorút érdemel idomos tanításaiért.

Különös figyelmet fordítson a' Kritikus arra, hogy ön műve hibátlan 's tiszta legyen, midőn mások műveit rostálgatja; mivel egyébberánt könnyen azt feleli neki vissza a' Krízis alá vett munka' Szerzője, a' mit a' Seregélynek mondott a' Pacsirta e' mesében:

*Wie viel fehlt dir zu Philomelos
Mein Kind, und wird dir ewig fehlen, —
Sprach zu der Lerche, Mats der Staat.*

*Mein Freund, erwiderte die Lerche, das ist wahr:
Nur wünscht ich mir, dergleichen Lehren
Von andern Vögeln anzuhören,
Als einem Staat. *)*

A' tanítás csak úgy lehet jó fogantú, ha példával is oktunk; de sokakra illik az, hogy akarnának valamit erőlködvé is, de hasztalanúl; *volle* van, *posse* nincs; magok is gyengék, még is másokat igyekeznének tanítani; 's illyenekben a' kritikai düh leggonoszabb, legnevetségesebb. Például legyen szabad itt felhoznom, a' mit egy német Újságban olvasék, 's kivonását egészen az ott írva lévő eredeti hang-ejtés szerint ide írnom. Egy talám már vénecke 's a' világ' örömeitől bucsút vett Berliáni lýán ezt írta a' *Gesellschaftler* című Folyó-írás' Redactziójához: „In mich is 'ne gewaltige Rage zu die *Gelahrtsamkeit*; un zu f' *Rezensiren* hab ich des meiste *Chenig*, denn darsu brauchet man nicht *Gelehrnt* zu haben, un des ist just mein Fall. Aber erlebt hab ich villo, un danko noch villo

*) *Land: Anselmus, oder Wettstreit und Grossmuth, ein Trauerspiel in Fersen. Von einem k. k. Officier. Wien. 1762. An Elz-besetzten.*

mehr zu erleben, denn uff die Erfahrung bin ich sehr erpicht." Fanny Federdrang. *) — Így gondolkoznak minálunk némelly férjfi Irók is, a' kik magokat jeles Orthographusoknak képzelik, 's meglepve az írás' viselkedetétől, hogy belátó éssz mutassanak, írnak, ha mászt nem — Kritikát, akárminzt itt az ki. Csak újabb könyveinkről írtt némelly Jelentéseket olvassunk-meg, azonnal epedve fogjuk tapasztalni, milyen Orthographiát tanúlnak és tudnak néhány Iróink még most is. Vannak vezér-caillagink, remek Iróink, kiket mindenírní-vágyó követelne; vegyük mindnyájan tükörül Kazinczy, Kölcsey 's Szemere' styljét, mellyen valóban az úgy-nevezett *tollette du stil* van, mind verseikben, mind prózájukban, a' legnagyobb szorgalommal előntve, 's e' miatt minden írásaik tökéletes classzicitással fénylenek. Legnagyobb szépségű nyelv, okos rend, a' tárgy' finom választása, — ezek adják a' tisztelettel említett három Remek-írónak ama' dicsőséget, hogy styljüket a' jelen-korban egy magyar Iróé sem múlja felül.

Gyakran az egészen közepszerű művek is találunk tüzes magasztalókra, de a' kik magok is közepszerűek a' Kritikusok között. Egy silány és hibával telyes művek hamar dicsőséget adhat a' művhez hasonló ízléssel bíró Kritikus' dicsérő-szava; de midőn azon munka mellé egy ahoz jól elkészült lelkes Kritikus áll, nagyobb kisebbségére van a' munka' Szerzőjének, ha műve attól dicsértetik, mint ha szigorú Krisis alá vétetvén, — a' mint érdemi — megrosztaltatik; mert a' hiba' szépítése rosszabb, mint annak felfedése. Majd rendszerent úgy szokott történni, hogy jeles Kritikus épen az egészen rossz' műv által nem tud arra felingereltetni, hogy róla Kritikai Jegyzeteket írjon; ezt azonban megállani sem tudná, ha kezében olly műv áll, mellyben igen sok szép 's jó van, de benne hibák is vannak. Illyenkor azt mondja: *minő hár, hogy est a' jeles művet hibák étkelentük! Jó lesz megigastani, hogy derék Szerzője más alkaiommal még tökéletesébet adjon!* Ez vigasztalás azokra nézve, kik magokat a' Kritika' keménysége által megbántottaknak vélik lenni.

Többször is tapasztalám kisebb Városban, mint nyér itt sűrű tapsokat a' Szín-játszó, valamelly Játék' legolányabb 's legügyellenebb elő-adásában is; de a' ki Bécsben is látta, hogy a' *Freyshüt* Operában, a' moksikai kart személyesen igazgató Weber Károly Máriának sűrű hóként hullának a' Velinre nyomott idvezlő Sonetek majd minden' Loge-ból, — itt csak ugyan más érzést támaszt a' Vizsgálóban a' Közönség' itélő' tpsa. Bizonyos az, hogy itt is, valamint amott, egy irányban áll a' néző Publikum' ízlése a' Játészótársaság' művészi talentomával, 's innét van a' mindenütti meglegedés; csak az a' külsőbség, hogy ez Bécsben van, amaz pedig egy Magyar-oroszági kicsiny Városban. Az itteni Publikum' tpsa is méltó, mint amott. Játexané azonban Bécsi Társaság nálunk egy kis Városban, bizonyosan kevés lenne az olly finom ízléssel bíró Néző, a' ki annak elő-adását méltóképen megbírálni 's magasztalni tudná; a' mi kis-városi Játészóink elől-alig ha ki nem futának a' Bécsiek, feldúl-múlván itt a' Nézők' ízlése a' Játészók' művészi talentomait. Itt a' Szín-játészók nem érdemlenék-meg a' Nézőket, amott a' néző Publikum a' Játészókat. És így van egyéb művekkel is a' dolog, 's ekként változó az ítéletek.

*) Lásd: Gesellschafter, 1826. No. 11. d: Theaterzeitung 1826. No. 9. — hol méltó megolvanai az egész levedt.

A személyre is tekintet legyen, midőn a 'Kritikus valaki' munkáját ítélet alá veszi. Nem úgy értem ezt, hogy kedvezőbb, igazabb és kíméletőbb legyen a 'Kritikus a maga barátihoz, mint az idegenekhez, a gazdagokhoz, mint a szegényekhez; hanem hogy egyetlen leckeében ne kivájon öszlölőket és fiatalokat egygyütt tanítani, mivel 'úgy sikerrel oktatni soha nem lehet. Más lecke kell a' heves ifjúnak, viszont más a' megállotti korú embernek, még azon esetben is, ha csupán az ész' és tudomány' kifejtőzését akarjuk is tekintetbe venni; holott erre még számtalan sok helyes okaink vannak.

Én a' Magyarának egyik fő karakterét abban szeretem alapítani, hogy ő nyílt-szívű, magam is 'tartáktalanul' s inkább nyilván mint titkolódzva szoktam megmondani mind azt, a' mi szívemen van, 's kinyilatkoztatását senkire nézve károsnak nem látom, sőt inkább szükségesnek. Ugyan-azért magyar őszinteséggel megvallom, bámólvá 's viszont bámólvá látám a' köz-tiszteletre-méltó jeles Grammatikus Beregszászinak ama' nyelv-kritikai munkáját, mellyekben grammatikai gáncsokat jegyezgetvén -ki, a' Felső-Magyar-Országí Minerva's Hébe' vizsgálatiban, Gróf Dessewffy Jósef Úr' műveit ismételve rostálgatá-meg, Midőn a' most érintett krízisben *) némelly ifjabb Írókat teszen a' tisztelt Nyelv-művészt vigyázókká, ügyelmezőkké, mint hajtogassák az igét, miként foglalják a' szót össze, 's a' t. — Meg kell vala T. T. Beregszászi Úrnak gondolnia, hogy a' szép-lelkű Gróf már épen nem azok közé való, kiket a' leckezés a' magyar Nyelv' ügyében azokká fogja teremtetni, a' kiket ő azokból ön' piomja szerint tenni kívánna. Nem! a' derék Gróf már bizonyosan megállapította magában mind azt, a' mit akart; 's azt ő most, midőn barna fürtjét halvány színnel vannak vegyélve, változtatni nem fogja többé. Mel-tóstátik Beregszászi Úr' egyébbéiránt is tapasztalni, mily örömmel fogadják és követik a' fiatalabb Írók mind azt, a' mi nekik javallatik; de azért egy idősebbnek, ki tulajdon genius' sugallását veszi magának vezérül, soha nem lehet az illőség' és becsület' tilalmas sérelme nélkül, az *Elme-hatalmas* szót a' nemes-szívű Gróf' megbántásával, többször ismételve hangoztatni, 's azt nyilvános gúnyjal egyenesen magára a' tisztelt Grófra alkalmaztatni. Meg kell inkább ismernünk, hogy Gróf Dessewffy Jósef és Gróf Teleky, Gróf Ráday és Báró Podmaniczky Urak a' Nemzettől különös hálát és köszönetet érdemelnek, mivel ők oly Nagyok, kik másokat is ön' példájikkal lelkesítenek a' hazai Literatúra' szeretetére, pártfogására; 's ezt a' fényt tőlük egy két grammatikai botlás vagy hiba soha nem fogja tiltani 's meztagadni.

Kér a' Kritikusnak a' Nyelv' ügyében erőszakoskodni, kivált a' mellett valakinek becsületéhez nyúlni, holott a' Nyelv' ügy sem egygyes Grammatikusé, hanem az egész Nemzeté. Jussa van ahoz kinek-kinek szállani, tudván, hogy a' Literatúra' hazája egyébbéiránt is örök Respublika fog maradni; voltak és lesznek ezután is Verseghyek és Révayak, a' nélkül, hogy a' hibás állításokat elfogadni tartoznánk. Ne kivánja tehát senki is a' maga grammatikai véleményét másokra tolni, hogy azok által legott közönségesen sanccionáltassék, 's másokból, ha' egy két hibát ejtenének is, csóftot ne üzzön. Maga az idő lesz' ama' legjobb tűz; melly a' Nyelvet magában is meg fogja tisztítani mint az aranyat.

*) *Elm. Tudom. Gyűj.* 1828. VIII. Kötet; és 1826. V. Kötet.

Igaz ugyan, hogy a' Kritikus is csak ember, következésképp ő is hibázható mint ember-társai; de midőn valaki valamely tárgyban kritikusként elő-áll, felteszi mindegyükünk azt, hogy ő abban tökéletes, mivel más Irót az *Élme-hatalmas* névvel ironizálva tisztelget. A' Kritikus fénylik, mint a' ragyogó Nap, azért minden kis felleget-folt hamar meglátszik benne. Gróf Dessewffy József Úr is könnyen mondhatta volna Beregszászi Úrnak: ne oly tüzesen, barátom! ne oly tüzesen; mivel magad is hibázol mindaddig, míg e' szavakkal: *hajtogatásnak* (Tudom. Gyűjt. 1825. VIII. Köt. 52. lap.), *küvédnak*, *össze nem húzódnak* (59 lap.), *ejtődnek* (66. lap.); továbbá viszont *ejtődik*, *kijelentődik*, (Tud. Gyűjt. 1726. V. köt. 108. lap.) — élni fogsz.

Egy kicsinyt már én is vizsgálódtam néha Nyelvünk' titkai körül, de Grammatikus rangra még nem juthaték, 's ha az volna is, szerénységem tiltaná, hogy magamat úgy nevezzem. Én T.T. Beregszászi Úrnak minden grammatikai vitátsát tökéletesen igazlom, mint más egyebek is; de reményem, meg fog engedni a' T.T. Grammatikus Úr, ha nyilván megvallom, hogy a' *hajtogatódik*, *íródik*, *húzódik*, *ejtődik*, *kijelentődik* szavait jó magyar igéknek mindaddig el nem ismerem, míg azt meg nem fogjuk érni, hogy az ige maga magát hajtogassa, a' szó magát kiírja, 's össze-ze-húzza, a' hiba magát ejtse, 's a' beszéd maga magát kijelentse; a' mit pedig — gondolatom szerint, semminémű mágus-erővel nem fog senki tellyesíthetni. Szint-úgy nem jó a' némellyeknél szokássá vált *mondódik*, *engedődik*, *adódik*, *diktálódik* ige is, a' *mondatik*, *engedtetik*, *adatik*, *diktáltatik* helyett: Más neműek az olly *adókra* 's *adókra* kimenő igék, mint *vonódik*, *szívődik*, *fonódik*, *végződik*, *végződök*, a' kitételekben: *egygyik szó a' másához vonódik*; a' *vad-erős-lobó* magában *össze-szívődök*; a' *fitó repkény a' fára fonódik*; a' *szó különféle hangon végződök*; az ember *hadjá 's kedvesei után végződök*; mivel ezekhez semmi látható mechanika erő nem járul, midőn a' jelentett dolog végbe-megy. Mikor ellenben az igt hajtogatjuk, a' szót kiírjuk 's össze-ze-húzzuk, a' hibát ejtjük, 's valamit kijelentünk, ezekhez nem csak ember, hanem eszközök is kellenek. — A' mi ezen állításonkat illeti, magamat ennek igaz volta felől már annyira meggyőzém, hogy engem ettől elvonnai soha nem lehet. 'S így nem lesz' általam T.T. Beregszászi Úr megbántva, ha megvallom, hogy a' fenn kijegyzett helyeken, Gróf Dessewffy Úr ellen írt szúrós kritikájában, a' nyelvre nézve maga is tetemes hibákat ejte.

Továbbá, ajánlani lehet a' Kritikusnak a' mindenben szükséges előre-vizsgálatot, a' szenvedelemnek még csak gyanítást is minden heveskedéssel egygyütt, szorgalommal eltávoztatni; mivel a' Kritikus mindég 3n'-karakterét rajzolja művében, és *Syrus'* mondásaként: *In judicando crimonosa est celeritas*. Igen vizsgáláson a' Kritikus arra is, hogy Kritikájában inconsequens ne legyen, a' mit pedig számtalanszor lehet tapasztalni; p. o. ha már előbb azt mondá, hogy a' *német kaputot nem szereti a' magyar nyelv*, utóbb ne hozzon maga is német példából erősítő okot arra, hogy a' *szóval nem jól van egy szóval helyett*, mivel az latin kifejezés, és a' Németek sem mondják: *mit Wort*, hanem *mit einem Wort* *). Mihelyt idegen a' Nyelv, egygy-eránt nem igen jó azt híven követ-

*) Tudom. Gyűjt. 1825. V. Köt. 96. és 117. lap.

nünk. *As idogen társnál gyújtott fény a' Nemzetnek csak homály küszöb sugárzik*; ezt mondja Kőlcseynek *), és nagyon helyesen. Nem lehet kívánni, hogy minden szó bizonyos rendhez legyen szabva, kivált a' mi Nyelvünkben. Mi is elmondhatjuk azt, a' mit Herder a' magáéről vallott, így szólván: *Unsere Sprache ist reich an Idiomenen, und Idiomenen sind Patronymische Schönheiten, und gleichen jenen heiligen Oelbäumen, die rings um die Academie bey Athen ihrer Schutzgöttin Minerva geweiht waren **)*. Néha szükséges a' Nyelv' önkényes geniusának 's a' Közönség' ohajtásának is engednünk, inkább, mint idegen nyelvről varnánk hímet, midőn azt el lehet kerülni. Mostani Nyelv-kritikusaink semmit sem akarnak megengedni, a' mi nekik nem tetszik, nem gondolván-meg, hogy a' Nép' kívánságára Cicero is kénytelen vala *palcher*-t és *triumphus*-t mondani, *palcer* és *trampus* helyett, jóllehet azért bosszszankodott is. Quintilián hasonlóképen haragudott, hogy a' nép már *chorona*'s *praecho* hang-ejtéssel élt, *corona*'s *praeo* helyett.

Nem tudom még azon egy ohajtásomat elmellőzni, hogy vajha nálunk minden Kritika tiszta lélekből származott Kritika volna! Lenne az mindenkor inkább komoly, mint bohóskodó; mivel leginkább az illy nemű Kritikák vannak tele nemtelen gúnyolódásokkal és személyes megbántásokkal, pedig valakit tréfából kigúnyolni, nem a' szebb érzés' tulajdonsa. Tanítani kell 's szabad is mindennek, a' ki reá alkalmas; késs is minden okos ember a' józan oktatást köszönettel 's hálással elfogadni: de az illy tanítóktól sértő gúnyolást elszenvédeni senki nem tartozik, valamint a' tanítónak sincs arra jussa, hogy egyebet kicsúfoljon. A' kritikának egyedül-való czélja az, hogy másokat a' tévesztő útról az igazság' domb' pályájára vigyan, 's a' hibázót szelődén, józson vezesse, tanítsa minden becüllet-sértés nélkül; mert grammatikai botlások miatt még nem rontatik-meg a' szív' nemes sajtáságának szentsége; 's ide nagyon alkalmaztatható Ulrich'-nak e' mondása: *Nur wer selber nicht irrt, habe zu richten das Recht*. A' legszigorúbb Kritika se legyen soha is olyan kés., melly a' Kritikust az ő ember-társával édesen özsze-kapcsoló virág-láncznak lenne ketté-vágója.

Hogy csak a' most lefolyt év-tized' alatt, Hazánkban megjelent sok nemtelen Kritikák ellen; olly igen sokan kijelenték vissza-tetszésöket, épen nem fogja csudálni az, a' ki csak ezen idő-szakasz alatt közönségessé tett Kritikákkal és Antikritikákkal is ismerős; kivált a' ki lelkében úgy érez mint a' jeles Foss, kinek figyelemre-méltó 's aranybetűket érdemlő mondása ez vala: *Kein Dichter, kein Gelehrter kann tüchtig seyn, wenn er nicht gut ist als Mensch!*

Nagy Ajtai Kiss SÁNDOR.

*) *Élet és irodalom*, 1806. 55. lap.

***) *Herder's Werke zur Kunst und Literatur*. I. Band. S. 18.

18.

Washington Irving' Irásai közül holmi Darabok. *)

Tengeri útazás.

Az Amerikai, ki Európát látni kívánja, hosszasan tengeri útjában igen hasznos előrekezesületet találhat; a' száraz-földi élet' mindegygyik jelenésének, 's foglalatosságának' akkori megszűntté oly lelki-érzeteket szül benne, mellyek azon új, eleven benyomások' fel-foghatóságára éppen alkalmasok. A' föld' tekéjét egymástól elválásztó nagy víz-tér az emberi élet' Könyvében tiszta-fehér lapnak tetszik előtte. Itt nem tapasztalhatja azon lassú, alig érezhető át-változást, a' mellyel Európa' egygyik Tartományának esméretes vonásai, és népesedési a' másokkal össze-olvadni látszatnak. Amerikát szemel elől eltüntető szempillantattól fogva egész azon partig, mellyen Európában lép, mindent egy nagy hig-ürességnek lát, 's magát egyszerre egy más világ' új zajja, jelenése közé varázsolatva találja.

Ha szárazon utazunk, úgy a' tájak' felbonthatatlan sora, a' velünk egybe-falálkozó személyek', és esetek' tartós-következései egyenlőn töltik-bé életünk' történetét. Magunk után vándorlásunk' egygyik helyétől a' másikig képzeletünkben egy hosszú lánczot huroczolunk ugyan, de ezen képzelet felbonthatatlan, 's azon izról-izre vissza-mehetünk; így érezhetjük, hogy annak legvégsőbbje bennünket honnunkal, bár ettől távol volnánk is, össze-kapcsolásban tart; a' tengeri út ellenben egyszerre elválást. Mi érezhetjük ebben, hogy az állandó élet' bátorságos fenekét elvesztettük, 's egy ingadozó töredékény világban taszintattunk. Mi láthatjuk nem-csak a' képzelt, hanem a' valósgos köztűnt, és honnunk külfelt elterjedett, szélvészszel, rémekkel, és bizonytalansággal megtöltött üreget. Így a' távolat tapasztalható, a' vissza-térés kétséges.

Érzéseim legalább ilyenek valának. Midőn Hazám' utolsó kékes húzása a' légben függő felhőként eltűnt előllem, úgy tetszett mintha a' világ' nagy Könyve egész foglalatjával bécsukódna előttem, 's még az ismét kinyitódna, az elmés gondolkodásra elég időm lenne. Egyszer-mind szemeim elől azon Ország tűne-el, melly életem' minden kedveltjét magában zárta; milly' változások történhetnek ott, még azt ismét meglátha-

*) Washington Irving egy a' legújabb Amerikai Angol írók közül, kinek darabjaiból a' bemutató, új, második kiadású klasszikus festésben elevenen állnak. Ő Amerikától Angliában, és' hazájában, azaz Európá' nagyobb részében utazás, szerzett tapasztalásai alapján írta, azok közül elsőveljével Hazájában, és kedvelő-matóságára szolgáló akarat, szerzői jogi jogok-átvétel, és' többek, ha tisztelem' életben.

tom, milyennek ön-magamimal. Vallyon ki tudhatja azt, ki magát vándorlásra szánja, hová hánnyák őt az élet bizonytalan hullámai? mikor térhet oda-vissza, honnét kiindult? lehetséges fog e lenni gyermek-kora tájait újra meglátni?

Ugyan az imént azt mondtam, hogy a' tengeren minden egy nagy üresség légyen; de ezen kifejezést megjobbitanom kellett. Ki világos nappal álmodozni, avagy gondolatokban merengezni kedvel, arra a' tengeriútban elég alkalmat találhat; de mi az elmét a' száraz földi élet tárgyaitól elvonnyá a' nem más, mint a' tenger' csudái, és a' levegő ég. Én nagy gyönyörűséget leltem a' hajó-fedelete' párkányozatjáról lekönyökölni, vagy pedig csendes időben a' nagy árbocra mászni, honnét a' nagy tenger' nyugalmas tükrere lenézeghettem. Ha a' lát-körre feltűnő aranyozott felhők' lengő grüpeit szemlélttem, tündér országoknak képzeltem azokat, melyeket fantáziám' teremtvényeivel megnépesítettem. Szerettem a' hajó mellett elsodródó hullámokra nézni, melyek szemeim előtt ezüst színben hőmpölyögtek, 's mintha Amerika' partján elenyészni igyekeznének.

A' bátorság', és félelem' kevert kellemetes érzésével tekinték-le szédítő magasságomról a' tenger' csudaira, 's azoknak ügyetlen ugrássikra. Egy sereg malacz-hal törekedett minduntalan hajónk' hátulja felé; az Orka-delfin temérdek testével lassan emelkedett-fel a' tenger' színére; a' ragadozó Czäpa nyíl-sebességgel lövelt a' kékellő vízben. Képzetelem mindent, mit csak gyermek-koromban az alattunk lévő vízi-országról olvastam, vagy mesélni hallottam, elevenen festette előttem; u. m. a' feneketlen mélységben lakó hal-héjú nyújakról, a' föld-gyomrában tartózkodó iszonyú csudákról, és mind azokról a' kétségelti rémekről, melyek a' hajóok', és matrózok' beiségtetésének tárgyai szoktak lenni.

Némelykor egy a' tenger' hullámai között meszszünnelt feltűnt vitorla hány-féle vélekedésekre nem ad alkalmatosságot. A' nagy világ ily kicsiny-létünket mégis az egész-masszához ragasztani igyeksző porcaikája a' hajó-életen milly' magához vonzó!! Valóban hirt, 's nevet érdemlő emléke az emberi találmánynak a' hajó, ő a' szélvészben, habzó hullámokon diadalmaskodik, a' két ellenző végeit a' földnek össze-kapcsolódásában, ezek áldásait egymással felcserélésben hozza, az esmért felvilágosodást, a' kivált élet kellemetességeit, oly szájfel-szórt népeit az emberi fíjnak, kik között a' természet át-léphetetlen határt látzatott vonni, egy rakásra hordja.

A' tengeren minden, mi csak a' víz színe' egyenlőségét felbontja, bár-mi csekélység légyen is, bár mi kicsiny változást okozzon is, figyelmet gerjeszt, így egykor nem messze tőlünk valami formátlan nagy tárgy tűnt szemünkbe. Közeledésünkre észre vehettük, hogy az egy tőkélletes törest szenvedett hajó' árbocza, láttunk rajta több kendő darabocskákat, melyekkel a' vízbe hullottak, ne hogy a' hullámok által elragattassanak, magokat a' fűhöz kötszgették. A' hajó' nevét tudunkra adható jegyet nem fedezhettük-fel azon. Ezen hajórom már több hónapok óta hanyódott a' tengeren, mivel rajta igen sok csigák voltak ragadva, és rólla vízi-fű nyúlódott. „De vallyon — gondolám — hová lett rólla a' legényiség? Az ő küsdések rég megszűnt már, ők mind lesüllyedtek a' zivatar' zavarjában, az ő csontjaik a' tenger' mérhetetlen fenekén fehértenek, örökös csend, 's feledékenység folyik-el felettük. Senki-sem tudja elsüllyedések' történetét. Hány sohajtások kísérték-el a' paritól ezen még akkor ép hajót, a' vissza-maradottakért mennyi fohászkodások küldettek-fel az Égek felé. Hányzóok nem vette kezében a' szerető, a' hités-társ, az

anya az újság leveleket, hogy az útasokról valami hírt halhatna! Mikép változott-ét bizodalmatlansággá a' hosszúsas várakozás, továbbá félelemmé, végre kétségben-eséssé. Semmi olly emlék-jel, melly a' szerelmet megvigasztalhatná nem fog többé feltűnni. Csak abból áll mit tudnok lehet: hogy a' hajó a' kikötőhelyből ekkor meg-ékkor kivevett; de az-óta felőle semmit-sem halhatni.

Ezen hajó-rom alkalmat adott, szokás-szerént, több szomorú történetek' elbeszélésére, kiváltképpen egy estve, midőn az addig kellemetes volt idő setét veszéllyel fernyegető lett, és előre olly hirtelenkedő szélvész' jelét adta, millyen néha a' nyári-útnak kellemetességét felszokta zavarni. Az-alatt még mi a' mécs' homály-világánál kajutánkban üldögélnék, ki-ki elbeszélte szerencsétlenségei, vagy hajó-törésé' történeteit. A' többi között egy, mellyet a' Hajós-kapitány elmondott, engem igen megilletett.

„Egykor én — szóla a' Kapitány — a' Neufundlandi öbölben egy szép erős hajón evedzettem, ott nem szokatlan olly nagy homály-köd borítá-el a' tengert, hogy már nap-pal is messze nem láthattunk, éjje pedig az idő olly setét lett, hogy két hajó-hossz-szára semmi tárgyat előttünk jól ki-nem vehettünk. Az árbocra mécsét függesztettem, sőt állítottam-fel, hogy az, szokás-szerént az öbölben számosan tartózkodó halász-csajkákra vigyázna. Szélünk gyors lett, sebesen hajóztunk. Egyszerre az őt kiáltva tudunk-ra adá, hogy hajó lenne előttünk. De a' kiáltást alig halhatánk, már észre-vehettük, hogy valamin keresztül törtünk. Ez tőlünk vas-macsán ődalt álló hajócska volt, a' legény-ség nyilván elaludott, a' lámpást elfelejték felüggeszteni. Mi éppen a' hajó' közepére bukkantunk. A' mi hajónk' ereje, nagysága, terhe lenyomta a' kicsinyt, 's felette tovább nyomultunk. Ugyan-azon szempillantásban, mellyben a' recsegő hajó-rom alattunk elűlyedett, láttam vagy hármat a' szerencsétlenek között fél-mezitelen a' kajutából kibukkanni; űk szegények csak azért mászhattak-ki ágyokból, hogy a' habok között halálokat találhassák. Hallottam az ő kiáltásaikat, de ugyan-azon szél-rohanat, melly a' kiáltást sítlemben hozta, hajónkat is olly messze hordotta, hogy a' kiáltást többé nem halhattam. Sok idő kívántatott arra, még mi a' szélben hajónkat megfordíthattuk, nagy bajjal vissza-vergőtünk ugyan-azon helyre, hol emlékezetünk szerént a' szerencsétlenség történt, a' setét ködben több óráig evedzettünk ide 's oda, lövéseket is tettünk, s'fülcünk, hogy talán az életben maradtak' „Holla” kiáltását halhatnánk; de mind hajsában, se hallottunk, se láttunk többé valamit felülők.”

Megvallom, ezen elbeszélés megsemmisítette szép jóvendőim' kellemetes álmodozásait. Ugyan azon éjjel a' szélvész' nyúltön-nyült, a' tenger hatalmas zavarodásban jött. A' dühöködő hullámok, a' zuhogó hab-torlat' hangjai iszonyók voltak; a' meg-meg nyílt tenger' mélysége rettenetes habarral össze meg össze-csapkodott. A' tajtékos hullámokban czuppanó gyakor villámok által vakító fénybe, szét-szakadozva látszattak a' felettünk terhesen lebegő fellegek, az erre következett vastag setéség még rémítőbb lett. A' mozgó hegyekre feltolódott hullámok miatt hosszú, 's reszkető vízshangot szülő menydörgés messze elbőgött a' felzavarodott tenger' színén. Midőn hajónkat a' borzasztó veszéllyel tátozó örvény, és tornyosodó hab-hegy között hánykódni, vagy süllyedni láttam, csudáltam annak el-nem vesztett egyenlő-mértékét, áttalysában a' vizen felmaradását. Hajónk' óra a' vizet érte, tetőzete felett pedig a' habok össze-csapódtak. Nem ritkán a' magosra

felnyúlt hullám elborítottsától, vagy veszedelmes elbukkanástól csak a kormány' egyes fordúlása mentett-meg bennünket.

Nem tűrhetvén többé kint a haj-borzasztó látást, a kajutában vontam-meg magamat, de az előbbeni iszonyat oda is követett. A' kötelekben ütközött szél' süvöltése sírgödör nyögésnek tetszett, az árbocza' csikorgása, az oszlopok' recsegése hajónk' ily kétségküzdése' alkalmával szív-szorongató félelmet okozott. A' hajónkra oly dühösen csapdózó hullámok' fülemhez oly közel hallatszó bögése úgy tetszett, mintha a' kártékony halál' ezen úszó tömlőcz körül agyarkodna, prédáját adárva kívánná. Csak egy szeg engedne, vagy egy deszka kapcsolás megtörne, mily iszonyún rohanhatna-be hozzánk.

A' szélvészre következett kellemetes idő, a' csendes tenger, a' kedvező szelek eloszlatták azomban előbbeni buslakodásimat. Lehetetlen a' tiszta idő' és a' jó szél vidámsító benyomásait a' hajón szívünkbe nem érezni. Mikor a' hajó' minden vitorlási fel vannak fűve, kifeszítve, 's mikor így a' sodródó hullámokon gyorsan tovább iramlík, mily hatalmasnak, felségesnek, a' tengeren kényvel uralkodónak tetszik ő akkor. Könyveket tudnék a' tengeri útazás' kellemeiről írni, mivel én mindenkor háboríthatatlan ébredő álmodozásban szenderagtem.

Gyönyörű reggel volt az, 's a' nap-fény tisztán tündöklött a' megsimúlt víz-téren, midőn az árbocza-kosárban ülő őr szűz főtűt kiáltott. Midőn Columb az új világot felfedezte, nem tapasztalhatott annál-kedvezőbb érzést, milyen az Amerikainak szívét örömiti, midőn legelőbb Európa't megpillentije. É ezen nével az ő-világ' minden emlékeit összekapcsolja, ő Eucópát azon igért Kanahán földnek képzelt, mely mind azt, mit csak gyermek-korában hallott, vagy kimiveltetése' idejében olvasott, magában foglalja.

Azon első szempillantattól kezdve egész az Európai partokig valami hideglelés forma rázódást éreztem minden tetememben. A' nagy hádi hajók mint valami őrsz óriások evedeztek a' part-körül ide 's tova. A' Kanálieban kinyúló Irland' föld csúcssi, a' felhőkben emelkedő Váles' hegyei mind oly tárgyak voltak előttem, melyek reám igen hatalmasan hatottak. Az alatt még mi a' Merzei folyó torkolatján felevedzenének, messze-látó csövel a' tenger-parti tájt megnézegettem. Örömmel nyugottak szemeim az ékes bokrozatokkal körül-vett kellemetes majorságokon, a' bájoló zöld-pázsitokon; láttam több már borostyánnal benyúlt régi Apáturságok' szesze-omlott romjait, a' doimbok megül feltűnő szomszéd' Faluk' templomainak nyulánk tornyait. Jele volt ez mind Angliában érkeztünknek.

A' tenger' dagadozása, és a' szél oly kedvező volt, hogy hajónk minden baj nélkül a' Liverpoli kikötő' tőléséhez férhetett. Rakva volt ez emberekkel, kik között némellyek csak ácsorgó nézők voltak, némellyek pedig barátjaikat vagy rokonjaikat várták. Ezek között rá-esmérhettem azon kerekedőre, kihez hajónk útasíva volt, megismerém őt' az ő számoló ábrázat vonásairól, az ő nyughatatlanságiról, kezét kabátja' zsebében tartotta, mely gondolatjában füttyörézt, 's azon szűk helyen, melyet néki a' többség mostani érdeme' tekintetéből engedett, fel 's alá járt. A' parlon, és a' hajón lévő esmeretesek egymást üdvözlettek; a' többi között különösen figyelmemet magára vonta egy fiatal asszonyka, kinek ruházata ugyan egygyűgyű, de viselete igen magához vonzó volt. Ő ki-ki hajlott a' többség közül, tudakozódó szemekkel vizsgálta hajónkat, mintha ott valamely rég' olajtott ábrázatot keresne, megilletődött, szomorú lett, midőn azt, kit kívánt, s'hol-

sem találhatá; míg végre' őt valaki hajónkról bádjtatt hangon nevéen szállítá. Ez egy Matróz volt, ki az egész úton betegeskedett, mindnyájan szánakoztunk rajta, baj-társai őtet kellemetes napokban madrácsán a' hajó'-tetejére kiszokták vinni, 's ott valami árnyékban fektették; végre annyira megnehezedett betegsége, hogy többé függő ágyát elsem is hagyhatta, 's egyedül azt óhajtá, hogy csak még egyszer láthatná hitését. Midőn a' folyón felevedzenénk, kivette magát a' hajó'-tetre, ábrázattal a' part felé fordult; de szegény már olly halavány, elváltozott, 's minden élet' elevelensége nélkül volt, hogy a' szerelem szemei' reá nem esmérhettek. De midőn bádjtat szava' hangjára az asszony' szemei beteg ábrázat' vonásaira estek, össze-csapta a' szegény asszony kezeit, gyengén felsikoltott, és a' halál' lágy aggodalmával küzdött. Zaj lett végre a' parton, 's a' hajón. Több esmerősök találkoztak-össze, barátok egymást üdvözölték, a' kereskedők pedig nyereségeiken tanácskoztak. Csapán egyedül én állottam magam. Nekem egy barátom sem volt itt, ki engem üdvözölt, egy esmerősöm sem, ki engem' szívösen fogadott volna. Őseim' honnokban léptem ugyan, de észre-vehettem, hogy benne esmérletlen vidéki vagyok.

Az Asszony.

Elég alkalmam volt arra figyelmeznem, a' sors akármelly súlyos csapásait is milly' hatalmas lelki erővel el tudják tűrni az asszonyok. Ollyas szerencsétlenségek, mellyek a' férfiak' lelkét megcsökkenthetik, 's őt porba-terítik, az asszonymak erejét ellenben felbuzdítják, és karakterének olly rettenhetetlen felemelkedést adnak, melly a' felségeshez igen közelít. Szívet-indítóbb talán valami nem is lehet, mint egy kegyes nyájas hölgyet látni, ki midőn még a' szerencse' felső polczán fénylett ámbár csupa gyengeség, mindentől függő, a' legcsökélyebb keménységet tűrni nem tudó teremtés volt is, de a' boldogság' elenyésztekor ugyan az egyszerre szellemi erejében felemelkedve, elcsüggedett férjét szerencsétlenségében vigasztalni, 's gyámolni tudja, és azt minden félelem nélkül való állhatatossággal a' mostoha sors' erőszakos ostromit eltűrni tanítja.

Valamint a' szőlő-venyege, melly ékes lombjaival a' tölgy-fára feltekerődzik, 'vélle a' nap-fény felé emelkedik, és ha a' villám a' hatalmas élő-fát össze-hasogatja, hozzá fonódó tekercsével elroncsolódott héjait össze-kapcsolja, felforgácsolódott ágait egygyütt-tartani igyekszik, olly formán rendelte a' bölcs végzés, hogy a' hölgy a' boldog napokban a' férj' társa, ékesége légyen; vigámolja és gyámola pedig, ha azt valamely szerencsétlenség éri; a' férj' legbensőbb valóságának meredék mélységében magát érintvén, őtet hanyatlásában fenn-tartja, össze-zúzott szívét bátorítja, a' békeség-tűrésre tanítja.

A' többi közt egy jó barátom, kinek virágzó, a' leg szeretetre-méltóbb hajlandósággal véle egybe-kapcsolt hitese volt, szép gyermekekben dicsekedhetett, szerencséjének szívemből ürvendestem. — „En barátomnak kedvezőbb sorsát—viszszonozá ő — nem kívánhatok, mint férj, 's atya lenni, osztognak ők Kegyeddél a' szerencsében; ellenkező esetben pedig vigasztalására vagynak.” — De valóban úgy is van, a' nő-férfiak, ha

őket szerencsétlenség éri, könnyebben alkalmaztathatják magokat a környöl-állásokhoz, mint a nőtelenek, részszerént talán azért, mivel a nők azon szerelmes, és gyámtalan teremtesek által, kiknek fenn-tartások egyedül tőlük függenek, nagyobb szorgalomra lelkesítenek, részszerént pedig mivel elme-tehetségök, háziörömeik által felvidámitatik, és erősítetik, szívében hozzá-tartozandóinak megbecsülése már csak az által is elevenen tartatik, mivel ön-tapasztalásokból érzik, hogy az alatt míg a külső világ nekik éjt, és megaláztatást mutat, házok körében vagyon egy kicsiny világ, melyben a szerelem tartózkodik, 's hol csupán ők az egyedül uralkodók. A nőtelen azonban ön' elszorgalmatlanításában, eltékozlásában egészen elvész, elhagyatva a világban magát egyedül találja; így szíve erőssége össze-ömlik, mint egy elhagyott pusztá épület.

Ezen észre-vételeim engem egy Familia' történetére emlékeztetnek, melynek magam voltam tanú-bizonysága. Jó barátom Leslie egybe-párosodott egy kimivelt szép leánnyal, ki a nagy világ' minden kellemetességeiben neveltetett-fel. A hölgy vagyontalan volt ugyan, de a férj elegendő gazdag; a nyájas férj már előre örült, hölgyét minden ékes foglalatosságokban örvendezni látta, annak minden olyan kedves hajlandóságok' kielégítését megengedni, mellyek a nő-nemet annyira bájolni szokták. „Hölgyem” — szokta a férj mondani — egész élete hasonló legyen a tündér világához, melyben valójában ő örökre gyönyörködhessek.”

Ezen házas-pár különböző karakterjek is valami harmóniás egészzet képzelt. A férj' indulatja romantikai komoly volt, a hölgy ellenben egészen élet, vidorság. Nem egyszer voltam szemlélője, mily felkeseredési tekintett a férj az oly társalkodásban hitessére, mellynek az vidámságával mindenkor eleveniséget adni szokott; láttam azt is, hogy a közönséges tetszést megnyerő asszony szemével egyedül férjét kereste, mintha csupán ettől függene egész megelégedése. Ha a hölgy a férj' karján csüggött, annak karcsú termete mily kellemetesen illett az férj' erős testéhez; ilyenkor azon bizodalmas és szerelmes tekintet, mellyel az ékes nő férjére felelni szokott, látszatot ennek diadalmas büszkesége, és eleven nyájasága' kellem érzékenységeit egészen felgyulasztani, mintha az erős férj gyengébb hölgyét, már csak kellemetes gyámtalansága miatt is megkettőztetett indulattal kedvelené. Talán soha-sem lépett valaki a házas élet' virágos; és jól egybe-szött pályájára a boldog jüvendő' szebb reményével, mint ezen pár ember.

Leslie azonban vagyonát egy nagy spekulációban bocsájtván, házasodása után egy két hónappal több váratlan szerencsétlenségek miatt megbukott, 's majd mindenben szikkölködő szegénységre jutott. Ő nagy ideig titokban tartotta állapotját, de homályos szomorú szemmel jelent-meg mindenhol, törődött szívvel igyekezett gyótródéseit elnyomni. Az ő élete szüntelen tartandó halállal küzdés volt, a mit leginkább türethetlenné tett az erőszak hölgye' jelenlétében mosolygó ábrázattal lenni, mivel nem tudta magát arra elhatározni, hogy hitessével a kellemetlenséget küszölte volna. De a figyelmes nő észre-vette a férj' megváltozott ábrázat-vonásait, titkolva elfojtott sohajtásait, vidámságot színöz beteges, és sikertelen igyekezetét. Az asszony minden vidámságát, nyájaságát a férj' megelégedése vissza-szerzésére fordította, de ez által még inkább a férj' szívében nyomta a fájdalmas tört. A férj mentől több okot talált nőjét szeretni,

annál gyötrőbb lett az a' gondolatja, hogy a' jó aszszonyt ő nem sokára szerencsétlené teendi. „Nem sokára — gondolta Leslie, hölgye' ajakiról eltűnik a' nyájás mosolygás, a' gyönyörű szájban megszűnend a' vidám éneklés, a' bájoló szemek' fényei elhomályosodnak, tiszta mejjében oly könnyen verő szív a' gond, bá, és a' szegénység' terhe „alatt megfog repedni”.

Végre hozzágolyamodott a' szegény, legérzékenyebb panasszal egész állapotját tudomra adá. Midőn jól kipanaszlá magát, kérdém: valyon hölgye tud e már mindent? Kérdésemre zápor-köny gördült-ki szeméből. „Az Istenért kiáltá ő, ha erántam legkisebb könyörületességgel viseltek, ne-émlékeztessen nőmre, mert már a' csupa gondolat is kétségbe ejt”.

„Miért ne említenem — kérdém — később, vagy most úgy is meg kelletik néki tudni mindent, és akkor majd inkább megjéjeszi őt' a' mástól hallott hír, mintha azt barátom maga véle közlené; mivel vélekedésem szerint, annak szava' hangja, kit mi szeretünk a' legkellemetlenebb hír' sulyát is megcsökkentheti. Azon-kivül a' jó nő' érzékeny részvételétől, ön-magát megfoxtja, és így még azon köteletket veszedelemben hozhatja, mellyek a' szívekhez egygyütt tartják. Az aszszony csak hamar észre-veendi azt, hogy Urát valamely nehéz teher' sallya nyomja; a' valódi szerelem vissza-tartózkodást nem tűrhethván, a' nő magát megbántottának, megvetettnék képzelni lenni, legyenek bár azok bék, 's aggodalmak, mit mi tőlük eltűkolni kívánunk”.

„De csak gondolja-meg Barátom! — viszszonozá Leslie — miképpen semmisítsem meg egy úttessel hölgyem' legszebb világát, lelkét össze fogom zúzni, ha tudára adom, hogy a' férje koldús, néki lekelletik így mondani a' finomabb élés' módjáról, a' társaságos élet' örömeiről, és kéntelen magát vélem fogyasztkozásban, és szegénységben vonni. Mikép' mondhatom-meg hiteseznek, hogy őt' levontam azon spherából, mellyben ő tartós fényvel élhetett volna, azon kellemetes spherából, hol minden szemnek csak ő volt fénye, minden szíveknek csak ő bájolt. Miképpen fogja ő az elszorgalmatlanság' eltűni? mivel ő bálványja volt minden társaságnak. Hölgyem' szíve megreped, bizonyára megreped.”

Látván, hogy barátomat fájdalom beszédessé tette, hagytam őt' panaszkodni, mivel a' bánatot a' panasz által megkönnyebbedni tapasztaltam. Midőn pedig lassanként lecsillapodni, magát zordon hallgatásban süllelni láttam, én kezdetem beszélni, ő újra sürgetvén, hogy mentől-hamarább az aszszonynak minden környüállásait kinyilatkoztatná. Ő ugyan szomorúan, de a' meghatározottság' valóságos jelével, nemet intett fejével.

„De mikép' szándékonak azt eltitkolni? — folytattam beszédemet, — mert mind ezek' közlése elkerülhetetlenül szükséges, hogy az aszszony is megkívántató lépéseit környüállásá' változtatására megtéhesse. — Élet' módját barátomnak megváltoztatni kellett. Ne bánkódjék semmit, jól tudom én azt, hogy Mari (ez a' neve a' hölgynek) a' kül-szímben boldogságot soha sem helyhezette. Magának vagynak barátjai, kik há ezentől bár csekélyebb fényű házat fog is tartani, szívesek maradnak; valóban ott a' palota elkerülhetetlenül nem szükség, hol Marival valaki boldogul akar élni.”

„Oh valóban nem — mondá ő — kunyhóban is boldogul tudnék véle élni, én képes vagyok magam a' szegénységben porig megalázni, én tudnék, valóban tudnék.”

„Hidje-el Leslie — szólék én, midőn ültemből felkeltem, és kezeit barátságosan megfogtam, — hidje-el, Mari is hasonlóképpen élélhet magával. Mi több, ezen történet büszkesége' és diadalma' kút-feje fog lenni, anyagi elrejtett erejét fel fogja ébresztetni, mivel ő örülend azt behízonnyítani, hogy ő így csupán kimondhatatlanul szereteit férje' kedvének élhet. Minden hív asszony' szívében megvagon azon isteni tűz' szákrája, mely a' szerencsés lét' fényénél elhalva nyugszik, de a' mostoha sors' zivatar órájában felgyullad, 's eleven lángra lobban. A' férj nem tudja addig megítélni, minő kincse, őrző anyaga légyen hités-társában elrejtve, valameddig ő a' szerencsétlenség' tűz-próbáját ki nem állotta.”

E' szavaimban — képzetekben burkolt olyas valami komolyság volt, hogy az Lesliere igen jóltévéleg hatott. Esmértem én a' reám hallgatót, azért a' benne támadott lényomást azonnal használtam, reá-beszéltem, hogy szívét egészen nyitná-ki hölgyének. Megvállom, állásom ellen is valamitől tartottam; ki építhet az olly asszony' lelki erejére valamit, kinek egész élete teli volt gyönyörűséggel? az ő vidám szelleme vissza rettenhet a' megalázódásra vezető, előtte váratlanul megnyílt setétes örvényből, félni fog azon fényes vidéket elhagyni, melyben kedvét olly gyönyörűen töltötte. Azon kívül a' mostani módi-életben a' világ' fényéből való kilépés annyi sértegetésekkel vagon egybe-kapcsolva, melyekről jobb állapotunkban még képezetünk sincsen. Egy szóval, a' szorongatástól magam' meg nem óvhattam, midőn más nap Lesliet hozzám jönni láttam. Ő hölgyének mindent elbeszéllett.

„Mikép viselte magát az asszony' kérdém.

„Mint egy angyal — viszzanozá barátom, — szíve inkább könnyebbedni, mint nehezédni látszatott, nyakamra borúlva indúlatoan kérdé, vallyon egyéb nem, csupán a' tevé é engem' már egy idő olta olly kedvetlenné? De saj barátom — folytatá Leslie — szegény hölgyem el nem fogja tűrhetni a' jüvendő állapotunkban elkerülhetetlenül elő-forduló változást. Néki a' szegénység felől csak annyi képelete vagon, mennyit közönségesen versekben olvashatni, hol a' szegénység mindepkor a' szerelemmel katon fogva jelen-meg. Ő még eddig semmiben szükségödést nem érez, a' megszokott kedvére élésben, a' finomabb élet' részesülésében valóságos fogyatkozást nem szenved. De ha majd annyira fogunk jönni, hogy a' közönséges aggaldalmakat, mindenben szükségödést, a' szegénység' megalacsonyódását tapasztalandjuk, majd akkor barátom lép-bé az igazi próba-tétel.”

„Ha már a' legsúlyosabbat, az az: a' titok' felfedezését kiállotta, — mondtam én, tehát adja ext tudásra barátom, pedig mentől hamarébb az egész Közönségnek. Ezen kinyilatkoztatás, ha bár megalázató is, de csak hamar elenyészendő egyszerű kin; ellenkező esetben pedig minden órában újat kelletik eltűrni. Nem maga a' szegénység, hanem annak képelete; a' búska érzék és az üres erszény között való küzdés; a' sikeretlen és csak hamar elmulandó a' világot megjádzeni igyeksző akarat — szokták leginkább gyötreni a' megbukott férjfiat. Legyünk elegendő bátrak szegények lenni, már csak ez által is megtompul annak legélesebb fulánkja.”

Ezen tekintetben Lesliét tökéletesen már elkészülve találtam. Helytelen kevélység benne nem uralkodott; csak hűlgye miatt aggódott, mintha annak megváltozandó állapotjához elegendő alkalmaztatása nem lenne.

Rövid idő múlva Leslie egy este hozzám jött. Ő ez-előtti lakását elhagyta, a' várostól nem messze egy paraszt házikót vett. Egész nap a' házi bútorok' kiküldésében foglalatzkodott, melyek egyedül az elkerülhetetlen szükségnek kielégítésére voltak csak alkalmaztatva. Előbbeni lakása' pompás ékességeit, kivéven az asszony' hárfáját, mind eladatta. „Ezen hárfá — mondta ő — hűlgyem' belső érzéseivel szorosan egybe vagyok kapcsolva, ez a' mi közös szerelmünkhez tartozik; a' mi nyájás szövetkezetünkben az volt a' legédesebb szempillantatom, ha hogy ezen muzsika-eszközre támaszkodhatván, „Ümledező ének-hangjait halhattam.” Lehetetlen volt a' szerelmes főrj' romantikai udvariságán nem mosolyognom.

Leslie most falusi lakására szándékoza menni, hol hitese már egész nap a' piciny szobák' belső csinosisával foglalatzkodott. Én mivel ezen pár ember' sorsában több mint közönséges részt vettem, el nem másaszhattam a' kellemetes estveledéssel lakásához kikéserni.

Lesliet egész napi fáradozásai elbágyasztották, menetelünk alatt zordon gondolatokban merengett.

„Szegény jó Marim! — sóhajtás reppent-ki barátom' ajakai közül.

„Mi az? valami baj történt?” kérdém.

„Tehát nem lenne az baj?” nyughatatlan tekintettel hozzám fordult, 's keserves panasza fakadott Barátom. „Kedves Marimnak illy szegény állapotban kelletik élni, egy gyáva paraszt házikóban bézárkozva lakni, még a' legalább-való szolgálatot is a' háznál ön'-magának tenni?”

„Ezen változás talán meg is szomorítá az asszonyt?”

„Azt nem mondhatom, mivel ő csupa szelidség, és jó kedv, inkább mégvidámabbá lett, mint valaha volt, engem is nem győz eléggé szerelmével, nyájasságával, vigasztalásával bátorítani.”

„Már egy tökéletes asszony. Barátom magát még is szegénynek tartja? soha sem volt pedig gazdagabb mint most; mivel soha sem esmérte jó hűlgyében olly felesleg tartózkodó megbecsülhetetlen kincsét.”

„Csak már az első össze-jövetelünk a' kunyhóban történt volna meg, azután reményilem magam is türedemesebb leendek; de ezen nap, melyben szegénységünk legelőbbször tapasztalhatjuk, elviselhetetlen nehéznek tetszik. Hűlgyemnek egy csekély hajlékban kellett jönni, egész nap annak gyámoltalan kikészítésén fáradozott; ma legelőbbször érezte szegényke a' házi-élet' nehéz belső foglalatosságát; ma legelőbbször lépett megváltozott állapotunk ügye-fogyott körében, melynek se csinossága, se elegendő alkalmazossága nincsen, mi a' nyugodalmas élet' szükségét kielégíthetné. Talán most elfáradva ül, kedvetlenül a' legszomorúbb jövendőn aggódik.”

Ezen képzetben valamely ollyas valóság lappangott, mely ellen semmi kifogásom nem lévén, csendesen tovább ballagtunk.

Midőn végre a' nagy útról a' vad bokrokkal árnyékosított keskeny ösvényre tértünk, megpillantánk a' magánosan álló alacsony házikót. Külsője olly egygyűgű volt, hogy a' legegyszerűbb Idilla-költőnek is figyelmét magára vonhatná, de még is csinosság, takarékoság látszatot rajta. Egy felét kellemetesen árnyékosított több terebély élő-fák, a' cse-

kély ház'teteit vad szőlő-venyege lombok futották-bé. Több virágos cserepek csinos felés-
sel a ház bemenetelénél voltak lerakogatva. Az alacsony kerítésű kertetskében bokrok-
kal bényólt ösvények vezettek. A házhoz közelítésünkkor mu'sika szót hallánk. Leslie
indulatosan megragadá jobbomat, helybe maradva halgatóstunk. Mari' szava hangja volt,
bájosló egygyűgyűséggel egy kicsiny dalt énekelt, melyet férje leginkább kedvellett
Leslie' kezét az enyimbén reszketni érzettem. Ó hogy a dalt annál jobban halhassz;
halkal közelébb járult, lépése a kövecses úton megrördült. Eggy vidám kellemetes ábrá-
zat tekinte-ki az ablakon, honnét majd csak hamar eltűnt. Könnyű léptet hallánk. Mari
ugrándozva szökdecéste előnkbe. Öltözete csinos falusi volt. Szép háj-bodraiban tűzött
mezei virágok ékesíték csinos fejét, eleven pirosság virított nyásjas orcáján, egész ter-
mete vidámságban tündöklött. Ily szépnék még öt' soha-sem láttam,

„Kedves Györgyöm! szólla a szép hölgy, milly igen örülök végre kijöttödnek, régen
vártalak, elhidd nyugtalanul vártalak. Elődben mentem, jöttödet lestem, a ház megett
„ékesgető fa-alá asztalkát teritettem, földi-eperral, tejeles tejjel akartalak megvendégel-
ni. Hidd-el jó férj itt minden olly kellemetes, olly nyugodalmas, légy meggyőződve
„mi itt boldogok leszünk“. Így ölelte-meg férjét, 's nyásjasan mosolygott szemében.

Lesliet ez igen illette, szívéhez vonszá jó hölgyét, indulatosan mejjéhez szorilá.
Nem szólhatott szegény, hanem szemei könybe fénylettek.

Ó előttem későbbben, midőn ismét boldogabb állapotra jutott, és igen megelégedett
életben gyönyörködhetett, gyakran bizonyítá, hogy soha kellemetesebb indulatot nem
érezett, mint azon szempillantásban, melyben hölgyével legelőbb a falusi házkömben ta-
lálkozott.

(A többi követhetik.)

Kiss Károly.

19.

É r t e k e z é s,

a magyar nyelvbeli suffixumokról, (függelekekről, vagy is ragasztékokról) azoknak
eredeteokről, fontosságokról 's hathatóságokról — nyelvünkben.

Megvan a magyar nyelvnek eleitől-fogva, mivel véle született, azon különös, és azt
minden Európai más nyelvektől megkülömböztető Ásiai tulajdonsága, mellynél fogva,
midőn valami dologról vagy jószágról 's annak birtokosságáról van szó, a mit a Görög,

Deák, Német, Francia, vagy akármelyik Európai nyelven beszélő 's író, a' nyelvnek, melyen beszél, vagy ír, birtokos egész név mássával térszen és tehet-ki, azt a' Magyar, birtokos név-mássának csak egy vagy két betűjével, vagy végső tagjával is kifejezheti, és tsak is úgy fejezi-ki, szembe-tűnő rövidséggel, 's azonban pontos meghatározással mind a' dolognak vagy jószágának, mind az azt bíró személynek egységére, vagy többségére nézve. És mi, nyelvünknek ezen rúka és fontos tulajdonságát még máj napig sem esmérjük egész mivoltában, 's onnan van osztán, hogy a' ragasztékos nevekkel vagy szókkal helyesen élni nem tudunk, és ellenek (szabad legyen az igazat kimondani) nem csak közönséges beszégetéseinkben, hanem még írásainkban is sokat hibázunk, 's vétünk. De az nem csuda: mert egy az, hogy ez a' tárgy nyelvünkben, a' legnehezebbek és szövevényesebbek közül való; más az, hogy ezt még ez ideig senki nem fejtette-ki szövevényeiből 's nem világosította-meg jól; sőt — a' mi szembe-tűnő — az a' Grammatika is, mely szerént Ország-szerzte a' nagyobb 's kisebb iskolákban tanítatik Felső Rendelésnél fogva, a' Magyar-nyelv, fájdalom! tanítva tanítja tudatlanságból ugyan, 's taníttatja a' ragasztékos szókkal való helytelen élelt. Jó testes ez a' Grammatika, de a' mellett még is igen hiányos, mivel benne nyelvünknek sok nevezetes tulajdonságai nincsenek elő-adva; következésképpen ezen Grammatikából nem tsak nyelvünk tulajdonságait nem, de, merem mondani, hogy még a' Declinációt és Conjugatiót se sanálhatja-meg jól, 's tökéletesen, senki. Honnan van e' nagy hijánosság? onnan; hogy a' Szerző, midőn Grammatikáját írta, nem vette maga mellé segítségül a' Nap-keleti nyelveket. Mert a' Magyar nyelv Ásiában születvén, 's Ásiai nyelv-fajta lévén, közösök annak különös tulajdonságai a' Zsidó, Arabs, Persa 's a' t. nyelvekkel; és így nyelvünknek tulajdonságait a' nevezett nyelveknek segítségnek nélkül jól megérteni, 's kifejezni telyes lehetlenség.

Ha ki ebben kételkednék, vagy ezt nagyításnak tartaná; meggyőződik ennek igazságáról, ha megolvassánda e' csekély munkáimat:

1.) Versuch einer magyarischen Sprachlehre, mit einiger Hinsicht auf die türkische, und andere morgenländische Sprachen. Erlangen 1796.

2.) Comparatio linguae Turcicae cum Magyarica.

3.) Parallelon, inter linguam Persicam et Magyaricam ductum. Erlangen.

4.) Kivált pedig ezt az igen szerencsétlen Német munkámat: „Über die Aehnlichkeit der hung. Sprache mit den morgenländischen, nebst einer Entwicklung der Natur, und mancher bishero unbekanntem Eigenschaften derselben. Leipzig 1796. in 4-to. Igen szerencsétlen, mondom: mert el nem kelvén, benne hever, vagy is inkább belé vezett 140 az az: száz negyven képes aranyom, melyet csak a' kinyomatásáért kellett adnom Breitkopf Úrnak Lipsiában; és már most e' kölsítéses és fáradságos munkát Pesten T.T. Kultsár István Barátomnál a' padon, a' hova van feltéve, a' mofy edálja csak, de ez az editio (esio) kétség kívül tökéletlenebb lesz az Lipsiáinál. Néhai Pesti Könyváros Kilián Frídriknek 75 forintot kellett adnom, hogy Lipsiából elhoata Pestre az exemplárokat, és csak azt sem kaptam ki belőlök. Nagy romlás ez nekem; mivel nem csak mécsemet vagy gyertyámat, és fáradságomat (oleum et operam), hanem fájdalom! még aranyaimat is elvesztettem. Schlözer, Spittler, Meusel és Murr híres F. M. Or. *Minerva* 1. *Negyed* 1828.

német Tudósok bírtak engem a munka írásra leginkább, így írván hozzám: „A Magyar-Nemzet Ásiai régi históriája még nagy homályban vagyon, s nincsenek Írók is, kik után jól felvilágosítani lehetne. Jó lenne hát a magyar nyelvet össze-hasonlítani az Ásiaiakkal, melynek hasznos eredménye lehetne s lenne is; mert kitetzzenék belőle legalább az, melyik Nemzettel volt a Magyar rokonságban, szomszédságban, vagy valami egyéb-féle össze-köttetésben s a t. Én hát, Nemzetem s nyelvem szeretete is ösztönözvén, munkába vettem az ajánlott tárgyat üres óráimban; deáskül kezdtem, s írtam volt is már vagy két árkust, midőn egy Szombaton dél-után a Director Úr fia, mint jó Barátom, látogatni jöve hozzám, éppen munkában talált, s kérdésre: mit írok? megmondám, mit. Más nap magához hívatván az atya: hallom a fiamtól, úgymond hogy az Úr a magyar nyelvről most valami munkát ír. Igen is, felelek. Ekkor így szólla: mi itt a magyar nyelv spinéműségéről tellyességgel semmit sem tudunk; szeretnénk pedig tudni; azért én részemről igen kedvesen venném s gondolom a több Tárogok is, ha munkáját Társaságunk Gyűlésében felolvassná az Úr. Én erre, tagja lévén már akkor a Tudományos Társaságnak, mit mondhattam egyebet ennél: megcslekszem örömet, csak időt kérek engedni a ki dolgozásra. „A mennyi tettzik, annyit engedek, úgymond, csak hogy adja tudtomra mihelyt kész lesz vele.”

Ez a Társaság minden két-hétben egyszer Gyűlést tart, mellyben a Director által előre kirendelt Tag felolvassa munkáját, és a fejeletés után minden Tag rendre, elébb, legutóljára maga Director Úr, elmondja ítéletét s jegyzőcsit azon munkáról, és annak elő-adásáról is. Mivel pedig Tárvényo a Társaságnak, hogy csak német nyelvűen kell, és máson nem szabad írni az ott felolvasandó munkát, tehát németre fordítottam a mit már deáskül írtam volt, s úgy folytattam s végeztem-bé a munkát. Törvény az is, hogy csak a Tagok jelenhetnek-meg a Gyűlésben; de a Városon, a hol én már minden Fő-háznál esmértes voltam, elterjedvén a híre, hogy én miről fogok munkát olvasni, minden tanultak (literátusok) kívánták azt hallani, és addig járták s kérték Director Urat, hogy meg is nyerték a jelen lehetét. Eljövén a rendelt nap, az Univerzitis legnagyobb Auditoriumát kellett megnyitvatni Director Úrnak, hogy a nagy sokaságnak helye lehessen. Tömeve volt a nagy Szála, figyelmetesen hallgattak, megszerették nyelvünket, és más nap seregestől jöttek hozzám esmerőseim s barátim kérni, hogy ha olyan szép a Magyar-nyelv, mint elő-adtam, tanítsam őket arra, hozzám járnak azt tanulni. A Városi Kis-aszszonyok között is némelyek, kik esmértek, ugyan arra kérték, hogy járjak hozzájuk és bizonyos órákon tanítsam őket magyar nyelvre; híjában vonogattam magamat, mert végre meggyőztek unszólo kéréseikkel, s úgy írtam osztán a fenn-említett Grammatikát nagy fej-töréssel, mellyet csak úgy kell — származására nézve tekinteni, mintha az volna a legelső magyar Grammatika a világon, mivel én azt a fejemből elmélkedés által, írtam, segítettvén a Keleti nyelvektől, de még is abban nyelvünknek Ásiai tulajdonságai jobban elő vannak adva, mint sok későbbi Grammatikában. Távol légyen a kérdés!

Igen örömet és elő-menetelesen tanulták mind a két Nemen lévő nyelvünket. De nekem, elfogadván a Pataki Hivatalt, haza kellett jönnöm Erlángból s vége lett az oda való Professorságomnak, a mit én százszor megbántam s bánom is mindég még élek,

mivel életemnek csak azt a részét mondhatom szépnek és életnek, a' mellyet ott éitem. Messze is térek tárgyamtól; de reményem, senki az Olvasók közül ezt tőlem nem fogja rosa' néven venni, annyival inkább nera, mivel ez, néminémű képpen Nemzeti becses nyelvünk históriájára tartozik. De már vissza-térek a' felvett tárgyra.

Emlitém már feljebb, hogy még eddig senki sem fejtegette jól meg a' nyelvünkbeli ragasztékokat 's elő nem adta az szokkal való helyes élés' módját, noha már egyszer 's másszor többen próbálták azt Hazánk tudós fiai között; Próbálá a' közelebb múlt 1827-dik esztendőben nevezet szerint Hazánk' nagy érdemű Tudósa T. Szedor Fábián Úr, „A' birtokot jelentő szavakról” írtt, és a' Tud. Gazdtemény VII. Kötetében közre bocsátott értekezésében; de kevés sikerrel; mivel szinte csak ott; és abban hagyta a' dolgott, a' hol, és a' miben volt az előtt, és csak azt sem mondá-meg, hogy mik tulajdonképpen 's hol vessik magokat nyelvünkben azok a' jelentős szó-részekcéké vagy ragasztékok, melyekre, akár beszéllünk, akár írunk, minden lépten oly nagy szükségünk vagyon. Sőt, a' mi már szembetűnőbb és meglepőbb, próbálá azt legközelebb, Hazánk' — há! Istennek! számos, még a' Tudományokban is, nem csak a' fegyverben gyönyörködő derék Vitézei közül egy, i. i. Kapitány Zvornik Úr, a' F. M. O. M. nerva 1827-diki „folyamatja 4-dik Negyedében közre-bocsátott, valóban tudós és nagy nyelv-ésméréstégre mutató hosszás értekezésében, mellyben a' ragasztékok nevekkal való élésben a' hibákat felfedezni és megjobbítani igyekezett. Csak az a' kár, 1-3r: hogy munkáját a' sok *ki híje, mi híje* és *nak* formákkal úgy megtarkította, és elő-adása oly tudós vagy mély, és több helyen homályos is annyira, hogy száz olvasók közül, alig ha fognak tizen találatni, kik azt megérték jól; én legalább magamat — megvallom, azon tíz között nem számíthatom. De kár 2-szor az is, hogy a' nevezett tudós Vitéz az úgy nevezett nap-keleti nevezetesebb nyelvek közül egyet, maga mellé Adjutánsnak nem vehetett segítségül, p. o. a' Zsidót vagy a' Siriai nyelvet. Mert különben úgy megaratta volna a' magyar ragasztékos mezőt, hogy azon más, talán még csak kalászokat se szedgethetett volna.

Én tehát, meg lévén tökéletesen már régen, tapasztalásból győződve arról, hogy a' magyar nyelv' természetét 's belső titkait kitanúlni, 's tulajdonságait megfejtegetni a' napkeleti, úgy nevezett *Sem* nyelveknek (linguae Semiticae) segítségék nélkül, éppen nera lehet, és mivel nyelvünknek, a' mostani szóban forgó tulajdonsága is közös a' Zsidó 's más azzal rokonos nyelvekkel; azért én Ásiai fáklya' világánál látok a' felvett tárgy' világosításához, de csak a' Zsidó nyelvet; mint a' többi Keletnél. Hazánkban ésméretezsebbet, veszem most itt elő fáklyául, és azoknak kedvékért, a' kiknek ezzel semmi ésméretegek nincsen, lehets rövidséggel-egygyűgyűen, az az: világosan 's érthetőleg, azt adom-elő először, hogyan van a' dolog 's részben a' Zsidó nyelvben; azután másodszor azt, hogyan van a' magyarban. Megmondám, kiknek kedvékért hozom-fel a' Zsidó nyelvet; 's világosítom vele nyelvünket; azért: a' ki magára nézve szükségtelennek, és felesleg valósnak tartja, a' mi mindjárt következni fog, ugorja által azt, 's menjen tovább az olvasásban. Tehát —

I. A' Zsidó, nem lévén nékie formás birtokos név-mássa, a' helyett személyes névmással él, melly is az egyges számban ez: *ami*; vagy *anóhi* ego; *atta* (vagy egygyik. t.

A-ra változván, *anā*), *tu*; a' harmadik személy, egészen ki írva *hwa*, Zsidó betűkkel $\aleph \tau \eta$ ille: A' többes számban *anaku* vagy *naku* nos; *antem*, vagy *athem*, vos; *hém*, meg *hém*, illi. De minekelőtte tovább meonék, szükségesnek tartom itt előre megemlíteni a) hogy a' Zsidónak betű vocalissa nincsen, és minden betűje consonans vagy más-sal hangzó, még a' legelső *alef* vagy *a* betű is azok közé tartozik nálok. A' betű vocalissok híjánosságokat pedig pontokkal pótolja-ki, hol egygyel, hol kettővel, hol hárommal; a' kettő és három a' betűnek alatta, az egy pedig felette, vagy a' hasában szokott állani, a' mint majd látni fogjuk: b) A' mással hangzók között olyan van 3 betű, úgy mint az *alef*, *vau*, és *jod*, vagy az *a*, *v*, és *j*, mellyek közül mind egygyik sokszor csak vocalis helyett áll, a' mikor az olyannak nyugvó betű (litera quiescens) a' neve; mivel nem mondódik-ki, csak elhallgattatik, mintha ott sem volna, vagy állana a' többi közt. Mikor pedig ezen betűk minden pont nélkül magokban állanak, akkor, olvasatnak és kimondatnak, 's *moabucetnek* nevezetnek. Lássuk már most ezek után, miként bántak, vagy mit csinál a' Zsidó a' feljebb elő-adott név-mással? azt, hogy mind egygyik személy' végső betűjét, vagy tagját elvágván, az elvágott betűt, vagy tagot a' névhez ragasztja, hol egygyiket, hol másikat a' birtok' kifejezésére; a' szerént pedig, a' mint a' birtok és birtokos egygyisége vagy többsége magával hozza, és kívánja; p. o. *el deus*, *jod manus*, *den filius*, az első *ani*, személy vég-betűjét a' nyugvó *Jodot*, vagy magyarosan szólván, az *i* vocalist elveszi, és azt a' névhez ragasztja, így: *elí, jodí, dení* Deus meus, manus mea, filius meus; a' többes anok *nu* nos vég-tagját az *den* Deus, névhez tévé *den* *den* Deus nos *ter*; az egygyi, második személy *den* vég-tagját oda tévé *den*, *den* *den* manus *tu*; a' *tuus* equus névhez, les' *tuus* *equus*, equus tuus; és így tovább: így bántak mind egygyik személy' végzetével is a' többesben is, p. o. *tuus* *equus*, equi eorum, vagy illorum 's a' t. De már az egygy harmadik *hwa* ($\aleph \tau \eta$) személyre nézve más képpen van a' dolog; mert ebben a' középső, most nyugvó *vau* vagy *v* lévén a' fő és jelentős betű, csak az vétetik-ki középből, és a' pont, melly most a' hasában vagyon, felibe tétetik így ($\dot{v}$) melly nyugvó *vau*, így téve annyit, mint a' mi nyelvünkben a' vonatos *ó*, és *ö*; amúgy pedig, mint hasonlóul a' vonatos *ú* vagy *ü*. Ez a' nyugvó *vau* bevődik ki, mondom, 's tevődik a' szóhoz, p. o. *sem* nomen, *semó* nomen ejus, *tuus* equus ejus, 's a' t. A' Zsidó személyes név-másnak elvagdalt végzetei tehát ezek: *í, hu, nu, hém, em*, és a' nyugvó *vau* ($\dot{v}$) mellyek Suffixumoknak nevezetnek, és értelme annyi mind egygyiknek, mint a' birtokosnak, a' deákban, meus, tuus, 's a' t. Szintágy járdának pedig ezen suffixumok a' praepositiókhöz, mint a' nevekhez; p. o. a' *B. in* praepositióhoz így: *bi* in me, *den* in te, *bi* in illo, seu eo; *den* inter, *deni* u *den* inter me, et inter te; *má*, a, abs, *máni* a me, *mámen* a nobis; *im* cum immi mecum, *imman* nobiscum, *imman* Isten velünk 's a' t.

A' magánosan álló csupasz, az az: suffixum nélkül való névnek többes bélyege *in* a' Zsidó nyelvben, mint: *Samáin* coeli, *maláin* reges, mellynek egygyese *malék* rex, *den* verbum, a' többesben *den* *den*, *tuus* equi 's a' t. a' suffixumosnak pedig, és annak, melly egygy, mást jelentő névvel szerkeztetésbe jön, melly akkor szerkeztetett állapötben (*in statu constructo*) lenni mondatik, egy nyugvó *jod* a' bélyege, mellynek akkor, két pont lévén alatta így: (1) mindég hosszú *é* a' hangja, p. o. *den* *den*.

verba Jehovae, Dei; *mdihé éretz*, Reges terrae, *szászé Jaacob*, equi Jacobi, 's a' t. A' régimenben, az az, két különböző dolgot jelentő névnek szerkezetetésében ritkán találhatik a' 3-dik személy' suffixuma, az igazgatott (rectum) névnél, a' Zsidó nyelvben, a' Siriaiban még gyakrabban, az Arabs, Persa, 's Török nyelvekben még gyakrabban, a' magyarban pedig multhatatlanul ott van, 's ott is kell annak lenni minden regimemben, a' mint a' maga helyén majd meglátjuk. Az igazgatott név a' Zsidóban sokszor tétetik a' Dativusba is, mellynek belyege a' *Lámed* vagy *l* betű, p. o. *midr le david*, *cantio* vagy *psalmus Davidis*, de többnyire az u' Nominativusban áll, mint p. o. *perlá-néte*, *fructus arboris* az első Zsolttárban, 's a' t. *alpalgé máim*, ad, vel penes *canalis aquarum*, ugyan csak az első Zsolttárban. Lássuk már

II. Hogyan van a' dolog e' tárgyra nézve a' Magyar-nyelvben. Szinte mindenben úgy, mint látók a' Zaidóban. De szükségesnek tartom, mindennek előtte, itt is megemlíteni azt, hogy a' magyar nyelvbeli *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ö* és *ü*, vocalisok vagy magokban hangzók, két igen természetes classisra oszloznak-fel; az elsőt teszik ezek: *a*, *o*, *u*; a' másodikat ezek: *e*, *ö*, *ü*; az *i* pedig közös mindenikkel. Amazt én *A. Classisnak* vagy *Rendnek*, ez utóbbikat pedig *E. Classisnak* nevezem, 's azt mondom, hogy minden nevek, igék, vagy akármí nemű szók legyenek, e' két rend közül egyikikre vagy másikra tartozik, p. o. a' melly szóban az *A. rendből* egy vagy több vocalis van, az annál fogva az első; a' mellyben pedig az *E. rendből* hasonlóul egy vagy több vocalis van, az a' második *Classisba* való. E' szerent nyelvünkben kettő a' *Declinatio*, kettő a' *Conjugatio* csak, 's több nincs, 's nem is lehet; a' mint ezt már máskor elő-adtam; azért most róla többet nem szóllok, csak azt említem még meg, hogy, ha euphoniából valamely vocalisra szükség van, ejtegetés vagy hajtogatás, vagy szó-szarmaztatás közben; tehát azt a' vocalist minden szó abból a' rendből kívánja 's veszi, a' mellyikbe *ö* maga is tartozik, és ez állandó törvénye nyelvünknek; az ilyen vocalist én is, mint a' Zsidók *segéd-vocalisnak*, (vocalis subsidiaria) nevezem; mivel a' kimondást segíti, és csupán csak könnyebb kiejtés végett vétetik az fel. Most már a' tárgyra: Nyelvünk' járása általjában véve, nagyon hasonlít a' Zsidó' nyelvhez, és a' felvett tárgyra nézve is, mint feljebb mondtam, úgy van itt a' dolog, mint ott. Ugyan is: a' mi *személyes név-másunk*, az egyes számban ez: *én*, *te*, *ő*; a' többesben: *mi* vagy *mink*, *ti* vagy *tek*, *ők*. A' *birtokos* pedig osztán ettől származott egygy, tulajdonítást 's birást jelentő részecské (Particula) az az: a' *vonatos é által* előszőr csak így: *éné*, *tedé*, *őé*, *minké*, *tié*, *őké*, azután pedig idővel meg bővítve: *enyém*, *tiéd*, 's végre: *enyém*, *tiéd* 's a' t. A' *birtokos név-más* hát már ma ez nyelvünkben, mellyet imé teljesen elő-adok mind a' két számban:

Egygyes: *enyém*, *tiéd*, *ővé*. Ezeknek többeseik: *enyém*, *tiéd*, *ővé*. Amannak többese: *miénk*, *tiétek*, *ővék*. Ezeknek többeseik: *miénk*, *tiétek*, *ővék*. Mivel ezen birtokos név más természetesen határozó; illik elibe az *izetake* (artikulus) 's ott is van többnyire így: az *enyém*, a' *miénk*, a' *tiéd*, a' *tiétek* 's a' t. Ezen c'képpen elő-adott birtokos név, más egyes és többes személyében a' végső betűk és tag elvágyva, a' mint

*) Ezen *övé* harmadik személyről alább majd bővebben szóllok, és megemlítem, hol vette lenne magh' a' *v* betű, és micreda változásoktól szenved az, mint magzók.

ki-ki látja, ezek: *m, d, im, id, i, nk, tek, ek, ink, nek, ik*; 's ezek ragasztatnak a' nevekhez, az utól-járókhöz, és a' határozatlan Móddhoz, 's azért méltán ragasztékoknak, függelékeknek, vagy suffixumoknak nevezetnek, és ezek közül mind egygyik, mikor névhez van ragasztva, annyit tesz, mint maga az a' személy, mellynek ő csak egy vagy két vég betűje vagy tagja, p. o. apám, pater meus, apáink, patres nostri 's a' t.

A' vocaliba végződő szókhoz egyenesen 's köz-vetetlen járulnak ezek a' ragasztékok, még pedig úgy, hogy a' rövid *a, és e*, vocalist mindég megnyújtja, az az: hosszúsáv teszi, mint: kutya kutyám, munka munkám, balta baltám, vese vesém, epe epém, eke ekém, fejsze, fejszém, hordó, hordóm, kapu, kapum, szőlő szőlóm, kőpü, kőpüm, 's a' t. Ellenben a' mással hangzón végződő névhez mindég vocalis segítségével, mivel azt az eufonia kívánja, járulnak, 's ragasztódnak a' függelékek, melly azért *segéd* vagy *ragasztó vocalis*nak (vocalis subsidiaria), a' Zsidóban pedig az olyan *punctum adglutinationis*-nak nevezetetik; és ez a' segéd-vocalis mindég abból a' Classisból veszik, mellybe tartozik a' szó, mellyhez a' ragaszték járul, p. o. házam, hátam, kertem, rétem, földem, házm, hátm, kertm, 's a' t. helyett, lábom, tsüröm, lábm, tsürm helyett; házunk, kertünk, háznk kertnk, helyett 's a' t. Kiteszik e' példákblól a' segéd vocalis szükséges volta. A' tek ragaszték e' vocalissa is *o*-ra változik mikor az A. rendbeli névhez járul, mint házatok, Uratok, Királyotok, gondotok, gond-tok helyett, és így itt a' középső *o* vocalist az eufonia kívánja-meg, mivel a' nélkül nehezkén esnék a' kiejtés, ilyen: jóságotok, csontotok 's a' t. De sok nevek vagynak, mellyekben ilyen eufonia *a, e, o* vagy *ö* vocalis megkérvántatik a' ragaszték előtt, p. o. hastok, kéztok, esztok, tsürtök, tsürtök 's a' t. hastok, kéztok, észtok, tsürtök, tsürtök, helyett;

Az első *enyém*, 's második *tud* személynek tehát csak a' végű *m, d*, betűje 's tagja szolgál ragasztékul, a' mint már tudva van; a' harmadik *öd* személynek pedig a' középső *v* betűje vevődik-ki ragasztéknak. De az *ám* a' kérdés: hol veszi itt magát ez a' *v* betű? Felelet: Ez nem egyéb, mint a' Zsidó személyes név-mássa harmadik *huu* vagy csak *hu* (mert így ejtődik az *ki*, de így íratik: *אמן*), személyében lévő nyugvó *Vau* vagy *P*, mellyből már fellyebb szólottam; ez jött által a' Zsidó nyelvből a' magyarba, és így a' mi személyes név-másunk harmadik személye, tudni-illik az *ö* egy *v*-ből áll, melly az *ö* vocalisban lappang, de a' melly az *é* részecskének hozzá-járulessa által mozdulatba hozódik 's lesz belőle *öd* *birólos*. A' Persa nyelvben is éppen így egy nyugvó *v*-ből áll a' személyes név-más' 3-dik személye, a' *Kurá* nyelvben is *ö* vagy *ü* az, Georgiában.

Ez a' *v*, mint harmadik személy ragasztékja, sok változást szenved; mert elsőben is *j*-ra változván által, hol mozgó, hol nyugvó *j*, az az *i* lesz belőle (Jód quiescens). Mozgó mindég, mikor vocalison végződő névhez járul; és a' név, vagy szó' minéműsége szerint *a*, vagy *e* vocalist veszen maga mellé, p. o. árpa árpája, búza búzája, akó akója, kapu kapuja; eke ekéje, mese meséje, bölcső bölcsője, kesztyű kesztyűje, 's a' t. Nyugvó (quiescens) mindjárt ezen harmadik esetben: nekem, nekí; nyugszik némelly az E rendbe-való nevekben is, kivált ha egy tagú a' szó, p. o. lépi, képi, szeri, széki, bőri, széri, szüri, csüri, szesz 's a' t. nyugszik az E rendbeli igékben is, mint: kéri, szereti, neveti, keresi 's a' t. Az A rendbe-való igékben pedig mozgó, mint: tudja, adja, írja, mondja, gondolja, tagadja 's a' t. A' köz-nép ugyan némelly Megyékben nyugvó *j*-vel

szokta ejteni az állyeket is, így: *adi, miondi, tapodi*, 's a' t. Némelly neveknél, eufoniából, olyan betűre változik, a' millyenen végződik a' név, mellyhez a' j járól, p. o. mázaa; társaa, arannya, zuzaa, mérvánnya, törvénnye, munkássa, 's a' t. mázja, zuzja, társja, aranya, munkásja helyett. Ellenben némelly nevekből eltönik, ugyan-csak eufoniából, 's csak az a vagy e vocalissát hagyja maga helyett kép-viselőnek, p. o. szemee, fülee, háta, hasa, keze, lába 's a' t. lábja, késje, hasja, hátja, fülje, szemje helyett. Ez történi általában az össze-vont, 's vonható nevekben, p. o. haszna, dolga, irlalma, hatalma férge, lelke, nyerge 's a' t. haszonja, dologia, irlalomja, hatalomja, férgeje, nyeregje, lélelje, éles hangját (!) elveszti a' név miatta, többnyire, mint úr ura, víz vize, és nem úra, víze, szél ventus, szele, tél tele, méz mesze; a' tompa hangot pedig (') megtartja, mint szél morgó szele, méz, méze; szép szépi 's a' t.

Ellenben a' hosszú ó vocalist, 's néha az ó-t is rövid e-re 's a-ra változtatja, mint mező mezeje, erdő erdeje, szőlő szöleje, csipő csipeje, kettő ketteje, tető teteje, velő veleje, vő veje, erő ereje, ideje, esztendeje, hordó hordaja, mint: hogy a' bornak hordaja? 's a' t.

A' nyugvó h és v betűbe végződő nevekben, mozdulatba hozzák az említett nyugvó betűket a' ragasztékok, p. o. méh, méhem, méhed, méhe, juh, juhom, juhod, juha, teroh, terchem, össze-vonva: terhem, terhed, terhe, koh, moh, kohom, kohod, koha, mohom 's a' t. ló, lovam, lovad, lova kő, kővam, kőved, kőve, tő radix, tövem, töved, töve, könyű lacryma, könyvem, könyved, könyre, ettől e által ige könyvez (és nem könyvez mint újabb írónk írják) lacrymat, könyveznek szemai lacrymant oculi; odu, odvam, odvad, odva, fű herba, fűvem, fűved, fűve 's a' t.

Az utól-járók, (Postpositiók) is felveszik itt, szintugy mint a' Zsidóban a' ragasztékokat, mint: után, post 's megkettőzetik többnyire a' vég betűt, mint: utánnam, utánnad, utánna, ~~korad~~, hozzám, hozzád, hozzá vagy hozzája (in statu constructo) utánnunk, utánnatok, hozzánk hozzátok 's a' t. ben intus, bennem, benned, benne, bennünk, bennetek, bennék; vel cum, velem vagy veílem, veled, vélle, vagy vele, veíünk - veíítünk veletek; töl, s ab tölem, tölöd, tölle, tölünk, tölletek, tölők, vagy töllem, tölled 's a' t. *éw pro*, érttem, értted, érte, érttünk, érttetek 's a' t. így rám, rajtam, mellém, mellettem, 's a' t. közzém közzéd, közzé, és nem közé, mint sokan írják, közzém 's a' t.

A' B betű nyelvünkben is utól-járó mint a' Zsidóban, vocalissa a' névnek, mellyhez tétetik, minéműségéhez-képpent, mindég a vagy e, és helyről-helyre való mozdúlást jelent, p. o. a' templomaa, a' kertőe megyek. Ha pedig a' nyugvást jelentő s részecskével (Particula) össze van téve így; *ban, ben*, már úgy mindég nyugvást, vagy helybenléteit jelent az, p. o. a' házban, a' kertben, van, Pozsonyban, Bécsben lakik 's a' t. Az a Particulának magának is az az értelme 's jelentése, mint: Budán, Pesten lakik. E' éssben is sokat hibáznak írónk a' *és* helyett *ban-t* 's *ben-t* tévén, vagy megfordítva. Végre felveszi a' ragasztékokat a' határozatlan Mód is, az i végzetet o vagy e vocalissa, változtatván a' mint t. i. az ige' minéműsége hozza magával, mint: adnom; adnod, adnia, írnom, írnod, írnia, kell, mennem, menned, mennie, írunk, írnotok, írniok, adpunk, adnotok, adniok, mennünk, mennetek, menniek kell, szenvednem, szenved-

ned, szenvednie, szenvednünk, és így tovább minden Infinitivi igével, eleibe tévén, vagy értvén ezt: *nekem, neked, neki, nekünk, nektek, nekük*, utánna pedig ezt: *kell*, így: *nekem mennem, neked menned, neki mennie, nekünk meennünk kell, 's a't.*

A' csupasz nevekre nézve (mert így nevezem a' ragaszték nélkül valókat) a' többes szám bélyeg betűje — *litera characteristica* — *K*, mely a' vocalison végződő szókhöz közvetlenül járúl, és a' rövid vég-vocalist vonatossá, az az: hosszúvá teszi, ez is mint a' ragasztékok; p. o. fá fák, kapa kapák, mese mesék, epe epék. Az éles hang is néhol elvész miatta, mint: úr, víz, szél, tél, 's a't. urak, vizek, szelek, telek; és nem úrak, vizek, szélek, télek. A' ragasztékos nevekre nézve pedig nyugvó j, az az *i* a' többes bélyege, éppen mint a' Zsidóban, p. o. almám, almám, pennám pennám; eke ekém, beszédem beszédem, könyvem könyvem, juhom juham, lovam lovam, szavam szavam, méhem méhem, terhem terhem, 's a't. Megjegyzést érdemel még itt az is, hogy ez az *i*, ez a' többes szám bélyege, mellyet a' Zsidó Grammatikusok így neveznek: *Jed parafesit*, minden mással hangzón végződő névben egy *a* vagy *e*, vocalist kíván 's veszen is fel maga eleibe a' név minéműsége szerint mind *eufonia*, mind kivált *ékességnek* okáért, p. o. lábam, kezem, dolgom, szemem, lábim, kézim, dolgim, szemim helyett; a' magán hangzón végződő szóban pedig már ott van a' vocalis, 's azért más nem szükséges oda.

Lássuk most már azt, micsoda 's hányféle esetekben élünk, 's kell élünk ragasztékos nevekkal, mind a' dolog vagy jószág, mind az azt bíró személy egységének vagy többségének kifejezésére 's meghatározására. Elyen különbség esetek a' következők:

1. Mikor egy a' jószág vagy akármiféle dolog, mellyről van a' szó, és egy az azt bíró személy is. Ekkor az enyém, tiéd 's övé elvágott *m*, *d*, 's *vé*, végezet szolgál ragasztékul a' névnel, p. o. az én vesém apám, a' te veséd apád, az ő veséve, apáva, 's össze-vonja apva, és a' v, szokása szerint j-re változván veséje, apája apja, más Európai nyelv-szólás módjaként: enyém vese, enyém apa, öve apa helyett. Sőt a' Zsidó. — hogy különleg meg-említsem — még igéje Futurumának 3. egyesbeli személyét is, az aní, ota, és av név-másnak csak egy-egy betűjével jeleli-ki, úgy, hogy az aniból az a vagy *dief*; az atából, a' t, a' haból a' nyugvó *Vau* betűt elvévén, igéje eleibe teszi, p. o. a' *Kasit* occidit, ige eleibe így: *ektől ego occidam, tiktől tu occides, jiktől* — viktől helyett, — mivel a' *Vau* j-ra változik, ille occidet; *pakád* visitavit, *epákád* (mert az a-nak *e* hangja van itt mindig) *épákád, jépákád*, 's így tovább minden Futurumban. Ezt annak világosítására hozám-fel, hogy a' *Vau* és a' *Jed* sokszor felcserélődik egymással, mint p. o. a' *valád* genuit ige, így is íródik *jalád* 's a't.

2. Mikor egy a' jószág, vagy dolog, de az azt bíró személy több egynél; akkor, a' miénk két végső betűjét, a' tiétek vég tagját, és az övék utolsó a' betűjét vesszük-el, 's ragasztjuk a' névhez, közvetlenül, ha az, magán hangzóba megy-ki, p. o. a' mi ekénk a' ti ekétek, az ő vagy inkább az *ök* ekéjek, mivel a' törvény azt látszik kívánni, és az analogia is, hogy mivel a' mi *ekénk*, a' ti *ekétek* előtt többesben áll a' név más, úgy itt is ott álljon, és legyen az *ök* 's nem az ő ekéjek, noha így téve 's mondva, a' mai szokás ellen van egészen, azért nem is kötöm senkire; a' mi apánk, a' ti apátok, az *ök* apjok, mivel az apa-név az A Rendből-való, tehát úgy kívánja nyelvünk törvénye,

hogy a ragaszték vocális is abból legyen, mert így: apáték apjek a törvény ellen volna. Ha pedig mással-hangzón végződik a név, már úgy az-nk mindég u vagy ű segéd vocális által ragasztatik azon névhez, minéműsége szerént, p. o. a' mi házunk, a' ti házatok, az űk házok, az űk házjok helyett: a' mi kertünk, a' ti kertetek, az űk kertjek, vagy űk kertjek? Erről majd alább bővebben fogok szólni.

3. Mikor a' jóság vagy dolog több egynél; a' birtokos pedig csak egy. Akkor az enyém, tied, űvé többesének, ugymint: az enyém, tied, 's űvé többesek végzeteik kivántatnak-meg 's vágdaltatnak-el ragasztékoknak, az hol a' többes szám' bélyege, a' nyugvó Jód vagy is az i, mellynek eleibe járúl ékességül, a' mint már említettem, egyillendő vocális a' mással-hangzón végződő nevekben, de csak az olyanokban; sőt vannak kivételek ott is. Példák: az én kutyáim, a' te kutyáid, az ő kutyájai, össze-vonva: kutyáji, az én kecskéim, — kecskéid, — kecskéjei, kecskéji, az én juhaim, — juhaid, — juhai; az én barátaim vagy is barátim, — barátid — baráti, 's a' t.

4. Mikor mind a' jóság vagy dolog, mind az azokat bíró személy több egynél, és így mind a' kettő a' többes számban vagon; már akkor szükség, mulhatatlanul szükség, hogy a' miénk többesének, tudni-illik: a' miénk, — tiétek, — ökéik többeseknek végzeteik vétesenek-el, 's függetlenül vagy ragasztékul szolgáljanak, e'képpen: a' mi házaink, a' ti házaitok, az űk házaik; a' mi atyáink, a' ti atyáitok, az űk atyaik; a' mi kerteink, a' ti kerteitek, az űk kertjeik; a' mi űkreink, a' ti űkreitek, az űk űkreik, és nem: az ű űkreik, mert így olyan hibás, mint volna az első és második személyben így: az én űkreink, a' te űkreitek, itt is hát per analogiam, kivált pedig a' dolog természeté szerént, többesben kell lenni az ő név-másnak így: ők űkreik. Erősíti ezt az is, hogy ha az ő helyett nevet teszünk, a' többesbe esik helyesen az is, p. o. Urak lovaik, Barátok szamaraik, Katonák lovaik 's nem: Úr lovaik, Barát-szamaraik, Katona lovaik. 's a' t Utóljára.

5. Megemlítem még itt külön en is azt, noha a' már mondattokban Bennek van, hogy mikor két különbözű dolgot jelentű nevek össze-szerkeztetnek egymással, a' mi regímen-nek nevezetik a' Syntaxisban, a' név egyikéből soha ki nem maradhat a' ragaszték, és pedig nem csak ott nem, a' hol birtokról 's birtokosról van a' szó, p. o. Isten' háza, Isten' igéje, hanem még ott is, a' hol, se birtokról, se birtokosról szó tulajdonképpen nincsen, 's nem is lehet, p. o. Buda, Pest-várossa, víz-széli, víz-partja, hordó-feneke, kés-éli, asztal-gija, hajó-orra, fara, könyv-fedele, víz-árja, hogy fontja a' hús-nak? rófi a' posatónak? itteje a' bornak? 's a' t.

A' regímenben lévő regens névnél jelen is lehet, el is maradhat a' 3-dik eset nek nek bélyege így: Istennek igéje, vagy: Isten-igéje, a' bornak az ára vagy a' bor-ára 's a' t. Csupán-csak az egygyes, főképpen pedig a' többes 3-dik személybeli ragasztékra nézve van e' tárgyban a' nagy nehézség, melly okozza a' zavart, homályosságot 's kettős értelmet, kivált mikor a' regímenben lévő két név formára nézve össze-út p. o. a' Pogányok Istenek, a' mézásokok űkrők, az Urak inasok, lokajok, jobbágyok 's a' t. Ugy látszik, mintha itt a' második név előszűr a' többesben, másodsor praedícatum volna; hát pedig koránt-sem úgy van: mert itt a' k nem a' név többesének bélyege, hanem-csak a' birtokos többségének ragasztékbeli jele, és így az a' név ekkor praedícatum nem lehet. Ilyen-
F. M. O. Minerva 1. Ngyed. 1828.

kor hát a' nevet izetskével és a' 3-dik eset' jelével tenni, 's a' j' ragasztékot is, a' hol az eufónia megengedi, ki írni és mondani a' kettős értelem' eltávoztatása végett szükség, így: az Isten az árváknak styjok, több Vármegyéknek Tábla-Birájok, ez az Úr, a' Pogányoknak istenek vagy istenek; a' mézasárosoknak űkrök, vagy űkürjök — ez az egy űkür; az uraknak inasok, lokajok, jobbágyok, vagy inkább: inassok, lokajok, jobbágyok, vagy jobbágyok; Tót Péter vagy Pál, az egy Tót Péter vagy Pál.

Mint hogy pedig — a' mint már említém — a' 3-dik személy' ragasztékja okozza e' tárgyban az egész nehézséget, zavart, és homályt: nézünk által még egyszer 's analizáljuk a' személyes és birtokos név-más 3-dik személyt: Ó, Péter, *ővé*, Péteré ez a' ló, *ővé* Péteréi ezek a' lovak; *ővék*, már nem Péteré magáé, hanem hármoké vagy négyké ez az egy ház, szőlő, kert 's a' t. Az *ő*-nek többesse *ők*, mutatja a' k' bélyeg, de nem Péternek többesse, mivel nékie, mint magános individuumnak nincs 's nem is lehet többesse; hanem Péternek testvéreivel, rokonaival, vagy más hozzá-értett személyekkel együtt, a' házok, szőlőjek. 's a' t. a' többesse; *ők*, t. i. Péteré 's testvéreie ez az egy tábla szőlő; *ők*, t. i. Péteré 's ő vele együtt Pál, József 's a' t. testvéreie ezek a' szőrcsacab szántó-földek, kaszálóok, nyáj-juhok, sertések, 's a' l. ragasztékosan hát: az *ők* szántó-földjeik, kaszálóik, juhaik, és sertéseik.

Ezek, és így származnak nyelvünkben azok a' jelentős ragasztékok, melyeknél fogva oly nagy meghatározottsággal fejezhetjük ki magunkat más Európaiak felett a' birtok, és birtokos egységére vagy többségére néve. De, még kell vallani, hogy ezekkel helyesen élni tudni igen nehéz; sőt, a' mellett, a' mindenütt hozzájuk-való pontos ragasztékos ellykor nyelvünkben némi-némú *Kahofóniát* is okoz. Azért, ha valaki e' tárgyat nálamnál jobban megfejt, és az eufóniával is meggyógyeztetni igen-igen kedvesen fogom venni, nem-csak; hanem arra, és talán, fejtegetésében ejtett botlásaimnak 's hibáimnak felfedezésére, imé alázatosan kérem is (tudván, hogy: plus videt oculi—acutum cernentes—quam oculus) minden a' dolghoz értő tudós Hazám-fijait.

B. NAGY PÁL.

20.

Hazai Literatúra.

- 1.) **Érdem-ozlop**, mellyet néhai Migos és Fő-Tiszteletű Nagy-Daróczi Kovách Flórián, Szatmári Püspök és Szent-Jobbi Apátúr emlékezetének, 1825, December' 10diki pompás temettetésé' gyász-ünnepén, az egész Püspök-megye' nevében, a' Szatmári Szék-egyházban tisztelet- 's hála-zslógát szentelt Lázár János, a' megyehéli Sz. Szék

Jegyzője, Lajstromozója 's Levél-tárnoka, a Püspöki Könyv-ház 's Árva-nevendék Intézet' Gondviselője, 's a helybeli Líceumban a Magyar Nyelv-tudománynak rendes Tanítója." Pesten, Trattner' bet. 1826. 4. lap 23.

2.) „Polgári beszéd, melyet T. S. Ns. Szatmár Vármegyének Mindszent Hava' 1. napján 1827. az Ország-gyűlési Követek' megérkezésekor tartottot közönséges Gyűlésében elmondott Kölcsei Kende Zsigmond, a fent tisztelt Ns. Vármegye' hites első V. Notáriusa és Tábla-bírája." Nagy-Károlyban, nyomtatta Gőnyei Gábor, 1827. 4. lap 7.

Prósa'k elhagyott állapotja, Literatúránk szegye köröt mutatja tagadhatatlanul. Mert ha vannak is némely Mestereink a' beszédnek a' nemében: úgy látszik, nem voltak még eddig oly befolyással Irók' nagyobb számába, hogy a' hűtlen nyelv ezen példányok szerint indulus magdra díszet öltén. Nincs stadium! nincs gond! mily érzséssel tekintünk a' naponként fel-felépő Irók'at, midőn látjuk, hogy még a' nyelvenek grammatikai helyes-volta által sem igyekeznek magokat a' nem-literátoroktól külön-elasztani? Pedig enél kevesebbet már nem kívánhatunk, mert est könyvből tanulhatjuk; de a' stílistikai, az esztétikai postulatumok' kielégítésére még bizonyos mértékben az emberrel született megfogás az Igenek 's érdeke a' Szépnek is kell. Aztól mi minden legkisebb prózái munkát, mely nyelvre nézve is megfelel ezeknek, méltónak tartjuk, hogy az Obvostk' figyelmre rá fordítsassék, 's azoknak, kik kevesebb kérséssel ragadnak tollat, ajánlatssek.

Ilyen két Munkácska van most is Rev. előtt: a' fenn leirt calmá egyhási és polgári beszéd. Mind a' kettőnek honja Szatmár; 's ezen földi rokonságnál fogva is legyen szabad, hogy egygyütt említtessenek. Mind a' kettőben egygyúrt lap-meg a' szónoki (oratóri) beszéd' numerosus, erővel érzséssel tele dráma; de postai fel-felbuzgással 's mindig önnepisíggel az Elsőben, mert így hozd magad az a' viszony, melyben egy hátra hagyott dő, nagy Holtjűhos áll; így az alkalom, a' Helynek — az Egyháznak — 's a' Gyűlésezetnek minéműdsége. A' Másodikban azon czífrát 's csapongást kiárá gravitással és homolysággal, melyet egy Nemezi tárgy kíván. De foelgállanak egyszer' mind példától azoknak is, kik ily pályára kéfűlnek: mily becsat és díszet ad a' két befűlésnek az a' rühán figyelembe vett nyelv, mely itt Jő is, Nemes és Szép is; úgy hogy meg nem tartóztathatjuk magunkat, a' két Munkácskából egyne-Adny hely' kiürítől.

Lázár, lap 4. így szólal-fel: „Magas árnyéka kedves Elpöhentűnknek! tudom, hogy csekély beszéddemmel gyakorta nyilatkoztatott szándékok ellen véték, ki ön-magában a' lételesített jó-tétben levén földi szerény jutalmadat, emlékedet innen a' siron inkább tettek által ohajtád megörökíteni; mint pusztán elzengő szózáttal magasztaltatni; — tudom 's érzem: hogy nem enyém, hanem egyedül a' Tiedhes fogható ajak, a' Tieddel mérkezhető szónoki beszéd-folyam képes csak illőleg 's illetőleg dicsőíteni érdemidet; 's ezt foltoltomban úgy rémledez előttem, mintha e' sir-boltozathól hamivadandó tetemidet suhoga felkelni, 's bosszús felindulás ilve neheretlő homlokodon e' fenytő szózatot halanám felém mennyörögeni: „Miert háborítál-meg, hogy feltámadnék?" (Kir. I. 28: 15.) de azt is tudom, hogy amax alázatos Mesternek valál tanítványa, ki az általa meggyógyítottaknak többször is meghagyá: hogy jótéteményiről vesztég hallgassanak; még is midőn ezek annál buszgóbban hirdetétek, hogy mindeneket jól cselekedtet; az ő alázatossgának tilalma ellen tett dicsőreketek is kedvesen fogadá. Mivel pedig nem nagyobb a' tanítvány Mesterénél, a' szolja Uránál; bocáss meg mindnyájunk vétégének, hogy határtalan 's fogyhatatlan tiszteletűnkből e' pontban engedetlen fiaid levénk. De mikor is magasztaltatnék az erkölcs-dísz kelleteként, ha-csak azt volnánk vőni kénytelenek, hogy abban ön-maga egygyezék-meg? Megetgadjuk e' Tőled az érdemlett vé tiszteletet, mint egy-

szersmind halánk 's hódolatunk' őszinte bűcsü-díját, azon okból, mivel Te azt feleslegként elmellőzvé, arra méltóbbá level? — Úgy kelle annak lennie: hogy Tied legyen a' dicsőség, megelőzőleg túl-adva lemondani a' magasztalásról, szívünké pedig az édes szabadság, felajánlani Neked azt köteles adónkól."

Lap. II. „Hát a' Nemzet' 's Vármegyék' Közgyűlésein 's egyéb Küldött-ségekben milly fénytel futá mindenkor olly sok rendű követségi Pályáját! Törvényekben 's Hazánk' egyéb dolgaiban jártas bölcsességét, nagy elméjét, hazafiúi mély érzelmét, tántorulhatlan igazság-szeretetét, pártatlan ítélletét, 's mind Cicero' mind Árpád' nyelvén egyenlő igézettel bájoló és hódító ajakát — szvadáját — ismérvén Nemes Képtalanunk, míg csak Nagy-préposli kormányán díszlett, mindenkor és mindenekben Őt választá, Őt bizá-meg Személy-viselőjének, meg lévén győződve: hogy Flórián mint nagy Pap az Oltárt, mint jó Hazafi az Ország' Törvény-alkotmányát — ezen két sérthetetlen frigy-szekerényeit Nemzetünknek — fentartani 's diadal-masan védleni termelt. Magyarok! Ti igaz Magyarok! Nemzetem' Kép-viselői! Ti Prytanaeumunkban országosan egyben-gyűlt Fő-méltóságú 's Tekintetes Rendek! a' Ti bizony-ségtokat hívom tanúképp fel itt én! Ti mondjátok-meg: minő tüzzel busga közepettetek, akár midőn százados törvényeink' értelmét világosítólag vitatni 's fejtegetni, akár midőn Magatok 's Maradékok' javára újakat alkotni kelle! nem 'de legfontosb tárgyú tanácskozásiokban is mindenkor velős ítéllettel értekezett Ő 's olly férjfiás ékes-szólással, melly természetes csapongtában semmi csapodárkodást, semmi mesterkelt-feszkes-piperét, semmi ledér vagy csikornyás pongyolát nem ismért, hanem fellengtével is a' csinos dehiszégnek 's az Igaz' és Való' tiszta világában gyökerező hathatós alposságnak hódolt. Így lön: hogy bölcs ügyessége által szeplőtelen maradván szív-bélyege minden lengeteg tetszetősködéstől 's e' súlyos pályának egyéb sikamodás'itól és sémürgéitől, 's kellemes üzhungla frigyesítvén papi, hazafi és polgári nagy tiszteit, mind köteles hívségét koronás Fejedelmünkhöz, mind forró szeretetét édes Hazánkhoz, mind őszinte ragaszkodását 's tiszteletét Törvény-alkotmányunkhoz minden alkalommal szerény, színezetlen, de valódi példás fénytel ragyogtatá."

Így szól az egyházi Parentátor. Halljuk a' szép elméjű Kölcsei-Kendének egy csikkelyét is. és hajtsuk, hogy egyházi 's polgári Szónokaink illy literatúri készséggel lépjenek a' Szó-szekbe:

„Isten az embert szabadságra teremtette, de egyszer'smind társaságra is; 's a' társaságos élet törvényt és igazgatást kíván, és hoz magával. Szerencsés nép az, mellynél törvény és igazgatás 's társaságos élettel úgy veszik korlátba, hogy még is a' szabadság'szent kincse fogyhatatlanul megmaradjon, hogy szolgaság és járom az emberiséget meg ne alacsonyítsák, 's a' lélek a' maga fennrepüléséből por és homály közzé ne kényszeríttessék! Örök hála a' mi Őseinknek, kik saját vérek' hullásával nekünk nem csak lak-bírdet szereztenek, hanem még annyi szélvészekt közzé is olly polgári alkotmányt hagytak-által, mellynek melegítő sugáritól a' szabadság' becses virága századokon keresztül, el nem aggható ifjúságban virulhatott! Ezen alkotványban Király és Nemzet kölcsönös bizodalommal függhetnek egymás karjain; midőn a' Király a' Nemzetet hívja-meg, hogy Őn-magának törvényt szabjon; a' Nemzet pedig Királyának arczain vigyázza a' megelégedés' és helyben-hagyás' vonásait. Így önkényes uralkodás és féketlenség, egygyeránt

ellárvostatván, sem az 'emberi lélek' szabad ereje hatalom által le nem nyomathatik, sem az emberi szív' szelíd érzései zabolátlanságban el nem vadúlhatnak. Megbecsülhetetlen jótéteménye a' mi törvényeinknek! Innen van, hogy ezen mi törvényeink egy egész ezred oltá, mellynek folytában annyi Országok 's országos alkotványok romlás és semmi-ség közzé hullottak, rendületlen állanak-fenn; 's az irigység' és kajánság' száz meg száz lesei közt is időnkig által-szállván, bennünket a' magok' jöttévé árnyékában nyugtatnak."

"Vannak, kik vagy érteni nem akarják, vagy érzeni nem tudják, minő meghálál-hatatlan ajándék a' sorstól, ha valamely Nemzet a' régiség által szentté lett törvények' oltalmában szabadon él. Nem egyszer hallottam a' gondatlan állítást, hogy törvényeink 's egész polgári alkotványunk a' régen-múlt századok' környüállásai közt támadván, az újabb kor' megváltozott helyzetetéséhez többé nem illenek, 's azokat másokkal kellene felcserélünk. De vallyon, lehet e idő, mikor az emberiségnek kevesebb szüksége legyen a' szabadságra, 's az abból folyó jótéteményekre, mint egykor volt? Miért a' mi szabadsá-gunkat őrző szent alkotványt semmivé tenni? Hogy emberi jussainkat elveszessük? Annyi-ra elalacsondult talán senki sem léssen, hogy a' természet ellen való óhajítás benne támad-hasson. Vagy talán az ujonnan kívánt polgári alkotványban újabb szabadságot keresnek? Boldog az, ki a' jelenvaló jókkal megelégedve él, 's levegői képek után nem kapdöz. Boldog az, ki eléggé bölcs által-látni, hogy az emberiség belső helyzetete, indulatai, szükségei minden egymástól bármely meszsze fekvő időkben ugyan-azok, 's ugyan-azon módokon orvosolhatók! a' külsőt a' belsőtől, a' változót az örökre változhatatlantól éles szemeknek könnyű megismerni; 's az ily szemekkel bíró férjű há lát is némelly melles-leg-valókbán változtatni valót, jól tudja azt, minek kell örökre megmaradást kívánni; miért kell a' hazafűség' minden buzgóságával küszdeni, hogy veszélyes kezek alá ne jusson."

3.) „Francia Grammatika, új és könnyen megfogható tanítás-mód szerént; franciaia Classicusokból választott tanúságos példák által megvilágosítva, különös tekintettel az ön-tanításra; Magyarok' s Németek' számára. Írta Lemouton János, a' kir. magyar tudományok' Egyetemében az angol nyelv' és literatúra rendkívül való Professzora." Pesten, 1828. nagy 8. 560, 14 és 64-lap. keménybe kötve 3 for. C. P.

Időnkben, midőn az újabb nyelvek' tanulása műveltségünk' nagy hasznára, Hasznokban is inkább terjedés; 's ezek között kivált a' francziái; nem lehetett egy magyarúl írt, tőkilletes franciaia nyelv-tanító könyvnek hiányát nem éreznök. Prof. Lemouton ezen munkájával óhajtsáinknak megelé-gedhetőkire felel-meg. Rend-f. abáz és példa, mint másutt, keset fognak üti is mindenkor; de amasok kimerítőkké; mint fok más Grammatikuséi; ezek grammatikal beszőkön kívül, mással is ajánlkoznak. Mert minden példa franczia classicusból lévén kölcsönöse, a' tanuló egy által a' fentebb stílusal is örsze-barátkosá, 's annál nagyobb örömmel ragadja-meg emlékezetével, mert mindenike valamely tanúságos filozófai, ethikai, historiai 's több igazságot, velis mondást foglal magdába. 'S mivel az egész műnké két nyelven van, a' magyar ifjú jótüsse gyakorolhatja magát egyfor' mind a' német nyelv-ben is.

Es alkalmommal ajánljuk ugyan-azon Szerzőnek angol Grammatikáját is (Grammatica anglica, s recentioribus optimisque fontibus deducta; addita cujusvis vocis recta pronuntiatio ex consimili vocum hungaricarum sono consideranda. In usum nobiliss. Academiae juventutis hungaricae etc. Budae, 1806. 8. 375 és XII. lap. kemény kötésben, a fr. 24 kr. C. P.), 's azoknak, kik író pályára készűlnek, az angol nyelvet is. Ha valamely idegen literatúra' studiuma és fagada által valaha sikereseb

fogjuk a miénket mivelhetni, bizonyosan az Óvilág' és Albion' csudállandó munkáit' tanulása által fogjuk. Vájlak es a' mellékesen tett figyelemtetés fokától úgy fogadtatnék, mint illik és kell!

4.) Egyéb literatúrai Újságaink közt emlitendő Gróf Széchenyi István munkája a' „Lovakról” (Pest, 1828. 8. pompás kiadás, 1 fr. 20 kr. C. P.)

Ezen fély tapasztalásokkal, figyelemre méltó digressiókkal teljes, gondolkodás lélekkel írt munka' szerzője azon dísző Ferjék, nagy Atyjának legemléttőbb fia, ki nemcsak dídot-ajánlással a' most mált Ország' Gyűlés' alkalmával minden hazafi' szeméből a' tisztelőt és hálát' könyveit' csalta ki. Sok ily Nagycot a' Hazának 's Literatúrájának, 's valakire igazsággal el fogjuk mondhatni Barcainak', öröm-ámulatban ajtett fiaiak!

„Örömeink könyveit' folyják-el szememet,
Middn virágain látom Nemzetemet!”

5.) A' Tudományos-Gyűjteménynek Redactiója a' főbűv' el' kezdetével T. Vörösmarty Mihály Úr kezeben van, ki drámái, lyrai, de főképpen epikai munkáitól minden Olvasónál dísző emlékezetben áll. Mit lehetnessen tőle várunk a' részben is, valamennyire kívánjuk már az három Kötetéből: ezekben Horvát István, Kazinczy és Kötöcsey fióllomlanak meg ismét, kik számos évök óta ezen Folyó-írásban hallgattak. A' Szép-literatúrai ajándékban, mely most Kossor ú' zámat nyert, Bajza, Döbrentei, Kazinczy, Kisfaludy Károly, Kötöcsey, Vithovics, Vörösmarty (Csaba) lépnek fel, minekutánna hat estendeig a' Gyűjteményben részt nem vesznek.

6.) S ily idő-pontban, midőn egy régi Folyó-írásunk, legjobb Íróinktól védelemben vesz, új életet indul élni; midőn mellette a' negyedik évre most költ Minerva mindent tesz, mit hőnyűállásainkhoz képest tehet: 's a' kettő egygyütt minden igazságos kiadatnak megfelel: de csak a' Kiadók' és Szerkesztők' legnagyobb erőlködésük által; mert a' jó Írók 's az Olvasók' száma még igen kicsiny; oly idő-pontban megjelő volt előttünk, egy új Folyó-írásnak (Grátziák' csmen alatt) hirdettetése. Szükségétől bennünk semmi meg nem győshet. Vétélkedést akar e gerjeszteni? Erre van tőre, mert van két Folyó-írás. Azonfelül egy, három kötetecskéből („két-brutba' mindegygyik 15—18 drkus,” nyomtatásában tehát legfeljebb 3 vagy 4) álló és-folyamat 5 fr. C. P. mely illik de!

Ohajtjuk, hogy csak a' Grátziák — ha ugyan Grátziák lesznek, a' minék azonban a' hirdetés igen kétes elő-kívete — szerencsésebb legyenek, mint ama' két szerencsétlen Dáma: Aspásia és Laura.

Későbbi Literatúrában a' rossz többet det, mint mennyit használhat a' jó; mert Olvasókat ront, tisztalunkodást tőmaszt; 's akkor a' jó sem lel Publicumot. De az Irók' viselkedete —

T—x F.

J e l e n t é s .

Most jelent-meg: „Aradi Gyűlés. Hős-költevény 31 énekben. Czuczor Gergely. Kiadta barátja Toldy Ferencz.” Pesten, 1828. 8. keménybe kötve 36 kr. C. P.

A' Kiad' elő-zavara: „Middn Prof. Czuczor Úr egy' évvel ez-előtt Ágostai útközben valami hősköltevényét erőszé ki; a' művészet' barátai azt oly jóvalattal és tapsal fogadták, mely a' Költőt újabb dolgozásokra serkentheté a' nemben; de egészség' 's tisztelői akadályok több jódre eltölték a' szerenéséden megjár' pályától. Megsérűvés azok, fellép ismét, 's a' Kiad' ítetete szoriat nem kevesebb erővel, lelkesedéggel és tüszel, mint ott: de dagály nélkül, több gondal, 's valdéli férfiúi méltóságban. S ily révényű a' Kiad', hogy, midőn e' munkát küre becsátja, az Olvasók' kedvesécsinek 's a' Mű-bírók' javallásának új és méltó tárgyat nyújt.” Kassán, a' Minerva' kiadójánál találhatik.

21.

PÁLMA és BOROSTYÁN.

Halmozzon diésérést Hős borostyánjára,
 Melly jutalom gyanánt véres kard-vasára
 Hoszszú baj-vivások után fonattatik:
 Magasztalom én csak Iréné' pálmáját,
 Melly nekünk a' jámbor föld-míves gab'náját
 Gazdagon teremvén mindentől áldatik.

Csak ott nőnek setét ég'i borostyánnak,
 Hol sok keserűség' könnyei folyának,
 'S hol a' virányokat ártatlan vér hinti.
 De pálma szeret csak csendes mezőséget,
 Hol a' tiszta gyönyört és egyszerűséget
 Hozzánk béke-angyal mosolyogva inti.

Hol 'dühödnek' a' pör-patvar' furái,
 Hamar száradnak ott az élet' virágoi,
 Elhal a' szív minden gyöngéd érzelemnek.
 Csak, hol béke 's öröm egygyesül szép párban,
 Csak a' nemes pálma hűves árnyékában
 Nevet azilja az édes szerelemnek.

Edvi Illés Pál.

Foglalatja az 1.^{eb} Negyednek. 1828.

	<i>Lap.</i>
Felső-Gagyri Báró Vécsey Péter, Cs. Kir. Ausztriai Magyar-lovas Brigadás Generális' Élet-rajza. <i>(Terhes Sámuel)</i>	1515

Első Füzet. Januáriusz.

1. A' Nemzetiség' Ideálja. <i>(Szigethi Gy. Mőses)</i>	1521
2. A' Lyrica Poésis' okai 's a' Lyricusok. Gróf Dessewffy Aurelhez és]Már-cselhez. <i>(Buczy Emil)</i>	1527
3. A' boldog alkony. <i>(Debreczeni Bárány Ágoston)</i>	1541
4. A' múlt 1827-dik Esztendő' végső estvénjén. <i>(Mész-Madarasi Szalay Antal. — Mátyás Király' deli Vitézei M. J. A' Csobor-völgyi Kő-szálak. (Edvi Illés Pál.) Thaly Antal és Farkas Károly barátoknak. (Kazinczy Ferencz.) — Az Arabs és a' Gyilkos. F. Maroskői Gábor, Erdélytől. — Az Apolló' szobránál. (Kazinczy Ferencz.)</i>	1553

Második Füzet. Februáriusz.

5. Szent-Iványi Szent-Iványi Ferencz, Ország-Birája. <i>(Kovácsocz Mihály)</i>	1561
6. A' Politikai Gazdaságról. <i>(Sup. K. J.)</i>	1564
7. Görög-oroszág' és Róma' Bölcsői. <i>(Jakabfalvai András)</i>	1567
8. Pogány-Török' Földje. <i>(Debreczeni Bárány Bertalan)</i>	1571
9. Szenyvey József' Schillere. <i>(Kösz Toldy Ferencz)</i>	1576
10. Vizsgálatok a' Magyar-nyelv körül. <i>(Toldy Ferencz)</i>	1582
11. A' mai sok-féle Nemzeteknek 's Nyelveknek eredetéről. <i>(B. Nagy Pál)</i>	1587
12. Mammut. <i>(Básteleky)</i>	1591
13. Mesék. <i>(Máldry)</i>	1595
14. Jutalom Ajánlás. <i>(Varga István)</i>	1598
15. Tisztelet az Asszonyoknak. <i>(B***) Canzone, Hivemhez. (Básteleky)</i>	1599

Harmadik Füzet. Mártziusz.

16. Mi a' Nemzet, 's a' Társaságok' eredete? <i>(Szigethi Gy. Mőses)</i>	1601
17. Egy pár Jegyzet a' Keitikáról. <i>(N. A. Kiss Sámuel)</i>	1608
18. Washington Irving' Irásai közül holmi Darabok. <i>(Kiss Károly)</i>	1615
19. Értkezés, a' magyar nyelvbeli Suffixumokról 'sa' t. <i>(B. Nagy Pál)</i>	1624
20. Hazai Literatúra. <i>(T—y F.)</i>	1634
21. Palma és Borostyán. <i>(Edvi Illés Pál)</i>	1639

Toldalék. Felséges, dicsőfégesen uralkodó Urunk I. Ferencz Császár és Apostoli Király Ó Felelőgének születése' 60-dik napja Öröm-ünnepére írt tiszteelő Versek. *(Balajthy József)*

Jelentés,

az 1829-dik Esztendőben-is, 's már 5-dik évre folytatandó
Felső Magyar-országi Minerváról.

Éltünk Napjai nagy részént édes óhajtásokkal, 's kívánságokkal telnek-el. Zúgolódjanak a' tudatlanok és gyávák, hogy mind be nem telyesednek, a' nemesebb, okosabb rész hálát ad érte, mert kívánságaink közt igen sok az esztelen, 's veszélyt hozható. Epesztőbb baj, 's nagyobb kín, hogy sokszor legokosabb és igazabb kívánságink sem érhetnek czélra, 's száz meg száz el-
lenekre találunk.

Minden lelkes igaz Magyar szeretja, hogy Nemzete, a' tudományos és
Műveltség
között helyet foglaljon, 's Ót, a' dicső Academia Nemzetek (kik igen ritkán, nagy nehezen, sok Századok lefolyta után, szoktak egyet Emberi Méltóság 's Nagyság című Rendjékbe felvenni,) nem Pythagorási őt, de majd két százszor öt évi halgatása, tanulása, izzadása, szenvedése után, mívelt erkölcsi 's tudós Társoknak ismerjék.

De ah! jelen Korunk nem éri még el Nemzetünk ezen szép világát, az utóbbiak talám szerenesésebbek lesznek. Most sokakba a' forró Nemzeti óhajtások alig fejtődnek-ki a' szívből, már megfagynak, gyümölcs, 's mag nélkül elhálnak. Akarják a' ezélt, de hathatós igaz eszközökről nem gondolkodnak vagy azokhoz hidegen immel-ámmal nyúlnak. Megrázták lel-
künk-et-is e' Folyó-írás mellett azon sok akadályok (nevezetesen a' jóltévői bőség szarva bedugúlta, 's mások) mellyekkel szüntelen küzdenünk kell, de el nem csüggesztheték, szép reményünktől meg nem foszthatának. Győzni kell az igaz Úgynek, Shakespeare, Wieland, Chenier nyelveikkel együtt kell hangzani minden szép Ég-hajlat alatt a' Magyarának-is, sőt meg kell tudatni a' világgal, hogy ez, a' Homértól 's Virgiltól tanult Hósi Hexameteret pattogtatni, a' Horázt lantos Verseit pengetni, az élők közt maga tudja legügyesebben. Minden szépre, jóra, nagyra felemelkedhet a' Magyar' Lelke 's Nyelve, győzni kell hát ismét mondjuk az igaz Úgynek, de csak úgy, ha bátor lélek, álhatatos szív, vas szorgalom lesznek segédjei. —

Folytatjuk hát Minervánkat az 1829-dik Esztendőben-is, és mivel értésünkre esett: hogy némelly Hazánk szép íztésű Nagyjainak 's Tudósainak, a' Negyed-rét nem tesszük 's alkalmatlannak tartatik, Folyó-írásunkat ezentúl csinos nyolczad-rébe, szándékozunk kiadni, 's ha az Olvasók' száma kedvezend; az ivatek-is jóval szaporítani. Minden harmadik hóldnap végével ki jő, egy, három füzetekből álló Kötet, Hazánk valamellyik derék Fianak vagy Leányának jól el-talált mejji-képével egyyütt, szines borítékba csinosan bekötve.

Eddig Minervánk, im ez itt következő Nagyk' Képeivel kedveskede: *Eszei Károly Ambrus Ausztriai Fő-Herczeg és M. Országi Primás.* — *Sándor Leopold Ausztriai Fő-Herczeg M. Országi Nádor.* — *Galantai Eszterházy Pál, Nádor.* — *Gróf Hadik András, Fő-Vezér.* — *Fazmán Péter, Cardinalis, M. Országi Primás.* — *Ürményi Ürményi József Ország-Birája.* — *Glymesí Gróf Forgách Zsigmond, M. Országi Nádor.* — *Gróf Illésházy István, Nádor.* — *Erdődi Gróf Pálffy Miklós, Nádor.* — *Bacsinzky András, Görög egyesült Munkácsi Püspök.* — *Kis-Viczai Viczay József, Kassa Város' Fő O. vosa.* — *Huádi Gróf Vesselényi Ferencz, Nádor.* — *Felső-Gagyi Baró Vecsey Péter, Magyar-Lovas O. vosa.* — *Gróf Zrínyi Ilona.* — *I-ső Mária, Magyar Királyné.* — *Istvánffy Miklós, Al-Nádor, Tisztelnet-író.*

Minden eddig megjelent Köteteket, a' mejji-képekkel egyyütt találhatatunk a' Kiadónál, 's a' távol helyeken-is az érdemes Könyv-Áros Úrak által megszerezhetni. Árok öszvesen a' múlt esztendeieknek medián papiroson 20, velin papiroson 36 ezüst forint, sőt eggyenként-is lehet Köteteket szerezni 1 forint 's 30 krajtzárért ezüstbe. Az 1829-dik Esztendőben ki-jövendő Kötetek' előfizetési ára, szép fejt papirostra nyomtatva 6 for., Velinare pedig 10 ezüst forint /szabad Posta küldéssel. Előfizetni lehet Kassán, a' Kiadó Ellinger István kir. priv. Könyvnyomtatónál, távolabb helyeken pedig minden Cs. K. Posta Hivataloknál, és azon buzgó Hazafiaknál, kik az előfizetést eddig beszédni méltóztattak. Ha valamely Kötet, a' rendes Posta által, hova mindenkor multhatatlanul feltétetik, az illő helyre mégis el-nem jutna; azon esire a' felőle teendő tudósítást hogy mást küldhessünk, alázatosan ki-kérjük, 's magunkat, a' Nagy Tiszteletű Közönségnek kegyességébe ajánlván, mély tisztelettel maradunk Kassán 1828-ikban, Karácson Hava 31-dik Napján.

A' REDAKTŐR és a' KIADÓ.

Felséges, dicsőségesen uralkodó
ELSŐ FERENCZ

AUSZTRIAI CSÁSZÁR',
MAGYAR-ORSZÁGI 's' t. APOSTOLI KIRALY'
Ő FELSÉGÉNEK,
NÉPEI' LEG-JOB B 'S LEG-KEGYELMESEBB ATTYÁNAK,
EÚRÓPA BÉKESSÉGE' HELYRE-ÁLLÍTÓJÁNAK,
Születése' h a t v a n a d i k napja Öröm-Ünnepén.

Bőjt-elő hava' 12^{hó}, MDCCCXXVIII^{ban}.

KASSÁN,

*Jobbágyi leg-aldatosabb hódolással 's' a' leg-méjjebb 's' buzgóbb tiszteletből
nyomatatta*

ELLINGER ISTVÁN, a' FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI MINERVA' KI-ADÓJA,
's helybeli Ct. Kie. geiv. Könyv-nyomatás.

Nemzetek és Népek! kiket Erkölcs, Nyelv, Ruha, Vallás,
Törvény, Míveltség, Eredet, Nevelés, Tudomány és
Honni-szokás 's Ízlés, külön osztályokra szakasztnak;
Mindazonáltal azon közös egy Atya' gyermeki vagytok,
És ugyan egy Sasnak fedező oltalma alatt, a'
Mennyei Békesség' áldott kebelébe pihentek!
Jertek, ezer hálát szívből buzgó szeretettel,
Tellyes készséggel, 's egy testté forrva borúlni
Zsámoly széké elébe az egy Mindent-tehetőnek.
Áldjátok rébegő ajakkal az Ég' Nagy Urát, hogy
Ritka kegyességű Köz-Atyánkra 's Urunkra, FERENCZRE,
Népeinek méltó örömökre ma hatvanadikszor
Méltóztatta deríteni becses Születése' örömré
Gerjesztő Napját! Oh jertek, szívetek' édes
Ömledézesei köz't áldozatok a' Jehovának
Buzgó hálákat; füstölgjön tiszteletére
Szentelt Oltárán a' Tömjén, Aloë, Myrha.

Oh Te dicső Felség, Menny' és Föld' Fő Ura, ISTEN!

A' ki imádandó bölcsességgel, kegyelemmel
Szentül és mindent-tehető hatalommal igazgatsz
Mindeneket! Te lehelj kebelembe nemes tüzet, és Te
Nyújts segédelmet, erőt; hogy ezen Nap tiszta öröme
Buzdító voltát fessek most olyan ecsettel,
Melly mindent Fejedelme éránt buzgó szeretettel,
És szent hűséggel töltönbé, 's e' jeles és nagy
Napnak, dicsérvén Nevedet, víg szívvel örüljön!!

Idvez légy te dicső Nap! mellyet az Úr ada nékünk.

Milliom embereket tett boldoggá ez az eggy Nap.
Mert ez az, a' mellyen megajándékozta FERENCZEL
A' Sas' szárnya alatt pihenő sok Népeket a' Fő
Bölcsesség és a' Fejedelmeknek Fejedelme,
Mondván: Én Fiam ez! szemeim rá néznek örökké. —
Ő lesz' Kép-viselőm e' Földön, — sok Koronákkal
Lesz' ékes tisztos Feje, és sok Nemzeteken fog
Országolni dicső méltósággal 's szeretettel. —
Mérsékelt hatalom, nemes érzés, ritka kegyesség,
Nagy Lélek, jó és könyörülő 's szánakozó szív,
Lesznek legragyogóbb gyémántjai, legbecsesebb 's szebb
Gyöngyei tündöklő Koronáinak, — esmeretes lesz'
Nem csak meszsze-terült népes birodalma' határin;
Sőt az egész Földön, az az irgalom és kegyelem, melly
A' vas Igasságot mérsékli kegyes kebelébe. —
Népeinek javok és boldogságok 's nyugodalmok
Lesz' fő gondja. Ez az, melly szívén fekszik örökké. —
Bölcs kormányja alatt, eggy Vallás' sorsosa sem fog
A' sápadt türedelmetlenség' durva igája
'S járma alatt, keserű könnyet hullatva epedni,
'S össze-szorúlt mejjel 's lesütött fővel keseregni. —
Benne nemes lelkű 's bölcs védre fog a' Tudományok'

'S Szép-mesterségek' minden neme 's ága találni. —
A' remek elméket 's a' munkás szorgalom által
Önn' magokat kijegyztetek, — a' kik nemzeti buzgó
Szívvel 's lélekkel fogják mozdítani-elő a'
Honni kifejtődzést 's köz-jót, — fényes jutalommal
'S Érdem-czímmel fogja kijegyzeni, — nem fog előtte
A' köz-hasznú Bölcs feledékenységre maradni;
Sőt jeles érdemeit nézvé, a' Honni Dicsősség'
'S Méltóság' fokain magasabbra emelni igyekezik. —
Mindenüvé 's mindenre kihat fejedelmi figyelme,
A' szántásra-vetésre, adásra-vevésre, selyem, juh
Marha-tenyésztés 's más Termesztményekre 's azoknak
Készítményire. — A' tengernek meszsze kiterjedt
Síkján fogja hajói' vitorlát lobogatni,
És egy sorba tejéni magát Európa' hatalmasbb
Nemzetivel. Szóval: bölcs kormányzása alatt a'
Jó rend, békesség és ennek drága gyümölcse,
A' köz-boldogság, örök évig megmaradandó
'S ingadozatlan alapra fog építődni. — Becsülni
Fogja 's imádni Nevét, még a' késő maradék is. —

Hahj! de elébb iszonyú vészszel kell küszdeni Néki!
Rettenetes zivatar 's rohogó szélvész veszi körül. —
Tündöklő fényvel ragyogó Császári, Királyi
Székibe, a' mint ül, 's roppant Birodalma hatalmas
Kormányát, a' mint által-veszi; akkor azonnal
Fúria szülte bolond 's eszeket vesztett nyomorúltak
Töröket és leseket hánynak becses élete ellen,
És elakarják oltani a' legjobb Fejedelmet. —
Még dühösen kavargó koronás Feje és Fejedelmi
Háza felett a' vég pusztulással fenyegetve,
'S mennyköveket szikrázva lövellő fergeteg, és már
Méhiben rettenetes veszedelmet rejtegető más

Burhós felleg tornyosodik 's gyűl-őszsze Nyugotról
 Ellene. — Eggy, szeretett 's majd gyűlöltt Attya, Királlya
 Véríbe borzasztó dühhel gyilkos kezeit bé-
 Fertéztetni merő, — a' Törvény', Rend' 's az Igasság'
 Szentségét tapodó zabolátlan Nép rohan és ront
 Vad gyűlevészeivel Birodalma' határra, 's a' Had'
 Jajt és pusztulást okozó inségibe dönti
 Nem csak igen szeretett Népét, annak nyugodalmas
 Honnát feldúlván, megemésztő langba borítván,
 Ártatlan lakosít meggyilkolván 's kirabolván; —
 Sőt önnön Thronjának is ingadozatlan alapját
 Megrendíteni és megrázni erővel igyekszí. —
 Ugy de siker nélkül; — mivel e' Felkentem örökké
 Legbecsesebb 's legfőbb tárgya leszen, soha is nem
 Szunnyadozó szemeim vigyázásának; azért is
 A' legrettenetesbb veszedelmek közt is erőssen
 Megmarad és meg nem rendül soha, semmi időben.
 Három egész Tizedig híjjába dühösködik ádáz,
 Ártatlan vérrel béfecskendezve szagúldó
 Ellensége, — tüzes nyilait híjjába lövelli. —
 Átalkodva haszontalan ontja rakásra dühébe
 A' Haza' Hőseinek kő-fal módjára kiállott,
 Véd-sorait, — gát és akadály nélkül sebes ár-víz
 Módra haszontalan omlík, idomtalanúl bizakodva,
 Bölcsen kórmányzott Országiba, — mert diadalmat
 Rajta 's erőt csak-ugyan nem vesz'; sőt végre hatalmas
 'S győzni tanúlt seregét, maga fogja vezetni legázolt
 Ellenségének prédával megrakodott és
 Büszke fejét magosan tartó 'Anya-Városa gögös
 Népe közzé, és őszsze-szövetkezvén Fejedelmi
 Társaival, Velek ír Párisnak viszszozólag
 Törvényt, — 's óhajtott nyugodalmát vissza-szerezvén

Európának, az áldott békesség 's nyugalom szent
Karjai között, Népét boldoggá téve, sokáig
Fogja viselni Fején, gyémántos arany Koronáit. —
Meggyengülnek ugyan testében az élet-erők és
Egy terhes nyavalyának emésztő súllya lenyomja. —
Már eltátja az éh sír száját, hogy leragadja
A' komor éj örökös köddel fedezett üregébe.
Megrémülnek hú Jobbágysai és ezereknént
Jőnek előmbé buzogva esenkedvén becses élte'
Megtartásáért, — és én meghalatom őket,
'S vissza-adom neki a' sok ezer 's sok milliomoktól
Kért becses életet, és megtartom Népe' javára,
'S véd paizsom fedező oltalma alatt sok időkig
Fog még országolni igassággal 's kegyelemmel." —

A' Seregeknek erős Ura, mint megmondta előre,
Úgy lett. A' gyászos vésszel fenyegetve kavargó
Fereteg és zivatar megszűnt, — a' félelem eltűnt. —
Él Köz-A t y á n k, 's oh nagy kegyelem! mi ma hatvanadikszor
Üljük az általa megszerzett nyugalomra vezérlő
Békesség' szent karjai között Szü leté se' örömré
Gerjesztő Nap j á t, hálát buzgó ajakkal. —

Nemzetek és Népek! kiket Erkölcs, Nyelv, Ruha, Vallás,
Törvény, Míveltség, Eredet, Nevelés, Tudomány és
Honni Szokás 's Ízlés külön osztályokra szakasztanak.
Mindazonáltal azon közös egy A t y a' gyermeki vagytok,
És ugyan egy Sasnak fedező oltalma alatt a'
Mennyei Békesség' áldott kebelébe pihentek!
Jertek ezer hálát szívből buzgó szeretettel
Tellyes készséggel 's egy Testé forrva borúlni
Zsámoly széke' elébe az egy Mindent-téhetőnek!
Jertek öröm-könnyel tólt szemmel, 's szívetek' édes
Ömledézései között, esedeztetek én velem ekkép:

Istene a' Mennynek, Seregeknek erős Ura 's Attya!
 Tartsd, oh tartsd-meg igen szeretett Köz-Atyánkat, Urunkat,
 A' mi FERENCZÜNKET, 's áld-meg minden javaiddal!
 Oh adj napjaihoz napokat, szaporítsd kegyesen 's jól
 Eltöltött esztendeit; áld-meg nagy birodalma'
 Milliomokra telő Lakosit Véle meg ezután is,
 Hogy szeretett Népét tegye boldoggá sok időkig,
 'S böles Kormányja alatt az öröm, jól-lét, gyönyörűség,
 Jó-rend, békesség, szeretet, hűség 's egyenesség
 Méjj gyökeret vervén, az ezek' követője az áldott
 Boldogság örökös talp-köre tevődve maradjon.
 Halgasd, oh halgasd-meg Atyánk! szívünk' buzogását,
 'S végre Személy-viselőd' ültessd jobboldra az Égbe!!

Írta

BALAJTHY JÓSEF,

Hoskóti Ref. Püfőlkész.

Ezen Folyó-íráásra minden Cs. kir. Posta-hivatlokon kívül, a' következendő helyeken, és TT. Uraknál előre fizetni lehet, a' kik erre nézve alázatos bizodalommal meg is kérettetnek, úgymint:

Acadon: T. Dan'ó János Ur. T. N. Acad Vármegyei Hitves Levéltárnokia és Jegyzője.
Bocsbán: TT. Theol. Prof. Patay János Ur, és a' Cs. kir. priv. ki-mutatás Inzeret, Cs. Kir. Eug. misslet levő Boltyjában.
Beregáson: TT. Beregvári Nagy Pál Ur, Belsőelkedés Doktora, és több T. Várm. Tábla-Bírája.
Debreczenben: Neetes Tóth Miklós Ur Könyváros.
Egerben: Tek. Ivánzaky Antal Ur, a' Magyar Nyelv és Literatúra' Tanítója.
Eperjesen: Kollár Gutfried J. Ur, Könyvhőő.
Szekeő-Fővárosban: Hasader Könyváros Ur.
Győrött: Könyváros Schwaiger Ur.
Kalotásán: N. Thot. Wagner Tóbiás Ur, Kalocsa Érseki Megye Sz. Szék' Jegyzője.
Kecskeméten: Tek. Ladányi Sándor Ur, Kecskemét Város Fő Notáriusa.
Komáromban: TT. Albó Szopori Nagy Pál Ur, Ev. Prédikátor.
Közegyen: Engel Pál Ur, Könyváros.
K. Lomnitsán: TT. Melcser Jakab Ur, Evang. Prédikátor.
Miskolcban: TT. Dunay Imre Ur, Professor.
Munkácsban: TT. Balajthy József Ur, Ref. és Evang. Prédikátor.
N. Váradon: Nagytisztelétű Huszty Károly Ur, Sz. Szék' Jegyzője.
Nagy-Szombatban: T. Oskai Oskay Gáspár Tanító Ur.
Nyíregyházán: Kollár Károly Ur, Könyváros.
Nógrád - Vármegyében: T. Pillis és Sallasi Sallassy József Ur, Fő Biztos.
Pannón - halmdán: Nagytisztelétű Guzmics Izidor Ur, Theol. Doct. és Professor.
Pétszt: Nagytisztelétű Farkas József Ur, Theol. Doct. és Szemináriumbeli Professor.
Pesten: Eggenberger József és Kilián György Könyváros Urak.
Pozsonyban: Landes és Schwaiger Könyváros Urak.
Sopronyban: Fő Tiszt. Kis János Ur, Dunántól lévő Evang. Supesintendens.
Sümegben: Veszprém Várm. — T. Vizer István Ur, Magyarországra, és a' Veszprémi Püspökség' Indszelője.
Szathmár Németben: T. György József Ur, Ref. Prédikátor.
Szacsán: T. Bene József, Ur, T. Ns. Csongrád Vármegye' Fő-Jegyzője.
Tómasváron: T. Dessewffy Antal Ur, Fő Sz. Bíró.
Újhelyben: Tek. Csabai Dókus László Ur, T. Ns. Zemplén Várm. Fő Jegyzője.
Veszprémben: TT. Flizár György Ur, Theol. Doctor és Professor.
Erdélyben: Nagy Anyadon: Tek. Baricz János Ur, Orv. Doct. és Professor.
Erd. Kolozsváron: TT. Mészáros Sámuel Professor Ur, és Nates. Guttman János Ur Könyváros.
Erd. Sz. Udvárhelyen: T. Szigethy Gyula Mihály Ur, Professor.
Erd. Szebenben: T. Hochmeister Márton Ur, Városi Polgár-Mester, és Typograph.'s Könyváros

Teljesen bizodalommal kérettetnek az elő-fizetést bészédő (Tít. Tít) Urak, kik az 1827-diki elő-fizetéstől begyűlt pénzét még mind-ekkoráig is bé nem küldötték, ne terhelteessenek azt hová hamarább béküldeni, valamint az 1828-dik Esztendőre elő-fizető Tít. Tít. Uraknak is vezeték 'a kereszt neveiket, titulusaikat és lakhelyeiket azon legközelebbi Posta-járas tudósításával, a' honnan legrövidebb úton szokták leveleiket venni, méltóztatásanak a' begyűlt pénzzel együtt, vagy Póston, vagy hiteles alkalmatosság által béküldeni, mivel tetemes költségekkel lévén össze-küttetve az efféle Folyó-írások' kindása; csak úgy tételődhetik az állandóvá, ha a' köz-segedelem megesökkenését nem szenved, és az elindult Intézet össze tett vállakká számogattatik.

Továbbá ismételtetik: hogy azon Tudós Hazánk' Íróji, kik ezen Folyó-Írást, alkalmatos, jó és eredeti munkáikkal elő-fogják mozditani, minden kinyomtatott ívert egy egy pengő arannyal tiszteltetnek-meg. A' TT. Collector Uraknak pedig, minden 9 Elő-fizető után a' 10-dik példányt ingyen ajánlja a' Kiadó.

Végre, a' Pest 's Budához közelebb lakó, 's ezen Idő-szaki Írásunkat feltartani kívánó tisztelt Olvasóink, teljes bizodalommal kérettetnek, méltóztatásanak az előfizetést Pesten, (Tít.) Könyváros Eggenberger József Úrnál, mint centrális helyen letelni.

